

M A G Y A R

KÖNYV-HÁZ.

Í R Á

M. J.

XXI. SZAKASZ.

PESTHÉN,

Nyomtat. TRATTNER MÁTYÁS betűivel.

1 8 0 4.

301921

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

A' MAGYAR KÖNYVHÁZ

21 - dik Szakaszában foglaltatott Nevezetes
Embereknek 17 - dik Betű - rendire, és a'
Zsidó szók hasonlítottásának 21 - dik
Folytatására

MUTATÓ TÁBLA

A.

Abdolonimus.

Abdalla.

Ab Arco, az A - betű - alatt.

Achilles nevűek.

Advocátus, Abreviátor.

Albert Brandenburgi.

Almanáchírók. Holmi. §. 13.

Angelus Masarellus, A. tit. Abrev.

Anglusok tit. Bengal. N. B. A' Mkháznak, ezen
21 - dik szakaszában, meg vagyon az A. B. C. alatt
a' Lajsiroma azon nevezeteseinek, kik a' Mkház.
huszonegy szakaszaiban foglaltatnak mindenik betű -
rend - alatt. Az E betű - alatt lévők neveik ezen
21 - dikre MUTATÓ TÁBLÁNAK E. betűje - alá
írtettek.

M U T A T Ó

B.

- Badajósiak. titulo Fischer.
 Barcellonaiak.
 Belius a' Tseh nyelvről tit. *Gyarmathi.*
 Bengalaiak.
 Berár — Cercar nép. tit. Bengal.
 Beregszászi. Gyarmathiból a' B betű alatt.
 Sz. Bernárd hegye tit. Fischer.
 Biskájaiak. tit. Fischer.
 Bertusch.
 Bonaparte. 1. C. tit. *Holmi.* §. 7.

C.

- Cádixiak. tit. Fischer.
 Cálecuttaiak. Bengal.
 Cándyaiak. tit. Ceylon.
 Geylániak.
 Charpentier. tit. Bengal.
 Chinai utazó Olasz és Német országban. tit.
 Európaiak.
 Czirknitziek. tit. *Holmi* §. 8.
 Corneri. tit. Romaiak.
 Cornvallis. tit. Bengal.
 Constantín Pontius. tit. Karanza.

T Á B L A.

D.

D' Achery.

Dexter.

De la Tour.

Sz. Domingoiak. tit. Holmi. §. 13. és 17. és
tit. Zenebonások.

E.

Ellás *Mkház*. 1. *szak.* Engel. Eder 3. *szak.* —
Eckart, Eszterháziak. Eoboan. Eleonóra. Erik. 5.
szak. Emánuel. Eratosthen. Eszterházi. Erdödy 6.
szak. — Ephrem Sz. Ehrman, Emiszsár. Eulog.
Schneider. 7. Echard. Elchanon. Endelech. Epi-
phán Sz. 8. Erycius Puteánus. 21. *szak.* — Egyed.
Emiszsár. Ersébet Lajos. Esterházi 9. *szak.* —
Egesip. Escurial. 10. *szak.* Etzel. Eupolem. 11.
szak. — Eckel. Eugen. Emigráns. Eudo. 12. *szak.*
— Erdödy. Escandel. Esterházy. Euseb. Trinitár.
14. *szak.* Eudócia, Eurósia. Euforbus. 18. *szakasz.*

Erythreus Nicius. tit. Eryc. 21. Esterházy
Imre 20. Eulália 21. *szakasz.* 's. a' t.

F.

Fehérváriak. tit. Holmi. §. 6.

Fischer útazása.

M U T A T Ó

Földindulást szenvedők. tit. Holmi. §. 2.

Francia Iskolák. tit. Holmi. §. 10.

G.

Gabrielus. A-alatt.

Genuaiak. tit. Fischer.

Goliát. David. Valer. Corvin. a' Zsidó Folytatásban.

Gregentzius H-alatt.

Grotzius. Bossuet. tit. Kováts.

Gruber. tit. Holmi. §. 11.

Gyarmathi. Görög. G. alatt.

H. I.

Henrik. 4-dik. tit. Holmi. §. 7.

de la Harpe. Holmi. §. 17.

Jesuiták. tit. Holmi. §. 11.

József Fláviusz. az I-alatt.

Juliána Sz. tit. Eulália.

Jusztinián Sz. Lörintz. tit. Kasztellaiak.

K.

Karanza. K-alatt.

Kasztellaiak. K-alatt.

Kenyérfával élők tit. Bertusch.

Kováts Rácinnya.

T Á B L A.

L.

Le clere. tit. Holmi. §. 13.

Leucádia Sz. tit. Eulália.

M.

Mádritiak. tit. Fischer.

Makay hajótörése.

Máltaiak. Holmi §. 15.

Methódus Sz. tit. Gyarmathi.

Mórus Tamás.

N. O.

Nemesség — Kösség. O-alatt.

Német országiak.

Oktatók. O-alatt.

P.

Pármaiak. tit. Holmi. §. 3. és §. 9.

Párisiak. Holmi. §. 16.

Palankin - hordozók. tit. Bengal. és tit. Makay.

Pererius a' Zsidó Folytatásban.

Plursiak.

Portugall. tit. Bengal. és Holmi. §. 8.

Putean. tit. Eryc.

R. S.

Rapínus.

Rhodanus táji rossz erköltsűek. Holmi. §. 12.

MUTATÓ TÁBLA.

Romaiak. R.

Roterdámiak, Rigaiak. tit. Fischer.

Ruspoli. tit. Holmi. §. 15.

Soproniak. tit. Holmi. §. 5.

Spanyolok. Holmi. §. 9.

Szardinia. Holmi. §. 19.

T.

Tergesztiek. Holmi. §. 14.

Toletumiak. K. tit. Kásztíliek.

Trincomáliak. tit. Ceylan.

U. V. — Z.

Vánossi. tit. Oktatók.

Victorin nevűek.

Villaroel. a' Zsidó Folytatásban.

Villagvardiak.

Záhelyiek.

Zánteiek.

Zeligd.

Zenebonáskodók

Zózimus. Eunápius.

N É M E L L Y
NEVEZETES EMBEREKRŐL:

TIZENHETEDIK BETŰ-REND.

A.

ABDOLONIMUS. Meg-vervén Dáriust nagy *Sándor*, Fenitziában Byblust és Sidon városát látogatta - meg. Sidonban akkor *Strató* uralkodott. *Dáriu*s kintseivel támagattatván. Ez, holott a' Várost nem önként adta-fel Sándornak, hanem a' népnek szántából, ki-marták a' győző Görögök a' trónusból. Regno visus indignus. Helyibe *Abdolonimus* kertész allíttatott, Az így esett: *Hephestion* nevű fő emberére bízta *Sándor* Király, hogy új Fejedelmet keressen - ki a' Szidóniusok számára; 's holott azon-fő Sidóni emberek, kiktől udvaroltatott, 's kiket kínálta-is a' trónussal, a' méltóságot fel nem akárák vállal-

A

ni, mondván hogy a' haza szokása-szerént csak a' királyi vérűt illeti az a' felség, a' szegény kertészre, *Abdolonimusra* mutatnak. „Statuunt, neminem esse potio-
 „quam *Abdolonimum* quemdam, longa
 „quidem cognatione stirpi regiae adne-
 „xum, sed ob inopiam suburbanum hor-
 „tum exigua colentem stipe. Causa ei
 „paupertatis sicut plerisque, probitas erat:
 „intentusque operi diurno, strepitum ar-
 „morum, qui totam Asiam concusserat,
 „non ex audiebat.“ A' Hephästiontól kül-
 „detett Urak egyföszere véletlenül bé toppan-
 „nak a' kertébe, szinte midőn aztat gyom-
 „lálná: királyi névvel köszöntik, 's mutat-
 „ván a' számára hozott királyi köntöst, sür-
 „geték a' mosódásra, öltözésre, a' királyi
 „hivatalhoz illendő szívre. „Cum in regna
 „solio residebis, vitae necisque omnium
 „Civium dominus, cave obliviscaris hujus
 „status, in quo accipis regnum, imo her-
 „cule, propter quem.“ Alomhoz hasonló
 „tüneménynek láttatott *Abdolonimus* előtt
 „az egész dolog, 's mutatta-is neheztelését
 „hogy belőle olly szemtelenül tsufot üznek;
 „qui tam proterve sibi inluderent. Detapasztal-
 „ván, hogy mósák, ruházzák, királyi
 „aranyos biborba öltöztetik, esküsznek,
 „fides a' jurantibus facta, el-ment velek a'
 „Királyi palotába. A' hír a' mint meg-
 „futtotta a' várost; ki zúgolódni, ki kedvez-
 „ni kezdett. Nagy Sándor, maga elejbe hi-

vatta ötöt, és tetétől talpig sokáig el-néz-
vén, kérdé: Mi békével türte a' szüksé-
get? Bár! úgymond az Országglást türhet-
ném olly jó kedvel. *Strató* királyi eszkö-
zeit *Sándor* király *Abdolonymusnak* adat-
ta, juttatott néki a' Persiai prédából-is,
és a' Sidon környékén fekvő Tartomán-
nyal meg-ajándékozta. V. *Curt. L. 4.* —
El hatalmazván *Sándor* Sidon, Tyrus váro-
sain, Fenitzián, Sirián (Syria, Phoenice,
Tyria insula et urbe, septimo mense, quam
oppugnari coepta erat, capta) Haephestio-
ne phoenicis oram, classe praetervehi jussu,
ad Urbem *Gazam* cum omnibus copiis ve-
nit. V. *Curt. L. 4. C. 2. 5. Scholiastes:*
venit ad urbem *Gazam*, mari vicinam, in
via, quae *Hierosolymis* in *Ægyptum* fere-
bat. Jerusalemben mint viselte magát,
lásd a' Magyar Könyvház 7-dik Szakaszá-
ban. *A. titulo Aridéus. a' p. 2.*

ABDALLA Menou Fr. Fő Vezér Egyip-
tusban, Cahirót, Alexándriát mint kellett
néki el-hagyni, mint bánt vele Párisban
az első Consul, Bonaparte? egyéb ismér-
tetésével együtt, írva vagyon a' Magyar
Könyvház 15-dik Szakaszában a pag.
185. — 18. Szak. a pag. 29. — 19. Szak.
a pag. 15. tit. *Panaparte.*

ABDALLA FIÁNAK néhai koránista
Alfakinak 1487-ben lett meg-téréséről,
lásd Magyar Könyvház 9-dik Szak. pag.
16. tit. *Alfaki.*

ACHILLES TÁTZIUS, Alexandriai eredetű nevezetes Matematikus írt az egek karikáit ábrázoló golyóbisról; Aratushoz fejteketeket függesztett; *De Sphaera, Commentarium in Aratum*, mely könyv a' Toskánai Hertzeg könyvházából vezetett a' fényre leg-először Victórius Péter által, *Petavius* azt deákra fordította és ismét ki-nyomtatattatta. Tátzius, a' mint Suidás írja, pogányból kereszténnyé, 's üdövel Püspökké lett. Urunk 322-dik esztendeje táju Tudós volt. Külömbözik ettől *Achilles Státius* Lusitánus Nemes, ki Romában 1585-dikben, életének 57-dikében múlt-ki a' világból. *Mich. Trinit.* pag. 15. *Achilem Statiūm* mirati sunt sapientes velut quoddam doctrinae prodigium. (Praeter annotationes et observationes in varios latinorum Scriptor. Libros) plura melioris frugis ab eo detecta sunt, et ad fidelium utilitatem publicata, ut Fragmenta quaedam, Epistolarum, aut Libri Chrys. Athanas. Gregorii Antiochen. Sophr. Cyrilli, Sinaitae, Marciani, Nili, Ferrandi, Gregorii Bæticī, & Pachomii.

ACHILLES HARLAY. Erről lásd Magyar Könyvház 5-dik Szak. pag. 82. titulo *Harlay*. — ACHILL. GRASSIUS. ezen 21-dik Szakaszban tit. *Advocat*.

ATHASI Gerife Fezzi Hertzeg. Jászuita korában Lojola Boldizsár. Meg-téréséről lásd Magyar Könyvház 5-dik Szakasz. a' pag. 72.

ARABS, Persa, Török ki-nyomtatott könyvek. Ezekről hofzszas tudósíttás foglaltatik a' Magyar Könyvház 7-dik Szak. tit. *Osman* a' pag. 261. és Magyar Könyvház 15-dik Szak. tit. *Agarénus Irók* pag. 4. Arabsok Niebuhr-szerént. Magyar Könyvház 2 dik Szakasz. a' 76. és 77-dik könyvben. *Arabiai Fordítottóji* a' Sz. Irásnak Magyar Könyvház 10-dik Szak. a pag. 2. *Arabs* írók, Fordítottók, Spanyol Ország foglalói. Magyar Könyvház 5-dik Szak. p. 16. 10-dik K. tit. *Raze*. p. 137. Mozárabok, Szeretsenyek. 9-dik Szak. a pag. 206. *Arabs* Filosofusok: *Averroes*. 13-dik Szak. a pag. 6. — 5-dik Szak pag. 4. *Avicenna* (Egyuttal Hipocrat. Galenus) Magyar Könyvház 5-dik Szak a' pag. 4. *Abulfaragi* keresztény Arabsíró. 5-dik Szak. pag. 3. *Arabsmór* meg-térés. 5-dik Szak. pag. 72. tit. *Geriffe*. és pag. 78.

ALFONSUSOK. 5-dik Szak. 6. 7. Levél. — 9-dik Szak. 206. Levél.

ANTIÓKUSOK. Ptolemæusok, nagy Sándoriak. Annibál's a't. Magyar Könyvház 7-dik Szak. a' pag. 2. tit. Aridéus, — 9-dik Szak. pag. 13. pag. 15. — 14. Szak. pag. 5.

AGENOR Cadmussal-Argus, Minos. 9-dik Szak. pag. 198. ugyan ottan 20-dik Zsidó Folytatás.

ARCHENHOLTZ orosz Minervájának, és az Európát meg-vefztegető Veishaupt, Knigge, Nicolai, Campe Orleáns, Sieges,

Pethion, Condorcet Prisztley 's a' t. es-
mértetése. Magyar Könyvház 7-dik Szak.
pag. 224. 233.

Arundel, Howard. Magyar Könyv-
ház 5. 4. — 13. Szak. pag. 117. tit. *Hovard*.

Acofta Amerik. és Peru Magyar Könyv-
ház 1. Szak. 24. L. — 5. Szak. 5-dik Levél.

Anson. Adanson. Alpin. Senegállról,
Acádiáról, Világ meg-kerüléséről 1. Szak.
2. Szak. 10. Szakasz.

Aristoteles. 4. Szak pag. 462. 463. —
6. Szak. Teofrástussal. pag. 156. — 12.
Szak. tit. *Zsidók*.

Aratus, Aschylus, 3. Szak. pag. 622.
626.

*Abrahám Miklós. Abelly. L'Advocat, An-
tal Sz. Tsudatévő* 5. Szak. — 7. Szak.
78. a' hól *Azevedo*.

Arruis Bourdalóval. — *Aseman* Sicár-
dal. 5. Szak. és 7. Szak. 90. E.

Arthur hajós Botanikbájba 6. Szak.
a pag. 4.

Afrikai Leo. Afrika Leírója Magyar
Könyvház 17. Szak. p. 90.

AGNELLI Raven. Apátur 14. Szak. 4.
külömbözik ettől Sz. *Agnelli* Neápolisi
Apátur, gratia miraculorum illustris, qui
obsessam urbem sæpe visus est Crucis ve-
xillo ab hostibus liberare MART. R. 14.
December.

ALBERT, a' Brandenburgi Margróf-
nak fia, 1490-dikben született. Pruszsziának
Hertzegévé, és a' Világ szerte nevezetes

Német Rendnek Nagy Mesterévé lett választás által. El-állott a' katholikus vallástól, Pruszfziát sekulárizálta, és tulajdon örökségére változtatta. Két felesége volt egymás-után. Meg-ütközött Zsigmondal Lengyel királlyal; de meg-győzöttetvén, meg-tette néki a' holdolás tzeremoniáját 1525-ben. A' Lengyel Király szerette, hogy a' Német Rend szomszédságától megszabadúlt, *Albertet* nem igen hatalmasnak tartá ('s még-is *Albert* maradéki osztották-fel Lengyel Országat (Lásd Magyar Könyvház) Az Eliziumi Író 1802 ban illy ígéket rak a' Pfaltzi Válofztó *Károl Tódornak* nyelvére: Én benned *Albert!* tisztelem a' *Prusz.* Monarchiának Fundálóját. Annak allyát fölít el-nézven, mellynek te vetetted a' fundamentomát, mérő Sekulárizátziót Izemlélek - - - Minden Európai Státufok közt egyetlen egy sins, melly anyi Sekulárizátzióból állana, mint a' Pruszfziai Státus. Pruszfzia, ez a' NÉMET RENDNEK hajdani jófzága, te-általad sekulárizáltatott. A' te üdödnek Történetíróji téged azért eleget meg-dögönyöztek: azok téged úgy irnak-le, mint hit-szegőt, Abtrinnigen (Luther, Calvin, idejében) mint árulót, mint roszsz embert. — A' Prusfszus a' mostani Sekulárizátzióban többet nyert, mint (a' Rajnai bal-parton) vesztett. De tartok a' jövődötől. Mikor nem lesz' mit sekulárizálni, 's az Egyházi jószágokból valamit világivá tenni, ez a'

mosti sekulárizáltatott Jőfzágok új Urakévé
fognak válni, 's velek - együtt minden
aprólék Uraságok. Lásdezen 21 - dik Ma-
gyar Könyvház Szakasz. tit. *Német Birod.*
ALBER a' Sz. Irásról Magyar Könyvház
21-dik Szakasz.

Arakaniak, Avaiak. 17-dik Szak.

Argens. D'Alambert. 15. Szak. *Alexo-
vits*. 6. és 9.

Arnald. Gagliárd. 13. Szak. *Anonym*.
Belæ 7. pag. 266.

Amadék. 12. 3. *Ambrus Camald* 9. 298.

András Sz. Apost. 14-dik Szak. 2. Lap.

András Vajda. 9. Szak. *Andrási Püsp.*
14. Szak. 306. L.

András meg-tért Mahometánus. 8. és
9. Szak.

Aringhi. Rom. subterr. 8. Szak.

Athos hegyiek. 7. 136. J. *Árkos - Rox*.
14.

Antillaiak. 7. 55.

Appianus. Apollodór. 5. Szak. *Agathár-
chus*. 6.

Attila. 1. Szak. 5. Szak. 6. Szak. 13.
Szak. 15. Szak. 19. Szak. tit. Schenvisner.

Afsatoni Szent Xáveriusról. 6. Sz. 15. L.

Agesiláus. Atteius, Atticus. Asinius. 6.
és 12.

Anchieta. 5. Szak. *Amort*. 14.

Almeida, Froiusfal. 14. 103. J.

Alexandra, Palatinusné 14.

Astérius, a' Paneási Réz oszlopról, 's
a' t. 8-dik Szak. pag. 18.

ADOLF és Ulrica svetziai palotáji sokféle gyűjteményekkel 15. Szak. a' pag. 4.

ADVOCATUS, ABBREVIATOR, SECRETARIUS, CUSTOS a' Tridenti Sz. Gyűlésben. *Pallar. Hist. C. Trid. 6. C. 1. a' pag. 211.* Petiere Legati Romæ designandum Concilii ADVOCATUM, cujus partes essent, jura sustinere tum adversus Lutheranae sectæ molimina, quantum ad Comitiorum Decreta spectaret; tum adversus ea, quæ sibi profana potestas arrogaret, quantum spectabat ad Principes: hic autem ADVOCATUS ex *Duodecimviris* eligendus erat, qui Romæ honore ac auctoritate præcellunt, & *Advocati Consistoriales* nuncupantur. Designabatur ad id muneris Antonius *Gabriellus*, Romanus, cujus nomen memoriae vivit in suis libris ab eo editis *Variarum opinionum*. At quoniam sæpe contingit, mentes doctrina validiores coniungi corporibus habitudine imbecillioribus, & ætate ac labore magis attritis, ausus hic non est inclementiæ Tridentini Coelli se se exponere. Suffectus illi ex familia Cardinalis S. Floræ Achilles *Grassius* Bononiensis, in *Duodecimviratum* postea Romanæ Rotæ cooptatus, & in suis *Decisionibus* adhuc superstes.

Oportebat adesse pariter Concilio unum ex ABBREVIATORIBUS CANCELLARIAE, quibus curæ est, quoddam Apostolicarum Sanctionum genus conscribere. Ad id nominatus a Pontificæ Ugo *Boni-*

compagnus, tametsi in hujusmodi exercitatione nondum veteranus, alioquin Juris Canonici apprime gnarus, adeoque idoneus Concilio in negotiis ad eam facultatem spectantibus.

Oportebat quoque aliquem constitui Concilio a SECRETIS, augusti illius Coetus amplitudini parem, qui ejus Decreta exararet, literasque communi nomine mittendas perscribere. — Pontifex proposuit Concilio, ad obeundum hoc munus Marcum Antonium *Flaminium*, inter Latinos illius ætatis scriptorem illustrem, ut ejus carmina testantur. Sed ille onus detrectavit; fortasse quod jam tum animo foveret earum doctrinarum studium, quibus dammandis sibi necesse fuisset ibi stylum exercere. Quamquam (teste Bocatello in vita Poli Cardinalis) idem ad extremos vitæ annos, ex Poli Cardinalis consuetudine, Viterbii resipuerit & Catholice scripserit, atque decesserit. — Recusante Flaminio, Legati svasere Pontifici ut electionem Patribus permetteret, et impetrarunt. Cumque prius ad id fuisset designatus ANGELUS MASSARELLUS, in supplementum, & mox Priulus fuisset electus, qui munus recusavit, MASSARELLUS postea luculento experientiae testimonio commendatus, & præcellente exercitationis magisterio edoctus, id muneris constanter obivit. — Statuendus præterea supererat de more CONCILII CUSTOS. Quod munus alicui

Principum Synodo adstantium committi consueverat. Sed cum id temporis nullus Principum adesset, electio Cardinali Tridentino concessa, qui postea Sigismundo Comiti AB ARCO mandavit id munus.

AVAROK. 13-dik szak. titulo *Tudunus*. 5-dik szak. tit *Gerber a'* pag. 71.

B.

BÁRCELLÓNAIAK 1802-dikban. A' Spanyol Cataloniának közép tenger - parti erős fő városa Bárcellóna. Ezen városetz hirdette magáról Septemberben: ő Felségeknek hozzánk lett bé-jövelele olly pompás volt, hogy a' nézőjít Spanyol Országának arany idejére emlékeztette. Akár merre tekintett a' néző a' városban, mindennütt a' sok oszlopok, győzedelmes, rá írással ékeskedő bót-hajtások tűntek szemébe. Bárcellóna Lakosai körül belül másfél száz ezerre mennek; de a' királynak abbajövelele alkalmatosságával három száz ezerre szaporodtak az oda-gyűlt Vendégek által, kik a' Spanyol és Nápolyi Udvar új öszve-köttetésének szemlélőji szerettek lenni. Közelgetvén ő Felségek a' város felé, öt száz ágyuk süttettek - ki a' bástyákról és a' hajókról; melly ropogás többször - is meg-újjíttatott, míg ő Felségek az ő szállásokra nem értek, arrannyal

bévont kotsijokban, mellynek tetején korona formára rakott gyémántok tündöklöttek: a' kotsi elejére két oroszlány ábrázoltatott. Egész szállásokig nevezetes emberek húzták azt a' kotsit. Midőn a' Bartzellónai roppant nagy Templomban, melly karmazsin színű materiával volt bévonva, 's mellyben négy ezernél számost vialz gyertyák gyújtattak meg; a' nagy Misén meg-jelentek ö Felségek, az oda lett tolongásban sok ember el-tapodtatott. Kárhagenából a' ki-evezett hajó, Barcelonába egy millio piaftert hozott az itt mulató Udvar költségére. A' királyi ebédre ki ki el-mehetett; de kardosan.

BATTHYÁNIAK, Keglevitsek. M. Könyvház 4. szak. 312. könyv a' Török Történetek-között pag. 412. *Batthyáni* Károly 6. szak. Nádasdival, Gilányival, Fesfetitsel. a' pag. 80. — *Batthyáni* Cárd. Primás 14-dik szak. a' pag. 9. *Battyáni* Ign. Erd. Püsp. 12. szak. a p. 49. *Battyáni* Tódor 18-dik szak.

BÁNFIÁK. 5. 9. és 14-dik szak *Báthoriak*. 6. 8. 9-dik szak. Ban Buzád, vagy, Buzád Bán Dominikán. 7. szak.

BABASCHIN. 17. szak. a' pag. 197. az Ávai Ranguiak-közt *San Germano* Missionáriussal-együtt.

BAJTAI Püsp. BARÓNIUS Justus, *Baltimorei* Püsp. 7. szak.

BÁJER Perui Mission. hofszas le-írása Perunak. 7-dik szak. a' pag. 13. ad 38. *Banks* utazása, 1. szak.

BASA, és más Török méltóságok. 5. szak. pag. 20.

Balásfi Prépóst. 5. szak. és 6. szak.

BABILONI sok féliek. 10. szak. B. a pag. 9. *Bagdadi* Babilon. -'s *Mosulei* Nive, *Diarbekkel*. 11-dik szak. titulo *Mosuliak* a pag. 97.

BARSA LIB. Máró, *Sarug*. *Ephrem* 7. szak. pag. 97.

BAKATS. 10. 14. *Bazarab*. 9. 29. *Bakits*. 8. 19. *Barberin*. Card. Pázmán Cár-dinállal. 9. szak. 27. *Bavarok*. 14. szak. p. 19. *Baldus Baruel*. 11-dik szak.

Betlehemiek. 17. szak. pag. 41. *Belgrádiak*. 18. szak.

Benkő 1. szak. pag. 319. 2. szak. pag. 407. 4. szak. *Erdélyről* pag. 24.

Rebek, *Berber*, *Subits*. *Zringyi-Pelsöztz*. 5-dik szak.

Bétsi Magyar Püspökök. 5. 25.

Benedictinusok, *Cisterciták*. *Præmostr*. 19-dik szak.

Bernouilli utaz. 3. szak. 437. 465. 15. szak. pag. 21.

Bellegarde. 14. 15. és 16-dik szak. *Belgák*. 15. és 16. szak.

Bertalan Jáponiai király. 14-dik szak. pag. 315. *Bertalanfi* 9.

Berendi 10. 13. *Beda*, *Bronner*. 9. szak. pag. 30. *Fraymaurerekkel*. — *Eulog. Schneider* a' *Revolutzióval*. 7. 97.

BEREGSZÁSZI. Erről a' *Napkeleti* 's *Napnyugoti* nyelvekben felségesen for-

gott Sáros Pataki Professorról *Gyarmathi* Samnel Orvos Doctor és Gettingi's Jenai Tudóstárs az ő illy nevű betses könyvében: *Affinitas Linguae Hungaricae cum Lingvis Fennicae originis*. Gottingae edit. 1799. e' képpen ír, Præfat. pag. XI. In publicum edidit P. *Beregşáfszi* Profes. Collegii ref. in Sárospatak, vir literaturæ orientalis peritissimus, opus: „Uiber die *Änlichkeit der hungarischen Sprache mit den Morgenländischen &c.* Leiptz. 1796.“ magno eruditionis apparatu elaboratum, ex quo lector cognoscere poterit, in quibus lingua Hungarica cum *Orientalibus* conveniat. Magna assiduitate scrutatus est vir diligentissimus lingvas orientales sequentes; Hebraicam, Chaldaicam, Syriacam, *Æthiopicam*, Arabicam, Persicam, Turcicam, Curdicam, Zendicam (*Zendavesta*) Pelvicam, v. *Sanskritamicam*, Kalmukicam, Zingaricam, Hindostanicam, Indicam, Manſchuricam, Tataricam, Sinensem, Armenicam, Grusinicam, Georgianam, — *Occidentales*: Valachicam, Bohemicam, Germ. Lat. Ital. Gall. Alban. Romanicam, Romano-Valachicam, & quid quid in his labore diuturno detegere potuit, vocabula undique plurima notando, & Syntaxin earum lingvarum subtiliter rimando, consequenter illa, quae Hungarico aliquid affine habeant, solícite congerendo; in unum Corpus redegit, atque ita literaturæ Hungaricæ amatoribus thesaurum maxime æstimabi-

lem contexuit. — In hoc ergo opere inveniet lactor sciendi cupidus, quæ lingua nostra ex Oriente acquisivit. Quid autem *Septentrio* hanc ad rem illustrandam obtulerit, illud evolvere jam mei erit instituti. Mit vitt végbe *Gyarmathi*, Orvos Doctor, lásd ezen 21-dik szakaszban. tit. *Gyarmathi*.

BORRI Cocincináról. 3-dik szak. pag. 559. 226. könyv.

Benyovszki 5. szak. pag. 326. *Brécard*. Márk. Pál. 3. pag. 557.

Bollándisták, 5, 27. — 13. 116. *Bouillon* Gotfrid. 5. 28.

Borroméus. 6. 88. — 8. 23. *Bellármin*. Levél. 7. 38.

Behaim. Antillaiak. 7. 53. *Bruce* — *Lobo*. 7. 67. —

Bruno. Asztei. 7. 60. *Bonfrer*, *Bongars* 8. *Bosnyai* Püspökök. 8. 177. *Beda*, *Bela*. 9. *Blanchard*, 9. *Bonaventura*, *Blanchard*. Botiz. Bertalan Thurzó. Bradvardin. Bungi Jápon. kereszteny. Busfzier. 9. szak.

Ponaparte. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. szak. és ebben a' 21-dik szakaszban-is.

Bonteku hajózása. 11. 26.

Bernadotte, *Berthier*. 12. és 13.'s 14. sz.

Bétsiek, 12. 14. és 15. szakasz.

Tüdösó Velentze. 12. szak. 22.

Brigido Érsek, 12. szak. 343. — 14. szak. 204.

Budai Asztronom, 14. szak. 5. Lev.

Brásiliaiak. 15. szak. *Birmának* 17. sz.
Boccanári és a' *Jesuiták* 15-dik szak.
 pag. 202. Ezekről's P. Grueber Gáborról
 V. Generálisról lásd ezen 12-dik Szakasz-
 ban tit. Holmi §. 11. és 19-dik szak. tit.
Olafz.

BENGALIAK, *Charpentier* — *Cossig-
 ni* Frantzia Ingenieur utazása - Szerént.
 Berlin und Hamburg. 1802. — Chinában-
 is forgott ezen utazó, míg Bengalába ju-
 tott, 's mindenik utazását hofzszafan le-
 írja. A' Chinaiakról írt tudósíttása a' 331.
 Levél-lapon végződik.

BENGALÁT meg-jártam, úgymond
 pag. 332. *Charpentier* 1789-ben — *Calcutta*
 Bengálának Angliához tartozandó Városa,
 Ganges vize torkához mintegy 60. óranyi-
 ra esik pag. 353. Az ó város ronda, tsu-
 nya, az utzái szükek, tekervényesek; a'
 házok al-rétében a' nedvesség-miatt nem
 lehet lakni. Az új Város melly ó Calcutta-
 mellé építtetett, különös szépségű: az
 utzája ugyan, csak kettő, vagy három,
 de temérdek hofzszaságu és szélefségű min-
 denik, mellyekben merő pompás házok
 állanak; de ezeknek az all-részekben is
 vagyon egynehány, mellyben lakni nem
 lehet a' nedvesség-miatt. Kivül-belől fok
 a' tótsa, mind az ó mind az új Calcuttá-
 ban, azért igen egészségtelen mindenik,
 főképpen a' forró meleg idejekor; melly
 hét, nyóltz hónapig szokott tartani; 's ta-
 lán nintsen-is a' világon egészségteleneb vá-
 ros.

ros. Nintsen egész Calcuttában emlékeztet-
 re méltó egy közönséges ház-is; ki-vévén
 az Árvák házat, és azt a' temeredek nagy
 épületet, mellyben együtt laknak az Olin-
 diai Compániának minden Tiszt-vise ő Tag-
 jai. Nagy az új Templom-is, melly sok
 elztendeig építettett, 's az én létemkor
 végződött; de az építők mesterségét raj-
 ta nem igen ditsérhetem. *Calcutta* táján,
 egy, két, 's három órányira sok szép há-
 zok fekszenek, mellyek a' gazdagab' Anglu-
 lokhoz tartozandók. Estve-felé oda szokták
 venni magokat a' jobb levegő, és iddögálás
 kedvéért; reggel vilzsa-jönnek a' város-
 ba, 's az egész napot dologban töltik. Ha
 néha az estvéli, üdőt a' városban töltik,
 se musika, se tántz, se teátrum, egy szó-
 val semmi sem indíthattya őket jó-kedv mu-
 tatásra, mindenütt aggodó forma a' tekén-
 tek. Egy Frantziának szomorub' társalko-
 dása nem lehet, mint az illyenben, a' hól a'
 vidámság-helyett merő hideg tzeremónia
 uralkodik. Az említett közel-lévő házokon
 kívül, bírnak a' Calcuttai Anglusok mesz-
 szeb' fekvő kastélyos tanyákkal, mellye-
 ket a' Compánia vagy el-adott, vagy ki-
 árendált; mellyekben néha az Urak hosz-
 szas üdőt töltenek, 's az Indiai othonyos
 néppel a' földet sok féle haszonra fordít-
 tattyák, főképpen az *Indigo*, termeszté-
 sére. A' könyv' *al - Felölője* nevelnek,
 úgymond: tzukros nádat azon-kivül, jó
 időtől-fogva; de a' tzukor jósága fel nem

tehet a' Nyugati Indiai nádmézzel: nevelnek bőven pamut fákat, és a' selyem 's a' pamut száz-féle vászonra, gyóltásra, musfelinre - való fonyása - szövése - végett sok azon tanyákban a' fábrika, műhely készítetik az Indusok-által aranyos, czűstös, és mind írásra, mind borítottakra - való szép papiros. Hogy Calcuttát egy millió ember lakja, azt sokallom, úgymond *Charpenter*; a' Jelelője pedig arról így ír: közönségesen a' *Calcutti* Lakosok száma hat száz ezerre mondatik. pag. 359.

A' Város felette igen népes. Az Európaiak benne a' katonákkal, 's a' hajókhöz tartozandókkal - együtt mintegy harmincz ezer számuak. A' Calcutti Lakosok másik része, melly amannál sokkal nagyobb', Örményekből áll, Mestizekből 's töb' a' féle népekből. A' Braminok, a' *Cercar* nevű Bániánok száma felyül-haladja az említett két rendbéliek sokaságát. A' többi népe Calcuttának a' sok mesterember, kereskedő, szolga, szolgák inasfai, *Berár*. Ezek a' Palankin, avagy gyalog-hintó - hordozók. A' palankinba fekünni, vagy ki nyújtott lábokkal le-ülni az Európai új modu palankinban karfzék alkalmatosságu helyheztetéft - is lehet választani. A' palankint négy öt ember fel-fogja a' vállára és úgy viszi a' benne ülővel együtt. A' palankin hordozók száma olly nagy, hogy a' leg tágosb utzákat - is elzárják a' sok palankinnal: nints - is Cal-

cuttában még csak egy Neger-is ha az Afrikából oda Izakadt fekete-is, hogy palankinnal ne bírjon, 's parantsolattyára a' *Berar* elé ne álljon; ha vagyon egynehány Rupíája az erzénnyében. — Ezek után *Charpentier* a' Caletuttai Anglusokra, mint bá dolatlan emberekre morog; a' *Cercarokat* mint minden dologba, adásba, vevésbe be - avatkozni szokott tsalafinta embereket rajzolja - le. Az Európaiak (így belzélgetnek magok-között a' *Cercáro-
rok*) magokat minden tsinttudó embereknek tartják lenni; de mi ki-ne nyilatkoztatjuk azt nékik: hogy mi őket hozzánk képest merő gyermekeknek és ostobáknak itellük. Egymásközt magokat-is meg-tsallják; de leg-főképpen az Európaiakat. — Calcuttából *Lord-Cornvallis* a' fokfele igazságtalanságot jó formán ki-irtotta, a' Compániának, és a' közönséges embereknek-is még meg-tiltá a' fok fetséllést. Azóta már Calcutta nem látszik olly fényesnek, és gazdagnak lenni mint az-előtt volt. *Cornvallis* Bengálának Adminisztrátorja hofszafan ditsértetik. — A' *Dack* nevű postát-is ki-vetette *Cornvallis* a' szokásból. pag. 413. Az a' posta abban állott: hogy mindenik Ország uttyán bizonyos Státziókon, palankin-hordozók, és butyör-hordók készszen-állottak. Hátokon viselék a' szegény Feketék mind amaszt, mind emeszt. Hajtattak, elegendő jó-tartás nélkül, korbáttsal-is, mint a' lovak. Sokan illy

nyomorítottás-alatt ki-döltek, életeket vesztek. Igaz, hogy rövid idő alatt sok száz mértföldet meg-haladtak az Urak; de ezt a' barmokhoz sem illendő embertelenséget Conrvállis ki - parantsolta. A' Jelölője - is Charpentiernek azon erőszak-ellen hathatósan ki-áll. A' Calcutti há-zokat jobbára a' *Cercárok* bírják, mert azokat egyebek szükségekor tsekély áron meg - velzik. Valóban azt lehet monda-ni, hogy Calcutta városát a' *Cercárok* bírják inkább', mintsem az Anglusok. pag. 302.

A' változások - után, a' hogy sok An-glus nagy Británniában haza - költözött; a' többi, és az Örmények és Portugállu-sok a' mindenkor rontó papiros pénzel ki-vántak magokon segíttetni. Fel-állott Cal-cuttában három Bonco; és öt Afsecuráló Compánia; tudniillik az Anglus, és Indus társaságon - kívül, Portugálliai tízen - két együtt - tartó ház; Örmény pedig és Gő-rög tízen-öt és hat. Pag. 369. Így a' Je-lölő.

Calcutta az Indiának széle hoszfán leg-első a' kereskedő városok közt. A' sok száz hajó a' ki - kötő partján mutat-tya azt láttfzatosan. Le írja Charpentier Bengalának más helységeit - is. ad pag. 425. *)

*) Az Anglusoknak Indostánban ki - terjedt hatal-mát, Lásd Magyar Könyvház 17. sz. p. 72-73-

BERTUCH a' Vajmári követség Tanácsosa, a' Prufszini, Petersburgi, Leipzigi, Neujorki, 's egyéb tudós Tarsaságok tagja, Bétsi 1801, esztendeji nyomtatással; képekkel, mellyek a' Természet három Országához tartozandó testeket 's a' mesterséghez tartozandó tárgyakat ábrázolják, és azoknak Frantzia 's Német Fejtésekkel tündöklő három szakaszokat eresztett szárnyokra. *Bilder-Buch*: azokon kívül szint azon tárgyak megmagyarozását, melly a' képekhez ragasztottaknál sokkal bőveb', két különös szakaszba foglalta. *Ausführlicher Text zu Bertuschs Bilderbüchern*.

Az első kép benne az Elefántot mutatja; a' többi a' Tevét, szarvozzút, az Indiai tövises disznót, a' hoszfizulábu agyaras disznót: a' sok féle madarakat, Balin, Delfin, Phoca, 's más tengeri marhákat. — Ásiai, Afrikai, Amerikai, Európai sok féle öltözeteket mutat: mutogattya képeivel 's leírja fejtésével az ilyen 's töb' a' féle nevű hajókat: *Linea*, vagy ütközetre kész hajók: Galéra: Fre-gata: Cutter: kereskedő-hajó: Jacht nevű hajó: Schalup = vezetékhajó. *Gondola* nem más hanem, Velentzei tsólnok. 's a' t. Tettszett a' Növevények Országából e' következendőket ki-vonni Bertuschból:

Indigo, Anil, Grap, oder die Färber-röthe, Rubia Tinctorum. Mindenik vagy

kékre, vagy veresre festő növény. Rhabarbara, Vanilia &c.

L'arbre à Pain. Der Brod-Baum = Kenyérfa. Terem a' Napkeleti Indiai Szigetekben, Coromándélben, Malabárban, Ceilánban, — Sandvichben Otaheitiben, 's egyéb Déli Szigetekben (Lásd ezekről Magyar Könyvház) Ez a' kenyér-fa majd minden gazdagságok a' Lakosoknak. Házfödelet, ruhát, eledeket, házi edényeket ad a' Lakosoknak. — A' kenyérfa jó magassága: a' Levelei majd egy lábnyira hosszak; másfél lábnyi szélességűek, mélyen vágányos mindenik. El-él a' kenyérfa 60. 70. esztendeig. Az említett Levelek a' Lakosoknak tál, tányér, abrosz gyanánt szolgálnak. A' fa Detzembertől fogva Juliusig virágzik. Maga a' kenyérfa-gyümölsé gömbölyű, nagy tök tenérségű, az általérője egy egész lábnyi: a' tökje hat szegű hegyes vakartsokkal hintve vagyon. Szelet módra fel-meteltetik, sültve szokás azt enni: sok a' magva, melly mondolához hasonló; de vagyon magtalan kenyérgyümöls-is. Egy Ember nyólt's hónapig három kenyérfa gyümölséivel bőven el-tarthattya magát. Olly termékeny! A' fa hajából, hártyájából, veréssel, töréssel; papiros, posztó, ruhára-való készítették: a' fájából tálok, dobok, külömbféle szerszámok készítettnek. — Emleget, 's ki rajzol Bertusch némmel régi épületeket-is. Ezeket ki-vé-

vén, minden a' mit Bertusch a' Termé-
szet három Országból elé-ád, bőven meg-
vagyon képekkel 's azok fejtésével Lin-
neusnak husznál töb' szakaszokra terjedő
Munkáiban; a' mint Orvosi és böltsele-
dő Jelölésekkel fel-tsinosítottak, és An-
glus nyelvből Németre által tétettek. A'
Magyar könyvház 297-dik könyve illy
munkára mutat 4. szakasz a' pag. 175. *A'
Természet három Országának rövid Ismér-
tetése. Irá. M. J.*

C.

CANADAIAK. Ezekről hoszfzas a' tudó-
sítás a' Magyar könyvház 2-dik szaka-
szában. 49-dik könyv. *Schlötzer* után a'
pag. 134. — *Weld*-szerént Magyar könyv-
ház 17. szak. titt. *Amerikai Anglusok* a' p.
11. Lásd rólok az Asz. Egyház Történe-
tett-is. 4. szak Nyom. Kolosv.

CHALCIDIOUS a' 3 Királyokról Ma-
gyar könyvház 6. szakasz. pag. 82.

CAPELL CALLISTHENES. 6. szak.
a' pag. 82.

CÁPRÁLIS és Brasilia. Magyar
könyvház. 6. szak. a' pag. 84. Brásilról
lásd 5-dik szak. 3. Told. *Eckártot* a' pag
324.

CEYLANIAK, kik magokat othor
Silán-oknak nevezik. Angliai *Hugh Boyd*,

mint Követ, meg-járta ezt a' Hindus-Sarki nagy szigetet*) *Hugh Boyd's Gesandtschaft-Reise nach Ceylon* — Berlin und Hamburg 1802. HUGBOYD az ő Ceylan-vagy Silány-Szigeti követségéről így szolt:

Februárius 5-dik napján 1782-dikben már el-tűnt szemeink-elől *Trincomale* (a' Silány elején ki-kötő part) Egész uti társaságom 173 emberből állott: azok-közt 63 *Sepoys*, avagy othonyos Gránátérosok voltak *Cherech* Zászló-tartó-alatt. Volt fő és all-rendű Gyalog-hintónk (= Palankin, Dooley) az én szükségemre, *Cherech Premaul Moss* író deákom számára: azon-kivül voltak velünk szolgák, inafok, udvariak, terehhordók: a' Sátorok elé-mózdíttására: a' *Trincomali* Commendáns *Bonnevaux* kapitány szorgalmatoskodott nyoltz ökröt fogván-bé. 9 órakor a' tó-mellett felestököztünk; a' hová a' szakáts a' hideg konyhával, sajtal, biscótával előre-ment. Ott gy terhhordónk az erdőnek rugaszkodott, 's el-illantott. — Estődön *Coppureyben* meg-szállottunk, oda-való egy ember adott a' Palankin hordozók Számára fazékakat, hogy rizskását főzhessenek, 's mindent, a' mi tőle ki-telhetett; pénzt pedig azokért el-nem vett; mondván: betesssebb' nála a' mi kegyelmink ezer Ru-

*) N. B. A' Magyar könyvház ötödik szakaszában pag. 167, 168. e' helyett: *első a' parton Ceylon*, olvasd: a' parthoz közel Ceylon Szigete.

peánál. pag. 70. Tumbelánál 6 dik Februáriusban előnkbe jött *Candy* fő városból küldetett királyi némelly köszöntő a' helység népével. A' falú mellyéki fikon ki-tétett az én számomra a' szék, az be-vonattott fehér polztóval. Elé-állott a' fő-ember, *Mungyár* Beraumi, vagy Bedaumi, egy Districtusnak Generálissa; kinek pompáskodása töb' színezéget mutatott mintsem valóságot. A' szokott complimentek után kérdém: mint vagyon a' király? Felele a' *Mungyár*: Minnyájunk kívánságázerént igen helyesen: mert ő az ő Palotájában minden féle jó állapottal és bőséggel bir; de ellenben talán az Anglusok dolganem igen helyesen foly: mivel, ime olly melzire hajóznak egész *Ceilanik*, hogy a' Hollandusokat meg-verjék, 's meg-győzzék. Arra néki így feleltem: a' mi hajóink olly nagyok és hatalmasok, hogy mi azokban színt annyi boldogsággal bírunk, mint a' szározon: ellenségeink felőttvaló erőnk pedig olly nagy, hogy őket nem nagy nehezen győztük-meg. Mentegette osztán a' tsekély alkalmaztatásunkat ezen Tartományi-részben, mellyet a' Hollándok annyira meg-sanyarítottak; azomban lesz mindenünk, a' mivel szolgálhat. Küldött-is, hamar el-távozása után tollas állatokat, halakat, kókusdiókat, Rizskását, a' mint ritkaságnak tartatik, natchennyt pedig (gabona neme) bőven. Meg-köszöntem, és bizonyossá tettem az Anglu-

foknak a' királyhoz és a' föld népéhez való barátságokról. Sátort vertünk, ott háltunk. 7-dik Februáriusban *Tumbelából Tertolayba* tartottunk, de csak 7 óra tájban készülhetettünk-fel; mert a' királytól küldetett más egy követtel, ki ide *Candiból* 9 napot töltött, estve; hoszfzas Conferentziánk volt; Meg-igérte, hogy, holott tüsténthaza megy, a' mi utunk folytatására minden könnyebbítést elő-szerez. A' mint az erdők-közt utaztunk, a' szakátsunk tigrist talált-elé, ki dob zörgetéssel ijesztetett-el; 's akkor halaltott leg-először *Cailán* erdejében a' Granatéros Marschérozás tábori jele.

Tertolcy falva, ezen nevű tó-mellett kiseded szegény falu; azért noha a' víz-sza-utazó *Candy* városi követ meg-parantsolta a' jól fogadtatásunkat, nem tudtak elé hozni számunkra egy tollas állotnál, éretlen plantánoknál, 's egy tutzet rodhadt tojásnál egyebet. — El-beszéli hoszfán mindennapi utazását, szükségít, bővségét, miket látott erdön, mezön, rendeléseit az udvarba előre küldött leveleinek hasznát, az eleibe-jött más még más Tisztekkal-való dolgait. pag. 126.

Mártzius 4-dik napján meg-halladtunk 167 Angliai mérföldet *Trincomale-től* fogva *Gunnoorig*; és itt végzettük utunkat. Gunnoorhoz *Candy* még öt mérföldnyire esik ugyan; de Gunnoorban kész-szen találtuk a' szállásunkra, 's az Udvarba való felkészülésre építetett négy sze-

gū nagy épületet. Elé-jött a' hozott aján-
dékok látogatására két Uri ember; kértek
hogy mennek vele; de fáradságom-
mat mentegetvén magamat, helyettem
Cherech Urat állítottam; 's haszontalan-
nak is tartottam ezt a' tzeremóniát. (Az
igen sok mindenütt, mindennapi, minden-
féle) Hamar osztán követség küldetett
hozzám, jelentvén: hogy a' közel folyó
vízhez az udvarból küldetett két személy
érkezett az én látogatásomra; szükséges
pedig, hogy azoknak befogadásokra le-
mennek a' parthoz. Mentegetém maga-
mat azzal, hogy igen meleg van, 's a'
partra a' le-szállást az ott lévő mozgó
kövek igen nehezítették. Mentségem csak an-
nyira használt, hogy el-kellett ugyan men-
nem a' vízig; de le nem kellett szállanom:
meg-vontam tehát magamat az út félen,
's egy Pagodban el-vártam őket. Átal-
jöttek, 's egész tzeremoniával onnét bé-
vezettem őket szállásomba. A' Comple-
mentek és egészségemről tett kérdezőskö-
dések-után, mondák örömömre; hogy a'
Király még ezen este kíván nékem au-
dientziát adni, és a' leveleimet átal-venni.
Vigan vettem ezt a' tudósítást; csak arra
untattam őket, hogy ne kellyen a' vízen
túl egészlen az udvarig gyalogolnom. Ha
ló hátton nem, leg-aláb Doleybe (al-ren-
dű gyalog hintóba) hordoztatva szabad
legyen mennem. De mind ezeket szokás-
ellen-valónak bizonyították lenni. Kértem

öket: hogy jelentsék - bé a' királynak fáradtságomat, tehetetlenségemet. Azt magokra vállalván, el-butsztak; más nap' más Tisztek jöttek a' tegnapi tzeremonia rendi-szerént, jelentvén: hogy a' király a' gyalogolás terhétől az úton fel-szabaditt; de az Udvar kerítésétől - fogva egész annak belső részeiig köteles vagyok a' gyaloglásra. pag. 133.

Mártzius 6-dikán volt az első Audientzia. Az a' 4-dik rendű Generális, kit az Audientziára - való be-vezetésemre az Udvar küldött, 's a' parton apró ágyukkal, tobokkal, trombitákkal, fok lámpás fényével (estvéli idő volt, mert náluk éjjel szokás a' nagy dolgokhoz látni) jelent-meg; von einem sehr einnehmenden äussern, kellemetesen kedveskedő tekintetű ember volt. Nicht nur zeichnete er sich durch höfliche Artigkeit, die ich, zu meiner Verwunderung, uter dieser Nation sehr vollkommen und allgemein fand, sondern auch durch Offenheit und Gesprächigkeit aus. Bevezettem a' kvártélyunkba, vagy-is inkább a' hozott ajándékok és levelek kvártélyába. A' mint az a' mód el-rendeltett, melly - szerént azokat az udvar - felé kell vala mozdíttani, 's a' mi Sepoy 's egyéb katonáink és társaink rendesen az útra fel-készültek, fel-kerekedtünk estvéli hét és nyóltz óra között. Azt a' ládát-kát, mellyben a' Levelek voltak, fel-nyitottam, 's azokat a' Generálisnak kezébe

nyújtottam. Az azokat nagy vigyázással musselinbe takarta, ezüft tányérra helyeztette, reá pedig arannyal, esüfvel gazdagon varrott - hímezzet fél-posztót terjelztett. A' leveles tányért a' kezembe adta, hogy azt két kezzel a' fejem - fölött hozdozzam. De én azt más embernek adtam színt azon köteleltséggel által, mert már ezen tzeremóniák kezdetekor - is untig el - fáradtam. Mentünk kilentz órakor a' kapuknál tsinofsan öltözött katonák fogadtak bennünket; kik - közt némelly *Malayiak* éppen türhető tekéntetűek valának. A' reánk néző emberek fokasága látzatosá mutatá a' fő Városnak, *Condynak*, népelségét, és szemfüleltségét. A' Generális, nagy öröömre, az ő népét hátráb parantsolta, hogy a' mi *Sepoy* katonánk, kik igen szép emberek voltak, látzatosabbban álhassanak-elé. El - értük a' fő várost *Cándyt*. pag. 135.

Szeb' *Candy* akár mellyik Indiai Városnál. A' melly uttzáin vezettettünk, jó szélyesek. Közönségesen a' házak benne egy rétűek, de két rétűeknek - is lehet azokat mondani; mert gráditson kell az uttzáról 'mindenikbe fellyebb lépni. A' nagy uttzáról egy köfal mellyékére melly a' királyi kert kerítettének része, bellyeb' érkezttünk; onnét bellyeb' a' palota felé, melly köből építettett igen nagy alkotvány, nagy tizenhat gráditson lépegettünk fellyeb'. A' graditsok elején kétfelől

két nyilas legény állott fél-bohó öltözetben: phantastilch gekleidete Kerl's. A' felső udvart melly igentágos volt, el-foglalták a' katonák, azoanak Tisztjei, 's a' fél-körbe állított 40, vagy ötven elefántok. Kérdé a' Generális: mint tettzik ez a' különös pompa? ki nyilatkoztattam eránta álmélkodásomat. Egy ideig azután városoznunk kellett, míg a' Palota belső részeibe eresztettünk; azomban tudomra adatott hogy én kívülem és a' tolmátson kívül az audientziára senki sem eresztetik. *Cherech* Urnak és Író deákomnak csak az első ajtóig-való bé-lépés engedődött-meg. Gráditsokon fel-vezettettünk tehát más egy udvarba; annak végén egyszerűre ajtó nyílik, jön a' Minister négy Generálissal, be-vezetnek; de új szabadság-kérés után. Itt is egy felibe fedett, felibe födetlen, udvarban találtuk magunkat, melly teli volt udvari emberekkel. Addig, vezettek, míg a' nagy fehér superlátal be-vont bóthajtást el-értük. Fel-szabadított a' király annak a' szokásnak terheitől, melly-szerént e' farumat le-kellett volna rugnom; de az ajándékkal 's levelekkel terheit tálat két kézzel fejemfelőtt kellett tartanom; látván pedig, hogy alig bitzegek alatta a' Tisztek két felől a' tartásában segítettek. Félre huzatott a' Superlát; láttjuk a' szebnel szeb' szönyegekkel alól-fellyül bevont temérdek szálát két rendben a' tzipra oszlopokat, a'

viafz gyertya világától ragyógó köz és
 mellék-helyeket, mellyeken térdeplő mód-
 ra az Udvariak üldögéltek: a' tsillámló szá-
 la elő-részt a' gráditsos alkotványra hely-
 neztetett királyi trónus ékésítte. Abban
 tellyes pompával ült a' felség; de noha
 Miltont nem olvasta, trónusa méltóságá-
 nak a' fetétes fénytől költsönyözött tisz-
 teletet. Harminzt hét esztendő s táju, iz-
 mos, fekete méltósággal jeleskedő ábrá-
 zatú Fejedelem, 's a' mint azután köze-
 leb' ismérhettem, értelmes ember volt.
 Midőn a' trónus-felé ballagtam, tartván
 fejem felett a' fényes edényt; hosszú élet,
 's a' napvilág karimájaig fel-magasztalta-
 tás kiáltatott a' királynak: azomban az
 Urak térden, hason mászkálva imadták
 őtet. Az alsó gráditsnál meg-szabadúltam
 a' terhemről: a' bényujtottlevelet a' király
 el-vette, le-tette: le-ülésre hosszúzan ki-
 nyújtott láboimnak hely mutattatott. Szól-
 lott a' király a' Ministerhez; a' Minister
 azon szót által-adta egy Generálisnak, a'
 Generális az ő tolmácsának; ez a' tolmács
 malabar-nyelven az enyimnek; emez én-
 nékem: és így őt Státzió utazott által a'
 királyi szó; szent úgy az enyim hozzá-vi-
 sza. A' kérdései abban állottak; mint
 vannak a' Mádrási Tiszt Urak? a' Tanács?
 az Admirál? a' Flotta? mentegeté az uta-
 zásom bajait, 's a' t. De a' követségem
 lolla derekára nem léphettem; a' Levél
 e nyittatott-fel: intett a' király a' Mini-

sternek, hogy ideje van a' vizsfa-menetelnek; 's a' melly rendel jöttünk a' szerént vizsfa-lépegettünk. Egy hoszszú szobába vezettettem, ott nékem, 's *Cherek* Urnak fel-tétetett a' vendégség; gyülmöts; sült; fű szerszám, 's több a' féle, adatott kenyér-is, de az otromba, nehéz rozsfzúl süttetett volt; Író deákomnak, és tolmátsomnak különölsen tétettek fel más étkek, padon ülve ettünk. Azután a' Generálissal, Miniszterrel, 's oda tartozandó egyéb nagy rángu személyekkel állva, a' bé-vett szokás szerént Conferentziára keltünk. Mondám: mind a' benyújtott levelemnek, mind a' követségemnek az a' tárgya: hogy a' *Candy* Király, és az Indiában lévő Anglusok közt szoros állandó barátság, és frigy kötetsék. Igérik az Anglusok; hogy minden módon, melly tőlök ki-telhetik, védelmezni fogják az ő Felsége birodalmát a' Hollándusok bele vágások ellen, 's oltalmat ígérik ő felségének minden egyéb ellenségei-ellenis; de arra szükséges, hogy *Trincomálében*, vagy akárhól, másutt tartózkodnak az Anglusok, ő Felségétől élelemre-valóval, 's egyéb gyamolittással, a' népnek pedig barátságos magok viselésével, segítsenek; a' melly parantsolata' velünk barátságos bánás-ellen adatott, vetetsékvizsfa — Meg ígérte a' Miniszter, hogy mindeket végbe-visz az új Audientiaig. Vizsfa-utaztam *Goonorba*, és azt a' hoszszas tzeremoniák-után reggeli négy órakor

kor értem - el fáradtan. Az nap este a' Ministernek, 's Generálisnak ajándékba; házas társaik számára egy ezüfvel, 's arannyal ki - varrott mulchelint küldöttem. De azt a' választ hozta a' tolmáts, hogy a' Király híre - nélkül nem szabad ajándékot el - fogadni, 's hogy ők tartoznak nekem előb' ajándékkal kedveskedni, pag. 146.

Mártz: 9 dikén, 10. orakor, ad Udvarból küldetett három Generális a' Szálálommon meg - látogatott: hozott a' tolmáts magával kalamárist, a' nép' egy kevesé háiráb' parantsoltatott; a' szokott tzeremoniák után le - ültünk a' Conferentziára. A' fok tétőyázások után ki - tanúltam: hogy az Anglusok - ellen ki - küldetett parantsolat viszsa - parantsoltatott. Beszélgettünk a' Hollandusokról, Portugállusokról; Londondról, Párisról, Amerikáról; küldetésem tárgyáról. 's a' t. pag. 153.

A' második Audientziára 14 - dik Mártziusban, Gunnórból szokott rend - tartással érkeztem. Meg - tétettek a' fok unalmas tzeremoniák. A' Minister térdén állva a' thrónus - előtt; én a' szőnyegek végén, mások szokott mód - szerént el - helybeztettük magunkat. A' Király ki - jelentette a' Mádrási Gubernátor eránt - való figyelmét a' levéllel, és követségem tzellyával - való meg - elégedését; a' frigykötetésnek tulajdonit meg - ígérte, hogy utánnam küldi. Még ott ültem be - hozatnak a' számomra szányt ajándékok. A'

Minister a' trónustól négy két láb előmbé mászkált, és a' nyakamba egy arany lánztot vetett: adott egy kardot a' kezembe, mellynek markolatya ezüstel volt kihányva, egy kést, egy ollót, szagló berbenztét, egy gyűrűt az újjamba dugott, adott egy nagy zöld követ, egy selyem, és ki-varrott két vég gyóltstot. Ezen tzeremoniának vége léven, mondá a' Király: hogy tovább' nem tartóztat, hanem egy-pár kérdést tesz: Hol születtem, mennyi üdös vagyok? mi a' rangom? házos vagyok-e? vannak-e gyermekeim? Béíratlak feleletim: térd hajtva el butsuztam. A' Ministerrel következett Conferentziában meg-igértettétt kívánságim' tellyesítése. pag. 165.

Mártzius 15-dik napján. Minekutána mindeneket végre hajtottam volna, a' *Candiban* lévő jó barátim véghez-vittek, hogy utamat haza-felé vethessem. 17-dik Mártziusban Gunnoorból fel-kerekedtünk: 26-dik Mártziusban bé-érkeztünk *Trincomalébe*. Ez a' rövid Summája Hugh Boid követségének. — — CEILÁN Szigetéről hofzszas tudósítás vagyon a' Mkház 19-dik szakaszában tit. *Holmi*, a' CEILON szó-alatt pag. 63. 64.

D.

DAEB - Láma-Raja: Maga - viselésének; Udvarának, alztalának, Gylon - nevű társainak rendi módja le - iratik a' Magykh. 18-dik szakaszában a' D betű - alatt a p. 17.

DACIANUS és FRÖLICH Cárpatusi utazásáról, lásd Mkh. 9. szak. D pag. 37.

DAMASCÉNUS Sz. Jánosnak és Abucara nevű Tanítványának a' Mahometánusok - ellen írt könyve meg - van a' Mkh. 9. szakaszában, ezen titulust viselő munkában: *Harmás Töredék*: 1. A' Mahometánusok. 2. Az új Gnosticusok - ellen. 3. A' Zsidóval határos Magyar és egyéb szók.

DAMÁSKUSI Miklós. Lásd idejét, 's írásit Mkh. 18. szak. D. és Mkh. 3-dik szak. 113. könyv. p. 268. titulo *Zsidó Jósef*.

DAMÁSCUSIAK Mkh. 8. szak. 17. és 18-dik szakasz.

DÁMPIER hajózó a' Világ - körül KOOC - előtt. 5. szak. D.

DÁRIUSOK, DÁRES, DICTYS Mkh. 10-dik szak.

DÁNIEL Jesuita 8. szak. pag. 29. DÁNIEL Carmelita 8. szak. pag. 28.

DEFELERNEK néhai Jesuitának ismertetése. Mkh. 19 dik szak. titulo Feller.

DÉKÁNY Ország Indiában 9. szak. tit. *Gvadányi* pag. 87. Annak *Magyar Királya* 5. szak. titulo, *Dekányi*.

DENIS Mkh. 1. szak. 9. szak. 15-dik szakasz.

DE LA PORT a' Világ városinak, 's egyebeknek ismertetéséről 1. szak. 48. könyv a' p. 123.

DIERVILLE Frantzia Acadiai Portojálsiméréséről 1. szak. 13. könyv a p. 114.

DECEBALUS. Trájánuskor 5. szak. D. 35.

DESIDERIUS, DORVILLE, Gruber, Tibeti utazások, és az ott virágzott néhai kerelzténységről tudósítások. 5. szakasz.

D. a pag. 37.

DESBILLON. 7. szakasz.

DEKERIUS. 8. szak.

DEMETEREK. 14. szak. DEMETER ANTIGON. 7. szakasz,

DELIUS. 16. szak.

DEBRETZENYIEK 16. szak.

DERENTSÉNYI 6. szak.

DALLEMAGNE. DÁMÁS. DUPHOT. 12. és 16. szakasz.

DARFUR DANGAL. 7. szak. 17. szak.

DALLAVAIS 17. szak. 18. szak.

DIODOR, SICUL. 6. és 18. szakasz.

DIOFANTUS. DIO. DIENESEK. DIOGENESEK. 7. szak. 9. szak. 13. szakasz.

DIRECTOROK a' Fraztziáknál 14-dik szakasz.

DON AGOSTON Trappai. 14 szak.

DONÁTUSOK. 11. szak. pag. 52 — 14. szak. pag. 50.

DOMINGÓIAK 11. és 18-dik sz, 21. sz.

DOMBROVSZKI. 12. szak.

D'ORIA Cárdinál. 12. és 13. szakasz.

DOMBAY Marókról. 17. és 19-dik szakasz.

DOBRITZHOFFER élete, Irási. 5. 6. és 15-dik szak.

DÖTZI, DRAKE, DRÁSKOVITSOK. 5. 6. és 9-dik szak.

DRAGONET, DRUGETH, DUPRAT. 5. 7-dik szakasz 17. szak.

DURER DUVAL. 5. szak.

DUCÆUS. 17. szak.

DUPIN. 14. és 18. szakasz.

DUNAN Zsidó 14-dik szakasz.

DRUSOK, DOBNER, DIÉTRIK. 9. sz.

DUGONITS 6. szak.

DUHAMEL, DUDITS. 11. 12. szakasz.

DIOSKORIDES, Diogenesek. 10. 13. szakasz.

DUFRESNE. 8. sz. 31 — 11-dik sz. 44.

A' DECÁDISTÁK ellen 12-dik szak. F. 72.

D'ACHER LUKÁTS, Frantzia Benedictinus a' Sz. Maurus nevű Gyülekezetben. Némelly régi Iróknak könyveiket nyomtatásra eresztette. Azokon kívül tizen három szakaszokba in IV. foglalt ritkán tudva levő történeteket, irásokat: ezt a' méltóságosb nevet érdemlő kintset, *Spilegium* névvel illette. A' Sz. Benedictinusok életének le-írásában segítő társa volt Mábillioniusnak. 1685-ben, és életének 78-dikában múlt-ki a' világból.

DEXTER nevű Lucius Flavius Theodósius idejében a Napkeleti Prætorium Præfectussa Urunk születésétől-fogva 43odik-ig terjedő *Chronicon* írt, és azt Szent Hierónimusnak mutatá - bé, viszontag szent Hierónimus tulajdon könyvének mellyet az Egyházi Írókról készített *De scriptoribus Ecclesiasticis* bé-mutatásával kedveskedett néki. Némelly utóbbiak Dexter könyvébe idegen keverékeket egyelítettek; de nem fognak minnyájan kezét Flavius Dexter ótsárlóival.

DE LA TOUR, *Orléans, Gobel's a' t.*
Meg-térések. Mkh. 11-dik szak. pag. 6.
tit. *Anna Catholig.*

E.

ERYDUS PUTEANUS. Frantzia Törvénykedő I. C. Írt a' Romai Pénzeknek az utóbbi pénzekkel-való egygyeztetéséről. 2. A' Romai Katona-zsoldról. Lovanii. 1620. Forgattam az *Insubres* Népről írt Történetes könyveit. *Erycii Puteani Historiae Insubricae Libri VI.* qui Irruptiones Barbarorum in Italiam continent. Lovanii 1612. Az Insubres Nép fő Városa Mediolánium pag. 9. Insubres Ticino & Abdua, Bado, & Alpibus clausi, Mediolanum metropolim habent; sed origine obscura. — Catonis modo Fragmentis fides, & *Olanum* aborigine appellatum; ut Tusco

Antori *Medus* Insuber accederet. — *Belloveses*, qui Gallos per juncta cœlo juga in alium velut orbem terrarum duxit, non condidit urbem, sed suam fecit, & coluit velut novus parens. — El-beszélli Erycus egyvégbe; mi sorsa vólt Mediolánumnak a' Romaiak - alatt; azután miket szenvedett az egész Insubria a' Bárbarusok járásakor. pag. 20. Adhuc in Transpadanis luserat Hunnorum barbaries, nisi eadem calamitate Insubres, Liguresque obtueret. Ergo aliarum Urbium portum etiam Mediolanum excepit; & cum avaritiæ hostium sufficeret, crudelitatem minime satiavit. In homines & tecta sævitum, igni, ferro, manu, pulcherrimam urbem brevis furor excidit. Vestigia quondam Annibalis Attila sequitur. Quid tamen? cum lenior non esset, nec felicior fuit: Padum transit, omnia cædibus incendiisque complet. — Külömbözik emettől *Puteanus* Péter, ki 1650-dik táján a' királyi könyvház Præfectussa, és a' Parlamentum Tanátsosa lévén, írt mind Törvény könyveket, mind a' Templáristák ki-vezetése igaz okáról. 's a' t. — Külömbözik az *Erythraeus* Író is az *Erycius* nevű Írótól. Mich. Trin. pag. 568. Lit. Ja. — Jánus Nicius Erythraeus Romanus, seu *Victor Joannes Rossi*, primum Cardinalis *Peretti* familiaris fuit; eo mortuo totum se tradidit Humaniorum Literarum studio, & Epistolari cum veris eruditissimis commercio. Scripsit plures

Epistolas, Dialogos, Exempla virtutum & vitiorum; opusque majori in pretio apud Eruditos habitum: *Pinacothecae imaginum Illustrium Virorum* doctrinae & ingenii laude. In hoc opere tres Pinacothecae seu *Tabulae* variis elogiis depictae ab Authore exhibentur. Lipsiae 1712. Author vero ex hac vita migravit 1647. Septugenario major. — Sz. *Ericről*, vagy *Eryciusról*, lásd Mkház 13-dik szakasz a pag. 88. Eusebius Trinitarius fő rendű Tudományáról, predikációjáról 's a' t. Mkh. 14 dik szak. a pag. 62.

EUROPA nagy részének 1802-ban, Chinai *Sinhotinak* az Elyseumírók költött utazása - szerént - való tekénte. Le - írta azt Champipihez a' Geographiás Iskola Directorához. — Sinóthi a' Chinai Mifsionáriusoktól Európának hajdani állapotját ki - tanulván, tsudálkozik a' mostani más féle tulajdonin. 1802. 9. *Novemb.* —

Livotnóban szállottam - ki a' szárazra. Meg - örültem ennek a' szép Tartomány - nak tekénte. Azt a' keresztények egy kerthez hasonlítyák, melyet ők Paraditsomnak neveznek. Kérdém: hól a' *Toskánai* nagy Hertzeg Residentziája? ki a' Mifsionáriusok tudósíttása - szerént fő Ura ezen paraditsomnak. Azt a' feleletet vettem, hogy tévelygek; ez a' Tartomány *Hetruria*, 's annak királya vagyon. — *Majlandba* utaztam, gondolván, hogy a' Német Tsászár birtokába lépek, 's hát

hallom, hogy ezen Tartomány Olasz Respublica, 's egy Párisban lakozó Præsidentstől vezéreltetik. Itt-is meg-tsalt a' Missionáriusoknak velem lévő Földírása. Az a' Præsident egynagy Nemzet fejedelme, 's magát első Consulnak nevezi. Gondolám osztán, hogy a' *Velentzei* nevezetes Respublicát el-érem. Hallám arról-is, hogy az nem Respublica; hanem, a' Német Tsászárhoz tartozandó Jószág: Mondám magamba: ez már nagy ámtítás a' keresztény Missionáriusoktól: annak a' földabrosznak, melyet utamra adtak, igen régi hazug abrosznak kell lenni, mert álmélkodásra méltó illy fok változások nem mehettek két-három esztendő-alatt-véghez; ahoz egynehány száz esztendő kívántatik. Kérdezősködtem a' *Módénai* Hertzegről. Mondák: azt Német Országnek Breisgau falujában keressem. De még nagyobbban meg-illetődtem, midőn a' *Sárdiniai* királyt *Tutinban* akarván látni, azt kellett hallanom, hogy azt az ő Tartományát már régen általa adta a' nagy Nemzetnek, és hogy már most az ő Szárdinia-sziget-nevű Országában lakik. Az-is mind, a' mit nekünk a' Missionáriusok a' kereszténység fő Papjáról mondtak, hogy tudniillik olly nagy Tarományokkal bír, mind nem igaz. Csak egy kis Tartománykája van, és egy nagy ugyan de néptelen városa, mely a' Romaiak idejében a' Világnak

fő Városa vala. A' *Láma* - Papok nálunk ahhoz képest sokkal jobban bírják magokat, hatalmatsabbak, gazdagabbak, pompásabbak. *) Nagy hegyeket kellett hágnom, hogy *Schweitzba* juthassak. — Azt gondoltam, midőn *Simplon* hegy tetején állottam, hogy egynehány ezer ölnivel közeleb' vagyok az egekhez mint egyéb emberek; 's hogy a' Holdot el-érhetem újjaimmal: gondolám azt-is, hogy az ilyen ezeket a' köveket azért halmozta illy nagy magasságra, hogy az alatta 's közötté lakó jó népetskét más emberek társaságától el-rekeszsze, 's úgy szóllván, ki-szigetelje: hogy e' képpen az emberi Nemzetnek egy részetskéjét az ő tulajdon régi ártatlanságában, attól a' romlástól, melly Európában mindenütt be-harapott, állandóvá tegye. Be-mentem tehát *Schweitzba* kerestem a' nevezetes *Tellnek* maradékira, 's arra akartam nyomozni, ha a' régi neméslelkűség 's vitézség *Scweitz* erkölts-e' most-is? De mindent zür-zavarban leltem. Modák némellyek, hogy most ők *Helvétus* nevet viselnek; mások, ezeknek trutztzokra most-is *Schweitz* nevet adatnak magokaak. Mi dolog történt tehát? kérdém. Azt felelték: hogy a' nagy Nemzet közikbe jött, és még ezután

*) A' *Lámák* -ról lásd Mkh. 10. Rész. *Lassai* keresztyénység. a pag. 79. item 17. szakasz. tit. *Bangu*. 18. szak. tit. *Daeb*. *Láma*.

fogja ki-végzeni, ha ez a' nép Helvet vagy Schweitzer nevet viselleyen-e? — Le-siettem Schweitzből, és a' *Svábságba* jutottam. Emlékezzhetel arról *Champipi*: hogy a' Missionáriusok ezt a' Német kerületet olly vidámnak lenni rajzolták-le előttünk: hogy, noha sok apró Respublicákból, Apárturságokból, Hertzegségek-ből, különböző vezérlés formájából áll; mégis egymásközt éppen helyesen meg-egye-gyeznek. Azonnal azon kis Respublicák-ra kerestem mellyeket Imperiális biró-dalmi városoknak szoktak nevezni; 's egy-gyet se találtam-fel. Hallám, hogy egy roz-zanás-által; melly itten szeculárizátzió-nak hívattatik, el-tűntek. — Ki-költöz-vén a' Svábságból, be-léptem *Fráncóniába*. A' Misszionáriusok Geographiája arra tanított bennünket, hogy ott egy fő Pap, Francónia Hertzegének titulállya magát. Be-mentem *Würtzburgba*; 's mit szemléltem! egy nagy sereg katonát: azok mind a' titulust, mind a' Tartományt kár ki-pótlás fejébe el-foglaták. Az Európaiak-nál igazságnak tartatik az: hogy midőn egyik a' másiktól valamit el-kaparítt, azt a' harmadik pótollya - ki. Ezen úgymondatott igasság tsinnya az ő Német ne-vén Entschädigung. Francóniából *Máintzba* siettem. El-hitettem magammal, a' Misszionáriusok tudósíttása-szerént, hogy ezen város egy Fő Pap Udvarhelye, és hogy abban egy nagy sereg Papságra ta-

lások. De mitsudálatos dolog! katonák és győzők jöttek előmbé. Nyomdoka se volt ottan azoknak, a' miket a' földabro-lyom mutogatott. Ugy tettfezt, mintha ez a' változás száz esztendő-k-ellött esett volna meg; de mondák, hogy még azólta négy esztendő sem folyt- elégfezlen. Az Európaiak, meg kell vallanom, az ő tettejik-ben, változtatásaikban frifsek, hamarok. Semmit se tsodáltam annyira, mint azt, hogy egy ájtatossághoz szabott, szegődött Tartomány olly hamar katonai Tartomán-nyá változott. — Már most a' nagy Nem-zetnek, melly magát szabadnak mondja, Országában vagyok. Az oda bé - hordo-zoskodásom nem volt olly szabadságos, mint a' Német Tartományokban, a' hól az examenen nem kellett által-esnem. Itt írok Tekéntetes Champipi hozzád, Német Országból; ezután a' Nagy Nem-zet Országából fogok írni. De még egy-gyet. Tudva van előtted, hogy a' Mis-sionáriusok bennünket régtől - fogva a' Deák nyelv tanulásával kinoztak; azt ad-ván okúl; hogy Európában ez a' nyelv leg - kelendőb'. En abban felette meg-tsalatkoztam. Az Európaiak abban olly járatlanok, hogy azzal élven, semmire se mentem. Azt annak még a' Tudóssai és Mandarinnyai sem értik; mondák-is nekem, hogy ezt a' terhet már régen le-rázták nyakokról; és hogy meg - ta-nulhatnak már minden tudományokat

anyai tulajdon nyelvek segítségével. Minden azt kérdém, mi uttal móddal közlik értelmeket egyéb Nemzetségeknek tudósaival? azt felelték, hogy azoknak írásaikat nem az ő eredetes nyelveken olvasásák, hanem a' fordításokban, ki-vont részekben, tudományos újságokban. Mert valóban ha mindenik Nemzet a' tudós munkákat azoknak készítőjök nyelvén akarná olvasni, nyóltz nyelvet kellene tudni az embernek azok hasznos olvasása végett. 's a' t. — A' mit ezen Level az *Imperiális Városok* el-enyészéséről mond, így lehet azt helyre-hozni: *Mhirm.* 1802. Novemb. 22. A' Német Országi *Imperiális városoknak*, mellyeknek száma tudva van, Ministerjeik lesznek ezután nem tsak Párisban, hanem a' Tsászári királyi Bétsi Udvarnál-is.

EULÁLIA szűz Szent Mártyr, tizenkét éfstendős korában szenvedett mártiromságot, Maximiánus Tsászárságakor, ki Diocletziánussal-együtt uralkodott Urunk 284-dik Éfstendeje-után. (Lásd Alsz. Egyh. Történetit. 6-dik k. §. 1.) Azok idejében szenvedett szűz szent Agnes-is, a' mint szent Ambrus ígéji-szerént bőven említettém az Alsz. Egyh. Történeti-közt. *Eulália* szíve-vessen ragaszkodván krisztushoz, megtsigáztatott, mind a' két oldala égő fákllyákkal meg-sütögettetett, és a' fok-kínzés között fel-adá a' lelkét. SZÜZ SZ. JULIA szűz szent *Euláliának* hív, álhatatos

tárfa vólt mind éltében, mind a' kristuséért szenvedett halálban. Emeritában Spanyol városban szenvedtek; Szűz szent *Leocádia* pedig Spanyol Toletumban, ki hallván *Eulalia* mártironságát, térdre esvén, fel-adá ártatlan lelkét. *Leocádia* Virgo Mátyr. V. Mátyról. R. 9. & 10 & 12 ma Decembris.

F.

FISCHER Christian Augustus Utazása. Nyomt. Dresdán 1802-ban. Az utazó maga beszéll. Az Orosz Földön élvén (a' hová Német Országból szakadtam) hofszas hasfájásba estem, tsak a' déli climában-való lakás bízattott job' egésséggel: sok tanakodás-után kereskedő életre szántam magamat. Vólt az utazásra költségem; noha szűken: a' nyelvekben, Iszlás, írás jó tulajdonban elégségesen elé-mentem: jártos-voltam a' kereskedés tsinnyában, 's némelly Házakkal-is vala barátságos esméretségem. — Jó barátim azt javaslák, hogy Angliába mennek, ajánló leveleket ígértek, onnét a' Cádixi, Malagai, Lissabónai utra mutatnak, azzal biztatván, hogy ott alkalmas előmeneteletemet találhatom. — Szükségemre-valót mindent kegyesen, bőven

adtak: el-butsúztam tőlök, fel-ültem Riga Városánál a' Dűna vize partján álló's már rakott hajóra 1796-ban Novemb. 20-dik napján; de ki kellett a' szomszéd fogadóba szállanom, 's ott a' fok alkalmatlansággal tízen négy napig tartózkodnom; míg a' kívánt jó szél fel-nem segítette a' hajónkat. Bé-értünk Dűna tor-kából a' nagy tengerbe. pag. 26.

Egynéhány óráig alig éltem a' tenger hátán; már azonnal jobban éreztem magamat. a' mellyem meg-tágult, a' hideg-lelés egyetemben el-hagyott, testem ereje meg-újult, erre a' változásra a' tilztáb' levegő, a' kellemetés üdő, kívánságom bé-telleyesedése igen használt. Vólt a' hajóban kályha, azt be-fűtettük: Rigai jó barátim utravalót eleget adtak, vólt borom, gyümölsőm, enni-valóm bőven: könyveimet ki-pakoltam, az ágyomhoz asztalkát srófoltam: midőn bé-fetétetett, lámpást gyújtattam, jól vólt dolgom, el-szunnyadván (hazám tájáról) a' Genevai tórúl, Jura hegye tetejéről, narants fák-alatti sétálásomról álmodoztam: hetedik napján ezen hajózásomnak láttam már két órakor reggel a' Lübe-ki lámpás-tornyot. Napkeletkor vezetéek hajón a' partra szállottam, hamar a' pássulomat a' Tilzt keze vonásával megbizonyítottam, kotsit fogadtam, 's béhajtottam *Lübek* Városába. Így egyszerre ismét Német országban, abban a' vá-

rosban, fogadóban, szobában, természet, a' hoi két esztendő-előtt tartózkodtam. Kübeckben csak Anglia felé-való utazásomról gondoskodtam. Hamburgon 's Amsterdámon végig p. 29.

Hamburgot tömve találtam jövevényekkel: egész seregével a' ki költözötteknek, Frantzia városban gondolhatta magát lenni az ember: ifzonyú volt a' drágaság. Altonába mentem - áltai, 's egy Coppenhági kereskedőnek 's Arani Schweitzer legénynek társaságában Amsterdam felé hajtottam 1797-dik Jánúarius-fa 20-dik napjától-fogva. A' be-fagyott Elbe vizének már olvadékos hátán nem minden félelmes tarts-nélkül által-hajtván, Hamburgot 's Altónát hátra-hagytuk, más nap igen rosz' uttal, hogy a' lovak néhány hasig lábolnák a' sarat, behajtottunk Bremába. pag. 34. onnét Oldenburgba.

A' következő napon Hollándia széléhez közelgetvén, mindenütt merő új tünemény ötlött szemünkbe: ház, szoba, eledel, öltözet már Hollándiai modira mutatott minden a' mit tapasztaltunk: minden mérföld-után töb' töb' szeszelt, kárpitos agyot, tzin-korsókat, kék tányérokat láttunk, Genevai Caffé, Hollandai sajt, füstölt nyelvek mindenik Státion találkoztak: a' férfiak magassabbaknak, erősebbeknek, az aszfonyok frissebbeknek, kövérebbeknek, a' fehér ruhák
gyen-

gyengébbeknek, 's tisztábbaknak, az öltözetek rántzófsabbaknak láttattak lenni. — (Következik Amſterdamig folytatott utazásának le-írása. p. 45.) Amſterdámban járván - kelvén, látfszatoſſan tápaſztaltam, hogy a' kereskedésnek, 's igyekezetnek lelke elevenné tett minden embert; ez a' ſajtnak, hajóknak, arany pénznek az Orſzága. Nagy öſztönöm támadtitten ſzándékom végbe vitelére, a' kereskedésre, nevelé azt azon Hollándusokkal tartott tárfolkodáſom, a' kikhez ajánlva voltam. De hogy ezeknek tellyes kedveket megnyerjem, örökké a' pénz-váltásról, hajói rováſokról, jegyzésekről, a' portékák áráról, a' bátorittó igérkedők jutalmiról kellett volna beſzélgetnem: azon - kívül dohányoznom, poharamat fenéig ki-innom, tányéromon ſemmit ſe maraſztanom, a' nevetéſtől [mint a' büntől tartózkodnom, mindennap fehér nyakra - valótfel kötnöm, nem máshova, hanem tsak a' nyál-edénybe pöknöm. El-is kezdém ezt a' móreſt, meg - tettſzettem, de egéſſégessebb helyekre kívánkozván, véletlenül Liſabonába hívattattam; de úgy hogy Hollándiában a' kereskedés-meſterségét, tökéleteleſſen kitanúllyam. Ugyan-is a' végre *Rodertámat* válaſztottam. — Nints Hollandiában egéſſégtelenebb' város Amſterdámnál, vaſtag, nedves, rodhatta' levegő ege: ſiettem, hogy ettől a' fényes tömlőtztől meg ſzabadúlyak. O! mi külömböző attól *Rotterdam'*

tenger parti város. pag. 49. Tsatornáját a' bele 's vizfolyó tenger ki-öblétvén, tisztán tartya, vidéke motsáratlanab, mint egyébűt: az utizái szélessebbek: a' partjai magas ültetett fákkal zöldellenek, a' pompás épületek, a' közepén ingó tenger hátán, a' nagy árbotz fát, vitorlyás hajók, és azokból a' szüntelenvaló ki 's be hordása a' fok portékának, a' nép fel 's alá-való örökös mozgása, járása-kelése, kotsizása, a' szemnek elejbe tengerről, szárazról, hajókról, gyönyörű épületekről ötlő tárgyak, Roterdámat igyekező, kereskedő, eleven városnak mutattyák lenni már az első tekintettel: Böven van benne minden sütni, főzni-való, vetemény, hús, tengeri minden féle hal, Cafféház, teátrum, Collegiomok, Fabrikák, Manúfacturák: Angliának, Frantzia Országnak hozzája közel-létele, azokból a' fok jövevények, módia, Nyelv-keveréke, a' nép eleven-sége: egy szóval, Roterdámat Hollandiának leg-szeb', leg-kellemeteseb városává tették mind ezek, 's a' miket még elé-számlálni lehetne. pag. 52. Hónap számra öt öt forintón alkalmas szállást bérletemki magamnak. Ottan vólt abban módom, hogy a' Holland familiáknak házi gazdálkodás tsinnyát ki-tanúlyyam. A' gazdám társa vólt egy hajóval kereskedőnek: a' felesége vászonnal kereskedett, két fia¹ két különös tisztet viselt a' kereskedő házaknál, egyik leánya varró iskolát tartott,

a' másik' fő - kötöket készítgetett: minde-
 nik különösen üzven tulajdon mestersé-
 gét, különös kápitálykat tett félre. Jól
 birták magokat, de a' ki szüntelen a' füs-
 tös huft, 's a' krumlit látta asztalokon,
 szegényeknek vélhette őket. Mind az ál-
 tal a' ház magoké volt, temérdek fok
 avítt ezüsti edényekkel birtak, teli vala
 nyoltz nagy ládájok finom asztal abro-
 szokkal, kezkenőkkel, hat fogas muto-
 gatta a' fok portzellányokat. De a' ki a'
 takarékos gazdálkodás módját fel - akarja
 venni, annak Hollandiába kell menni ta-
 nulásra. A' Szállásomon a' költsönözö
 Bibliothecákból könyveket szedvén, ol-
 vasván, beszelgetvén, a' nyelvek tudomá-
 nyában - is elelmentem. pag. 55.

El-jött azomban az az idő, mellyben
 butszuznom, hajóra ülnöm, 's a' nagy ten-
 geren tzełym felé letnem kell vala. Ak-
 korra már Lissabonáról tudósíttó minden
 könyvet által olvastam. A' *Bordeaux* fe-
 lé tartó hajónak kapitánnya betsületes
 egy Hollandus volt, ki engem 12 aranyért
 fel - yett. Mentünk. A' hajón le - beteged-
 tem: hasznos orvofságaim voltak azomban
 a' Chinaeelsen, narantslév, tzukorral hin-
 tett tzitron - vakarék, a' Vélelntzei theriá-
 ca, tzukros fü - szerfzám. A' hogy ezek-
 kel éltem, a' hányásom meg - szünt, édes-
 deden el - aluttam, más nap tellyesféggel
 meg gyógyúltam. Következik annak le-
 írása, mint jártak az Anglus hajókkal,
 mit tapasztalt éjjel - nappal a' tengernek 's

az égnek színén, mi szép tiszta a' Hollan-
dus hajó, mi magok - vifeletűek a' Matró-
fok, a' hajós legények; mint érkezett *Bor-
deauxba*, onnét más hajón ülvén mit ta-
pasztalt ezen hajónak az ellenség hajójá-
val tartott ütközetekor, mint érkezett,
Bilbaónál, Capo Blancóig. 'S ezzel végzi
az első könyvet. pag. 78.

A' Kapitányom a' nagy hajóból a' par-
tra, halász - hajón szállított - ki, Santa Úrsa
falvánál *Bisscája* Tartományában, melly
a' parti részen igen nagy hegyekkel ra-
kottnak tettsett lenni. S. Ursától egy pus-
ka lövésnyire fekvő *Bortugalette* mező
városba rándúltam. Senki se kérdezte,
hól a' pásszusam? ládámnak békét hagy-
tak, *Biskájában* híre sints a' visitátornak.
Egy hajó Bilbaóból színt akkor készült-
fel az útra, abban szerentsémre hely ma-
radt nekem - is. A' merre hajóztunk, a'
part minden féle növény tekéntetével
kedveskedett; Schweitzba gondolám ma-
gamat lenni. *Olaveajához* a' valóságos ki-
kötő parthoz közelgetvén, láttuk, hogy
ott a' Tartomány eleveneb', a' be - tsapó
tenger hofszá teli vólt öreg hajókkal, és
a' féle számtalan kissebbekkel, mellyek
gyapjuval voltak meg - terhelve; a' par-
tok hofszán pizsgett a' fok ember: Zöld-
séget áruló aszszonyok az ő szamarjaikkal,
más aszszonyságok az ő kosárjaikkal, kö-
tél - jártók, ikra - főzők, átsok, vitorla-
tsinálók, mind keverve voltak: a' hajó-

kon. kajdászó mátrószok kurjantása, hogy együttesgyfzerre huzzák az evezőket (melly ösztön - lárma Spanyolúl *Todos juntos*; Frantziául: *Tous d' un temps*, Anglusúl, *Ho! Hurra*, Hollandúl, *Alle te gelyk*) a' vasmatskák kovátsolóinak pengése, a' Szomszéd kalasziromok harangjainak külömbféle hangja; mind ezeknek tüneménye el fogta az ember szemét, fülét. Be-mentem a' *Casa de Antonio* nevű Vendégfogadóba. A' magas szobák törpe ablakkal, a' szőnyegekre fesiített bika-dialmak, az üres bor-iszákok, mellyek a' pitvarban heverték, a' gerendáról függő *bacaleo*, az az, Stokfish, tőkehal: az üveg edényben a' szentelt víz: a' Crucifixusok, a' szentek képei, a' Jesus jászolya, ezek mind eszembe juttatták, hogy *Spanyol* Országban vagyok: ujság volt előttem az étkek tulajdona - is. Hal tojás, be-tsinált, merő piros borsal és sáfránnyal meg-hintett olajban uszott: de legelőször tengeri apró rákok adattak-fel, végtére édes makkal kínáltatott a' vendég. Hogy az olajos étel a' gyomrot ne terhelje, Navarrai jó borral szokás azt erősíteni. Ki-ki el-is ütheti Spannyol Országban magát, 's az annyiba tartatik mint nálunk a' köhhéntés. *Casa de Antonióból*, a' szárazon, hegyen, völgyön kellett men-nem *Corunnáig*, de ott se találván Lissabona-felé menendő hajót, postán mentem *Mádrít* felé. Az útról job' felől az Ocea-

nust szemléltem; balról, jobbról, a' Gál-litziai Tartományban - is , hól gesztenyés erdők, szőlő-hegyek, kukoritza-földek, marha legelők, hól cyderfák, 's lennel zöldellő tanyák - közt volt az útam. A' kotsis az öszvéreket frissen hajtá. A' társom *Zamorán* ki akarta magát nyugtatni. Lehetett már 1 óra éjfelután, 's én éppen akkor szunnyadtam-el. Véletlenül hallok hogy nyílik az ajtó, 's látom, hogy négy katonabétoppanik: ágyainkhoz jöttek, durván parancsolák, hogy kellyünk, öltözzünk, jöjjünk. Egyenesen a' tömlőtzfélé vitettünk. Én nem félttem, társom el-ijedett. A' kutyák ugatása, a' rabok lántzazörgése-közt fel-vezettettünk a' tömlőtz őrző szobájába: egy piasztort nyomtam, a' markába; Magányosan olztán reggel ki - kérdeztettünk a' Corregidortól, kihez a' tömlőtz-házból vezettettünk. Az én pássussaim feleletim eleget tettek a' Birónak, és azonnal szabad láb-
ra eresztettem. Nem úgy az én szegény úti társom, ki - ismét vízfőz-vezettetett a' tömlőtzbe. Az Portugálliai státust bántó rab; ságá a' fülembe egy íródeák; igazánne, nem e' ? Lissabónai Jakobínus. Én betsületes embernek tartám. Armer, Unglücklicher S. — a. pag. 89.

Zámorából Madritba fogadtam alkalmatosságot. A' merre hajtottunk, pusztá volt néptelen hely mindenütt, forrott az ég 's föld; az egész Tartomány Déli Sibe-riának látszatott lenni. Ellenben a' hogy

Mádríd városához érkeztem, tsudálatos
 vala mindenfelől a' tünemény, és tekín-
 tet! az éjjeli nyári tiszta ég! minden tor-
 nyok meg-világosítottak, mindenik út
 teli musikufokkal. A' mint Mádrítban más
 nap fel-ébredtem, úgy tettfezt, mint ha ma-
 gamat új világban találtam volna. A' Tem-
 plomok, Kalasfomok, Paloták, a' sétáló ösz-
 vények mellé ültetett árnyékos fák, a' reg-
 geli Misére mindenünnen hangzó harango-
 zás! Szemeimnek, füleimnek számára mind
 örvendetes tünemény vólt: seregessen jöttek
 mentek, a' feketébe öltözött fátyolos aszfszo-
 nyok, a' hólszfú kék köpönyekben a' férfiak,
 a' bótók ki - nyittattak, mindenik ház eleje
 vízzel meg-lotsoltatott. Már a' ketskések - is
 az ő nyájokkal be ballagtak a' kapu nyitás-
 után, azt kiáltván: Táj, Táj, ketske téj, fris-
 siben, melegiben! *Quien quiere?* kinek tett-
 szik? Emerre a' szamarjaikkal a' zöldség-ve-
 temény áruló aszfszonyok, amarra a' nád-
 ból füzött taligákon a' zsemlyesütők, a' víz-
 árulók, a' terhhordók, fanyalogtak. Azom-
 ban méltóságos lépeffel elé-állott két *Algua-
 zil*, 's ki-kiáltá a' múlt éjszakán el-követett
 tolvajságokat: a' *Tabernerok* = bor - árulók
 ki tették edénnyeiket, a' Chokolade főzők
 rendbe szedék fintsaikat, a' víz árulók kiálta-
 ni kezdék: *Quien bebe?* ki iszik? A' Fiakke-
 rek, a' caloserók, avagy a' négy kerekű tsé-
 zák, az öszvérrel kínálkodók el-foglalták szo-
 kott helyeiket. Hamar az uttszák hangzani
 kezdetek keverékes kajdászással. Stokfisch,

Stokfisch, fehér *bacalao*. *Cebollas*, *Cebollás* Hagyma, Hagyma, Gálliciából. *Nuces*, *Nuces* Biscájából: Narants, Narants! Murciából, kolbász, tzitron, árpa-víz, jeges víz; újság! újújság! Dinnye, Rosine, friss füge. Olive, friss kaláts! szöllő - szöllő! Tíz órakor a' katonák kezdettek a' nagy piatzra kiállani: a' Daragonyos, a' Schweitzer Regementek, a' Valloni Gárdák, a' Nemzeti Gyalogság: az alatt a' Misére intő harangok szüntelen szóllottak: láttattak a' Viaticumot késérő processziók - is. Dél táján én - is a' nagy piatzra siettem: láttam a' Gárdák Tiszteit fényes forma-ruhákban, a' szennyes Capucinusokat az ő hofzszú szakállókkal, a' nyalka Madriti legényeket, az új modi frachban, a' tiszteletes Egyháziakat az ő hofzszú tálárisokban, kuktsáló láda hordókat, majmot tántzoltató Valentziai Gauklereket, kolduló virtuosus hegedüsöket 's a' t. (Le - írja a' bika vesztő játékos láttatványt ezek - után; egy kis töredelmességgel maga tsintalanságát - is 's a' t.) pag. 111.

Kerestem alkalmatosságot Lifsabóna felé végtére, holott mást nem lelhettem, a' *Badagózi* Ordinarius postát fogadtam 18. piasteren egy öszvére nézve. Éjjel nappal hegyeken jártunk, igen szép üdövel egy helyett békora hányván az öszvéreket, 's a' gyepre eresztvén, éjszakának idején, le - rakodtunk, 's a' tűznél, megháltunk. Be - érkeztünk *Badagozba*, ez én

betsületes kalauzon Máté, a' szállásra tulajdon házával kínált. A' volt a' szándéka, hogy engem a' Portugálliai első vég helyig *Elvásig* el-vigyen; a' hol Lissabónába visszamenendő elég alkalmatosság szokott találkozni. Antónia aszszony a' felesége, betsülettel fogadott bennünket. Pássusomat irva meg-jegyeztettem a' Tiszteknél másnap; de az későn adatván visszsa, tsak öt órakor indulhattunk, 's hamar el-értük a' Portugállus határt. Ott Cayo vizetskéje tsergett, bor árultatott, a' Dragonyosok figefa levelű gunyhóban laktak: által kelvén láttunk fákkal kertölt szántó földeket, gyönyörű réteket, a' fok falusi szép 's egymástól meszszire épített házakat, dolgot-tévő fok férfit aszszonyt, öregit, apróját. *Elvás* városa - is szemünkbe tűnt az ő magas hegye 's három kastélyai - mellett. Bé érvén, holott Lissabóna - felé alkalmatosságot találtam: hamar a' Pássusomat be - adtam a' Corregidornak; de az azt meg-vetette, a' Strázsa házba igazított, azt parantsolván, hogy Lisbonába küldjem a' pássusomat 's ott a' Hertzeg keze vonnása - által tétesszem azt hitelessé; azomban Badagozba mennek visszsa. A' Strázsáról irtam egy pár rendet Máthének, kérvén, vigyen-vissza. Engedett. Elé jött az ő szamarai-val korán más nap. Antónia aszszony ismét szíveffen fogadott, biztatván, hogy a' házánál bizvást várjam Lisbonából a'

feleletet. Már három hétig tartott Bada-
gozban unalmas várokozásom a' felelet-
re: meg-ismérkedtem azalatt egy Spanyol
Udvari kurirral, panaszolkodtam, hogy így
bánt velem az Elvási Corregidor, hogy neki
szót fogadván irtam Lisbonába, a' honnét
még se jön a' válasz-levelem vesztette el? vagy
mi dolog? Magára vállolta a' jó kurir levelem
vivését, el-vitte Lisbonába: vizfsza-jövet
el-belzélle, mi bajjal férhetett bé az A-n
Urhoz; de hozott tőle választ, 's azt ke-
zembe nyújtá. Reszketve fel-szakasztom a'
levélnél már az eleje is el-ijesztett a' petsétet;
a' mostani környül állások nem engedik,
hogy szándékom tellyesedjék: azomban
váltó tzédula küldetett: biztatott a' Leve-
lezöm, javaslá a' Bagadózi maradást ad-
dig, míg szabad útam ki nem nyeri:
ismét három hét folyt-el, 's új levelezé-
semnek haszna nem vólt, el-untam ma-
gamat, fogyott a' pénzem-is. Akár mi
vége lesz' mondám magamba: próbátteszek
a' Lisbónai útra. Fel-fogadtattam ma-
gamat egy Valentzai szekeresstől ostoros-
nak: hogy által változtatott ismémentlen
személyemet vigye-által a' Portugálliai
határon. Máté vólt a' szekeresnél-is a'
pátrónusom. Be-mázoltam tehát ábráza-
tomat Valentziai módu köndmenybe bots-
korba öltöztem: fogám az ostort, ládámat
Maténál hagytam számat tartván a' bizony-
talanságra, meg-igérttem, hogy írok hoz-
zá, mihent Lisbonába jutok. Én a' szekér

mellett gyalogolván, hajtám a' marhákat, által mentünk a' Portugálliai határon, úgy tetíszett, mintha senki se törődne velünk; noha láthattak a' Daragonyosok. *Elváson* a' Stráza meg-állított bennünket, én itt meg döbbsentem, félvén, hogy meg ne ismérjenek: egy sereg katona passusunkat kérte, szekerek meg-visitáltatott, el-eresztettek. A' várost el-hagytuk, a' kapukon túl étettünk, mi-is jó ízűen ebédeltünk. Azt soha el nem felejthetem. Elvásról Estrema városa felé kellett hajtánunk, az Uram ugy bánván velem, mint a' féle ostorofsával tetteve hól szídott, hogy az öszvéreket roszszúl hajtóm, hól az Isten-hez fohászzkodott: más nap tíz óra tájban reggel Estremáson által-hajtottunk 's tsak nem a' tulsó kapuig értünk: egyszerre négy Daragonyos meg-állított bennünket. Lár-mazva a' Corregidorhoz parantsoltak, 's kiáltva mondák: gaz emberek! mitsoda Frantzia van veletek. Tüftént jöjjetek a' Corregiorhoz. Rám néz a' gazdám: nékem a' térdeim már reszkettek. p. 9. 121.

Mentünk, kísírtettünk: A' Corregidor háza eleje tömve vólt emberekkel, katonákkal, barátokkal, Algaizokkal; ki azt mondá: ez az a' Frantzia, ki pedig, hogy nem az; hanem a' szekéren van, fel-hivatattunk, meg-nyílt az ajtó, be-vezettetünk a' szobába. Ott a' Corregidor baldachin-alatt ült, magos, hasas, durva tekintetű ember, szinte mint egy német

mészáros forma. Lépjetek közeleb' rossz emberek! kiálta flentor-hangal; hova tet-tetek a' Frantzia Spion? A' szegény Szekeres, refzetett, rám nézett. Excellentz! így szóllottam: mi semmit se tudunk a' Frantzia Spionról. Mitsodát? ti, Spitzbub, halunkok! kiáltozva ismét 's két öklével az asztalt vervén, mondá: várjatok, majd ki - veszem belőletek az igazat — Excellentz! folytatám szavamat alázatosan: mi szegény Válentziai Szekereselek vagyunk: tetsék szekerünket ki - kerestetni velünk, valóban nints Frantzia. He Uraim! a' Corregidor a' Tiszteihez: Iniz de Fora Urral ne sajnállyák fáradságokat, visitállyák-meg a' szekeret, eme' mind a' két halunk vettefsék lántzra, értitek-e rossz emberek? én semmit se feleltem; hanem a' gazdám, Excellentz; úgy mond: ha már meg kell lenni, én ártalan vagyok, mi közöm hozzá! — ez az Ur — én ötet nem esmérem, én ötet Badagozban vettem-fel. Isten botsássa! ha azt tudtam volna! — meg lehetne eskünnöm a' Feszület-re. Mi rettenetes szempillantás! azt gondolám, hogy a' föld - alá füllyedek. — Hogyan, mikép? ez e' az? fel - kiálta a' Corregidor, rettenetes szóval: én fogom a' bundámat, ki - vetem a' nyakamból, 's öszve szedvén erőmet, bátorságomat, mon-dám: úgy van, kegyelmes Uram! én vagyok az, de Frantszia nem vagyok. Ihól a' papirossaim: méltóztassék Nagyságod! — —

neki nyujtám passzomat, leveleimet. Nézé, Merő hazugság! úgy mond, majd külön foglak benneteket. — — Hallgasson-meg, Nagyságod, Isten látja, én Frantzia Emiszfzáríus nem vagyok. Ha Excellentziád lábaihoz terjeszthetem védelmemet, reménylem, mindenütt tudva lévő böltseséged meg-választ a' gonoszoktól. Szólly! mondá: El-beszélém minden eddig lett történeteimet: Mondá már kegyesen: most mennyen ked a' tömlöztbe a' Valentziai Ember maradjon a' Strásán, meg fontolom az egész dolgot. Meg-hajtam magamat. Két katona el-késért a' tömlözt felé. Annak örzőjének két piasírt nyomtam a' kezébe, maga szobájába vezetett-bé. Éjszakának idején meg-gondoltam, mi ostoba vakmerőség, juttattott engem mind ezen szörnyűségekre! Más nap, a' mint a' Birák elejbe vitettem, már egy füllérem sem vólt. A' Corregidor azt parantsolta, hogy hordjam ki magamat az Országból, büntetésül tegyek-le húsz piasztért; adjak Revers, leveles, hogy vizsza nem jövök; vagy ha! akasztófa lesz' a' vége. Hogy költségem legyen, órát el-adtam. A' Daragonyosok ki-késértek a' határból, de betsületesen bántak velem. (2-dik szak. pag. 15.

Vizsza-utaztam *Badagózza*. Már setét estvé vólt, a' hogy az én jó Mátém háza-előtt meg-állottam. Jesus! Mária! el-kiáltá magát Antónia Aszszony, 's keresztet vett magára. Maga vólt; az Ura Mádrítba

utazott. A' fok kérdés és feleletkor a' szomszédság öfzve - futott, hufszor kellett nélkül történetimet el-befzéllenem. Azomban el - kezdődött az olvasó imádsága, a' szokott Processió: Antónia az utazokért Misset Izolgáltatott. Az Istien, és a' Szüz Sz. Mária segíteni fognak rajtam, úgymond kezét nyújta; 's a' hól mi lakunk, folytatta szavát: ott a' keresztény ember helyet talál. A' vatsora - után, az Udvaron le - hengeredtem éjféli után a' figefák - alá. Nézém a' tsillagokat, ezer gondolatok majd terheltek, majd biztattak. Pénzem már nem volt, Egy szomszéd kánonok, kinek minden öröme a' fok féle ruha öfzve vevésében és gyűjtésében volt, meg - vette a' ládából ki válogatott ruháimat, abból harmincz piafterem elé - termett. Le - betegedtem ezek - után. Orvoslásomra meg - ittam akkor egy nap hatvan hét narants levét. Antonia aszfzony, a' Püspök, Udvari Tifztye, annak a' felesége, minnyájon szorgalmatoskodtak mellettem, 's érettem. A' Spanyoloknál a' betegek 's ügye fogyottak segítségével a' Vallás kötelességéhez tartozandónak tartatik. Minnjájon meg - érdemlik örökös hálaadásomat. pag. 21.

Öt hét múlva el - szántam magamat *Cadix*-felé. El - kótya - vetyéztem némelly podjáfzimat, Antoniát betsületesen kifizetvén, útnak eredtem *Sevilla* felé, remélvén, hogy onnét *Cádix*t el - érhetem. Gyalog, egy hátsos tarisznyával. Egy helyen

bé-hívt a' figefák - alá a' kertész, 's igen meg-esvén fáradt ügye fogyótságomon a' szíve, narantsal és fügével kínált, adott az ő batájából, avagy bőr-palatzkjából bort-is, az útra gyümöltsel, teli rakta zsebjeimet. 's midőn butszuzván meg-fog-nám a' kezét, illy szók - közt erefzteti-el: szegény ember a' Carmelusi szent szűz oltalmazzon. Másutt az aratók kis tűzé-nél nyertem éjjeli szállást. Szeretettel, fogadtak. Ott hittel, 's reménységgel erősítvén szívemet, édesdeden el-aludtam. Ötöd napra *Fuente de Cantos* nevű hely-ségben bé-lépven a' fogadóba, látám, hogy az emberek szörnyű ijedtséggel va-lamin töprenkednek. Kérdém: mi dolog? el-beszéllék, hogy a' Brigadéros Urnak egyetlen egy leánya a' himlőben nyilván meg-hal: az öreg Chirurgus már le-mon-dott róla: a' Szülőji keseregnek. Tanultam annyira a' mennyire fiatalab' koromban az Orvos mesterseget: be-jelentettem ma-gamat: bé-hívtak: körül-fogtak szülőji, rokon, a' ház tselédjeivel-együtt, kez-dék-ki-vagyok? honan jövök, tudok e' segíteni? kémelletes biztatással meg-felel-tem nekik, 's a' beteghez vezettettem ma-gamat: láttam be-esett eruptióit, pusztu-lájit, kék, véres var-karimáit: vettem észre nagy gyengeségét. Először lavendu-la, thymián, 's más fűszerfzámos lágy me-leg-fördőt parantsoltam, elé-vettem a' Camphort, Chinát, ó malágát, be-flaíro-

moztam, gyógyítani kezdém, a' mint tudtam; 's tsak azután ültem a' vatsorához, 's egy palatz muskatal-borhoz. Kínáltak olztán ágygyal, én azt magamnak a' beteg, szobája elejbe vettem, 's a' rávigyázónak meg-parantsoltam, hogy minden órán-után hívjon-elé. Virradóra az új segítségek, flastromozások, dósisok után, minden Symptomáji a' betegnek jobbulására mutattak. Soha se felejttem-el azt az örömet, mellyel hiradáfom fogadtatott: ó mennyi ditséret, köszönet, betsület tetéztetett reám! Azomban minden vigyázással láttam az orvos dologhoz azután-is, és a' végre egy pár héti ott maradásra el-szántam magamat. Végtere midőn az útam folytatására-való szándékomat bé-jelenteném, a' tellyes felgyógyulás-után, 's a' Brigadéros Ur Attya fia M-an Oberster Ur-is elé-jött volna, megígérvén, hogy más nap Sevilla-felé készülő tszázájára fel-vez: a' Brigadéros Ur, az estvéli le-nyugvás előtt bé-hívt a' Cabinettyébe. Örömébe könyvezett, a' mar-komba hat Dublont nyomott, mondván ez tsekélység; de azt az Isten áldása meggyarapította. Ó! semmi féle tudományt se vessen meg, a' ki hasznosan akar élni világon! pag. 31.

Fel-ülvén más nap az Obersterrel Sevilla-felé, serény hajtással el-értük a' Izép Andalusiái Tartományt délkor. Két nap múlva a' mint a' magas tornyokkal meg-

rakott

rakott tündöklő Seviliát el-értük, bútsút
 vettem a' jó Oberstertől, ki még az nap
 Granadába akart hajtani. Egyik volt ez az
 Ur azon sok Spanyolok-közül, ki nekem
 a' nemes, vitéz, nagy lelkű Spanyol Nem-
 zetettel felejtethetlenné teszi. Az útközben
 mindenütt a' Sondia, Granat, Lima, Ber-
 gamot, Füge, szőlő gyümöls böven; Se-
 viliában az Afrikai szín látszatossan tetűszett
 előmbe: az útszák ott szükek tekervénye-
 sek tömkeleg módra, a' ház födelei lapas-
 sak, az ablakok kitsinyek, a' süveg, a'
 ruha fehér, minden ember árnyék vetőt
 hordoz: még a' Szentek képei is árnyék-
 vető alá iratnak; a' nép eleven, az élelem-
 re való minden féle némű untilig. Ha Se-
 viliában a' kereskedést nagyobnak tapaszt-
 altam volna lenni, ott állapotdram volna
 meg; de látván azt fogyatékosnak lenni,
 csak azért is *Cadixba* siettem; tudván azt-
 is, hogy ott a' Német nép seregellen ta-
 lálkozik. Fel-fogadtattam magamat oda
 menendő egy hajóra, de mikor a' desz-
 kán a' partról a' felé lépegettem, le-hen-
 geredtem a' vízbe, de abból hamar ki-
 kaptak, 's a' hajó tetejére terjesztettek: az
 erszényem a' zsebemből ki-veszett. Gon-
 dolbattya a' kegyes Olvasó mi igen meg-
 ijedtem: nem maradt nálom több négy
 piafternél; azzal biztattam még-is maga-
 mat, hogy be-érem avval *Cadixig*. Egy
 faluban ki-szálván a' hajóból, szamarat
 fogadtam útam folytatására, *Venta del Puer-*

to dombjáról láttam már a' Cadixi ki-kötőnél az Anglia Flottákat: aláb szálván, szemlélttem a' belső temérdek partokat, 's azoknak közepén a' Spanyol nagy hajókat-is: az árbotz fák iszonyu nagy sokasága sűrű nagy erdőnek láttatott lenni; Cadix fehér házai úgy tettszettek, mintha a' zöld tengerből emelkednének a' partokra. Be szállottam egy Feluckba, az ünnepek kedvééret a' kikötőben álló minden öreg hajók Zászlóji lobogtak, azok és a' ki-tett rémítettő ágyuk között be-surrantunk Cadix városába. A' hajósómnak oda adtam utolsó pénzetskemet. Be-mentem a' Vendég fogadóba. Már most mi tévő legyek? ki-mentem a' partra, ballagtam tekéngettem. Egyszerre által-ölel egy Frantzia Egyházi ember, Mádrít városi néhai esmerősöm honnan? hova? tsudáltuk, hogy egymást Cadixban láttyuk. Mondá: hogy Mexicumba szándékozik; én az én történeteimet sétálva neki el-beszéllém, fogá kezemet, egynehány piafiert nyújtott fogláló fejbe, 's ott hagyott; én viszsza ballagtam a' vendég fogadóba. Ideje volt a' vatsorának. Én tsak kenyeret és bort kértem. — Rám néz a' kelner mint egy bá mázskodva, 's hallván a' kérdésére tőlem, hogy Német vagyok; mondá: hogy német Országban vólt ő-is. Nagy ereje van a' közös nyelvnek: attól az órától-fogva öfzvepajtáskodtunk. A' jó Baptista (ez vólt a' kelner neve) Májlandból Bétsbe szakadt,

és onnét Cadixba. Régi esmérösimet; Lisbonából, Madridból várt leveleimet e' városban heába hajhaztam. De Baptista né-mellyekkel hasznosan meg-esmértetetett; főkep azzal az Urral, ki le-vert olztán engem a' Mexico felé-való szandékomról. Az említett Frantzia Madridi Pap tsak nem arra vett, már kereskedő Tíztséget ígér-vén; de olly okkal és móddal, hogy val-lásmat, melyet ő eretnekségnek nevezett, el-hagygyam, hogy Mexicoba kövessem. Erre nem akarám birni magamat. Mexicót rútol festette olöttem az új Jó akarom a' piáftereket vizsgál-a-datta a' Frantziának, s helyekbe másokkal kedveskedett. p. 50.

A' Consul F. kire ohajtva várokoz-tam, szerentsémre haza érkezett *Cádizba* Ciclanából. Papirosaimat magához kíván-ta: mindent meg-ígért tehetsége-szerént. Der edle fortreffliche Mann! Láta, hogy jób élet módjához szoktam. Meg-szánt. Segített: Beszélgettünk Cádixi alkalmaz-tatásomról. De a' kereskedésnek akkori romlásakor, nem vólt mód henne, hogy ott helyet verjék. Ha az Ur tanátsomra hajlik, mondá szivessen: mennyen vizsgál-egyenesen *Hamburgba*: A' mi az uti költsé-get illeti, az tsekélység! A' postáról vett levelem-is azt javaslá. Haza! haza! vizsgál! vizsgál! szót fogadtam. Vizsgál bo-rodzóskodtam. Malágán meg-betegedtem. Ki-gyógyulván, Várentziai három szekeres társaságában Várentziába érkeztem. p. 61.

Valentzia Spanyol Országi paraditsom! Barcellóna volt a' további úti tárgyom. Onnét Genúa felé hajoztam. Sok teretura beszéd-után pag. 74.

A' 26. dik Octob. 1798 - dikban el - érkezett, a' hogy a' hajóra fel - ültem. Abban sok féle emberek voltak. Schweitzer katonák, egynehány kapitányok, kik az ő hajójokat vagy el - adták vagy el - vették: némelly Algérből ki - váltatott Genuaiak, Kereskedők Musikusok, Papok, 's a' t. A' hajóhoz tartozandó sok személyeken - kívül, mi többen voltunk hatvanál. (Le - írja oszttán azt a' közép tengeri hajózást, a' mulatságokat, beszélgetéseket, de leg - főképpen a' szörnyű égi háboru - alatt a' kajó - törést, veszedelmet, minden jószága el - vesztesét, a' vezetékhajón a' kapitánnyal 's némelly egynehányokkal - együtt - lett ki szállását a' *Hieres* nevű szigeténél. A' vártól egy puska lövésnyire kellett tartózkodnunk; míg abból hozzánk nem jött a' Tiszt, hogy ki - kérdezze ügyünket, bajunkat. Neki nyújtva a' kapitányunk a' papirofsait, melyekre a' veszélykor leg - első gondja vót. Meg - engedtetett a' ki - szállás a' vár - alatt, kezdénk ruhánkat száragatni, és az eperjfa gyümölsével éhségünket tsillapítani; a' mi ott böven terem. A' *Hierese*k része; mellybe érkezénk, *Porteros*. Sziget - nevű, Másember ott nem lakik, hanem hat, hét Ártillerista. Azoknak az ő Provisiójok Tou-

lonból szállíttatik. Nékünk mással nem szolgálhattak, hanem egypár kenyérrel, és sült halakkal. — harmintz ketten valánk. A' Commendáns estődön meg-látogatott bennünket, 's hogy Toulonba juthalsunk, arról tanátskozott. Be-fetétedett; mi nagy tüzet raktunk: melléje telepedtünk, elveszett társainkról beszélgettünk. Magamat a' mi illeti, életem Urához emeltem szívemet, hálát adva, néki ajánlám magamat. A' Hit a' szívemben eleveneb' volt akkor, mint akár mikor; annak tárgya vala maga az Isten, és a' lélek halhatatlansága. p. 88. A' Szigetünkköz érkezett az *Intrepide*, 's Genua-felé igyező Gállya. A' kapitánnyának el-beszéllem történeteimet, kértem vegyen fel. Fel-vett egyehányod magammal, 's engem különösen asztalával-is meg-tilztelt. Be-hordatta a' hajójába azt a' szükséges Rakásfát, mellyért a' Szigetnél meg-állott, harmad napra idején korán kedvező széllel meg-indúltunk. Dél tájban a' Szomszéd partokon tündöklöttek már szemeink-előtt Antibes, Nizza, 's egyéb helységek fehér házai, estve fel-jött a' Holdvilág: éjszél tájban láttuk Genua lámpásos tornyát: három órakor a' ki-kötője-előtt találánk magunkat. A' Holdvilág a' partok terebélyes környékeit amphitheátrum-módra méltóságos tekéntüvé tette, tsendesség uralkodott minden felé a' tengeren, a' városon, a' nyugvó hajókon, a' tsillagos égén. A'

lámpásos toronyból ránk kiált az ör-álló az ő szólló-tsöje-által, hogy vessünk Vas-matskát, a' kis mólónál, a' kisebbik Ra-kontza-falnál. p. 89.

Kilentz órakor, a' ki-lzállásomkor meg-ajándékozott a' jó kapitányom egy pár harisnyával. Az egészségre vigyázó Tisztektől ki-kérdeztetvén, bészállottam egy kis vendégfogadóba. annak gazdájával megalkudtam mindennapi tartásomra négy Lirában; de úgy hogy minden reggel tegye-le azt előre. Leg-először-is ahoz a' kereskedő Genuai Úrhoz siettem, kihez ajánlva voltam, de ijedtségemre azt kellett hallanom, hogy bankerottá lett, 's Genuát el-hagyta. Meg-vallom, sirtam keserűségembe. 7 8 Piafteremen, és egy hátos tarifznyaiba férő jószágomon kívül semmim se volt. Mit tegyék? haza! haza! El-mentem a' Pássusom el-igazíttása-végett a' Palotába. A' szobában, mellybe bé-léptem, a' Strázsa-Tiszt éppen akkor félestekezett. Meg-szóllított Frantziáúl. Tegye-fel a' süvegét! Itt minnyájan egygyenlők vagyunk. Mit kíván-ked? üllöny-le. El-beszéllem szándékomat a' Comitéhez vezetettet az Ordonántz-által. Nyilik az ajtó. Egy fél dutzet Republikánus Királyi személly! széles övek a' basokon, fel-tett süvegekkel egy asztal-mellett ültek. Tegye fel ked! Mit akarsz Polgár! lépjen közeleb. Itt Republikánusokkal van a' dolga. -- Ime, Polgár! a' Pássusom,

Kérem, a' Comité, írja magát alája. — Hm! A' Tsászári Consulátuságtól Cadix-ban! mondá az első: 's huzá-voná szö-möldökit. Tsászári! mondá a' többi. Mondám erre: Úgy van Polgár, Tsászári vagyok; de nem Jobbágygya. Der kaiserliche Pafs, der *Churfürstenthum*, der Himmel mag wissen, was den Herrn daran verdächtig schien. Következtek a' kérdések és a' feleletim. Fél óra-múlva fogá egyik a' nagy petsétet, mellyre rá voltak mettzve: Liberta, és Eguáliánza = Szabadság, Egyenlőség, 's rá nyomá a' Passusomra, mondvan: Mennyen lsten hírével: akármerre az Órra-után. Dellest két órakor el-hagytam Genuát p. 93.

Estődön be-érkeztem Campotnáróné-be. Ott a' Vendégfogadóban a' Német Recrutáknak két szobába zárt lármazó nyomorék serege-miatt a' ház végén egy kamarába vontam magamat. Másnap Bochetán keresztül estére *Noviba* jutottam, Piemont határ szélén. Adott a' fogadás egy kis menestrát = levelet kenyeret, sajtot, bort, az ágyom tsekély volt, még-is majd egy Piaftert kellett fizetnem. Más nap Piemont határin-által kelvén. Arenai Lago maggiore-felé utazván a' leg első faluban egy Piáftert váltattam-fel, hogy legyen apró pénzem egy pár kis tzipóra. Egy jó öltözetű ember, ki az ajtón állott, pénzt olvasni segített, és a' *Schaide Münzel* megismértetett. El-késért egy út dara-

big. Pufzta vólt, a' merre gyalogoltam, alig találtam elé nehény öszvérhajtót. Egy ezek - közül társul adta mellém magát, 's látván, hogy fáradt vagyok, fel - ültetett egyik öszvére. Meg - lehetősen beszélt Frantziául; és egy sereg Anecdótákat tudott elé - számlálni Bonapartéról. Be - mentünk a' fogadóba; ott vendégévé kellett lennem. Más nap el kellett egymástól butszoznunk. Jó tévőmet egy erszénykével meg - ajándékoztam. Utamat a' nagy sárban folytatván. Hallom a' kotsi - zörgést. Abban a' Majlandi Kurir ült; fel - vett, addig vitt, míg másfelé, nem kellett néki hajtani. Bé - érkeztem *No-váraba*. Ott a' fogadóban a' fok katonamiatt nyugtomat nem lelhetvén, három óráig utaztam sárban, vízben, az eső hullása - alatt olly sötétben, hogy az örömelőtt az újjáimat alig láttam. Belépván a' Vendég fogadóba, igen jó gazdára 's gazda aszszonyra találtam: melegedhettem a' tüznél, adtak meleg menestrát, kenyeret, bort. Ki - fogytam pedig a' költségből. Ott egy maradék ingem el - adására szorúltam. Mág nap, a' mint a' nagy Tó vizén által akartam magamat tétetni a' Révész a' Feleségével öt Lirába kezdett velem alkudni, Függett azomban ki a' párna zsákomból egy selyem nyakra való: Látá azt 's óhajtvá nézegeté a' Révészné. Ha hat lirát ad az aszszony érte: meg - alkudtunk, 's még egynehány soldit nyertem - vizsgálva. Lát-

tam a' hajóból Májlandot mefzire, éhez-
ve el-aludtam, más nap hat órakor fel-
költött a' Révesz, ki tett a' szárazra. p. 103.

Bellinzónon, Roveródon lok inség,
fáradtság után, egynehányszor kérdésre
vonatván a' Pássusom-eránt, által esvén;
hágván olztán a' hegyeket a' mint mász-
kálhattam, ide oda botorkáltam, estem,
keltem, setétben, esős üdöben, egyfzer
el-értem, két tejes fazékat hordozóleány-
zót: Jó leány! mondám olaszul bádgyat
szóval, addj kérlek egy ital-tejet. Rám
néztek, egy gunyhó felé el-futottak. Le-
ültem a' földre szomoruan. Hát jönnek
ismét vizsgálja egy pásztor gazdával. Az
meg-nézte a' pászlusomat, kezet nyújtá,
be-hívt, a' padlásra igazított, hogy ott
a' szénával jól be-takarván magamat, meg-
hállyák; de ennem nem adott: én sem kér-
tem. Le-feküdtem, busúltam. Másnap meg-
köszömvén a' szállást *Messocco* felé ballag-
tam; melly köfzıklán fekszik: a' falujába
lépven az ott fekvő Tsálszáriak Tisztétől
a' Schildbaktra igazittattam. Onnét a' Had-
nagyhoz. Annak a' szíve meg-esett rajtam.
Felesteikkel meg-enyhítette lankadtságo-
mat; de az ott vett kis erő hamar el-fo-
gyott, mikor tovább' utazván Bernhárd
hegyére kellett lépegetnem. Sz. *Bernardin*
helysége hegy-tetön áll; én a' hegy töviről
mi móddal érek-fel? El-kezdém a' há-
gást; tzipöm ringy-rongyá vált, annyira
el-fáradtam, hogy majd mindenik lépé-

sem után le kellett ülnöm, fetéttedni - kezdett, magam voltam a' havasok - között, esett, havazott: de a' hegyek-közt a' kedves levegő mintegy meg - tágitotta a' szívemet, palástomba takaródzván le - hengeredtem, gondolván, hogy ott ér utolsó óráim, Mély álomba merültem, 's a' kedvező tünemények szunnyatomkor megbátorítottak. Rám sütött egyszerre a' holdvilág, fel-ébredtem, meg-újultam. Sz. *Bernárd* leg - magassab' tetejéről alá - felé kezdettem útamat. Hallám már a' *Meusa* zörgését, az ebek ugatását szent *Bernhárdban*; hamar szemem eléjbe tünt a' kis kápolna, a' Vendégfogadó - fiettem tehát remegő szívvel, de bátor reménységgel le a' helységbe p. 114.

Be - nyitom az ajtót. A' számos familiát körül ülve látom egy tál gesztenye - mellett. Mondom: szegény utazó, kinek nints több' három soldijánál. Tsak jöjjon - bé! — Előmbe járult barátságosan egy pár testvér leány; ezek voltak a' Vendégfogadónék. Beszéllem esetimet, de tsak felibe harmadába értettek. Szerentsémre be - toppanik egy Szomszéd kováts, tolmátsommá lett, 's nagy pátrónusummá. Istenem! örökre hálaadó fogok lenni illy jó szívű emberekhez: azonnal egy kánna jó bort tettek le előmbe. A' Fogadónék öreg szülejik tsak egy hét - előtt haltak - meg; békeféség, ájtatosság uralkodott ezen házban. Más nap vasárnap volt; engem 9 vagy 10 óráig

el-hagytak alunni; de az-alatt jó erősítő levest főztek számomra. Harangoztak a' kapornában a' Misére. Az ellenben álló faluból oda a' nép seregessen gyülekezett, az én jó gazda aszszonyim áldozni járultak, tőlem a' kápolna ajtajánál el-bútsúztak, mondván: Isten hírével, a' Sz. Szűz segítségével, 's ha jó leszén dolga, szolgáltaßon egy Missét a' mi Szüléjinkért. Buzgó meg-illetődött szívvel, jelen voltam az ájtatos tzeremonián. Mit gerührtem Herzen wohnte ich der frommen Ceremonie bey, és utolsó három soldimat a' szegények fa-tokjokba eresztettem. Az ég megtisztult, a' hegyek a' nap sütése-alatt tündöklöttek. Hágtam *Splügen* felé: még addig is el-hallott a' Kápolnában éneklők hangja. Egész napi szükségemre adtak a' jó emberek útra-valót, kenyeret, gesztenyét, bort. Már setét volt, hogy *Splügen* falvára beérkeztem. Már Német néphez jutottam, abba a' Völgybe, mellynek Lakosai oda a' Svábságból szakadtak. Mindenek, a' mi-
ket szemléltem, Hazámra emlékeztettek.
p. 117.

A' Vendégfogadás az ajtónál állott, bé-hívt, vatsorámra kenyeret, bort, levest tett-fel. Teli volt a' falu Tsászári katonákkal. A' Tisztek le-ültek a' játékra: lehetetlennek láttatott előttök, hogy gyalog illy nagy úton által essem. Más nap reggel midőn bútsúzó félben voltam, a' jó Vendégfogadás bé-vezet egy Suttonyba, 's mondá:

kérem! mennyen ked, *Andeerban* a' *Conradi* Pásztorhoz, minden Tudósokat örömet fogad. Meg-szorítottam kezét. El mentem, Schamserthalban el-értem *Andeert*. — Hol lakik a' *Conrádi* Pásztor? — Éb-ben a' kis házban. Meg-nyitám az ajtót, fel-lépegettem. — Szóllhatok-é a' Pástor Ur-al? — El-útazott. Folytatván szavamat, hiszem, mondám, vagyon Német ország-ban egy Testvére (Erre tanítottam ama' Vendégfogadóistól) a' beszédre elé jön két három Kis aszszony; Sász Hállében? Nem úgymond egy ember, hanem Hannover-ben. Bámulva néztek rám bútsúztam, le a' graditson-talán a' nevet vitettem-el. Amazok-utánnam, fő kép' az Úr, 's hozzám barátságosan: De itt a' dél. Az Úr nem ebé-delt. Nem szeretne-e közinkbe ülni? Meg-fordúltam, meg-ráztam kezét, le-ültünk. A' barátságos Vendégség sziveket nyit. El-beszéllém történetimet, — 's hát Rigában-is volt az Úr? Úgy van, mondok, 's a' feleségére néztem, ki ellenben által ült. Esmért az Úr ott egy G — ss nevű Land-schaftmalers? Le-írtam G — ssnek minden tulajdonít, és hogy néhány esztendeje, Schweitzba hordozóskódott. Mind úgy van, mind, mind, fel kiált a' Pásztor, és kezét nyújt. G — ss Úr ide tsak egy pár órányira S — s — ben lakik. Úgy van e? ó szabadítottó Angyal! öröm! öröm! ezer kérdés ezer felelet. A' pásztorné elé ad mindent a' mi a' házánál leg job' izű volt:

tejet, mézet. Dél után a' Pásztor a' könyvei közé-vezetett. A' beszéd-közt egy zöld pápa szemet, mellyre nehéz szert tenni, 's mellyet 1793-ban Genfben vettem 's eddig kints gyanánt meg tartottam, a' jó Conradi Páztornak ajándékoztam. Más nap reggel egy órányira el-késért. Az első házhoz érkezvén G — ssbe, kérdém: hol a' G — ss Ur? Mennyen tsak a' várba, monda egy afzszony. Hamar tehát a' vár-felé. Ott a' gráditson egy leányzót elé-találván, kérém, hívja-ki jó barátomat, Kurir jött hozzá *Andeerből*. Egy szempillantás-alatt előmbe jött G — ss. kezibe adom *Conradi* Ur levelét, fel-szakasztya, olvassa ott a' nevemet, nyakamba borúl. Be-vezet szobájába, új világom következett. G — ss. mindenféle javába részesített; pénzébe, ruhájiba — és mivel rövid nap-alatt tovább készültem, adott útra-valót, mindent, Német ország belsejibe, a' hol 1798-dik végén be-jutottam oda a' hová szándékoztam. p. 125.

Vége a' Könyvetskének.

FICHTEL, sok tudós Társaságok Tagja, C. írván Carpatusról, minden *Opálgyöngyöt* Napnyugati eredetűnek mond lenni; 's hogy a' mellyek Napkeletről hozatnak, az előtt a' Török, Zsidó vagy más Kereskedők-által Napnyúgotról vitétek oda. Lásd T. T. Ned. E. Kházában.

G.

GYARMATHI Sámuel. Nedeczky Elek néhai Jesuita, azután Plébános, Allessor Könyvházából: *Affinitas Lingvae Hungaricae cum Lingvis Finnicae originis grammaticae demonstrata, nec non Vocabularia Dialectorum Tataricarum, et Slavicarum cum Hungarica comparata* Aucitore Samuele Gyarmathi Medicinae Doctore. Götting. et Jen. membro, socio. etc. Göttingae. 1799.

Meg-mutattya ebben a' széles tudománnyal írt Könyvében (melly az egész Orosz Birodalom fő Urának első Pálnak vagyon bé-mutatva Erdélyi Gyarmathi Samu Doktortól) és mind az Etimológiából mind a' Grammaticából bőven meg-bizonyította az Írója, hogy szoros atyafiságok vagyon a' Lappói és Magyar nyelvnek egymás-közt. A' *Lappói* nevezetet, *Finniai* nevezetre *Schlötzer* tanácsából változtatta a' Könyv homlokán: mert a' *Lapp*-név a' *Finnusoknál*, kikre az ruháztatott, tsúf-név *Schimpfwort*. pag. 382. Ezt a' *Finniai* vagy *Lappói* nyelv-között-való atyafiságot mind *Rudbek Oláus*, mind *Sajnovics*, mind *Schlötzer* már régen sajdították. pag. X. *Gyarmathi* Urhoz irván *Schlötzer*: Sie haben (ügymond pag. 381.) den Satz von dem ich schon vor vollen 41 Jahren durch häu-

fige Unterredungen mit *Ihre* in Upsala, und durch eigenes Studium völlig überzeuget war, den Satz: das Ungrisch und Finnisch nur wie Dialecte differiren, noch weit evidenter als *Sajnovits* bewiesen.

A' Lappói, v. Fenniai 's ahoz hatá-
ros Esthóniai Irókat emlegeti Gy. a p. XIII.
mint a' kivett dolog-végre, tanítójit; 's
azok-közt *Lexicon Lapponicum Sveco-Lati-*
num Johannis Ihre, Professoris, equitis,
Cancellarii R. etc. — *Grammatica Lap-*
ponica Lindahl, et Oehrling — *Ganande,*
Vael, porthan etc. Insigne tandem addita-
mentum ex *Vocabulario Mspto 33. gen-*
tium Sibiricarum Celeb. Profess. Fischer
obtinui quod Profess. Consil. *Gatterer* hu-
manissime mihi concedere dignatus est. p.
XX. A' Lappo nemzetet némellyek Zsidó
eredetűeknek tarták lenni a' nálok keletes
sok Zsidó szókért. p. XVIII. *Itaque Eru-*
diti plures, Lappones esse Israelitas, con-
tenderunt, et in ostiendenda convenientia lin-
guae cum Ebraea desudaverunt. — Sok új-
jonnán koholt, vagy más nyelvekből köl-
tsönözött a' Lappói, v. Finniai nyelv; de
az egyéb' nyelveknek-is szokások. p. XI.
Omnibus aliis Gentibus id ipsum commune
est, quae terminos technicos artiumque no-
mina aut mutuatae sunt, aut nova effinge-
re necessum habuere. — Értvén *Gyarma-*
thy Ur több nyelveket, mind maga tapasz-
talásából, mind a' néhai Bétsi Könyvbí-
rónak 's igen tudós *Szekeres* Urnak bi-

zonyságából azt is hofzszasan meg-mutat-
 tya, hogy a' Sláv és Oláh nyelvekből-is
 sok ragadt a' Magyar nyelvre. p. X. Mul-
 tas voces ex lingua *Valachica* adoptavit,
 quae ipsa etiam ex *Slavica* et *Latina* con-
 flata est. . . . (A' *Slavfajtu* nyelvekben-is
 elé-forganak más nyelvekből költsönözött,
 's azokban olztán meg-rögzött szók. — A'
 Babel-tornyai öszve-velztésetől fogva men-
 nyi szók változása, ejtése, dialectus-fa-
 ragadt a' Zsidóból a' Magyar és így a' Finn,
 Görög, Deák, és így a' Frantz, Spanyol,
 Oláh 's más Napkeleti 's nyugati nyel-
 vekre hofzszas elé-számlálással kívántam
 meg-mutatni illy könyvemben: A' ZSIDÓ
 SZOKNAK a' Magyar és egyéb' Nemzetű
 szókban találandó Hasonlítottása. Ezen Ha-
 sonlítottás a' Magyar Könyv-háznak kilentze-
 dik Szakaszának 3-dik Töredékében kezdő-
 dik a pag. 45. Folytattatik a' Mkh. 10-dik
 és következő ki-nyomtatott 20 Szaka-
 szaiban. Azon Hasonlítottás Folytatása, melly
 7-dik nevű, 's még eddig a' leg-hofzszab-
 bik, 267. Levéllápra terjed: a' 18-dik Foly-
 tatása színt azon hasonlítottásnak a' 18 dik
 Szakaszban, a' 161-dik Levéltől-fogva el-
 tart a' 202 dig Levéloldalig. A' huszon egy-
 gyedik Folytatás a' Mkh. 21-dik Szaka-
 szának, melly most iratik, végen találtatik.

Gyarmathy D. Úr a p. XXV. Műek-
 előtte a' Lap, Fin, Eft hon, Vojtyák 's
 más a' féle nyelvek egybe hasonlítottásához
 fog, egybe hasonlította az Orosz és Ma-
 gyar

gyar orthographiát, holott a' Szók ejtése kiírásában ezzel él. Péld. ok. a' mit így ír az Orosz: ѣ, úgy mondja-ki, mint a' Magyar gy-betűket, *gyermek*. Ennek elejét így írná az Orosz *ѣrmek*. Mikor az Orosz az ő H betűjéhez, melly annyira mint n, b-betűt ragaszt, Magyar ny módra ejti-ki a' szót. Hb = ny. A' kemény szó végét így írná-ki: Keme Hb. — Az л vagy л = L. melléje б betűt írván, Magyar ly ki-mondás módra ejti a' szót. p. o. ezt a' Magyar szót *mely* így írna-ki: Мель mert лб = ly. — A' ѣ = je. Jer = Ёер. — ю = ju. — ч = ts. ut in Ital. Cielo ш = s. ut in Germanico Scheere, abwischen. — ц = tz. ut in German. zentner з = z. ut in Latino Zona. я = ja, ut in Germanico Jahr. ш = stsa, ut in Hung. restség. і = i — а = a — б = b — в = v. г = g. h. д = d. ж = 's = ds. Ut in Gallico Jour = Zsur. и = i. к = k. — М = m. н = n. п = p. — р = r. т = t — у = u. ф = f. x = kh. ch. ut in Lat. Archivus — с = sz. ut in Latino Salus. etc. (Látzik, hogy némelly betűjök új találmányú; a' többi jobbra Görög. A' Görög pedig az ő betűit Cadmus-által Fenitziából, vagy Sírriából a' Zsidóktól vevé.) A' Horváth, Bohemo-Sláv, Lengyel, Moskoviai nyelvek, a' hajdani Sláv nyelvnek merő Dialectusai, úgy mond *Bélius* Gyarmathinál. p. 301. s egyvégben a' Bohemo-Sláv, Cseh-Tót nyelv magasztalására ékes deák tollá-

val szolgál. (Wenceslaiana illa a S. Wenceslauo ita nuncupata lingua Bohemica, ita illustrata, ut habeant quod glorientur Bohemi sive de copia, sive de elegantia, sive de maiestate lingvæ suae. Enim vero copia nominum et verborum tanta illi inest, ut nulli lingvæ, ne Græce quidem cedere cogatur,) Experiundo conductus, nam et ipsius equidem cum amantem me, tum peritum lingvæ Slavo Bohemicæ esse, mihi met sum conscius, omnium Europæ linguarum decora non æmulari modo, sed vincere etiam. Unam nostram Bohemicam posse. Neque enim *Hispanicæ* gravitate, maiestategue; blanditiæ ac facilitate *Gallicæ*, *Anglicæ*, sublimitate, efficacitateque; *Germanicæ* sensus et emphaseos ubertate; lenitate ac suavitate *Italicæ*; denique *Hungaricæ* nostræ imperiosa illa severitate quidquam concedit. — Hæ perfectiones non nuper natæ sunt. A primis Religionis Christianæ in Bohemia incunabulis crevit lingvæ simul decus. Geminum præcoci sed maturescentis subinde incrementi ejus fontem Balbinus indicat. Alter SS. Fratrum, *Cyrilli* et *Methodii* beneficium est; alter Romanorum Pontificum in gentem Bohemicam pia quædam propensio — cultum literarum, quem ad eum diem bellicosa natio contempserat, Bohemis *Methodius* in-
vexit, Scholasque multis in locis aperuit, ac præcipue in urbe Budetz, — Carolus IV. Imperator et Rex Bohemiæ, id a' Cle-

mente VI. Papa obtinuit, ut Pragæ in Basilica Slovanensi, honori S. *Hieronymi* in venerationem lingvæ Slavicæ erecta sacra peragerentur sola lingua Slavica. — Illustris de *Jordan* (ibid. p. 299.) statuit quatuor Slavonismi præcipuas dialectos; *Croatiam*, *Glagoliticam*, *Hungaro-Slavicam*, (seu quæ in usu est in Hungaria Cisdanubiana) denique *Bohemicam*: quibus adnumerat quatuor alias; nimirum *Russicam*, *Polonicam*, *Slavicam* propriam, et *Dalmaticam* (fors *Illyricam*) *Glagoliticam* porro dialectum eam mihi (Belio) vocare videtur, quæ in versione sacri Bibliorum Codicis, Slavica, *Glagolitico* caractere expressa, continetur. Nam utrum dialectus *Glagolitica* in terris Sisciorum, et Charentanorum (populi hi fuerunt Seculo 9. ad Savyum et Dravum, nec non terris *celebristunc* Slavo-Moravici Regni ad Granuam usque protensi, quorum omnium Apostolum egit S. Cyrillus) in usu fuerit, dubitat (*Jordanus*.) Arbitratur contra ea. (*Glagolitica*) S. Cyrillum primam operam implantandi Christianismi, Bulgaris, Slavis, Moravis etc. fidei semina jecisse. p. 300. Non modo ultimo suo adventu *Slavos* per Cisdanubianam Hungariam repererunt inquilinos nostri Hungari; sed adduxerunt etiam secum *Russos* partim sponte in ejus demigrationis societatem concedentes, partim coactos jure obsidum. Id quod in Anonymi Historia Ducum passim et diserte leges, p.

305. Post debellatos a *Matthia Corvino* Hústas, innumera *Bohemorum* multitudo, regionis capta fecunditate, in Hungaria civitate donata sedes fixit. — pag. XXV. Az Orosz betűk rendiben meg van a' *Glagol* szó, melly $\Gamma = g = h$, betűnek a' neve. Tudniillik. 1. *Az* = a — 2. *Buki* = b — 3. *Vjedi* = B = v. 4. $\Gamma = Glagol = g = h$. $\Delta = Bobro = d$, etc. —

A' Lappói Szóknak, 's szóllásának a' Magyarhoz-való hasonlítását a' Szó végéből = Terminationibus, Declinationibus, Comparativis, Numeralibus, Pronomin. Possessiv. Suffix. Verb. flexionibus etc. Különösen, rendesen, hofszasan megmutattya az elmés k-készítő. Tettszik egy-nehány példával szolgálni; a pag. 1. egy rakásban.

Lapponice.	Latine.	Hungar.
Jegnas	glacie obductus	Jeges.
Pohas	malus	potrohas.
Wajaldakes	obliviosus	Felejdekes
Pielies	auritus	Files. Fűles
Olajajes	oleosus	Olajos.
Kenes	Ignavus	Kényes
Nialkes	Lubricus	nyalkás — delicatulus.
Szarves	Cornutus	Szarvas.
Toulwajes	Sordidus	tolvajos. latronibus abundans.
Omakes	subnubilus	homokos. (de ha-

Teutetes	explemen- tum	sonlób' <i>homajos</i>) tettetés. (hason- lób' töltetés, tel- lyes.)
Niaulos	pituitosus	nyálos,
Antos	claudus	sántas,
Palvadage	coelum nu- bilosum	nubilosum - Föl- hõdeg. felhõs idõ.
Arvadage	pluvia diu- turnior	diuturnior - ára- dék. áradag, áradás. *)

Mi hasonlatosság vagy el-hasonlás lé-
gyen a' Lap és Magyar különös Casusok-
ban, ki-tettséghez a' következőkből.

	Lap.	Magyar.
Nom.	CALA - - - -	HAL,
Genit.	calan - - - -	halé.
Dativ.	calalle - - - -	halnak.
Acc.	calaa - - - -	halat.
Vocat.	cala - - - -	hal.
Ablativ.	calasta - - - -	halastól,
	Kesi - - - -	- kéz
	keden - - - -	- kézé.
	kefille - - - -	- kéznek.
	kesei - - - -	- kezet.
	kesi - - - -	- kéz.
	kefist - - - -	- kezestől (kéztől.)

*) Tempestatis-mutationum nomina terminan-
tur apud Laponos in *dag*. Gyarm. p. 5. Követ-
keznek a' Lap és M. Diminut. hasonlittási.

Adatnak p. 10. 11. példák a' pluralis-
ra, Casusok Constructiójara p. o. Nominat
Attje pata. Atya jö. Pater venit. Vocativ.
Attje pate! Atya jövel. Pater veni! etc. p.
13. Szeretik a' Lappók a' Szókat kettőz-
tetni, Magyar módra: p. o. De manu in
manum, *katest katei*, kézről kézre. *Hibli*
hubli. O miserum (hasonló a' Zsidó: Ha-
bel hablin, v. habalim. Vanitas vanitat.
Eclae. 1. hasonló übel.) — A' Compar-
ativus hasonló a' Magyaréhoz. LAP. ked-
ze, kedzeb, *kedzemus. gracilis, gracilior,*
gracilississimus. MAGY. keskeny keske-
nyeb' leg keskenyeb'. Pulcher, Pulchrrior,
Pulcherrius. *Lap. Zjabbes, Zjabbescebb,*
Zjabbesemus. Szép, Szebb, leg Szebb. —
Humidus, humidior, humidissimus. LAP.
Luskos, Luskosab, Luskosamus. MAGY.
Lutkos, Lutkosab', leg lutkosab'. — Di-
ves. ditior, ditissimus. *Lap. Banda, Ban-*
dab, Bandaimus. Gazdag, Gazdagab', leg-
gazdagabb.

Numeralia p. 14. L. Acht, Agd. M. egy
unus (hasonló a' Zsidó echad, vagy echd.)
L. *Kuekta. M. kettő. duo. — Kolma, vagy*
Holma. M. három — tres. (ha L. helyébe
Mongoli módra R tétetik, vagy vízont;
hasonló *horma*, három) L. nelje. M. négy.
L. Wit. M. öt. (Hajdan a' Magyaroknál a'
W, annyi volt, mint ö, vagy ü.) etc. p.
17. *Lap. Kii? Magy. Ki? quis? L. Mi? H.*
Mi? quid, quale? L. Mijas. M. Mijen?
qualis? L. Muo. Mun. H. enyim. L. Tuo.

Tun. M. Tied. (Ezek-is Lappóúl, Magyarúl, Deákúl, hosonlók az *Ama* = én, *att* = te, *hua* = ő, Zsidó Szókhöz) Lásd a' Mkhzban a' Zsidó hasonlítások Folytatásit. p. 24. Videamus jam tabellam, quae significationes Verborum lingvae Lapponicae et Finnicae in Lexicis, et Grammaticis repertorum, ordine captui accomodato oculis fñit.

<i>Lapponice</i>	<i>Latine</i>	<i>Hungarice.</i>
Etsab	Amo	Szeretek.
Etsam, vel, Ahtzjam	Amavi	Szerettem. etc.
<i>Finnice</i>	<i>Latine</i>	<i>Hungarice.</i>
Teen	Facio.	Tefzem.
Tehdan	Efficior.	Tevödöm.
Teetetan	Curor fieri	Tétetem - el - tik.
Manadam	Eo.	Menödöm.
Logam	Lego.	Olvasom
Tiedam	Scio.	Tudom. etc. p. 34.
Zierguo	sonat	Zörög, dörög.
Mon leb	sum	leszek p. <i>vagyok</i> .
Tudu leh	Es.	Lészsz pro <i>vagy</i>
Mije lebe	sumus	leszünk pro <i>vagyunk</i> .
Sodo le	est	leszsz pro <i>vagyon</i> .
Tije lepet	estis	lesztek p. <i>vagytok</i> .
Sije lah	sunt	lesznek pro <i>vagynak</i> .

a p. 40. De Adverbiis. Praepositionibus. etc.

Ednam, *lusa* Ad matrem Anyám-hoz
meam

Jubmelen Erga Deum Isten-hez,

woust

Jubmel *diet* propt. Deum Isten-ért.

Ajtes *ludne* apud pa-

trem

Az atyánál

Ajta *mangelt* pene tem- Templom megett
plum

Laipe *cum* cum pane Kenyérrel.

Nonnulla praeponuntur vocibus, v. g.
Naitta laipen, *sine* pane, kenyér nélkül. —
Solied ednam, *clam* matre mea, Anyám
híre-nélkül (talán Leibbrod, és laipe, és
edna pro anya külömb ki-mondás-szerént,
mind egy?) pag. 44. L. *Mo*-diet, H. ma-
gamért — L. *To* diet, H. Magadért, L. *So*-
diet, H. Magáért. —

L. *Mo*-Kum — *To*-Kum — *So*-Kum.

H. Magammal — Magaddal — Magával.

(hasonló a' deák mecum, tecum, secum,)

L. Mijen Kaskan — Tiejen Kaskan — Si-
jen Kaskan.

H. Magunk-közt. — Magatok-közt. — Ma-
gok-közt.

(következnek sok féle bölts észre-vételek)

p. 59. Külömbféle Irók, Tornaeus,
Grau, Lund, Fielsiröm, etc., Külömbféle
Ortographiával éltek p. o. ez a' Szó: At-
tje, Pater, így iratik-ki: 1. Atze. 2. Ag-
gie. 3. Ackie, 4. Adze. 5. Azze. — Ez a'
Szó Zjalme, oculus, Szem, illy sok féle
módon iratott-ki: Zialme, Gialme, Gial-
mie, Tjalme, Tzialme: Jól mondja Gyarmathi Úr, hogy a' Magyarnál-is meg-volt,

's meg-vagyon a' Szók különböző ki-írá-
sa módja, hogy az igaz ki-mondása jelen-
tessek, p. o. *unus*, egy, edgy, edj, egj,
eddj, egygy módra íratik-ki ('s az mind
annyi, mint a' Zsidó *aechad*. v. *echd*. Lásd
a' Zsidó Szók Folytatásait.)

p. 64.

<i>Lap. Fin.</i>	<i>Lat.</i>	<i>Hung.</i>
Adde Stalpai	Da lupo	Add farkas- nak.
Aggam	Animus meus infestus est.	Aggódom.
Asido	Via	hasonló <i>ajtó</i> Janua
Ajek	fons. labium	Ajak
Ajta	templum, templum fre- quentans	ájtatos
Aitaan	sepio	ajtózom.
Alle, Alla, etc.	Sub	Alá, alatt, etc.
Aluskiwi	Lapis funda- mentalis	Állás kövi, szegyeletkő.
Allamainen	Subditus	Alámvaló — Jobbágy.
Aldes, Alda	Grates, Gra- tiae	Áldás. Aldja Ísten.
Alku	principium, Origo	Alku, alko- tás, alkot- mány.
Alme	Caelum, mens, po- mum	Alma, elme.

Anan	do	Annál egyki- tsit pro ad- nál.
Andamus	Datio	Adomás, a- domány.
Armes	miserabills , item , gau- dens	örömes.
Arwa	pretium	árra, áru.
Atje	pater , item pater ejus	atya, attya.
Augurku	Cucumis	ugorka.
Auwe	cingulum	öv. öve.
Bod	taberna	Bót. (Lásd. Zsid. Folyt.)
Casa	acervus	kazal.
Cova	durus	Kova.
Caappan	manu rapio	Kapom. (lásd Zs. Folyt.)
Coulema	mors	halál. Notat Gy. c. pro- nunciant Fi- nni, ut ch.
Ei, ji	nox	éj éjtszaka.
Elem, eleme	vita	élő, eleven.
Elán	vivo	élem, élek.
Hold, kold	Luna	Hold.
Humpa	hebes	tompa.
Harmae	triplex	hármás.
Ihra	adeps	Zsir. ir.
Ihraan	ungo	irazom.
Ikkaenal	omnino	igen. igenis.

Ija, ijõ	nox	éj
Jaa jeg.	glacies	Jég.
Jubmel	Deus	Isten. (Lásd Zs. F. in <i>Ja</i> , et <i>meghal</i> . M- kház. 18. Sz. pag. 231.)
Kaip	pileus	kalap.
Kesi, Kasi	manus	kéz.
Kerjan	mendico	kérek.
Kista	Chirotheca	kesztyű.
Kot	sex	hat. kötad, sextus, ha- tod.
Kullet	audire	hallott. praet.
Kyne	lachrymae	könyökönyv.
Manan, Me- nen	eo	Menek.
Mi? Min?	quis	Mi? ki? (Lásd Zs. Folyt.)
Wezi, Witi, aqva,		Viz.

Illy Finn, Lap, Magyar egybehason-
lított egynehány száz Szókat számlál-elé
Gyarmathi D. ad pag. usque 94. Azután a'
Fin, Lap, Magyar Sz. Írásbéli igéket
hasonlítja egybe a' ki-mondásra és érte-
lemre nézve. p. o. pag. 96. *Finnice* MATTH.
1. Jesuxen Christuxen Syndimia *kirja*. Magy.
Jésus Christusnak születése *könyve* etc. ad
p. usqv. 119. Hic Dari, ait, in lingua Fin-
nica-vocabula ea, quae Finni et Hungari
ad hodiernum usque diem intacta fere con-
servaverunt, uti *menen*, menyen, *it. vér*,

sangvis, *vix*, aqua. *köve*, lapis. *tél*, hyems. *Waj*, butyrum. etc. alia truncata, vel aucta originem Hungaricam produnt, ut *olit* v. *volt*, fuit. *vargas*, farkas, lupus. *Wanha*, vén, senex. *Sarvi*, szarva, cornu. etc. pag. 120. *Dobrowsky* Vergleichungs Wörterbuche aller Sprachen. Prag. 1796. p. 93. Die Augen der *Finnen* liegen etwas tiefer. Ihr Haar ist größtentheils *roth*. — Die alten Russen, die nicht Slavisch reden, sind wahrscheinlich von *Finnischen* Völkerstamme. Daher ihr Name *Russ*, *Russland* von dem Worte *russy* (hungarice *róska*) roth von Haaren.

A' pag. 126, Gyarmathi D. az *Esthon* nyelvhez hasonlítva a' Magyarét. p. 146. elé ad néhány *Esthoni* közmondást. p. o. ESZT. *kelle jalg latsutab*, *selle suvatsutab*. HUNG. Kinek lába dolgozik, annak szája jól lakik. etc. *Aenigmata ESTHON*: *Hark al*, *haergi*, *peal paun*, *pauna peal rist*, *risti peael nup*. HUNG. Villa alól, villán fellyül zsák, zsákon fellyül kereszt, kereszten fellyül gomb. E. *nuppo peal mets*, *metsas ellajad*. H. gombon fellyül erdő, az erdőben állatok, az az: ember = lábai, hasa, dereka, ki-terjesztett kezei, feje, haja, tetve. — Azután az *Esthoni*'s Magyar constructiókat egyezteteti az *Esthoni* Sz. Írásból. — Következnek az *Esthoni* és Magyar Szók egygyeztetései a p. 155. ad p. 174. — Hét nyelvet mond Finni eredetűnek, ezek a' *Vogul*, *Vot-*

ják, Tsuvasz, Tseremiss, Permi, Sirjen, Morduan nyelvek. Minnyájokból ad példákat a' Magyarhoz-való egyeztetésre; hofszasan, értelmesen. p. o. *Votjákúl*: 1. Mon vány. 2. Ton vány. 3. Szó vány, Magyarúl: 1. Én vagyok. 2. Te vagy. 3. Ő van. etc. p. 219. Fischernek Petersburgi Professornak negyven nyelvű még ki nem nyomtatott Szótárjából bőven ad-elő egyeztető példákat; valamint *Witsennek* a' Tatárokról írt könyvéből. p. 222. etc. A' Lap. Fin. Vojtyák 's más nyelveknek a' Magyarhoz tett hasonlítások-után (mind a' Nomen, Possessiv. Declin. Conjugat, 's más Grammatikás tulajdonokra nézve-is.) a' *Toldalékokban* példákat hoz elé az egész világ külömbféle nyelvei-szerént külömbfélélieknek nevezetéről, 's nevezet szerént az Istennek neveztetéséről 200 = két száz külömbféle nepeknél. A' példákat abból a' ditsősséges új, Oroszbetűkkel írt, 's Sz. Pétervárárt nyomtattatott Könyvből 2-dik Katalinnak parantsolatyából ('s mellett a' Magyar Kh. 5-dik Szakaszában a pag. 150. említettem) adja-elé, mellynek ez a' titulusa: *Vocabularia linguarum totius orbis comparativa, Augustissimae cura collecta. Sectionis Primae linguae Europae et Asiae complexae Pars prior. Anno 1786 Petropoli, typis Joannis Caroli Schnoor. Pars secunda, Anno 1798. pag. 249. Bog, Boog, Bu. Bug. Big. Buszatz. Az ISTEN neve, a' külömb féle, Orosz, Slav-Tót,*

Slav - Horváth, Slav - Rátz máskép' *Serb, Slav - Tseh, Slav - Vind, Slav - Lengyel* 's más népeknél, a' Népek száma tizen-egy. — (Ezen *Bog* nevek a' Zsidó *Gao, gaah, Szókból* eredhettek. Lásd a' Zsidó folyt.) A' *Celta — Cibro — Vasko — Vall — Ireland — Schot, Gallocelt — Británnoknál*, kik az 20-dik Számig mind különböztetnek hozzájuk-szerént, az ISTEN neve: *Jo, Jon, Jaine, Jainkoa, Ija, Diu, Duö, Doö, Duv, Deu, Diu, Dia.* ('s ezek mind a' Zsidó *Jah, schaddai, tob, Szókból* származhattak. Lásd a' Zsidó hasonlitt. folyt. Azután a' 30-dik Számig az *Istennek* Görög, Deák, Olasz, Spanyol, Francia, az Olasz és Helvetzia-köz; Waliserlandi nevei tétetnek-elé; tudniillik: *Theos, Deus, Dio, Ddio, Dios, Deos, Diö, Deu, Died, Dior.* (ezek-is a' Zsidó *Schaddai* eredetűek lehettek. Lásd Zs. f.) A' Gotthia, Anglosax, Angl. Német, Teuth, Cymber, Island, Schwed, Holland, etc. Népek nevezetén az ISTEN = GAT, *Gudzf, God, Got, Kot, Gott, Gitt, Gett, Gud, Godt, Diovasz, Dösz.* (Ezek mint *Gao, Gaa, Felségest* jelentő Szókból támadtak. Lásd Zsidó folyt.) *Isten. Hungarice. Tien, Tjan. Sinice, seu Chinice.* p. 256. (Lásd Zsid. folyt.) Az ISTEN neve az *Avar* nevű népnél, *Caucasus-nál*, kiknek a' sok féle nevű, *Kubeschán Lesg, 's töb' a' féle 53-rendű* familiájok rá-megy ötven három külömbség-

re, = *Betsasz, Bedsét, Betdset.* *) pag. 251. Fin, Esthon, Carel, Lap, Cirjan, vagy Sirjen, Permi, Tseremisiz, és egyéb nép-nél, az ISTEN neve: *Jomala, Jomal, Jomel, Jubmel, Jen, Jen-lön, Jomu, Jamar, 's a' t.* (Ezék mind a' JAH, Istent, és a' MAHALA, felső magasságot, *magnaliát* jelentő Szókból eredhettek. (Lásd *Zsidó folytatást:*) p. 252. A' *Vogul*, és sok féle *Ostják* nevű népnél az ISTEN neve: *Tarom, Tarm, Tórom, Toróm, Torom, Tóra.* (Ezen Szók a' *Ram* magast jelentő Szóból eredhettek. A' *Tora* törvényt jelent, és így az említett Szók a' *Felséges Törvénytévőt* jelenthetik.) A' *Zsidó, Chaldé, Syr. Arabs, Affyr, Maltai, Caucasi Tatár* nyelven, az Isten így neveztetik: *Jehová, 'Elóa, Jal, 'El, Jélán, Elohu, El, Alla, Alá, Alláa.* (Látni való, hogy mint *Zsidó* szók) — A' *Malakai, Moluki, Summátrai* — *Malajaik-nál, a' Borneói, Filep szigeti* sok féle *Sabuan, Pampan, Tagalan*, és más nevű népeknél az ISTEN neve *Alláa, Ala, Alamalla.* In *Insulis maris pacifici seu Australibus* ut sunt: *Tannje, Malicolo, Societatis, Fraternitatis, Sandvich. etc.* (Lásd *Mk. Kook*) az Isten így neveztetik: *Jetico, Jetúa, Jetuá, Jetu, Jetuo, Itúa*) *Melly* szók a' *Ja* Istent, és a' *tob*, vagy, *tov, Jót* jelen-

*) BE vagy BEN = *in* = benne: *sat, 'set*; etc. = *schaddai in omnipotentia Mindenható.* Lásd *Zsid. Folytat.*

tő Zsidó szóból eredhettek. Az *Itúa* a' 200-dik Szó, vagy a' kétszázadik népnek *Istent*-jelentő szava. p. 158. A' Török így nevezi az Istent *Tangri* (a' maga tulajdon nyelvén, mert Arabs nyelven Allah, Allah nála az Isten titulussa) a' Casan taji *Tatár* pedig e' képpen *Tjangri* (*Nagh* fényes-séget jelentő Zsidó Szó. Ha nem ebből eredete a' *Tangri*? sok féle a' gyökér-szók elejének 's végének toldaléka) Az Orenburgi Batskiri Tatároknál-is *Tengri* az ISTEN neve. — A' *Persák*, a' *Curdok* Curdistánban, a' *Caucasi*, a' *Jenisi* viz-táj *Tatárok*, a' *Tabolszk-táji Tatárok*, a' fekete tenger táji *Angan*, *Abgas*, *Awschas*, a' *Kandaharhegyi Patan*, és más népek eképpen nevezik az Istent: *Khudi*, *Khudai*, *Khudal*, *Khudo*; de a' *Khudai* neve leg-töb-beknél keletesebb, ('s ezek-is a' *Gottal*-együtt a' Felségest jelentő *Gao-Gaah* Zsidó szóból forrhattak, a' G betűt K betűre határozósítván.)

A' *Bog*, eleinten *bagoh*, vagy, *begaa* lehetett, melly szók ennyit érhetnek: in *excelsis*, a' magasságokban (lakó) A' sok féle számojediéknél hol *Num*, *Nom*, *Nub*, *nöb*; hol pedig *Ngá Ngoa* az Isten nevezete; ('s a' *Numen*-ből, eredhetett a' *Num*, e' még a' *Szépet* jelentő *nah* — vagy a' mondat jelentő *neum* Zsidó szóból. Az Isten ki-mondhatatlanul szép, szebnél szeb', szent-nél szenteb', fő Nagygya Nagyinknak. Lásd közöns. keresztény Hit summája.) — A'
Kut,

Kut, Kutkhai, Kutkha, mint Isten neve, meg van a' külömbféle Kamtsatkaiknál (egygyezd a' Tatárokéval) *Devel*, Tzigá-nyúi ISTEN. *Gyarmathi* p. 256 ex Vocab. Comparativ. Cingari vel *Zingari* oriuntur ex *Indostania*, est enim *Zingarica*, dialectus *Indostanicæ*, ut demonstravit GRELLMAN in Tractatu de *Zingaris*. Habitant in Europa, Asia, Africa. (Magam is hal-
lottam, hogy Devlát emlegettek, Isten em-
legetvén) Samschrutanice Deus = *Diota*. Est haec antiqua BRACHMANORUM lin-
gua, Indostaniæ dialectus *sancrit* dicta, lin-
gua mortua, quam nulla gens amplius lo-
quitur, in libris Indorum antiquis servata.
— In Bengala, Indostano Bengalice Deus
= *Tsedoe*, *Diota*, Deus vetero Persice =
Diatun: Singalice (singali in Insula Cey-
lon, seu Zeilan) singalice, inquam, Deus
= *Devija*. — Azt jelentem, ezeket olvas-
ván, 's olvasztván: hogy a' Tzigány *De-
vel*, Ó Persiai *Diatum*, Sanscriti *Diota*, Sin-
gali *Deviju* a' SCHADDAI Zsidó Szónak,
melly mindenhatót jelent; 's az *El, Ja, Tob*
= Erös, Isten, Jó, foglalattyokból
eredteknek láttatnak lenni. (Lásd Zsidó
folytatásimat) *Fodoge* az Isten neve a' Ja-
poniaknál; pag. 256, és abban-is meg van
a' dai származás. — A' *Malabariak*-nál, a'
Malábári *Canáriak*-nál, Corea, Tonkini,
Tamuli népnél, hol *Pontykhaz*, hol *Tam-
buran*, hol *Parmezuor* névvel illetetik az
Isten: az Indostáni *Decán* országban *Nko-*

da a' neve, *Indus* vize mellett *Sziramzsi*, a' Malabáriai *Varguds* népnél *Szarvezru*, másutt *Szarvezuren*, a' Malabári *Bománok*-nál pedig *Parmezuor*, a' Siamiaknál *Pra*, (melly Szórúl lásd Mkház 17-dik Szakasz, 17-dik Zsidó folytatás pag. 218. hofszasan, a' hol a' *Pra* annyi, mint, *tisztelendő*. A' *para*, a' *bara*, *creavit*:: vagy *bar*, *frumentum*: vagy-is inkább a' *róhhoh*, pálesztort jelentő Szóból támadott a' p. betűnek, melly Egyiptusi artículus, eleibe vetésével. Az *Űr*; vagy *ru*, Istent jelentő most említett Szókban, valamint a' *ram*-is elé fordul, mellyeket a' magasságot jelentő *ram*, és világosságot jelentő *aor*, vagy *Or* Zsidó szókkal lehet egyeztetni.)

Gyarmathi Ur minekelőtte a' sok féle Orosz, Tóth, Horváth és egyéb a' féle szók egybe hasonlítására által-kél a p. 290. Arra emlékeztet bennünket, hogy sok régi Magyar szók-helyett új idegenek tsúztak é közinkbé: p. o.

Hangarica antiqua — *Hungarica nova*:

Or	- - - - -	Tolvaj, Lopó, Pribék.
Orozni	- - - - -	Lopni, tolvajkodni.
Or, Tsösz	- - - - -	Pástor, Strázsa.
Korság	- - - - -	Nyavallya, betegség.
Bab	- - - - -	Fuszujka. Paszul.
Báb (pupa)	- - - - -	Alak, buba.
Nő (Foemina.)	- - - - -	Feleség, aszfszony.
Hon, Hony	- - - - -	Ház, Hajlék.
Ló	- - - - -	Paripa.
Jány - Lány	- - - - -	Leanyaszfszony, Mamzel.

Szüz - - - - - Kisafzfzony, Kontesz:

Zsana (sermo) - - Beszéd, terütléz:

Ozön - - - - - Aradás, Vizár:

Nyárs - - - - - Lántsü, dárda.

Mál (pars elegantior) A' Szépe valaminek,
p. o. Rókamál, Mézes mál &c.

(Itt azt jelentem, hogy az ujjak-közé
némelyeket helyhez tet, mellyek sem ó sem
új Magyar szók' p. o. Mamzel, Kontesz;
némelyek a' Zsidóból, vett Magyar szók,
úgy mint *Házf afzony* (Lásd Zsidó Folyt.
némelyek a' Görögtől jutottak hozzánk
vagy a' deáktól. p. o. pásztor, paripa)

Pag. 102. Non dubito fore plerosque,
quibus vocum nonnullarum Etymologia in
sequenti vocabularium (comparativo Lingua-
rum Slavicae originis) occurréns; ridicu-
la videbitur. At duo solum modo exem-
pla his Criticis adlata sufficient ad eos;
in abdita Etymologorum penetralia intro-
ducendos. Quis crederet Hungaricum *Öz-
veggy*, ex Latino *Vidua* derivari posse? At
hujus asserti veritas facile demonstrari po-
test. Quod Russi suum *Vdova* ex Latino
vidua derivaverint, vel puer facile videt;
Ex hoc fit Verbum Russicum *Ovdovjety*,
quod significat orbari conjuge. Si ex hoc
verbo separet literas, v, o, j fit vox *Od-
vety*, quod est ipsisimum *Özveggy*. 2 exempl.
Ex Latino *Dies* Gallorum *Jour*, *Journal*.
Nempe ex dies, fit *diurnus*; cujus priores
Syllabae constituunt vocem *Jour*. Ex *Diur-
nale*, *Journale*. Haec et similia millenā

viam illis nostrare possunt planam, qui nonnullas originationes, primo intuitu absonas, et violenter quasi derivatas esse judicabunt, quae sevio perpendentes mei Critici discent tolerantiam Etymologicam.

Ezt mondhatni a' Zsidó Folytatásimról-is.

336. A pag. 306. Vocabularium Russico-Germanico-Hungaricum, p. o.

Oroszúl.) *Arsin.* ein Russischer Maas *M. L.*

Oroszúl.) *Bavaretz.* der Bayer *M. Bagarus.*

Barát — der Bruder *M. Barát.*

Blokha — der Floh *M. Bolha.*

E' féle egynehány száz Szókat szám-lál-elő. *A' pag. 334. Vocabularium Slavino-Serbico-Germanico-Hungaricum comparati-vum p. o.*

Slav.) Diák prikazni. Cancellarius *M. Itéllő*

Deák. Lásd Zid.

Gatsi. Unterhosen. *Gatya. Lásd Zs. fol.*

Clagoju - loquor. *Galyagolok.*

Glagolni. loquax. *Galagyoló (Galagh*

Arabloknál = obscene loqui = yлл.

Khegeda Geige *Hegedű Lásd Zs. fol.*

Korol, král, könig, király. Lásd Zs. fol.

Maguta, potentia. Magasság Lásd Zs. f.

Mefzar, der Fleischhacker. Mészáros.

Orats. agricola. szántóvető.

Pazar — Vásár — Lásd Zs. folyt.

Pleva — Pelyva — Polyva.

Pokol — die Hölle — Pokol Lásd Zs. f.

Put — die Strasse — út.

Ponjáva, syndon, ponyva, gyolts, válzon

Rab — Knecht — M. Rab, szolga, jobbágy, Zsidóultharab, Heteb, miscella turba, colluvies, és a' t.

Rov. Rovik, fossula. Rovás, ásás.

Sátor, tentorium, Sátor. *Lásd Zs. folyt.*

Szabov, szapozsnyk, der Schneider, Szabó.

Szani, szanki, der Schlitten, szán szánka.

Szoba, das Zimmer, Szoba. *Lásd Zs. f.*

Szokjed, vicinus, Szomszéd.

Tvarog, Lac coagulum Tarha, Tarhó.

Tetfa, fluxio, Tótsa. *Lásd Zs. folyt. in motsa.*

Tisz, Taxus, Tisza-fa.

Tikhonko. Tacite. Titkon.

Tolmáts. Interpres. Tolmáts.

Tseta. Turma, acies, cohors. Tsata,

Ezen tittulus - alatt is Egeyhány száz szókat számlál - elő. következik a p. 356.

Vocabularium Polonico-Germanico Hungarico. Comparati.

— Bazar. Vásár. Brozda, Furché. Borozda Czeladny. Czeladz. Hausgefindel, Cseléd. &c. — p. 366.

— *Supplementum Vocabularii Lapponici.* p. 376.

Supplementum Finnicum. p. o. Hyvvys. bonitas. Ung. *Hívtség* (fidelitas) p. 377. Suplem. et accessorium Finicum, Turcicum.

Hogyan jöttek az Oroszokkal, vagy a' Dunán innen talált Tótokkal, a' Magyarokhoz a' külömbféle Slav-rendű szók's a' t. így mondja Gyarm. p. 245. p. 306. — *Ri-*

pa. Part. Berek, *Lucus*. Bereg Vármegye. Observari plurima Nomina Comitatum, Urbium, Oppidorum, fluviorum in Hungaria et Transilvania vocabulis apud nationes Asiaticas usitatis nuncupari. Huc pertinent sequentia: *Maramaros*, Comitatus Maramarosiensis, quod nomen apud Asiaticos Russos aliasque nationes Mare mortuum, mare glaciale (mare *Marusa*) notare ferunt. Fluvius Transilvaniae maximus *Maros*, *Marus* aequè ex hoc fonte originem traxit. Nam vox Russica MAROZ frigus significat Oppidum Transilvaniae in Montanis *Zalatna*, in cujus vicinitatibus tantus auri thesaurus in abditis terrae visceribus latet, merito traxit nomen suum ex *Zoloto* aurum. Pagus Transilvaniae, *Kara* significat apud Tartaros *Niger*. Oppidum et fluvius *Kraszna* significat apud eosdem *ruber* Pagus *Dorog* viam publicam. (a' Zsidónál *Derek* = ut) *Debrecen* = jó Vásár és jó nap. *Kerep* a' Vogulliaknál = hajó. *Kerepes* tehát hajós. Szolnok, Russice Solnik = Sóos. *Balaton* Russice *Uligo*, palus. *Beretz*. Russice, pratum, arvum = Russico *Veresk*. *Palatki* tentorium. *Palatka*, palatiolum, tabernaculum. *Peretsen*, numerus. *Szilágy*, Russ. Szilats. homo violentus. In Comitatu Hunyad. *Deva*, Russice *Dieva*, significat Virginem. *Tserna*, nigrum, *Dobra*, bonum. (Zsidóul *Tob*. = bonus. *rée* = lásd. *Dobrae* = jó ez, láddé!) *Maros*, frigus. *Branyitska* = defen-

for, vel fortalitium. *Ribitza* = pisciculus. &c. &c.

A' Mkházban a' *G.* betű-alatt nevezetsek. Az 1. szakaszban, *Garcillasso*, Beru-felől. *Gmelin* Persiai utazása.

2-dik Szakasz. *Galeottus* Matyás Király mondásiról.

3-dik Szak. *Griselini*, Temesvári Bánát.

5-dikben. Galvánus, Galénus. Geriffe Muleg. Gingiskán.

A' 6-dikban *Gellius*. Gereb. Gilimer. Gradamet. Grammaticusok. Kuanch nép. Gvarini. Gvaran. 7-dik szak. Granadaiak. Gállusok Brennussal. Gyalogi. Grátzi Magyar Írók. Güsmann. Grávius.

8. Galatá Sz. Gállusok Georgián. Giskra.

9. 10. Szak. Gramond. Gála Gisela. Gnostie Görög Orvosok. Goldhagen. González Telles. Grodecius Guilielm — Tyrius.

11. 12. Szak. Genferik. Gobel. Guldini. Gregoir Gudelia.

13. 14. Szak. Giges Gallus. Giorgi Augustiniánus. Góaink. Gudula. Cvaria. Giovanelli. S. Gregentias;

15. 16. Szak. Guanch. Gregoire. Guflav. Gerson. Georges.

17. 18. Szak. Gvevarra. Gildas. Galeppi. Gylon. Grossing.

19. 20. 21. Szak. Galváni. Garnier. Gvadányi. — Godhagen, tituje *Velesius*. —

GÖRÖG Ur, ki már nevezetessé vált a' jó Nevelésben, 's a' ki mind a' megholt *kerrekes* Urral, mind azután-is, a'

M. Hírmondó nevű újság irással kedveskedett a' M. Hazának, *Ferentz Tsászár Király* második édes Fiának nevelésére magasztaltatott. A' Magyar Újság tehát 1803. Mártziussa végétől-fogva *Magyar Kurir* nevezet-alatt, O Doctor Décsi Ur-által kezdett készíttetni.

H.

1. **H**OLMI, 1802-ban. Londonból, 19-dik Octoberben illy hír-adás jött-elő: *Az Amiensi* békéltetés-után, Anglia kárára sok dolog meg-változott. Mészze-látó minden emberek, arra nézve, új háborút látnak-elő. A' békekesség-után *Lousiana*, és *Elba* Szigete Frantzia Országgal egyeztetett. A' Helvetziai zürzavar, Bonaparte proclamatziója, a' sok Frantzia katonának abba bé-hordozóskodása nálunk álmélkodást okoz. A' vigyázás regulái-szerént tölünk mindennap, új még új hadi hajók erősztetnek a' közép tengerre. A' Frantzia új kikötőkbe félszelte magát Algirben, nevezet-szerént a' Bonniban (Hippo regius)

2. *Temesvár*ott 26-dik Octoberben délután a' földindulás egy jó minútumig tartott: a' földindulás után szél következett. Erdélyi *Szebenben* szint akkor, egy és 12. óra-közt, a' földnek rázkódása a' kathó-

likus Templom tornyát meg-hasította : *Bráschoban* némelly házokat-is le-vert, a' Templomokban, tornyokban nagy károkat okozott: tapasztalta azt *Mullenbach*, *Déva*, más helységekkel együtt nem kis kárvallással. — *Bukarestben* 26. Octob. 12. és egy óra-közt 3 1/2 minutumig tartó föld-indulás le-vert majd minden kéményt, egynehányt Templomot és házat le-döntött, *Sz. Miklós* Temploma, és a' nevezetes *Golza* torony porrá omlottak. Itt amott meg-haladt a' föld, zöldes vizet okádott, éreztetett az egész szomszédságban a' kénköbűze, egy *Zsidóné* a' gyermekével, és a' *Golza* torony alatt jádzó két más gyermekekkel - együtt az omladék - alá temet-tetett. Azt gondolta volna az ember, hogy meg akar szökni *Bukerest*, vagy ki-lzö-kik alóla a' föld; olyan nagyon meg-háborodtak alsó részei. Meg-ijedt az új *Vajda Ipsilandi* konstantin, 's nyakra főre szaladt-ki a' Városból, hogy az épületek omladékai - által el-ne temettesen. Szinte ilyen nagy a' kár *Moldva* fő Városában *Jassyban*-is *Silistriában*, és *Rustikban* még nagyobb károkat tett a' földindulás. Ezen két városok-között fekvő egy nagy helység egészen el-süllyedt. Hasonlók a' hírek *Krajova* és *Widdin*-felől. A' mint meszszebb hatott a' föld - indulás konstantzinápoly-felé, annál szomorúab' nyomokat hagyott maga-után. A' *Belényesiek* - is emlegetik azt a' föld-indulást, melly az említett 26.

Octoberben történt; nem különben a' Besztertzeiek - is a' városban és környékében lett föld-rázódását. Akkor némellyek lábakról le-rogytak, mások székekről lefordultak. Ugyan az nap és idő tájban hasonló földindulás volt Kalosvárrott, és annak szomszédságában. A' 26-dik Octoberi föld-indulás meg-rázta Kpolyt, Petersburgot, Moskaut, *)

3. Sz. *Mery* Frantzia Polgár és Státus Tanácsos *Pármában* October 20-dika táján ezeket hirdette - ki; „Azon egyezés-szerént, melly a' múlt esztendőben, Mártzius 21dikén a' Fr. Republica, és a' Spanyol Király ö Felsége-közt kötötett, meg-van állítva, hogy a' Pármai Hertzegséghez

*) A' MADRITI 1802. esztendeji, 17-dik Februáriusi újság rettenetes földindulást hirdetett *Panámáról*, avagy arról az Isthmusról = bürömódu szűk földről, melly az északi Amerikát a' Délivél egybe kaptsollja. Az a' bürö az-előtt négy mértföldni szélességű volt: az említett föld-indulás egy mértföldnöt abból el rohtott. Az Ingenue-rok tapasztalása Panamánál az éjfszaki tengert, a' Zúr, avagy a' tsendes tengernél 60. ölle *magosabnak* találta lenni. Ha új föld-indulás a' Panamai istámult, által talállya szakasztani a' magasab tenger az allyab fekvű Zúrba fog omlani, utánna az Anglia's Frantzia Ország-közi Calaisi, 's a' Svetziai, Dán, oroszág tájű tengerek fog-nak rugaszkodni; így vagy ki-fogy, vagy aláb apad ad Ejszaki tenger. — De ez ellen azt lehet mondani: A' Mágellani és Mair tengerrel közösülnek más tengerek; 's még se tapasztaltatik a' Nordi fogyaték.

tartózó Tartományok a' Frantzia Respublica rendelkezéstől függjenek. Minthogy a' *Pámai* Hg. meg holt, tehát az első Consul meg - határozta, hogy ezen Tartományokban az igazgató fő Juss a' Frantzia Respublicáé. Engem tett fő Adminisztrátorrá. En azt rendelem 1. Hogy October 9-dikétől fogva *Párma* a' Frantzia Respublicához tartozik: 2. A' meg holt Hg. által ideig óráig rendelt kormány széknnek vége van. 3. Azok, a' kik eddig a' Státus Szolgálatyában voltak meg maradnak. 4. Minden Rendelések a' Respublica nevel alatt adódnak - ki. Két féle kalendáriom lesz, úgymint a' régi, és a' Frantzia modu. 's a' t. Így azolta a' Frantzia uralkodik *Pármán*, 's annak Tartományin.

4. Uraikodik az első Consul proclá mátsziója - után Helvetziában is a' Frantzia Hatalom. Kinek az az új Jelentése: hogy, ha már el - oszlott Schweitzi Gyűlés tagjai leg - kisebb' részben ellene szégek - is magokat, a' hivatalyában bé állott Helvetziai kormány Széknnek, min gyárt el - fogattatnak. El - fogattak - is már Hirzel, Sinner, Redinger. Husz ezer katonát tartand a' Frantzia Helvetziában; a' többi, kik ezekkel bé - köldettek, haza parantsoltattak. Lásd ezen Holmiben a' 7-dik § is.

5. Sopronban a' T. P. *Benedictinusok* el - kezdék az alsó Iskolák' taníttását 1802. esztendőnek ötödik Novemberében: a' ta-

níttó Benedictínus öt, egy P. Superior vezérlése-alatt; az ifjúság az Isteni Szolgálatra az Iskola-házból abba a' Templomba jár, melly az-előtt a' P. Franciscánusoké volt. — Az előbbeni 1801/2 ezten-dei Tanítókknak ezek a' nevei a' *Schematismus Literarius*-szerént. *Sopronii Gymnasium*: D. Volfgangus TOTH Presbyter Secol. A. LL. et Philos. Doctor, Director Gymnasii. (Kegyes erköltsü, nagy tudománya, néhai Budai Taníttó).

D. Mathias *Holczhauser* Presb. sec. Dioecesis Jaurinens. Gymnasii Exhortator.

D. Francisc. Xav. *Óváry* 2-dae Humanit. Professor. primae Humanit. Vacat.

P. Demetrius *Seevald* ex Ordine Praedicatorum 3-tiae Grammatices Professor.

D. Jacobus *Répásy* 2-dae Gram. Professor.

D. Josephus *Csintalan* 1-mae Gram. Profess.

D. Franciscus *Buday* Linguae et Litteraturae Hung. Prof.

Székes Fehérvárrat 1802-diknak 7-dik Novemberében fényes pompával, mellyen a' Város Tisztviselői, a' Czéhek, a' Deák ifjúság, a' T. T. Veszprémi Káptalon Deputátusai, 's egyéb Papsággal T. Szegedy Pál Nagy Prépost, Nagy Pál Canonok, jelen voltak, bé-vezettetett a' Megyebeli Püspöktől, Fő. T. Kegyelme Millassin Miklósiól a' néhai Fehérvári Kármeliták Templomába és Házába, mint ő Felségétől

ki-nyert leendő Semináriumába a' T. T. Fehérvári Megyének nevendék Clerussa. Beszédeket tartottak ezen pompás alkalmatossággal T. T. Nagy Pál Canonok, és az új Seminárium Rectora.

7. BONAPARTE az ő utazásából 14. Novemberben 1802-ban vizsza tért az ő Sz. Cloudi Palotájába. Uttya tzeilya volt a' mesterségek 's tudományok fel-éllesztésére tartó igyekezet. Utazásakora' *Havrei* ispitálynak száz ezer Franz pénzt ajándékozott válszonyra; három ezer hat száz Francpénzt pedig a' Rumfordi nevű Levesre. — Midőn *Forgesben* azt tapasztalná, hogy a' Revolutziókor meg-házasodott Papok, Papi módra bele avattyák magokat, az Isteni szolgálalba, meg-dorgálá a' vakmerőséget, és azt, hogy az Érlekek rendeléséhez nem szabják magokat: egyetemben azt rendelte: hogy sem egyenesen, sem mellyékesen (*directe, indirecte*) bele ne mártsák magokat az Egyházi dolgokban; hanem mint Láikusok, 's nem belső személyek viselleyék magokat: se gyűlést ne tartsanak, se voksolásza ne ásitozzanak. A' Sz. Atya rendelésihez szabják magokat, maradjanak a' Láikus Communió-mellett; a' Religio köteleését úgy vigyék-végbe, mint egyéb Polgárok; az Anya sz. Egyház végezéseit ne rázagasák. Und sich immer von der Discussion, und Geschäften der Kirche entfernen halten. Poson. újs. 1802. p. 1081. — Sz. Cloud-

ban ágyu ropogásokkal fogadtatott *Bona* partel más nap udvarlására mentek a' főbb Tíztségek. A' Tribunátus Praefesse *Joucourt*; utazásakor véghez - vitt dolgainak magasztalására mondá a' többi-közt. zeket is: Egygyik kereskedő városból a' másikkba mentel: az utban akadtál egy nevezetes tsatahelyre, úgy tettszett, mintha hívott volna oda a' nagy lelkű *negyedik Henrik* lelke. Mély tisztelettel siettél azon nevezetes helyhez, és te álltatod fel ismét azon nagy ember emlékezetének oszlopát. — *IV dik Henrik* tsata helyeiről, és egyéb' tettejiről; lásd tituló *Fárnesius* Magyar könyvház 20 - dik szakasz. Negyedik Henrikről; noha mind *Fárnesius* tettei-közt, mind az *Afz. Egyház Történetiről* írt 27 - dik könyvben adatott szélyes tudósíttás; ide írok még róla egy két emlékeztető Rendet, ex *Petavii Rationario Temporum* parte 1. Zib. 9. a pag. 642. "Nova post Henrici tertii necem Regum familia auspicio iniiit anno 1589. Henrico IV. Borbonio Navareornm Rege ad Francorum regimen assumto. Contra quem foederati, quod nondum Catholicus esset, bellum instaurant. — 1593. Henricus Catholicam professus fidem, Romam ad Clementem Pontificem impetrandae veniae causa legatum misit Nivernensem duqeni. Quod cum differret Pontifex, Henricus interea, Autrici Carnutum Februarii 27. an. 1594. Sacro oleo perungitur; quod Duro-

Cottorum Remorum, ubi id ex more per-
 ragi consuevit, in potestate erat hostium;
 tandem anno 1595. ab Jacobo Perronio
 regis legato exoratus pontifex, abolita
 damnationis sententia, regem in integrum
 restituit. In quo praeclaram illi narravit
 operam Franciscus Toletus e S. I. Cardin.
 Tum vero certatim proceres, Civitatesque
 ad Henrici fidem rediere. — Horret ani-
 mus referre *fortissimi*, *Clementissimique*,
 post hoc conditum Imperium regis acerbis-
 simam necem quem cum omnes immor-
 talem cuperent, Lutetiae Parisiorum unius
 detestandi scarii parricidium abstulit Maji
 14. anni 1610. postridie quam incredibili
 apparatu Mariam conjugem apud S. Dio-
 nysy oppidum, ut reginas mos est, ungen-
 dam coronandamque curaret. Ex Francisci
 Medicaei magni Etruriae Ducis erat filia,
 quae anno 1600. initis cum Henrico nup-
 tiis, *Ludovicum* (13. tium) salutarem Gal-
 liae principem sequente anno 1601. peperit
 Sept. 27. — Post Henrici Magni deploran-
 dam saeculis omnibus necem, quietiores
 in Gallia res fuere sub Ludovico puero:
 quam spes omnium tulerat cujus tutela cum
 regni procuratione matri extemplo permit-
 titur. Initium tumultuandi fecere anno 1614.
 principes aliquot. — De *Ponaparte*, idejé-
 héz viszfza. Mig úti dolgaiban foglalatós-
 ködött, addig a' *Helvétziaiakhoz* küldött
proclamatziója, mellyről hofzfazsan vólt
 emlékezet az előbbiszakaszban, hól meg-

betsültetett; hól pedig, és ugyan fok helyeken le - tépetett a' Lakosoktól, és öszve szaggattatott. Generális Ney ezeknél, számos sereggel hamar elő - jövéen, az éliedű tüzet meg - fojtotta. Szinte az nap, 14-dik Novemberben, mellyben Sz. Cloudba visszsa-érkezett *Bonaparte*, a' Helvétziai kormányfőek ki - hirdette a' Proclamatzióhoz tartozó engedelmesség' ókait, azért is mert *Bonaparte* boldoggá akarja tenni Helvétziát. Azt azomban a' Fr. sereg el - lépte, mellynek Zsoldot a' Frantzia kassza adott ugyan, de a' tartásáról a' Helvet Polgároknak kellett gondoskodni: némelly gazdák kéntelenítették gyermekeik kezéből ki - venni a' kenyeret, hogy az idegen Fr. kvártelyossának adhassa. — 1803-dik Februáriussa 21-dik napjáig *Bonaparte* vizgázása-alatt el - készült a' Helvetusok számára az új Constitutio. Annak elején így szól *Bonaparte*: Senátor Barthelmy, Roderer, Fouché, és Demennirre bizatott általunk, hogy a' Helvétziai senátustól küldött hatvan Deputátusokkal tanátsozozanak, kik Párisban öszve gyűltek. — Mi mint közbenjáró, art rendeltük, 1. *Tzikkelye* a' Constitutiónak. Helvétzia 19. Kantonai, ugymint Apenzel, Argovia, Basel, Berna, Fribourg, Glaris, Grison, Lucern, Sz. Gallen, Schafhausum, Schwaitz, Soloturn, Aessin, Thurgau, Untervalde, Uri, Vaud, Zug, Tigurum, egymással szövetségben lesznek. — — 3. *Tzik.* személybéli,

béli, vagy születések helyétől függő jásokon épülő külömbség nem lesz a' Városi és falusi Helvetusok - közt. — 10. *Tzik.* Egyik kántonnak a' másikkal, valamint szinte akár melly külső Hatalmassággalvaló magános szövetkezése-is megtiltatik. — Azután a' Diétákról, Landmann hivatalról. 's a' t.

1802 - diknak 9 - dik Decemberén a' *Czirknitzi* Tó olly nagyon megáradt, hogy sebelsen kiöntvén az ő magas partjain, elborította hirtelen a' szomszéd *Szédorf* falvát. A' lakosok szaladva megmentették ugyan életüket, de farkokban lévén az árvíz, eledelre-valójokból, és egyéb vagyonyaikból semmit se menthettek meg. A' rémülés közben némelly gyermekek a' padlásra szaladtak; 's azoknak ablakjaiból, fejekre kaptsolt kezekkel esedeztek meg szabadittásokért: hajók küldettek tehát utánnak, 's úgy vitettek bátorságos helyre. A' *Dannei* falú házainak tetejét úgy elborította azon árvíz, hogy azokat a' fölöttök hajózók tsáklákkal sem érték el. — *Segniában* a' Decemberi első napi menydörgés, és eső szakadás után következett áradás, köveket 's fákat hompolygetett-le a' hegyekről: köhidakat, új utakat, új vízvívő tsatornákat, falakat szaggatott: a' pintzék, magazinok, bóltok jószágit meg rontotta, elöntvén a' Városnak tsak nem felét. — Az *Océánuson*, 1802 - diknak végén, a' tengeri fok szélvész

nem egy gallyát süllyesztett - el embereivel együtt. — November 7-dikén *Algirben*, a' föld-indulás minden házokat meg-rázott, kétszáz házból álió *Belide* nevű helységet minden Lakosival-együtt el-süllyesztett. Szörnyű föld-indulás hirdettetett Amerikáról - is. A' Magyar és Szomszéd Tartományok föld - indulásait lásd ezen *Holmi*-nevű titulus-alatt a' 2-dik §. — A' föld indulások ideje tájakor az Algéri Dey minden ott lévő Portugállus Tiszteket el-fogatott, vasra veretett, köhordásra ítelt: halzontalan esedeztek értek a' Portugállus, és frantzia Commissáriusok. Emennek a' Dey azt felelte, hogy egyéberánt az első Consul Agensének kedveskedik, de arra magányos okai vannak, hogy a' Portugállusokkal úgy bánnyon. Az *Algeri Dey* haddal fenytvén a' Dánust, 's annak követét ki-parantsolván, *Dubástól Fr. Algeri* Agens biztostól illy intést vett: Az első Consul nem fogja jó néven venni, ha az *Algeri Dey* illy méltatlanul bánik egy olyan hatalmassággal, mint a' Dánus Király, ki arra semmi okot sem adott 's az adót meg - fizeti. Erre a' Dey fel boszondván, az Agens - is azzal fenyegette, a' mivel a' Dánus követet. Azomban a' Dánus követ 1803-dik Jánuariussa elejéig Algirban meg-maradt. Ennek előtte való Decemberben négy *Tunisi* rabló Hajó fenyegette Livornót. Azok - közül egyiket a' Izélvész Vádához vetette. Ezek ellen a' Livornóiak fel - készült hajókon

azonnal fegyveresen ki-támadtak. Először tüzesen oltalmazták magokat a' *Tunusi* hajók; siettek a' töb' rabló hajók-is segítségekre; de végre egy lábíg kézre kerítették, és vasra verettek Mehemet nevű kapitányokkal-együtt. Az Algériekkel új vesződsége került az első Consulnak.

9. Mádrítból az hirdettetett, hogy még Jánváriusban - is azon volt tellyes erővel a' Spanyol Országí Királyné: hogy engedje-által, Frantzia Ország a' Pármai Hercegséget a' Hetruríai Királynak; mellyért kész volna Spanyol Ország *Florida* Tartományát Frantzia Orzágnak által-adni.

10. Ki-hirdette a' Frantzia Vezérő Felség a' Lyceumokat. illető végezéseit. Annak első tikkelye az; hogy a' Lycéumokban, leg-első igyekezettel a' *Deák nyelv*, és a' *Mathésit* taníttassék: 2. A' *Deák nyelvnek* tanulása hat Cláássíra osztassék: 3. 4. 's a' t. Taníttassék ezen nyelvel együtt a' Chronologia, Hístória, Geographia, Mythologia, nemzetek vallása; a' Deákok külömbféle válogatott Deák mondásokat tudjanak fel-mondani bétéve: Frantziából Deákra, 's Deákból Frantziára fordíttasanak válogatott könyv-részek. A' kik arravalók taníttassanak a' Chimia, Astronomia, Természettörzsági, Fisika, felségesb Máthésis; Musika, Rajzolás, tántz mesterségének ísméretére. Ki-szabattak a' Cursusok, Mesterek, ajándékok

rendi. A' Companiákra osztatott Deákokra a' Deákokból választott katona modu Tisztek vigyázzanak. Ihre ganze Haltung hat ein militärisches Ansehen. Pofon. újs. *)

11. 1802-dik végén a' Jesuita Szerzetnek Tagjai a' kik a' volt Lengyel; de már az Orosz Birodalomhoz kaptsolt Tartományokban, Collegiomokkal, Residenciákkal, Missiók házokkal, és szép jószágokkal birnak, azt kérték a' Tsászártól, *Sándortól* hogy adjon engedelmet a' Generális választására. Meg-engedte a' mit kértek. A' Szerzet egyenlő akarattal P. *Gruber* Gábort választta a' Generális hivatalra. P. *Gruber* Gábor a' megholt *Pál* Tsászártól is különösen betsületett. Igyekezete, okossága tudománya nagy betsületű. A' megholt *Kárett* Generálisnak Assistentse, és a' Petersburgi Collegiomnak, mellyet az ifjúság oktatására *Pál* TS. fundált, Rectorais volt Bétsben született 1740-dikben, 6-dik Májusban: a' Társaságba 1755-ben lépett 17-dik Octóberben, Bétsben: a' 4-dik fogadásra állott 1774-dikben, Auguszt. 15. napján. A' Társaság Bennyáminnyaihoz tartozandó.

*) A' LYCÆUMOKBAN jól forgott legények felvetetnek a' Fontanablóji új Katona iskolába, a' hól nem tsak a' máthesisre, rajzolásra bővebben meg-taníttatnak; hanem az ágyúzó mestersegen kívül, arra-is; hogy egész bataliont-is tudjanak comendérozni, mind a' rend, 's forgás el-intézésére-nézve, mind a' sereg szárnya igazgatása, 's azzal az ellenség meg-támadása-végett.

12. A' Ródanusi Departament! Tána-
tsa közös meg-egyezőssel, 1802-dik vé-
gén illy panaszos levelet botsátott a' Fr.
fő kormányfőkhöz: A' közönséges jó er-
költsiség nevében, és attól a' tisztelettől
mellyel annak első Ministerjeihez viselte-
tünk, indíttatván, mi azt kívánnyuk és
kérjük; hogy a' theátrumi játékos dara-
bok, mellyekben a' Papok, Püspökök,
Cárdinálifok, Szerzetesek, Apátzák tsak
azért jelennek-meg, hogy a' ki-gunyolás
tárgyává tétessenek; irtassanak-ki. Az e'
féle komédiák-által, az Ifjeni szolgálat az
ő Ministerjeiben, ki-szolgáló Tiszteiben
meg-betsteleníttetik, és a' jó erköltsiség
az ő szent fundamentomiban le-rontatik.
Ezen nagy gonosságok-ellen dolgozván
érhettyük-el a' Concórdátum tüzellyát, mel-
lyet, a' kormány főkhöz annak kétsíttése-
által elő-tett. Nem szívelhettyük Templo-
mainknak betsteleníttését mellyet az éjje-
li azokban adatni szokott játékok és az ár-
tatlan erköltsőknek meg-vefztegetésére
tzélozó elő terjesztések okoznak. — Pá-
risban a' Karátsony éjszaki ájtatosság úgy
tartatott már mint a' Revolutzió-előtt.
Az első Consul a' Sz. Misére szorgalma-
tosan el szokott járni. A' Párisi öreg Tem-
plom tornyáról le-vetetett a' szabadság
sapkája, (die Freyheitskappe) és helyére-
egy kerest magasztaltatott.

13. A' Sz. Domingói Nigerek Le Clerk
Fr. Generálissal meg-ütközvén, nyertek

tőle, által futott két száz ötven Niger Katonákat, városokat, ki-kötő helyeket; 's magát-is Le Clerket Sz. Domingo el-hagyására kötelezték. Octoberben 1802-ban. De ezek meg.bizonyodása függőben volt, 1803-dik elején. Az igaz, hogy a' Szigetben el-terjedett nyavalában sok' egyebekkel-együtt meg-halt Le Clerk. Kinek tiszteletére gyász ruhába öltözött Bonaparte — Párisban 1803-dik elején a' Felsőségnek helyén-hagyásával egy Nemzeti tituláre kalendárium vagy Almanách nyomtatott-ki. A' Consulok, Ministerek és Tisztviselők neveik - után, következnek a' külföldi Felségek: 1. Az Auszriai Ház. — Baden, Würtemberg, és Hessenkassel, mint Választó Fejedelmi. Méltóságok említettnek — Az *Olasz* Republica a' néhai Velentzei Respubl. méltóságának rendibe következetnek mondatik. — Ezen Almanach szerént a' Párisi Lakosok száma ötszáz negyven hét ezer hét száz ötven hat. — Az Angliai Udvari Calendárium-is elé számlállyá a' külső Felségeket. A' Fő Consul Bonaparte Napoleon, úgymond ezen Calend. 1769-ben, 15-dik Augusztusban született, Felsége 15. Decemberben, 1799-ben kezdődött.

14. Tergesztben, 1803-diknak 11/12dik Januáriussán a' kik a' tenger part Mólójára tekéntettek, a' Szél vész-alatt szenvedett Amerikai, Hollánd, Svéd, Dán hajókat olly tekéntetűnek szemlélték, mint

a' vert had szokott lenni. Némellyek olly mélyen le-sülledtek, hogy tsak az árbotz fájok láttzatott; fok öreg hajó egymás felibe a' tetejére hányattatott a' dagadt haboktól.

15. Ő Szentsége VII-dik Pius R. P. Hertzeg Ruspolit, ki a' Máltai Nagy Mesteri hivatalt fel-nem akará vállalni, Angliában-való tartózkodásakor, inté és ösztönözé azon hivatal fel-vállalására. Volt is remenység 1803-ban, Januárius elején arról, hogy engedve, haladék nélkül Romába költözik. Az-alatt Máltában az Anglufok folytatták az ő Uralkodásokat, és azt új vitézek seregével meg-erősítették, el sem-is akarják hagyni. Az oda szállított sereggek Egyiptomból, Angliából, Gibráltárból érkeztek.

16. Párisban a' de Notre Dame Boldog Aszfzony Templomába, a' nevezetes Íróktól festetett képek, mellyek onnét a' Revolutzókor, ki-takarítottak, ismét az ő helyekre vissza-tétettek.

17. HARPE, de la Harpe, 1803-nak Februáriussában ki-múlt e' Világból Párisban. Híressek a' ki-adott könyvei. Testamentomához illy nevezetes szókból álló toldalékot függesztett: Olly szerentsés voltam, hogy tegnap kétszer vitettek-véghez körülöttem a' más életre-való készületek. Keresztény vagyok Isten kegyelméből, és az Apostoli Romai Catholica Vallást vallom, mellyben születtem, és ne-

vettetem, és a' mellyben meg akarok halni-is. Ennél fogva ki-nyilatkoztatom, hogy mind azt hiszem, a' mit a' Jesus Krisztus-által fundált Romai Chatholica Ecclesia tanít, 's szívem-szerént nem hagyom helybe azt, a' mit az kárhoztat. Mellyre nézve, vizsza-veszem mindazt, a' mit írtam, 's kinyomtatattam, vagy más nyomtatott az én nevem-alatt a' Catholica vallás vagyja' jó erköltsökellen. Nem hagyom helybe azokat, és a' mennyiben rajtam áll, éppen nem egyezek - meg azoknak közönségeffé-való tételében, vagy a' Théatromokra-való viteleiben. Hasonlóképpen vizsza-veszek minden hibás vélekedéseket, mellyeket írhattam munkáimba. Minden Hazámfiat arra kérek, hogy az egymás közt való egyességet és békességet tartsák-fel. Engedelmet kérek azoktól, kik ellen véthettem, valamint szinte én-is szivessen meg engedek azoknak, kik ellenem panaszolkozhatnak. *Laharpének*, Volter' néhai tanítvánnyának a' Catholikus vallásra térését követte *Lorcher*-is.

18. H. betű-alatt Nevezeteseek a' Mkháznak.

1. *Szakaszában*: Homerítak pag. 305.
2. *Szak.* Hámburgiak pag. 189.
3. *Szak.* Hardum a' 279-dik Könyvben, és Handerla, Horváth, Hajto. Herodot. Hesiod. Herodian.
4. *Szak.* Haraszt. Halicarnassus.
5. *Szak.* Hallerstein. Hell. Hemerskerk. Huetzius. Henrik. Horváth.

6. *Szak.* Hieronymus Ferentz. Herodot. Hesiod.

7. *Szak.* Heródes. Hevenesi. Horváthok. Hatvanyi. Hirkán, Hildebert. Hödl. Hufzti.

8. *Szak.* Hanner. Sz. Helena, Hieron. Hosius. Hufziták.

9. 10. *Szak.* Hedvig, Hildegárd. Hosius. Horányi. Hohenzolner. Hedelmayr. Hiéroglyph-írók. Herbelot. Hequien Calipha. Hedvid. Híram. Horváth de Lomnitz.

11. *Szak.* du Hamel. Hippispleg.

12. *Szak.* Helvet Hybern. Houssaie. Hompesch.

13. 14. *Szak.* Hadik. Helvet-Pap. Holland. Homeriták (lásd az 1. szakaszban-is.) Howárd Arundel. Habens. Hadik. Hanno. Helvet. C. Herzan. Hermippus. Hermoláus. Hexandon. Hieronym. Hotze. Hohenzoln. Holland.

15. 16. *Szak.* Hajden. Herzán Hespelle. Hieronym. Hafniai. Hamburgi. Hybernai.

17. 18. *Szak.* Hager. Hazart. Herzánt. Hugo. — Hajden. Himerius. Hotheim. Heládius. Hajózók.

19. *Szak.* Hetruriaiak. Hybernusok. Holtzhausen jövendölő. Hoschius. Husvétí ájtatoskodók Párisban.

20. *Szak.* Hollósy Egyed Benedictin. Holmi. Hitettlenek-ellen Mária Rósa Sárdiniában. Holmi.

21. *Szak. de la Harpe.* Hollándusok, Anglusok Ceylánra nézve. Hessen Cassel. titulo Németek.

19. Ur 1803-ben az hirdettetett az Újságokban, hogy a' Turinból's egész Pedemonti Birtokából a' Frantziáktól ki-hajtatott Szárdiniai Király, Victor Emánuel, már meg-alkudt az Angliai Hatalommal, hogy ez birja ezután Sárdinia Szigetét; 's azért Néki husz millio forintot tégyen-le.

I.

JOSEF FLÁVIVS, vagy Zsidó Josef. L. Mkház 3-dik szakasz. Elő-számláltatnak, és summásan kitétetnek ezen szakasznak 114-dik könyvétől-fogva Flávius Jósefnek Irási a pag 266. A' *Zsidó Régiségekről.* Ott Világ Teremtésétől-fogva a' Történetek le-írását Domitziánus TS. idejéig, tulajdon életének 50-dik esztendejéig vezeti. A pag. 274. Flávius Jósef tulajdon *életét* írja-le; melly Biographia a' Régiségekről írt könyvnek mintegy toldalékja. Le-írja a' Zsidó háborut és Jerusálem végső pusztulását. A pag. 276. *Contra Apionem*, de antiquitate Judaeorum. A pag. 280. Flávius Josefről Tudósító Írók.

JAQUIN Ausztriai Flórájának le-írását, Lásd a' Mkh. 3-dik szakasz a' 202-dik könyvében.

JÖCHERNEK Denistől meg-feddetett Lexiconnya a' 3-dik szakasznak 276-dik könyvében foglaltatik.

IZZO a' Föld le-írása, *Elementa Geographiae* a' 3-dik szak. 84-dik könyvében vagyon majd csak nem egészen.

JÁSOMIRGOT, és Rudolf a' Bétsi Sz. István Temploma építtője, ki melly kezdetel, 's mikor? lásd Mkház 5. szak, p. 112.

ISTVÁN utolsó Királya *Posnya Ország*nak 2-dik Mahomet és 1. Mátyás Király idejében. 5. szak. pag. 113.

JÖVEVÉNYEK Magyar Országba a' Bosnyak, Szász, Orosz, Örmény, Német föld-ről Mkh. 5 szak. p. 114. Az *I.* betűn kezdődőkből az 5. szakaszból ezek most elegendők. A' Magyarokh. 6-dik Szakaszában az *I.* betű alatt ezek találkoznak a' többi-közt:

JÁNUS PANNONIUS tit. Diodorus Sicul. Kit János Mátyás Király könyvházában talált. pag. 30.

János Pannoniusról hosszúsasb tudósítás adatik a' Mkh. 14-dik szakaszában a pag. 75. a' hól versei, mellyekkel *Gvarint* meg-tisztelte. Az *IBERIAI* szolgálló leánynak, a' R. Martyrológium szerént Szent Kristiának élete *Julius Pollux* *Physica Historiája* - szerént, meg-vagyon színt azon 6-dik szakaszban a pag. 74.

A' 7-dik Szakaszban a' *Jakobínusok*-ról, 's *Illuminátusok*ról vagyon tudósítás tit. *Magazin-írók* a p. 196 ad 257. Az *új Gnosztikusok*-ellen írt Versek - is azokat

rajzollyák-le a' 9-dik szakaszban titulo 2-dik Töredék a pag. 23. Ugyan a' 7-dik szakaszban találhatik az *Ipekiekről*, 's azoknak 6 dik Károly TS-kori Pátriárkájokról *Ivánovitsról* az emlékeztetés, kit emleget a' 6-dik szakasz - is tit. *Joannevits*.

INKA APU a' Spanyoloktól nem függő Perui keresztény Fejedelem Mkh. 7-dik szak. pag. 32. tit. *Bayer*. A' 8-dik szakaszban ismét elé-fordúlnak az *I. betű*-alatt az *Iberusok*, Sz. *Jerónimus*, a' *Jerusalemi Barátok* (kikről 's a' Bethlehemiekről, lásd Mkh. 17. szakasz. tit. *Brovne* pag. 40. 41.) az *Illuminátusok*, *Julián*. Apostata.

A' 9-dik szakaszban az *I. alatt* ezek fénylenek: *Jao. Jagello. Jakits. Jakosits. Inchoffer. Innocentius* Cármelita Püspök a' Napkeleti Indiában, kinek példás életi hofzsfazan le-iratik. A' 10-dikben *Jacobillus*, *Jaddus*, *Jerusálemi Templom Rontója* 's új helyre-hozója. *Illuminátusok*, *Illuminándusok*, *Ingulf. Josipp. Islep. Iskarik. Judith. Illyés Minorita*.

A' 11-dik Szak. *Jakab* Sz. Nisibi Püspök. *Jobbkeze* Sz. Istvánnak, *) *Insurgens* Nemesség. *Julián* TS. *Justus* Urgelit. — A' 12-ben Sz. *János Jakab*, *Isák*, *Jósef*. A' 13-ban ismét Sz. *János*, *Jakab* Szepesi Püsp. *János*. Fr. K. *Jerusalemi Írók. Jesuiták*. (kikről lásd a' 7-dik szakaszt-is tit. *Fehér Rysz*.

*) ARROL lásd a' Mkh. 19-dik szakaszát-is tit. *Simon* a p. 112.

Jes.) *Illuminát. JSsef Fő Hg. Irlánd. Jourdan* A' 13-ban *Irland*.

A' 14-ben *Ian Pann. Jáponok, Ignátz Sz. Joachim Apátur, Jork kettő, Jósef Palatin, Journál - írók Augusztában.* — A' 15-ben *János fő Herceg. Jávaiaak, Jesuiták. Jósef Palatin. Insurgensek.* — A' 16-ban *Jász, a' Zsidó Folytatásban. Insurgens. Joánna Papissa Inspruk. Jun. Tremell.* A' 17-ben *Jedzóiak, Jerusálemiek. Jedzar Bascha. Indostániak. Indus Cathol.* A' 18-ban *Jesuiták. Josef Palat. Ilona Sz. Illuminát. Journalirók, Sz. Írás le íróji. Isabella. Juba.*

ILONÁK. Nagy Constantin, idejekor három vólt nevezetes. *Trinit. tit. Wilthelm.* p. 490. Jam pridem observaverat Joan. Chiffletius, trium Helenarum numi sunt distinguendi: *Matris* scilicet Constantini Maximi, et uxorum *Crispi* ac *Juliani* Caesarum.

K.

A' K. betű-alatt ezek emlegettetnek a' Mkh.

ELSŐ SZAKASZÁBAN: a' *Kaliforniusok*, a' 6-dik könyvben. *Kamtsatkaiak*, Stellerből, a' 7-dik könyvben. *Khinaiaak* 17-dik könyv, a' 32-dik K-ben, Fótzius Myriobibliionnyából, *Kájus* Pap Krisztusról. — A' Kermichion nevű Turkokról,

's egy végbe az *Abarokról*, Hunnusokról, a pag. 303. 305. A' *Kosroes* Királykori Homerita nevű Ethiopokról. *Kaszszuis* nevű Diónak, *Ktesiásnak*, Aleksandria és Római *Kelemennek* könyveikről. A' 33. könyv *Közép Ajtai* Benkő Józsefnek *Nomenclatura Bontica* a' nevű könyve adatik - elé.

A' 2-DIK SZAKASZBAN a' K- alá tartozandó *Kook* tengeri járása a' 36-dik könyvben: a' *Káspiumi* Anglus kereskedés a' 37-ben: a' *kisdedek* nevelése a' 47-ben: a' *Királyi könyvházok*, épületek 's a' t. Berlinben, 56. könyv. p. 184. 57-dik könyv a pag. 200. *Krefzus*, *Kilon*, *Kriton*, *Krátes* 's a' t. *Laértziusból* az 58. és 59-dik könyvben.

A' 3-DIK SZAKASZBAN. *Kortefz* Levelei *Mexicoról*. 219. könyv. Az által lett el-foglalása Mexicónak *Solis*-szerént, az első szakasz' 5-dik könyvében vagyon. — *Kotsinsináról* BORRI 227. könyv. *Khináról* Japóniáról 229 k. a' 231-dikig. *Kook* tengeri járása, melly a' 2. szakaszban a' 36-dik könyvben kezdődik, folytattatik a' 3-dik szakaszban - is, a' 120-dik, és 190-dik könyvben. — *Karver* utazási a' *Pocoqvéval* - együtt a' 147-dik könyvtől - fogva a 150-dikig. Emezé a 86 dikban - is *Kordára*, *Kornel*. 92. k. *Katona* R. Tsász. 80-dik könyv a pag. 151. *Kobila Kán*, *Kunok* *Hajtó* - szerént 224. k.

A' 4-DIK SZAK. *Katancsics*, *Eszéki* kö 302-dik k. *Kisdedek* nevelése 294-dik

k. kötélén tántzolók. p. 20. *Kolosvár és egyéb Erdélyi Történetek*, 's tnlajdonságok *Benkő*-szerént 286. k. a pag. 24. — *Káthugoi* 's Romai olasz 's t. a' f. eredetek *Halicárnassus*-szerént 189. k. *Patav*-szerént 290-dik k. Katonák, Kotsifok, 's t. a' f. Romában 292. 293. k. *Krokotil*, Ketske, Kutya és más mind állatok, mind Növevények, és értzek 297. k.

Az 5-DIK SZAK. Kártuitz. Kálmán Gallitz. k. V. VI. XII. Károly, Kanisai, Kajling, Kásztrius, Keltz, Kinisi, Kottini, Královicse Márkó, Kristina Sveciai Kirkunich. — *A' K. Keresztény Hit Summája* versekben.

A' 6-DIK SZAK. Kálnoki, Kállisthenes, Khálcidius. 12 dik Károly, Kánáriak, Káprális, Kanadaiak, Kapell, három Sz. Királyok. Kofzia Cárdis. Kroy. Kroning, Kvádok.

A' 7-BEN Kászánder, Ketskemétiak, Kienlong, Kinszki, kis Imre, Kornelis András, Kozma Remete, Knigge, Kleopatra, Kosakovszki, Kögler, Kufzkóiak, Kártagenaiak új Spanyol Országban tituló Báyer pag. 17,

A' 8-DIK BEN Kalatai Püsp. Kándace, Károly Nagy TS. Kareli nép. Khlósz, Képfaragók, Kempelen, Keglevits, Konlin, Kolchusiak, Korlatko, Kortelz, Koloniák, KUNICH Raimund Anthológiája, Kölöséri.

A' 9-DIKBEN Kapisztránus Sz. *Károly* fő Hg. 2-dik 4-dik Károly, Kárpatusiak, Keglevits, Kelemen XII. P. Ketskés, Kéri, Kezírás Visgálók, a' hól *Dennis*. Kleoksenus, Kirker, Kristina Aust. Köírók. *Schenvish*.

A' 12-BEN Karpi, Kaputzin, Thibetben, Kalabriai Quintus, Kelemen XII. p. Keriátevius, Kerpen, Klenau, Klitarch, Kremlin palota, Kristián Cardin. Kondorcet, Kreszentén. Ktesiás.

A' 11-DIKBEN Kálmann Gallitziai, Kapisztrán. XI-dik Károly, Ketteler. Kinsley, Kochléus, Klubistak, Krescimír.

A' 12-BEN Kanávi, Karvári nép. Kant. *Károly* fő Hg. könyv-írók. Klerfajt.

A' 13-BAN. Károly fő Hg. Karátsai. Kárpok, Klenau, Klubisták. Konvictusiak. Koptok, Kráy.

A' 14-BEN. Károly fő Hg. Károly 5-dik TS. Káldi. Karatzai. Kaith. Kempis Tamás. Keresztések, Képes Geograf. Kirker. Kitki Kitzki. Kleber. Klenau. Knelevits. Kotzebue. Kopernik.

A' 15-BEN Károly Fő Hg. Kánáriak, Sz. Kereszti, Kaith. Kismartonyia, Kotzebue. Kleber, Kristina Királyné.

A' 16-BEN Káprára követ. Károly nagy TS. Kárpát. Kelemen VI-dik P. Kerkerder.

A' 17-BEN Karfa, Katalin Szigetiek. Kircher, Kis. Koranisták, Kurdok.

A' 18-DIKBEN Károly Fő Hg. Ka. taiták, Kefaleon, Keszthelyiek, Kismartonyiak, Korikus.

A' 19-DIK SZAK. a' keresztyénység állapottya. Keresztes háború. Krónikáiók.

A' 20-DIKBAN Káprára Rom. követ, tituló Bonaparte, és a' Konkordátum. Káukaszus mellyéki Oroszok, tit. Holmi §. 11. Castiglione, Kéri Frangipánnal. Kéri Paulin. Károly Fridrik a' Moguntziai. Korfuiak.

A' 21-BEN Kandi v. Candi városiak tit. *Ceilan*, Kagautól — *Cagótól* a' ki-válagatott Vatikánumi könyvek. 7. szak. tit. Vatikán.

KARÁNZA és 5-dik KÁROLY TS. Káránzáról Toletumi Érsekről emlékezet volt a' Mkh. 15. szakaszában. 5dik Károlyról töb' részeiben azon Mknak. Itt együtt emlegettetik mind a' kettő: mert *Károly* halálán jelen volt *Karanza*. *Carolo moribundo adfuit Caranza*. *Pallavicin Hist. Conc. Trid. L. 14. C. 21. p. 216. Anno 1560. Duo narrat Sva-vis sed alterum falso permixtum, utraque vero mutila prius est, combustum fuisse tamquam haeretici, simulacrum Constantini Pontii in carcere demortui, qui antea Carolo V. a Confessionibus fuerat, et cujus inter brachia Caesar expiraverat. Imprimis Pontius a' Concionibus non a Confessionibus Carolo fuit, cujus confessionem, quo tempore lethali morbo decubuit, excipiebat Franciscus Vigliava. Praeterea*

ne quis inde suspicetur illius religiosi Principis animam venenato huiusmodi anhelitu afflatam emigrasse, scire oportet; verum non esse, *Pontium* a Carolo apud se usque ad mortem in eo munere fuisse retentum, quin idem *Pontius* conjectus est in vincula memoratam ob causam, vivente Caesare, qui rei nuncio accepto, dixit extemplo: *Si Pontius est haereticus, insignis haereticus est.* Quibus significabat, illum, si is erat, per hypocrisim, quo magis impiam, eo magis subdolam egregii Catholici personam fuisse mentitum. Et sane Carolus non modo tenerrimo pietatis sensu voluit: ut sibi morienti pius usus adhiberetur omnium rituum, ac Sacramentorum Ecclesiae Romanae, — sed quasi praesago impulsus afflatu, curavit, ut viventi sibi ac praesenti Exequiae Ecclesiasticae celebrarentur, secutus in eo quamvis rarum et inusitatum cujusdam viri inter sanctos relati exemplum; ac postmodum in morbum incidit, quo paucos intra dies exstinctus est. Ad haec Svavis inter eos, in quos haeresis titulo animadversum fuit, recenset Bartholomaeum *Caranzam* Dominicanum, qui ante collatas sibi insulas Tridentina Synodo interfuerat, ob eam criminationem libertate ac proventibus spoliatus. Id sane confictum non est, verum illius loco *Pontium* accepit Svavis, hallucinatus: nam revera Carolo moribundo adfuit *Caranza*, et pro dignitate, quam obtinebat, extrema Ecclesiae of-

ficia illi praestitit in vitae exitu. Sed causa cur illic adesset, ea fuit, quod delato ad Carolum rumore sinistrae opinionis, quae de corrupta Archiepiscopi mente spargebatur, ad se hominem accersiri iusserit, ut ipsum commoneret. Atque haec dicta sint ad abstergendam inclyti Caesaris famam, qui pretio utriusque terrarum orbis a se abjecti, Caelum mercari contendit. Quod spectat ad *Caranzam*, cur Silentio Svavis obvolvitur, expensa plures annos illius causa, et antea ab Hispaniensi Inquisitione; et postea a Romana, sedentibus Pio V. et Gregorio XIII. nihil solidi reperi- tum fuisse, ut is manifestae noxae damna- retur; sed solum ut obstringeretur ad eju- randum ob vehementem suspicionem, quam excitarat de suae fidei pravitate: eundem- que carcere liberum obiisse, exhibitis non solum intaminatae fidei, sed singularis pie- tatis indiciis. Nonumquam eadem herba, quae non correcta venenum est, correcta medela fit, et sanat.

KÁSZTELLAIK. Urunk 1451-dik esz- tendejéig, Olivoli, avagy *Kásztellai* Püspö- köknek hívattattak a' *Velentzei* Püspökök, attól a' *Kastalla* nevű Velentzei Szigettől, mellyben lakni szoktak a' Velentzei Püspö- kök. Meg-hólt az említett 1451-dik esztendő- ben *Domonkos* Mihály *Grádusi* Pátriárka, és 5. dik *Miklós* Pápa el-oltván a' *Kásztellai* Püs- pökséget; a' *Grádusi* Pátriárkák méltóságát pedig *Velentzére* által-adván, *Justianus* nevű

Lörintzet az ő Kásztallai Püspökségéből *Ve-*
lentiei első Pátriárká tette, azon elztendő-
 ben. Jusztinianus Sz. Lörintzről lásd az
 A. Sz. Egyház Történ. 24. könyvét §. 15.
 a p. 169. Azt 8. Jan. a' R. Mart. így említ-
 ti: Venetiis depositio beati Laurentii Ju-
 stiniani Confessoris, primi ejusdem urbis
 Patriarchae, quem doctrina, et supernis
 divinae sapientiae charismatibus copiosis-
 sime repletum Alexander octavus in Sancto-
 rum numerum retulit.

KASZTILIEK. Kásztilián és annak
 Királyán, Spanyol Ország és annak Ki-
 rálya értetődik Politikai nevezet-szerént;
 a' mint pedig Kasztília a' Spanyol egyéb
 Tartományoktól különbözik, azt egy
 nagy hegy kettőre, úgymint ó és új Kász-
 tiliára hasíttya, 's nap nyugott felől Por-
 tugáliát éri. Az új Kasztilai *Toledói* Or-
 szágnak-is neveztetik. Toledo, vagy *To-*
letum Tágu-s-mellett, *Mádriti* után leg-főb
 városa új Kasztiliának. Nevezetes Tolétum
 a' sok régi ottan tartott Egyházi Gyűlések-
 ről: Az első Tolétumi Gyűlésről lásd az
 Asz. Egyh. Történ. első szakaszát; a' 2-dik-
 ról egész a' 17-dik lásd a' 2 - dik szakaszt.
 Sokáig *Tolétum* a' Vefigotthok, és Mór
 Fejedelmek Residentziája volt. A' város
 közepét egy nagy magas, széles hőszi-
 la foglallya, mellynek tetején az Érse-
 ki pompás Templom, alatt a' völgyében
 körös körül a' Város áll. Az Érleke a'
 Spanyol Ország Primássa. A' Tudomá-

nyok mindensége, Universitása 1518-ban állítatott bele. A' Város jövedelme a' Selyemből áll.

KOVÁTS JÓSEF N. Kőrösi Predikátor, illy tituluſt viselő, 's szabadab' Magyar versekkel írt könyvet nyomtattatott ki Komáromban Weismüller betűivel, 1798-ban: *A' Vallás, vagy az ifjabb Racinnek írott munkája.* Tetszett izlés kedvéért, az Előljáró beszédből, a' versebszorított hat Énekekből, 's azokhoz függesztett al-jelölésekből ki-vonni a' következőket.

IV-dik Levéllap = pag. IV. A' Keresztény Sz. Vallásnak Szerettetése és tiszteltetése kedvéért, haszonra fordítottam Páschál némelly szép gondolatín-kévül, ama' híres Possivetnek a' Világ közönséges Historiájáról való nevezetes jegyzéseit.

JELÖLÉS Bossvet Jakab, Meauxi Püspök, és leg-híresseb' Frantzia Tudós a' 17-dik században leg-nevezetesebbé tette magát azon tudós munkájával, mellyel a' Reformátusokat a' Romai Eklésia kebelébe viszsza-vinni szándékozott. Sokakra nézve szerentsés volt; kik-közzül-való Turenne. pag. XII. A' közönséges haszonnak Szeretete, és nem a' poetai titulusra való ásítózás vette reá a' híres Grótiuſt (ut juvandi utilitatem praeferens gratiae placendi) hogy a' keresztény vallás igazságáról-való derék munkáját elsőben Hollandus nyelven írt versekben adná-ki

olly együgyü és közönséges beszéddel,
 hogy minden könnyen meg-érthetné, melly
 munkáját azután deáköl adta-ki. *Jelölés.* Hu-
 go Grotius született Delftben 1583. Nyoltz
 esztendő s korában már deák verseket írt.
 A' Lövensteini várból, a' hól örökös fog-
 ságra zárva volt, a' felesége úgy szaba-
 dította-ki, hogy egy ládába, mellyben
 könyveket vittek-bé Grotius számára, be-
 le záratta azt az aszfszony, és szerentsélen
 ki hozván, Frantzia Országba szöktette.
 Svetziai követté lévén a' Fr. Udvarnál,
 13-dik Lajosnak kedves emberé volt. Egyéb
 munkái-közt, írt a' K. Vallás igasságáról.
De veritate Religionis Christianae. Rostok-
 ban halt-meg 1645-ben. Delftben illy ditsé-
 rete olvastatik: *Prodigum Europae docti*
Stupor unicus orbis etc. (Valóságos meg-
 téréséről lásd az Asz. Egyház Történeti-
 nek 3-dik kötetét a' 28-dik könyvben
 pag. 333.) p. 15. Első Ének.

Ugy van, az az Isten, kibe hinni kell,
 olly Valóság,
 Kit el-takar szemünk-előtt egy sürü ho-
 mályság;

De körülünk még-is ennek az el-rejtett
 Istennek.

Ditsőségét prédikálló hány Tanúk
 fereglenek!

Felellyetek Föld és Tenger! 's ti Egek
 beszéllýétek!

(Mert bár néma, de leg-meszszeb hang-
 zó nyelv a' tiétek

- - - Egek! mint szép tükörökben, úgy látom ti bennetek

Azt az Istent, a' ki tsak szólott, és ti mindjárt lettetek.

Végetlen térségeket járó kelő tüzekkel
Ki úgy hinté - bé, mint a' mi földünket por
szemekkel.

Jelölés. Saturnus négy ezerszer nagyobb' a' mi földünknel, Jupiter nyóltz ezerszer, a' nap egy milliomszor. (igy Kov.) képzelhetetlen tehát az a' tágosság, mellyben forganak ezek a' *nagy testek*. A' nagyított üvegek - által láttfszatos apró férgek, 's bogarak *kitsinysége* ellenben álmélkodtató. —

Pag. 16. 17. Nap! mindennap várlak téged 's te vízfza jösz mindennap,

De én hívlak e' hát vízfza 's igazgatlak e', óh Nap?

Tenger! kinek föld nyeléssel retteg tet dühösséged,

Feneketlen tekenődben ki pólyázott-bé téged? — —

A' föld az Istent hirdeti, 's száját illy
szókra nyíttya;

Rajtam az én Remekem - e a' füvek zöld
bárfonya?

Nem. Ama' kéz, melly meg - fundált,
szövi ezt, 's rám-is vonnya

Ember! ha én tartlak téged', az Isten parantsollya,

Mindent, a' mit néked adok, nékem ő sáfárollya.

Pag. 18. Szomjúhozna a' levelek, 's
 az ágak meg-itattyák,
 'S mint meg annyi tele emlők a' bim-
 bókat szoptattyák.

Tsudálhatod fok formáju gyümölsének
 kintseit;

De betsüld a' leg-tsekélyeb' plántáknak-is
 némeit.

Az alaton, gyenge, 's tsak a' földön
 futó füveket,

Mert ha egyszer ki-tanúlod orvosló
 erejeket,

Hatalmasok meg-nyújtani néked az elz-
 tendőket,

Mellyek nékik olly rövidek; de még se
 sajnáld őket.

Minden plánta mihelyt ki-kél, mag-
 zatokkal van tele,

'S az utánna növő nemzet már szület-
 tetik vele.

Jelölés. A' bogátskórónak, perjének,
 's a' t. hamvai a' kristályoknak, üvegek-
 nek készítésére hasznos szolgálatot tész-
 nek: a' lápukból, bürkökből, tsalányok-
 ból fok orvosságok készíttetnek. A' plán-
 táknak termékenysége bizonyítja a' Te-
 remtőnek bölts tzellyát.

Pag. 21. De más Scénát nyissunk-fel
 már a' vizsgáló szemeknek;

Térjünk még a' földre, hol a' fárha
 mászó férgeknek

Látása-is bámulással tölti-be a' nézőket,
 'Smindenik azt kérdi, miért útállyuk meg
 úgy őket?

Mitsoda sok tsuda, 's titkos szépség
lappang ezekben!

Ó Teremtő! te leg nagyob' vagy a'
leg - kissebbekben.

Jelöl. Plin. Natura nunquam magis,
quam in minimis tota. In arctum coacta
naturae majestas nulla sui parte mirabilior.
Azokra 's az állatokra nézve, minden ál-
latnak vannak ősei; valamint az emberek-
nek, ki - vévén az első embert, mint meg-
jegyzí *Polignai* Antilucet. Nullus avis ata-
visque caret, si exceperis unum, Quem
Sator omnipotens ullo sine semine finxit.
femina concredens olli evolvenda per ævum
2-dik Ének p. 47. — Ó Te igaz bírāja e
világnak

Leg - tisztáb' 's leg - főb forrása a' tellyes
boldogságnak,

Ki mindenütt vagy, jöllehet el - rejted
ditsősségedet,

Teremtésid' szenvedése mikor illet-
meg téged?

Könyörülő Atya! a' ki jól látod inséginket,
Ha örökké gyönyörködve nézed e' köny-
veinket?

Ó! nem a' te nagy jószágod olly re-
ményt táplál nálunk,

Hogy valaha országodban job' helyet
találunk.

Pag. 70. 3-dik Ének.

Roma a' föld Királynéja, ki a' Világ
tronussán

Sokáig ült, a' fegyverek, 's hadako-
zások jussán,

Uralkodik a' vallással most-is fok nemzet-
ségeen,

Szelídséggel; de nem kisebb' hatalommal
mint régen.

Országának határai miként ki-széle-
sültek,

'S a' tévelgő Népek, mellyek ellene
mérge sültek.

'S mint leg-feneb' ellenségek reá fegyver-
kezének,

Vége mind meg-hódolának a' Róma
Istenének.

Keresztény az egész Észak, és egész
Napkeletnek

Sok Lakosi élni e' szép titulussal sze-
retnek.

Látom ugyan, hogy e' nevet a' Musulmann
utállja,

De hijában 's a' t. a' Mahometánusok-el-
len (Kikről 's kik ellen lásd mind a' *Respon-
sorum* nevű könyvemet, mind a' Magyar
Könyvházban] Naut és Sz. Damascénust).

P. 73. Mindjárt hogy azt meg-engedé
Jósága az Istennek,

Hogy az ő Szent Beszédei könyvbe
jegyeztessenek,

Mójses adá e' nagy kintset az Izráel ke-
zébe,

Ki még akkor volt az Isten különös szerel-
mébe.

P. 76. *Jelölés*: A' Messiásnak el-jö-
vetele: a' Zsidóknak meg-vettése; a' Po-
gányoknak el-hivattatása; olyan három

Profetziák, mellyeknek bé-tellyesedések az ó Testamentomnak Istentől-való származását próbálják.

A' Zsidók

Az Égből egy ígért Királyt várnak; de
meg nem jelen,

Az idő már régen el-telt; hát mért vár-
ják szüntelen?

Mert előre már meg vala az-is jöven-
döltetve,

Hogy sokáig lesz vastag fedél vettetve.

2. Korint. 3.

Az Isten hát ki előre tud és lát mindeneket,
Igazgatta e' könyv régi Írójainak kezeket.

P. 77. A' meg-ígért Messiásról; az
emberi nemzet váltságáról. — GENES.
3. *Ipsa conteret caput tuum.* Ez valóságos
jövendölés Krisztusról.

Pag. 78. A' bűnös fel talált mindent
amaz egy Meg-váltóban,

Vagy úgy mint el-jövendőben, vagy
mint jelenvalóban.

A' 6-dik ének a' 171-dik Levélen vég-
zódik. Az örök boldogságról. (Lásdezen
alkalmatossággal ezen-nevű könyvetské-
met: *A' közönséges keresztyén Hitnek sum-
mája, fohászkodó és emlékeztető Kerszekben.*
Nyomt. Pofon. Weber Simon. 1798. item
Pofon. és Pest. Fűskuti Landerer. 1800.

L.

A' MKH. 2-dik szakaszában *Laertius* hofszafan. A' 3-dikban, Limaiak 90. K. tit. *Eder. Linne.* Leemius a' Lappókról. A' 4-dikben ismét *Linne.* Leo TS. az első Magyarokról. *Lonitzer* a' Törökökről. 314. könyv. Az 5 dikban *Lagalla.* Lállemad. Lantzmár. *Lipsius Lange* utazása Khinába. *Lodolf.* A' 6-dikban, *Labbe, Lafiteau, Lajos* 2-dik M. K. *Lajos* 13-dik. *Lajos* 16-dik. *Lázariak, Lestinski.* L. K. — A' 7-ben *Lambek-hove, Lobo Abyssinaról.* *Lubomirszki.* A' 8-ben: *Láz nép.* 's a' t. A' 9-ben *Lajos* 1. Mk. *Lang Savuban, László sz. k.* A' 10-ben *Labbe, Lássaiak.* *Latinusok, Laudon.* *Le Long.* *Lepechin* pag. 134. *Loretiek, Lovániak, Lovvth.* A' 11-ben *Lo-tringer, Lamurette, László Sz. Leibnitz, Linus, Ludius* A' 12-ben *Lajos* 16-dik. 18-dik *Lackovits* *Grof Oeting* *Török* követségében. *Lomenie.* *Lusitan.* A' 13-ban *Labusse, Lamotte.* *Lapavek.* *László Sz. Lazaróni, Lengyel Dissidensek.* *Lett.* *Litta.* *Lukaiak* A' 14-ben *Labrador Sp.* *Követ* 6-dik *Pius-sal.* *Lazaróniak, Laperouffe.* *Loudon.* A' 15-ben *Laxemburgiak, Lünevilleiek.* 's a' t. A' 16-ban *Látomus, Leo* 3-dik RP. *Lippai.* *Lünevilleiek.* A' 17-ben. *Láma, Leo* *Africán.* *Lusitán.* A' 18-ban *Lajos* *Hetrur.* *Király Laxemburg.* *Levanteiek.* *Le Long.*

Livius. — A' 19-ben *Lioni congressus*. Lusitán első diadalmak. — 20-dikban 1. Leopold TS, K. A' 21-ben Lucius Dexter. Sz. *Leocádia*. tit. Eulália. *Lappók*. tit. Gyarmathi. LE CLERC Generál, kit *Ponaparte Toussaint*-ellen küldött Domingóba (lásd Mkh. 19. szak. titulo Taussaint a pag 228 és p. 232.) meg halt 1802-dik végén Gen. *Rochambeau* következett utánna a' vezér-ségben. Kiről lásd *Touss* 19. szak. p. 238.

M.

MAKAY. Angliai Hadnagy. Geschichte des Schiffbruchs der Juno — von Mackay Lieutenant des Schiffs, aus dem Englischen. Hamburg. 1802. — Irá Mackay a' *Juno* nevű hajó romlásának 's tulajdon történetit az Attyához, a' meg-szábadulása-után. 1797-ben. A' hajó-töres és Mackay vesződségei a' Napkeleti Indiának Arracán Tartománnya partyainál esett.

Ranguban (úgymond MACKAY pag. 10.) Pegunak fő városában (mellyről lásd a' Mkház 17-dik szakaszát R. Ranguiak a pag. 142) *Rangunban* el-hagytam azt a' hajót, mellyben az előtt szolgáltam, 's a' *Bermner* kapitányságához tartozandó *Juno* nevű hajóban 2-dik rendű Hadnagyságu tisztségre emeltettem. Junnó éppen Rangunál feküdt, ott theca = tectónia fával

hogy azt Madrás-felé vigye, meg-terhel-
 tetett: négy száz ötven terhű volt. Silány,
 's benne igen sok jobbítás kívántatott.
 Benne együvé a' Személyek száma 72.
 emberre ment. A'Rangunitorokból 1795 di-
 ken Május 29-dikén, ki-indúltunk. Azon-
 nal Junius elejéig merő vesződségünk volt
 a' tengerrel, szelekkel, hajónkal, úgy,
 hogy tanátskoznánk-is arról, ha Rangun-
 ba vizsza nem kellene-e lódulnunk p. 16.
 Azomban a' hajóba rohant vizet ki me-
 regettük a' szopó-köpük (Pumpen) ere-
 jével, a' hajó lyukait be-tapasztottuk;
 egymás-közt örvendvén folytattuk a' ten-
 ger hátán ez utunkat. De az az örven-
 dezés hebehurgya volt. Jobb lett volna
 Rangunba vizsza hajóznunk, és ott a' ha-
 jónkat jól meg-igazíttanunk. Hogy hogy-
 is juthatott eszünkbe, hogy egy vászon-
 fóttal a' tengert ki-rekeszthetjük a' lábunk
 alól. 12-dik Juniusban nyakunkba esett az
 Estiszél, nem birtunk vele, folyt bé a'
 víz, három pumpon szopó-köpün azt szün-
 telen meregettünk. 16-dik Juniusban már
 a' végső veszedelem fenyegetett bennün-
 ket: hajós legényeket nehezen birhattuk
 szokott dolgaikra: a' vitorlákat le-eresztget-
 tük; sültet a' hajó (de, holott teli volt
 théca fával 's a' fa a' víz színén uszni szo-
 kott az ő könnyebsége-miatt, le nem sül-
 ledt) ki állott a' teteje. Alólról oda tsu-
 szott mászott minden ember, ott *Bremner*
 Kapitány, a' felesége, és én, egyik árbotz

fához, másik a' másikhoz fogódzott, mások többen is mindenikhez. *)

Le-írja mi keserves napok, éjszakák érték őket, mi rettenetes volt a' vesződés az éhséggel, hideggel, álmotalansággal: arról-is gondolkodtak, hogy annak, a' ki az inség miatt előb' meghal, husát fogják fel-falni, p. 24. Ki ide ki oda ufszott, 's a' hajó más más részéhez támaszkodott, nagy volt a' jajgatás. Egykor a' Mahometánus társaink, mintha szabadulásunkra érkező valamelly hajóból lövést hallottak volna, fel kiáltottak az ő prófétájokhoz; mi-is kötelességünknek tartván az imádságot, Urunkhoz Istenünkhöz buzgó szívvel folyamodtunk. Én úgymond magáról Mackay Hadnagy: négy napig nem igen érzém az éhezést, és a' szomjúságot, mert az idő ködös és hideg volt; de a' hogy fel-tisztult az ég, 's a' nap forrón sütött, máskép volt az ügyem. Én-is mások-is példám fzerént a' tengerbe mártott fehér ruhánkat szopogattuk, azzal enyhült szomjúságunk: holott, így ír Makay: a' tenger vizének szurkos sava a' ruha pórussaihoz apró lyukatskaihoz fogódzik, 's a' víz tisztája hasznosan eresztetik a' szájba, emlékezem arról, hogy olvastam ezt Inglesfelde hajó törése le-írásában. Egykor jó izüén el-alut-tam, rólad édes atyám! álmodoztam, fel-

*) AZ ÁRBOTZ fák' kör-gátoriba, Kofáraiba, a' vízből ki-állo folyamát-helyeibe — MAST-KORB. vántzorogtak.

ébredvén tellyes gondom volt az én Ifjé-
 nemmel való szíves társolkodás, kinek ma
 holnap számat kell adnom; 's el készül-
 tem a' halálra (Az álma a' volt: hogy előtte
 az attya, a' Püspökihez, hasonló süveget
 viselvén, fején, előtte prédikált, meg-ál-
 doztatta, 's mikor a' kelyhet akarná ma-
 ga(a' fiú) szájához értetni, arra fel-ébredt)
 25 dikben két emberünk halt meg az in-
 ségben. A' Kapitány és az első Hadnagy
 egy kis hajó készítésére vetemedtek;
 mintha abba szálván, 's valahová el-evez-
 vén; meg-szabadulhatnának a' keserves
 bajtól. A' hajó másnapra elkészült. Bele
 hordozóskodtak velem együtt; az előtt-
 is azután-is mondám, holott nem tudhat-
 ni, merre? hová? nem lesz jó vége a' do-
 lognak. Mientünk, evezünk, semmire se
 mentünk, a' legények viszfza segítettek
 bennünket az öreg hajó tsattyára, 's száraz
 folyamat helyeire; örülvén, hogy ladik-
 jok meg-könnyebedett. Magok el-evez-
 tek; de el-vezvén reménységeket vala-
 melly part feltalálására, haza-jöttek, visz-
 fza-szállottak. *Bremner* Kapitánya el-ká-
 búlt. Azon a' felesége igen kesergett. —
 Én, már nem türhetvén a' szomjúságot,
 tenger-vízet ittam; 's noha gondolám, hogy
 az méreg, testem lelkem azzal az ivással
 lábra kapott, használt. p. 33. azután édes-
 deden el-aludtam. Igaz hogy has-menésbe
 estem; de ez a' bajom az előbbenyinél tse-
 kéllyeb volt.

28-dikban

28-dikban reggel *Wade* Ur két Olasz-
szal két Malayal, 3 vagy négy Lásccárral
fel-ült ismét a' tsólnokra, egy két óra-mul-
va már nem láttuk őket; estődön forgó
szél támadott, melly nyilván őket meg-
rontotta; nekünk esőt hozott, mellyet
fel-fogván ruháinkal, tapasztaltuk a' sóó-
ságot; mert tudniillik a' tenger sóos vízé-
be az előtt mártogatott ruhánk azt igen
mélyen magába vette, és a' fel-fogott
eső vizet meg - rontotta. De végtére,
mivel igen sebes volt az eső, kimosta
a' szurkos főöt egészen. Volt minden
48 óra múlva jobbára esőnk, azt vagy
szájtátva, vagy a' ruháról szíve, nyálva,
vagy a' tenger vizét a' bele mártott ingek-
ből szájainkba eresztettük, mint egy új
élet, új erő erefzkedett belénk. Rágtuk a'
vitorla-ponyva falatokat-is, én darabotská-
kat aprodonként, hogy a' nyálunkat in-
gerellük, emennek morzsáit le-is nyel-
tem néha ártalom-nélkül, noha egyéba-
ránt méregnek tartatik lenni. Mondod:
miért nem folyamodtunk a' bőr rágásá-
hoz? mert tudniillik nem volt: midőn a'
hajó sülelt, tzipő, paputs, sarú-nélkül
volt mindenikünk, 's a' Laskarok soha
se viselnek a' féli lábbelit; mi-is vala-
hányszor esett, le-rugtuk tzipőinket, mert
ha az indiában készített bőr meg-ázik,
hasznát osztán nem vehetni; némellyek,
a' kik a' hajó-körül (am *Tauwerk*) va-
lamely bőrötskére találtak, rágítskálni

kezdék, izét, bűzét el-nem szenvedheték. Ki-haltak azalatt néhányon közülünk; egy Laskar meg-holt tárfa teliét a' tengerbe akarván vetni, meg-nem szabadíthatta azon akadéktól, mellyhez kötődött: egy két napig bűzét már nem tűrhétvén, mások mentek amannak segítségére, 's a' holt test ki-vetésére. A' fok nyomoruságban kértem az Istent, hogy szóllíttson - ki a' világból; de halálomat közelíteni gondolván, rettegtem még-is attól. p. 37.

A' Bremnerné Aszszony az Urát Julius első napján halva találta. Meg-haltak az nap azon kívül négyen, a' következőkben többen-többen. (Leirja mindennapi szenvedéseit, néha kis enyhülését, mikor a' nap melegéhez fordította el hidegült testét 's a' t.) 10-dik Julius estvéli idejekor, a' sülledés-után 20-dikban, mondá egy emberünk, hogy napkelet felé lát valamit, a' mi tartomány-partnak láttszik lenni. — Más nap láttuk azt világossabban; 's vettük észre hogy Bengalének napkelet felé tekéntő szomszéd Ava táju Araccan tartományánál nyavalgunk. Attól tartottam félelmessen, ne hogy a' hajónk előb hogy sem a' parthoz közelítsen, öfzsze szakadjon, 's minnyájunkat a' tengerbe öntsön. Estődön ahoz közelítvén, vettük észre, hogy az a' tartomány merő tsalítból 's giz-gaz növényekből áll, a' hól nem emberek, hanem tsak va-

lak' tartózkodhatnak. Bé-setétedett, el-
szunnyadtam. Még nem virradt, hírte-
len egy nagy ütődés zörgő hangja fel-
ébresztett. A' hajónk tudniillik egy kő-
sziklához úgy tsapódott, hogy ingott az
árbotz-is. Az ütődés, a' tenger aláb szál-
lása, a' hajót jó formán meg-szabadítot-
ta a' belső vitzől, úgy hogy abból az ágyuk
födele csak nem egészen ki-állott. Le-
akartam segíteni a' *Bremner*-ét; de sem
ő nem bírt az erejével, sem én nem a' ma-
gaméval; a' Maradék Laskarokat hívám-
elő, hogy segítsék. Azok, tudván, hogy
pénze van, vónógatták magokat, míg an-
nak részét nekik nem ígérte. 8 Rupiában
meg-alkudt velek. A' mint a' hajóból még-
többtöbb víz ki-takarodott, bele le-aláb'
szállván, keresgéltek azt, a' minek jövődö-
re hasznát vehetnék. A' tenger hullámjai
majd mindent ki-sepertek; csak három
vagy négy Cócusdió akadt-meg a' Théca-
fák-között. A' kik arra találtak azon nem
magok nyalakodtak, hanem az első fel-
osztatott; magának a' találója csak a' dió
tejét kérte-ki; de az már vastag, olajos
vagyonná válván, somjuságát el-nem oltá,
a' dió hufa se volt jó; 's abban even roz-
szabbúl érzettük magunkat mint az-előtt.
Job' volt ugyan a' dolgunk, alatt a' Con-
stabel (az az, az Ágyuzok prefectussa)
szobájában, mint az árbotzkörnyék folya-
mathelyén; de az éhség szomjuság ott-is
nyomorgatott minnyájunkat; 's engem leg-

főképpen a' szomjuság. Félttem attól-is, hogy, ha ki-jutunk, a' vadak meg ne egyenek. Biztam pedig álhatatossan az Istenben, kitőleddiglen, annyi vigasztalást vettem, hogy meg-tart ezután-is. A' bizodalom meg-erősített azzal-is, hogy, a' mióta földet láttunk, senki sem halt-kiközülünk. Hat Laskar emberünk néhány fát egyengettek az ulzásokra. Láttuk, hogy ki-szállottak, 's a' folyó vízből jó ízűen ittak. Más nap keszkenőket lebegtetvén, jelt adtak, hogy jöjjünk, a' fok külszködés után Bremnérnétől el-butsuzván, az inasammal a' tengerbe, a' fa segítségével való ulzásra szántam magamat (annak minden környülállását le-írja) ki-verdőttem, de holott az ulzáskor a' fok verdődés ruháimat le-tépte, anya szült mezítelen. pag. 57.

Négy kéz-láb ki-másztam, 's noha láttam, hogy a' földlakossai-közül felém ballagnak, egy| kőszikla-alatt le-hengeredtem, fáztam, el-aludtam. Hamar felköltöztek, az emberek, és Móhr nyelven meg-szóllitván engem, hogy oda a' Bengali Anglus Compánia Chittagon nevű helysége hat napi járásni, 's hogy ők-is oda-
való parasztok, hívtak, gondvisélést ígértek, mondám felelve, a' mint mondhattam; az éhség, a' kőszikláktól rám dörgült sebekből eredt nyavalam úgy el-bádgyasztott, hogy magammal éppen nem bírok; egy kis rizskásáért reménykedtem. Szégyenkettem-is tsupa mezítelen lábén előttök fel-

lelni, Vette azt észre egy Avai Burmah nevű Birmán ember: feje patyolattyát levette, 's azt a' hasamra 's derekamra kötötte: kettejek karon fogva úgy vittek, hogy alig érte néha a' lábom, a' földet. A' mint egy patakhoz értünk, kértem őket: hadd ihassam. Attól el-ijesztettek; de új könyörgésemre el-eresztettek, bele hullottam a' vízbe, mód-nélkül hörpögettem azt, míg osztán ki-nem rántottak belőle. Az ivás és a' fürdés meg-újította erőmet annyira, hogy már könnyebben léphettem velek. Hamar el-is érkezünk a' tűz-helyhez, mellynél le-telepedtek már az előb említett hat Laskar-emberek egy Ágyus-tisztel, a' drabantal, 's az inasommal együtt. Emezek job' uszúk lévén, nálomnál előb szállottak a' partra, mintsem én. Kérdezősködtünk, örültünk, szabadítottjainkat üdvözlöttük. Egy két falat rizs-kását a' mint főve egy levélen nekem nyújtottak, bé-vettem; de le-nem nyelhettem. A' Lakosoknak egyike látván vesződségemet, a' markából vízet skét eresztett a' számba; a' víz e' rizst le-vezette ugyan; de én csak meg-nem fulladtam, hanem a' nyeldöklöm tágulása-után több több falatot el-nyelhettem; noha minde-nyikre vizet kellett innom. Beszéllem a' *Bremnerne* sorsát, pénzt ígértem nevében, ha meg-szabadították. Rám jött az álom. Éjfélkor azzal a' hírrel fel-költöttek, hogy a' *Bremnerne* aszszonyt szolgáló leányával.

egygyütt a' partra szerentsésen ki-tették. Fel-keltem azonnal, hogy köszöntsem, a' tűznél találtam. Soha se láttam az örömek nagyob' jeleit, mint azon aszfszony-ságnak be-esett ábrázattján. Az említett Ava Országi nemes lelkű *Bruhna* mihent észre-vette, ho az az aszfszonyoknak ki-szabadíttások előtt már oíztotak a' pénzéről, fogta magát egy társával, 's minden alku 's nyerekedés nélkül hi-hozta a' hajóból, 's a' tűzhöz ültette. p. 61.

Szint azon éjszakának idején öszve om-lott a' Junó, hajó az alsó része a' kösziklán fenn-akadt, a' teteje pedig közeleb' jutván a' parthoz, ki-tette a' még rajta maradt két emberünket. Egész éjszakán, minden takaródzó-nélkül, a' pusnta ég-alatt fáz-tunk főkkép, mivel esett. Adtak másnap is a' szabadíttójink rizs kását; de további el-tartásunkért penzt kértek. Laskar Mahumetánus embereink külön ettek, adogatván azon pénzből, mellyet Bremnernétől nyertek, midőn a' hajó Arbotz kofaráról jób' helyre le-segítették. Egyébbünk el-tartására 8 Rupiét ígért az Afzonyság 4 napiglan, míg elegendő erőt velzünk a' leg-közelebbik faluba-való utazásra, melly Angliai 30 mértföldnyire mondatott lenni éjszak-felé. Midőn a' tengert apadása megengedte, be-be mentek a' földiek keresgélésre a' hajóba; noha már a' víz tsapkodása abból jobbára mindent ki-takorított; találtak még némelly romlott puskákat,

vasat, rezet, ónt; azokat ki-hordogatták. Azért feddem őket, és hogy a' hajó fosztásáért ma hónap számadásra vetetnek. Arra azt felelték: hogy mivel minket ki-szabadítottak, jussok vagyon a' hajóhoz, 's mérgelődve tekéntettek reám. Aláb' hagytam én-is a' feddődéssel. Nehezteléstől indíttatván e'? vagy azért, mert magam voltam Európából közikbe szakadt egyetlen egy ember, mindétig azután nekem leg-kisseb' portzió és lég-utólszor adtak. A' jó Barátom, az Ávai Burmah-pártomat fogván, tulajdon társaitól kéregett az én számomra. De minnyájunkat is fesvényen tápláltak. Vadásztak néha, 's a' mit hoztak, szemünk láttára el-költöttek; nekünk abból semmit se juttatván. Mi az el-hányt tsontokat fel-szedtük, ki-főztük, 's jó leveőt főztünk, a' rizs fogyatéka ki-pótlására. pag. 64. Tizenkét Rupieében meg-alkudván Bremnernének, 's a' Szobaleányának hordozására, minthogy magokkal nem birtak, egy kar kotsit készítettünk; két Rupieében pedig, hogy minket, azon aszszonyságnak mindennapi Vendégit, Rizszel tartsanak -el; míg a' faluba nem érünk.

17-ben útnak indúltunk; Az Aszszony a' leanyzóval a' karkotsin hordoztatott; én, a' Conftabel, és két ifjú, gyalogoltunk: egyéb társaink Negerek voltak, 's elejintétől-fogva a' földiekkal tartottak. volt mindenikünknek egy bambusból nye-

sett boltya: hátunkra fújt a' szél, 's lépegetésünket könnyítette. Az említett falúból, ha oda érünk, én *Ramoor*a, Angliai első lakhelyre kíváncsoztam, 's el-tartóimnak ottan minden ki-elégítetté megígérttem. Az első mértföld végén jobban érzénk magunkat, mint az utazás kezdetekor. De azután igen fáradtam egy órát töltöttünk az utazásban. Azután a' többi sietvén, el-hagyott; 's csak az inasotkám maradt velem, noha igen félt a' tigrisektől. Mészszire el-maradtunk. Tagjaim már el-lásultak, minden századik lépés után nyugodnom kellett. Az inasomat, a' többihez igazítottam, nem akarván, hogy miattam annyit szenvedjen. Magam el-hagyatván, már csak arra nem szántam magamat, hogy nyújtózzam-ki valahol, 's várjam az utolsó órát. De meggondolám ismét a' Gondviselő Felségnek velem addig közlött kegyelmét, békességes türesre bátorodtam, p. 70.

El-veztetém szemeim-elől minden uti társaimat, im! egyszerre mészszire egy sereg *Mugy* (tereh-hordó) embereket látok, kik a' parton rizs kását főztek. Hozzájuk vántzoroktam; remélvén, hogy inaságemen meg esik a' szívek. Meg sem is tsalatkoztam. A' Kalauzzok Portugálliai nyelven meg-szóllított, kérdi: ez a' szomorú ügyöm mi némű eredetű? Rövideden azt feleltem, hogy hajó-törést szenvedtem, éhelholt vagyok, el-hagytak a' társaim.

A' Kalauz nyomoruságimon igen meg-illetődvén, 's átkozván azokat, kik velem illy embertelenül bántak, kiket-is egy fél-óra-előtt látott arra menni, de meg nem szólított, adott mingyárt ennem, 's elővette minden jó izű falattyát; de vévén észre, hogy igen mohón észem, meg-intett, 's ígért az utra elegendő eledelt: az-zal-is biztatott, hogy *Rámouba* bé-segített; amazokkal ne törődjem: a' Tigrisektől se féllyek, itt azok igen félékenyek, megtanított a' tűz gyújtására-is, mellytől ir-tóznak, bizvást el-alhatok. Mivel a' sebeim, mellyeket a' tenger partyára ki-mászáván, kaptam, teli voltak fővénnnyel és motsokkal, azokat ez a' felebarát-szerető ember ki-mosta, bábamus fa lével meg-dörzsölte: azok olztán hamar bé-is gyógyúltak. Adott annyi rizst, a' mennyit el-birhatam, fazékat a' főzésre, veres hagymát, dohányt, mellynek hasznát ajánlá, takarod-zót: még tanított arra, hogyan éllyeszt-hetek tüzet két bábamusfa őszvedörgölé-sével: mondá, hogy ő Portugállus keres-kező Chitagongból, a' hol született, ott lakik, onnét megy most partékájával Ar-racánba. Kegyeségén úgy meg-illetődtem, hogy alig mondhattam ki egy-két butsu-zó szót: a' Szent Szüz oltalmába ajánlott, 's magától el-igazított, hogy még az nap el érhessem a' gúnyhót melly oda két An-gliai mértföldnyire esett. Még nem men-tem meszszire el tőle, utánnam lodúlt és

egy pár hofzszu bő nadrágot nyújtott, hogy minek előtte *Ramguba* lépek, huzam fel, a' szemérem-miatt. Ez a' nemes lelkűség könyvezésre indított. Egy mérföldni utazásom - után le-ültem, 's próbáltam a' tűz-gyújtást; de jaj nem volt annyi erőm, hogy a' fákat szükséges gyorsasággal pergessem. Meg-ijedtem, 's látván, hogy magamon nem segíthetek minden erőmet meg - vettem, hogy el-érjem társaimat. Volt velem főzött rizs, ettem; mert majd mindenik fél óra múlva megéheztem, azután útnak indultam, el érkeztem a' gunyhóhoz, ottan eddegeltek a' társaim: én, hogy meg - mutassam nékik, hogy rájuk már nem izorúltam, elé vettem a' rizskásámat, 's adtam az inasomnak-is. Az estvéli szellő-alatt folytattuk olztán utunkat, egyszerre hozzánk tsapták magokat a' hajónál hátra maradott némelleyek, 6 Lascár emberekkel-együtt. Ezek elő-találván a' Portugállust, az én jó-tévőmet, ki őket a' hozzám mutatott embertelenségért ki - pirongatta, tudtokra adá tekéntetemet, fenyegeté a' *Chitagongi* Cubernátortól eredendő büntetéssel. Tisztelni-is kezdettek erre a' hírre a' Vezetőnk vinni akará már a' fazékamat; de ezt a' betsületet fel-nem vettem. p. 74.

Éjfél tájban el-értük azokat a' tsárdákat, mellyek az utazók kedvéért állítottak, ott rizs kását főztem magamnak. 's inasomnak számára 's amazoktól nem

kértem, hogy köteles mártöbbé ne légyek hozzájuk. Egy meg-áradt vizen talpon tettünk-által, mellyet mások uszva vezettek, és huztak. A' ballagásban a' hiedeg eső, az éjjeli letétségben-való botor-kálás ugy el-lankasztott, hogy tsak máfzkálva mehettem, mások segítsége-nélkül fel nem kelhettem, ijesztettek azzal-is, hogy, ha nem sietünk, ott ér a' tenger szokott ki-áradása; azért fel-fogtak, szaladva hirtzoltak. El-maradtam bágyadságom miatt, 's a' rizs földeken találtam magamat. Onnét egy falusi ember, bevitt a' helységbe, mellyfelé egynehány napok 's éjszakák allatt igyekeztünk. p. 77.

A' faluban társaimat vendégségnél találtam melly téjbe főzött rizskásából állott. Oda a' *Zemindárnak* avagy a' *Difirictus* Kapitánnyának háza még egy *Anglus* mértföldnyire volt a' *Zemindár* titutulussa e' vólt: *Doumo Ali Scheik*. — El-beszéli Mackay Hadnagy, hogy Ali-Schéikhez, noha már tsak alig léphetvén, el-vezettetett, méltó betsülettel fogadtott, mindennap olztán háromszor adott neki-is a' társainak - is eledes, segített valami ruhátskával-is. De gyanította Mackay, hogy szines a' kedveskedése Aly Scheiknek, ki magát kereste arra nézve főképpen, hogy a' *Theka fa*, melly a' hajóban maradt, a' kösziklánál meg-akadván, panasz és félelem-nélkül az övé lehessen. Levelet írt *Ramooba* az oda-való

Anglus Commendánshoz Makay. A' Commendáns vévén észre ezen Irásból a' lett dolgot, azonnal hajót és szükségekre való mindent küldött, levéllel-együtt mellyre így irta nevét. *Ramou 22. Jul. 1795. John. Towers Commendant vom Ramoo.* Küldött a' hajóval egy *Halvildárt*, avagy Darabantot, 2 Seápoit, avagy nemzeti két katonát. p. 83.

Julius 22-dik napján (így folytattya szavait Mackay Hadnagy) vatsora-után a' hogy le-feküdtünk, a' ház ajtója olly erős pattanással meg-üttetett, hogy az egész ház lármás rémülésbe keveredett. A' Kolompozó a' *Havildár* volt, 's annak a' társai, kik a' házba parantsolva kéredzettek. Az ajtó meg-nyittatott, 's el-lehet gondolni, mi érzékeny szívvvel olvastam *Towers* Urnak kegyes levelét. Ennek az Urnak hozánk-való buzgó szeretete ki-teszett azokból, a' miket küldött. Kedveskedett tudniillik mindennel a' mit a' ládájiban, 's kamaráiban talált, kenyérrel, süttel, tse-megével, 's noha tsak most vatsoráltunk, azt azonnal fel-ettük. Örömnkbe azután el-nem alhattunk. Már hajnalkor készfzen voltunk a' küldött hajóba-való be-szállásra. De a' *Havildár* azt meg nem engedte addig, míg nem felestekezünk, mondván: hogy arra parantsolattya vagyon a' Commendanstól, mutatta a' pénzt, melly a' végre 's egyéb szükségünkre küldett, tudniillik az erfénybe zárt Rupia-

kat. Be-hordozóskodtunk a' hajóba a' reggeli étel - után ; 's más nap korán *Ramoonál* ki - ütöttünk. *Towers* Úr le - jött a' víz partyára, hogy minket köszöntson, 's bé-fogadjon, igen meg-illetődött tekéntetünkön, hogy olly ringy rongy öltözetben lát bennünket, noha azon ruhákban, a' mellyeket számunkra küldött, már tisztelegessebben álhattunk-elé. Minnyájunkat házába vezetett: *Bremnerné* *Aszszony*-nak tulajdon háló szobájával kedveskedett; gondoskodott rólam, 's egyéb társaimról, a' mint ki-tellett tőle: maga volt az inasunk, orvosunk, szakátsunk. Soha se pag. 86. fogjuk el-felejtteni szíves emberségét.

Ramou olly Falú, mellyben néha *Chittagongból* egy *Compánia* *Seapony* katonaság küldetik. Ott egyéb Tisztek nem igen, de *Towers* Úr örömeft élt, szereten a' magányosságot, és a' tudományban, főkep' a' föld népe nyelve ki-tanulásában az előmenetelt. — 26-dikban a' tőle rendelt? hajókón, utra-valóval, 's *Seapoys*-katona társokkal fel-készítettvén, vévén ajánló levelet is a' *Chittagongi Fő Tiszthez Price* Úrhoz, el-butsuztunk; 28. későn estve be-értünk *Chittagongba*. —

Bremner *aszszonyért*, 's érettem' gyalog hintót (palankint) küldött azonnal *Price* Úr, 's szorgalmatos kedveskedéssel fogadott minnyájunkat. Más nap *Bremnernének* egy özvegy *aszszonynál* fogadott szállást, magamat magánál maraszt

tott. A' hogy egy napiglan ki-nyugodtam, az *Islamabadi Districtus* Fő Birájának *Thompson* Urnak udvaroltam, Történetimet el-beszéllem. *Thomson* a' Juno hajó maradványához azonnal írását küldött, hogy a' további fosztástól meg-mentse: Altalam le-iratta a' hajótörés környül-ál-lásit: hogy a' hajó Birtokossai írásom-ál-tal meg-elígíttessenek. Az Írásom alá írtuk magunkat, én Bremnerné, Johnson Constabel, a' meg szabadult keresztyenyek, 's annak igasságát esküvéssel meg-bizonyítottuk. A' Levél párját Mádrásba küldém a' Tulajdonosokhoz. Magam írását *Thomson* Ur az Archivumba zárta. Meg-akartam látogatni az én Jótévőmnnek, a' Portugállusnak Feleségét, de a' Páter, a' kitől arról kérdezősködtem; azt a' szomorú hírt közlé velem, hogy néhány napok előtt meg-holt. Magzatokat nem hagyott. — *Price* Urnál jó tartás helyre hozta az erőmet, Átsokkal tehát, Lascarokkal, Couliekkel, avagy terehhordókkal hajóra ültem, *Price* Úrtól vévén utravallót bőven, 8-dik Augustusban, 12-ben *Romauba* érkeztem, *Tovers* Urnál meg-szállottam. Onnét Juno-báyba (így neveztém-el a' maradék hajó szállását) Aug. 17-dikében jutottam, mindenütt palankinban hordoztatván. Ott gunyhót építtettem, 6-dik Octoberig minden *Theca* fát ki-hordattam *Junó* allyáról a' szárazra. Junót el-égettem, hogy a' maradék rezet, vasat

belőle öszve-fzedjem. *Juno beyba*, dolgai-mat végezvén, a' *Resiauratio* nevű gallyán *Cálcuttába* hajóztam, 's oda 1795-dikben, 12-dik Decemberben el-érkeztem. p. 92. A' 95 - dik avagy a' végső levéllapig némelly tudósítások következnek. — *Vége.*

Juno nevű más Országí hajók - is voltak. 1802 - dik esztendő vége táján *Juno* nevű 34 ágyus Spanyol hajó, mellyen száz ezer piafter volt, és Porto - riccóból Cadix felé evezett, el-süllyedt La Fa-voríte nevű Anglus hajó igyekezett segíteni meg-szabadulásán; de a' nagy szél-vész miatt nem érhettele ezen tzéllját. 413 Személlyek voltak a' hajon, kik mind egy lábíg a' tengerbe fűltak.

A' Mkház 1. *szakaszában* nevezeteseek: *Miller* az Orosz hajózásról Amerikáig. 7-dik könyv. *Mexicumról Solis. Miliobiblion* Thotii 32-dik K. — A' 2-dik *szakaszban.* *Masénius* Sarcotissa. *Magyar* Ország Kron-hist. G. Revaiból. 70-dik könyv. A' 3-dik *szak.* *Marothi* a' Szánvetéstől. 111-dik könyv. (más MARÖTHI 14-dik *szak.* pag. 252. 266.)

MAKÖ Mark Aurel 218. K. Menander Isocrat. Sofocl. Plutark. 's a' t. a' 234-dik könyvtől-fogva. Mihály Trinit. 277. könyv. MAGYAROK Külföldön Patai - szerént 83. könyv. Turkuli - szerént 117-dik könyv. az Almanach - szerént 191-dik K. Windisch - szerént. 195. K. Nestor - szerént. 209. könyv. Otrokotsi - szerént. 216. N. N. szerént 278.

könyv. A' 4-dik szakaszban. Magazin a' Pó-
lony. Moskovia. Possevin-szerént. Magya-
rok Benkő Erdélyi-szerént. Magyarok a'
rők Történetek hofszas le-írasi-közt. 286.
3. 6. 315. 308. 312. könyv. Az első Magya-
rokról Leo Ts. szerént 713. könyv. Morelli
a' Pénzfejtésről. 317. könyv. Mellen a'
Magyar pénz fejtéséről. 318-dik könyv.

Az 5-dik és 6-dik szakaszban. Magállian,
Magdolna Szent Magó Pun Ország. Ma-
crobius. Malta vitéz. Malabranca. Matze-
do. Máthísius. Maximilián Ts. Melanch-
ton annya. Mihály Trinit. Moggi. Moreri.
Mosoczy. Miller. — Maharán. Maffej. Ma-
foreth. Magallian. Máximilián Ts. Mária
Királyné. Marcomán. Mark Aurel. Mainó-
ták Mátyás. K. Mazeppa. Melito. Mene-
demus. Muratasiak. Murr. Majnásiak.

A' Mkh. 7-dik szakaszában. MAGAZINI-
RÓK. a' hól a' Fraymaur. Illuminat. Emis-
sár. Propagand. bőven meg-ismértetnek.
Mahomet Bosniában. Machsbénlok. Man-
gold. Mátyás K. Mancocapae. Marbod.
MAILLA. Mauvillon. Maurocordatus. Men-
dez Pátriérch. Mehemet Baltagi. Milo.
Mitterpacher. Millisich. Moguntziaiak.

A' 8-dik szakaszban: MARACCI. MA-
GAZINIRÓK folytatása. Mártzella. Mar-
ton Bracár. Margit. Márius. Mahomet.
Matzedónia László. Mátyás K. Magnus
orvos. Malschi. Metellus. Methódus Sz.
Mekikai Vándorlók. Micheolevits orosz.
Fejedelem. Mingreliánusok. Monteskieu.

Motezuma

Motezuma és a' Mexicói 's Peruviai régiségek, a' Világ mi régiségével? együtt Calmet után. a' pag. 121.

A' 9-dik és 10-dik szakaszban. Magyar tudós Társaság. Maharán. Mántua, Májland a' Mediolán. Mátyás K. Máximilián 1. Miklós V. RP. Minos. Mitterpacher. Mogori Püspökök. Mozarabok. Muza, Mauregat Spanyol Orsz. rabsága a p. 205. 9-dik szak. — Maldonát. Máltha. Mark Sz. Evangelioma. Manichaeus. Mark Aurel. Massena. Masora. Meletius. Manini Marchesini. Meerweld. Maneláus. Mihály Trinit. Miréus. Mogoli História. Moliere. Molsheimi Sz. Irás. Morerius. Moskua Városiak. Munkáts Vár.

A' 11-dik Szak. Malabáriak. Maldonát. Mancini. Márini Püsp. MAROTHI orátziója. Ezé a' ki a' 14-dik szakaszban említettik pag. 252? Mechliniek: Mesengui p. 173. Mosander. Musiliak. Musaeus — Orpheus.

A' 12-dik Sz. Madéra-Lopez. Mádrítiai. MÁLTAIAK. Maróthi. Marokóiak. Masséna. Maurocordat. Mogunt. Mancheimiak. Monge. Muffi. Mulat.

A' 13-dik Szak. Magdonald. Moldv. Magyarok. Mako. Macferon. Maldonát. Máltaiak. Mántua. Melás. Mirabeau. Monge. Montálti. Mester. Morin. Mosel. Benedictin. Muriel. Mutinaiak. Musancius.-

A' 14-dik Szak. Mack Machiavel. Machabéusok. MALACHIÁS Jövendő. Mar-

cellin Minorít. Marengóiak Manner. MÁ-
ROTHI. Marokóiak. MÁLTAIAK. Masse-
na. Mechlenburg. Mediolán. Mela. Melás.
MIHÁLY TRINIT. Minto. Mesko. Me-
tséry. Mitrovszky. Moreau. Morei. Mun-
go. Murat-Bey. *Marengoi* szörnyűütközete
Bonápartének 1800-ban.

A' 15. 16-dik Szak. Mecartnei utaz. Mag-
donald. MÁLTAIAK. Mantua. Manilai,
Máriáni Szigetek. Mártonfi. Massena. Me-
diolán. Menou. Mexicoiak. Metséry. MO-
REAU. Murátorius — Machiavell. Mag-
donald. MÁLTAVIAK. M. Theres. Mitter-
pacher. Miriti. Menou. MOREAU. Murat.
Murátorius.

A' 17. 18-dik Szak. Máldeniek. Ma-
maluk. Mánillaiak. Marylandiak. Mecteb.
Menou. Mermes. Mungo Park. — Maha-
monie. Marosiak. Macer. MÁLTAIAK.
Mártinusi. Masaniffa. Menedémus. Menou.
Merula. Micipsa. Migazzi. Millenár. Mos-
kuaiak. Münster. Colonia MURÁT.

19-dik Szak. Marchand utazása. Maro-
kói Scherifek. Melzi V. Præses Missiónár.
Modenaiak.

A' 20-dik Szak. Maria Theresia Cs. K.
Mária Rósa Capuc. Fejedelem aszszony
Ssárdiniában. Minia-nép a' Zsidó Foly-
tatásban.

21-dik Szak. Madrit's egyéb Spanyol
Városiak. tituló *Fischer*. Sz. Mery Pármá-
ban tit. *Holmi* §. 3. Makai hajózása. titu-
ló *Makay* hofszafon. —

MOLITOR Ulric. Pápaii Törvénytanító, a' Lamia és Pythonissa nevűekről írt *M. Trin.* p. 483. Lit. V. Edidit. Dialogos de *Lamiis et Pythonissis Mulieribus*, Parisys excusos an. 1561. Lugd. et 1620. Reperitur etiam idem *Molitoris* opus in *Maleo Malificarum*. Lugduni. 1669.

MÓRUS Tamás, 8-dik Henrikkor Anglia Cancelláriussá. Elmés, Görög, Deák nyelvű tudós; mélyly, széles tudományú Író. *Mich. Trin.* vir perspicacis et acuti ingenii, acerrimi judicii, memoriæ felicissimæ, multæ lectionis et eruditionis singularis, plura scripsit pro Ecclesiæ Catholice Defensione, nempe, Dialogum pro S. Sacrificio *Missæ*, Pro *Purgatorio*, et Lib. duos de *Utopia*, seu de optimo Reipublicæ Statu, quæ edita sunt Lovanii an. 148.

MÁSZSZILIAI Galvanizátzió. Galván Prof. elektrizátziójáról lásd Mkh. 19. sz. pag. 169. Mésziliában némelly süketnek egyik fülét egy fiatal Doctor addig galvanizálta, hogy süketté lett a' másik fülére - is.

N.

AZ N. betű alatt nevezetes emberek a' *Mkház* 1. Szak. N. N. Káliforniáról. Nonnófos p. 300. Nicephorus Cplyi Pátriárcha. p. 307. Napfogya Urunk halálakor. p. 312.

A' 2-dik Szak. Német Livius, és Homérus. Német könyvház. 52-dik könyv. N. N. A' Mesterségekről. N. N. A' Magyarországi Történetekhez tartozandó Töredék. 71-dik könyv. NIEBUHR utazásai. 75. 70. 77. 78-dik könyv.

A' 3-dik Szak. N. N. A' mezei gazdaságról: a' Természetiokről: a' történetekről. 206. 207. 208. k. NESTOR a' Tótokról. 209-dik könyv.

A' 4-dik Szak. NIEPOORT a' Romai szokásokról. 291. 292. 293. 294-dik könyv. N. N. A' Gondolat. mesterségéről: a' Természet Országiról. 295. 297-dik könyv. N. N. Mulatság. 304. könyv. NAN a' korán-ellen. Nadasdi. 523-dik k. p. 486.

Az 5-dik, és 6-dik Szak. Nádasi, Nordi Gróf. Nairon. Név-változtatók, egyeztetők. Nordi Grófné. — Nausea Püspök. Negerek Americában. Nonnius Lajos. Nord Carolin. Numenius.

A' 7-dik Szak. Nádasi. Neologusok. Nicolái. Nobilius Robert. Normánnok.

A' 8-dik Szak. Nádányi Nairon Natális. Nepomuki Sz. János. Nepos. Neri Sz. Filip. Nieuhof. Nieremberg. Nonnus. Norden. Norisi.

A' 9. és 10-dik Szak. Narusevits. Nausea Fridr. Nyéri Pál. Nyári Kristína. Neologusok. Nessel. Nicephorus. Norbert. — Nabuchodonos. Nagy Sánd. Nárdus. Nathanael. Navarrette. Naucratita. Nehemiás. Nekám, Nemor. Nepal. Neopolem. Nesz-

oroszf Történetiró. Nyelvörzők. Nótátorok
a' Sz. Írásra Novoni Tamás.

A' 11-dik Szak. Naas Neuwidi. Nini-
vei György Norman.

12-dik Szak. Nápolyiak Nemród Nyelv-
változtatók.

A' 13-dik Szak. Nau, Nápolyiak.
Nelson. Német alföldiek. Nord Amerik.
Nisibi Sz. Jakab.

A' 14 dik Szak. Nápolyiak. Naselli.
Názárethiek. Neu FML. Német Insurg.
Nelson, Nicoletti Nizzaiak. Nicetas. N. N.
VI-dik Piusról. Nyulas orvos.

A' 15-dik Szak. Nápolyiak. Naselli.
Német könyvirók. Nelson. Norveg. — Ná-
polyiak. Nelson. Nihus.

17. 18-dik Szak. Náplufok. Negerek.
Németek Amerikában. Nonnius Noveiri. —
Nápolyiak. Nelson. Német Országiai. Né-
vadók. Nicolai. Numa. Norfolk.

A' 19. 20. 21-dik Szak. Nápolyiak. —
Német Országiai.

NÉMET ORSZÁGIAK. A' Mkh. 20.
szakaszában a' secularizátziók és pótolá-
fok-által esett változásai bőven meg-irattak.
Azokhoz tartozandók, emezek-is: „Vala-
mint a' Fr. Respublica számára el-ké-
szült a' *Concordátum* (mellyet lásd a' Mkh.
19-dik szakaszában) úgy munkába vé-
vődött már az Imperiumban leendő Val-
lásbéli Rendtartások el-intézése a' Sz.
Szék-által; mellyben az Imperium fő Can-
celláriussa, az *Aschafenburgi*, (így nevezte-

tik a' *Mogunziai* helyett) választó Fe-
 jedelem, ki nagy tudományjáról, és tu-
 dós munkáiról-is isméretes fáradszathatla-
 nul dolgozott azonnal a' *Moguntziai* hol-
 ta után lett választatása idejétől-fogva. —
 A' *FULDAI* Püspök a' *Regensburgi* Im-
 perialis *Deputátziónak* egy irási nyújtott-
 bé; melyben panaszolkodik, hogy, a'
 midőn a' *PRUSZSZSUS* Katonaság el-fog-
 lalta a' *Nasszau Oróniai* ház örököse szá-
 mára a' *FULDAI* Püspökséget, mind a'
 Püspök, mit a' több Papság, és annak szolgai
 kényszerítették arra, hogy a' kormányozást
 egészen botsálsák-ki kezeikből. Nem szege-
 zi ugyan magát a' Püspök a' *Deputátzión*
 végezésének, tudván, azt, hogy el-
 dült az által a' Papi jószágok állapottya; de
 úgy tartya, hogy annak tsak a' *TS. K.*
Felség, és az *Imperium* adhat erőt: fáj-
 dalmasan esik az a' Püspöknek, hogy,
 midőn bé ment a' katonaság Fuldába,
 mingyárt rá tette mindenre kezeit, nem
 kedvezvén még a' Püspöki, és *Templom-*
ban-való ékekségeknék-is. *Zu ihrem grössten*
Leidwesen mußten seine hochfürstliche Gna-
 den zu Fuld erfahren, daß mit der *militä-*
rischen Occupation zugleich der *Civil* Be-
 sitzt ergriffen wurde, der unter anderen
 auch mit den kränkenden Umständen be-
 gleitet war, daß man so gar die fürstl. Hof-
 capelle sammt bischöflichen Kirchenornate
 und Zugehör inventarisirte, und sich da-
 hin erklärte, daß die eingerückten königl.

Preussischen Truppen auf Höchst ihre Kosten in den Fuldischen Landen bis zur *freywilligen Abtretung* Ihrer Regierung verbleiben, und die Occupationskosten von der seine Hochfürstlichen Gnaden bestimmt wordenen Competenz nach und nach abgezogen werden sollten. — Regensburg. 7. Novemb. 1802. — A' *Fuldai* elölzör *Apátúrságnak*, azután Püspökségnek Urunk hét száz negyven harmadikában történt eredetéről, holzsztas tudósítást adtam az Anya Sz. Egyház Historiájában. 13. könyv §. 17. pag. 139. és 14-dik k. §. 5. a' hól a' *Fuldai* első Apáturnak *Sturm*iusnak élete a' *Benedictinusok* igyekezete által faluknak, 's *Imperiális Városok*nak állíttása szem és elme elejbe tétetik. a pag. 164. — A' *Fuldai* Püspök panaszira illy ígéretet íratott a' *Brándenburgi* követ a' *Regensburgi* Gyűlés' jegyző könyvébe: 1. hogy az *Orániai* örökös *Hertzeg* ajánlása-szerént a' *Fuldai* Püspök ott választhat magának helyet, a' lakására, a' hól tettszik a' Püspökségben. 2. A' maga hasznára minden szükséges házi eszközök adódnak; de nem örökösen. 3. A' Püspök halála-után is fizetődnek azok a' személyek, kiket a' Püspök a' maga személye-körül tart. 4- Maga költségére a' *Fuldai* Püspöknek 36 ezer forintot ígért az *orániai* örökös Hg. — A' *Moguntziai* *Universitás* el-töröltetett; a' Tanítottói kenyér-nélkül maradtak, — Már *Novemberben* 1802-ban, le-tették mind a' *Bambergai*, mind a' *Würtz-*

burgi Püspök Jószágaikban az Igazgatást, és azt a' Bavariai Választó Fejedelemnek forma-szerént által-adták; fel-szabadítván egyfeszemind az eddig volt Tisztviselőket elébbi kötelességek-alól. A' Regensburgi *Dictatumnak*, melly költ 25-dik Novemberben 1802-ban, ez a' 25-dik Végezése: A' Moguntziai Egyházi Szék (Cathedrális Templomi Erseki Szék) a' Regensburgi Cathedrális Templomba fog által-tétetni; 's ezzel örökre egyesülve marad a' választó Fejedelemség, Imperiumi Cancelláriuság, a' Metropolitá-Erseki, Német Országai Primátziális méltóság. Az ő Metropolitá-törvényrendű jussa el-fog ezután terjedni a' jobbparti Rajnának azon helységeire, mellyek azelőtt a' Májtzi, Trieri Cölnei Egyházi jushoz tartoztak, kivén a' Prusz-Királyi hatalom-alá esetteket: A' Saltzburgi Tartomány-is a' Primátuságához tartozandó, a' mennyire az a' Pfaltzbáyeri Helységekre ki-nyúl. Világi Urasági jószágai e' következők Affshafenburg, Regensburg, a' Compstet nevű Ház Frankfurtban, a' Májtzi Káptalon job Rajnaparti jószági; a' Pruszkirályhoz esetteken-kévül, Wezlár's a' t. az Apatuságokkal, Kalasziromokkal 's a' többivel együtt, azon kévül ki-potolás fejébe egy millió forint. etc. §. 27. Az Imperium Városi Collegiuma jövendőre illy nevű Városokból áll: *Augsburg, Lübeck, Nürnberg, Frankfurt, Bremen, Hamburg.*

§. 30, A' Bádeni Markgrófnak, a' Würtembergi Hertzegnek, és a' Hessencasseli Landgrófnak a' Választó Fejedelmi Méltóság ezután tulajdonok leszén. (A' TS. Királyi Felség December elején, a' Dictátumnak el-készülése - után, a' többi - közt, ki-jelentette: hogy a' Fejedelmek kollegiómában a' vallásbéli ölzveköttetések egyenlően fel-tartassanak; jelentetik, hogy a' Toskánai Nagy Hertzeg, 's a' Német-Rend Nagy Mestere, *Választó Fejedelmi méltósággal birjanak*, és hogy az Imperiumi Kátholikus Fejedelmek *Voksai* szaporíttassanak; a' midőn az Augustána Confessiot tartó Fejedelmek voksai-is szembe-tünőképpen szaporodtak) A' mi a' Német kerületek és Választó Fejedelemséget illeti.

A' Burgundiai kerületnek, vége van, az alsó Rajnai kerület, melly a' *Moguntziai, Treviri, Coloniai, és Palatinatusi Választó Fejedelemségből* állott, hasonlóképpen nem lesz' ezután: mivel Frantzia Országhoz van kaptsolva nagy része. — A' *Dictátum* 31-dik tzikkelye így szól: A' *Badényi* Markgróf, a' *Würtembergi* Hertzeg a' *Hessencasseli* Landgróf *Választó Fejedelmi méltóság*-ra emeltetnek; azoknak bé-iktatásokban tartassék - meg minden formálítás. A' *Hessencasseli* Háznak tellyes ki fogyása-után, a' Választó Fejedelmi méltóság a' *Hessen Dármstádira* fog szállani. — A' *Svetziai* Király 1802-diknak Decemb. 10-dik napján az ő küldöttye *Bild Knut*-által a' Re-

gensburgi Gyűléshez *Promeriát* nyújtatván, sürgetve kéré azt: hogy pótolassék, ki a' károk hathatós meg-elégéttéssel azoknak az Egyházi Fejedelmeknek, kik a' Frantzia háboruban Rajánál leg-többet szenvedtek, vesztettek, annak elejétől-fogva majd csak nem szüntelenül; pedig már akkor, mikor a' jövőendő ki-pótolásnak hire sem volt. Illy figyelmetre méltó állapotban vannak és szilárdnak a' többi-között nevezet-szerént leg-főképpen: ő fő méltósága a' *Treviri* Választó Fejedelelem, 's a' *Lüttichi*, és *Báseli* Érsekek, az ő káptalányaikkal; és világi Tisztjeikkel. Ezeknek, 's minden egyéb Egyháziaknak keserves állapottyokat szivére vévén a' Svetziai Felség' segítségért reménykedik. — Mi fosztó-duló-szörnyüéseket vitt végbe a' Frantzia az említett, 's egyéb Sekulárizált helyeken, lásd *Mkház.* 9-dik szakasz: tituló *Károly Fő-Hertzeg.* pag. 130. A' Bavariai V. Eejedelem a' Templo-mokhoz tartozó kintset, ezüstit a' közönséges kaszfszákra eső nagy adólságok kifizetésére fordította (de hól? azt nem olvasom) Freysigennél körül-belül a' káptalanok, és a' Kalasfombéli szerzetesek el-olzlottak. Az orániai örökös Hertzeg a' Fuldai néhai Seminárium épületét kasá-nyára fordította. — A' Toscánai N. Herzeg kárvallása ki potolására fordított Szaltz-burgon-kívül az Eichstádi Püspöksége-is; azon-kívül meg-ígértetett a' Toskán. N.

Hertzegnek Ferdinándnak a' Választó Fejedelmi Méltóság Ő Felsége a' Modenai Hertzeg kára ki potolásáért el-eresztetett Ortenau és Brisgau helyébe nyeri a' Tridenti és Brixiai Püspökségeket úgy hogy mind a' két Püspöknek, 's Káptolonyainak holtig- való el-tartására, és az Egyházak Dotátziójára gondot viseljen. Erre a' Conventzióra reá irta nevét 1802-ban 26 dik Decemberben *Párisban* Cobentzel I. Filep. TS. K. követ. az első Consul nevében, *Bonaparte Josef*, az Orosz TS. egyezésével Grof *Marcoff*. — 1803-diknak 19-dik Jánuáriussában, ki-végeztetett a' Regensburgi Gyűlésben, hogy a' kárvallott Érsekek Püspökök Káptalanok el-tartásokra bizonyos jövedelem szabásék-ki. A' szerént a' Lüttichi Püspök, ki a' Rajna balpartján mindenét el-vesztette, nyer 20. ezer forintot: a' Bási Püspök, ki Bási Püspök, ki Rajnajok' partján bir még vala mivel, nyer 10 ezer forintot. A' Trieri, Augsburg és Elwangen helyett 12. ezeret. A' Würzburgi a' Bámbergi Coadjutoria helyett 4. ezer öt százat: a' Hildesheimi és Paderborni 6. ezeret: a' Regensburgi Freising 's Berchtolsgadenért 6. ezeret: a' Választó Fejedelem Cancellarius Constántzia helyet ezer öt százat (a' többi jövedelmi azon-kívül amott fellyeb' már említették) következik a' Káptalombéliekre ki-szabott jövedelem. — Vesztfáliában *Münster* városa, mellyet a' Prusz.

sziai Felség foglalt el, várrá változtatik. (így a' Neuwidi 1803-dik Jauáriussában) a' Város Lakossai, kik eddig Pruszsziát nem igen kedvellették, már örömeft kezdik magokat az új Rendelésekhez szabni, Volt ott egynehány esztendő előtt egy Fraymaurer Loge; De el-olzlott; mihe-lyest pedig Münstert a' Pruszsziái hatalom el-foglalta, a' Fraymaurerek azonnal vissz-állottak, 's dolgokat folytatni kezdet-tek: a' tagok száma jó formán meg-sza-porodott: mert Pruszszia az az egy Hatal-masság melly a' Fraymaurereket szemlá-tomást oltalmazza. Preussen ist die einzi-ge Macht, die die Freymaurer öffentlich schützt. *) *Frankfurtból*, 17-dik Jánvár. Az ide-való Magistrátus ki-jelentette a' T. Capucínus Atyáknak, hogy el-olzlanak ugyan; mindazáltal a' P. Gvardiánnak 6 száz forintból álló esztendeji jövedelem rendeltetett; a' már 70 esztendőös Tagak-nak. 550. a' 60. esztendőösöknek 500. A' többi Tagoknak 450; a' Frátereknek 300. Ezen meg-határozott fizetés minden hat hónapra előre ki-adatik, mellyet ott költ-hetnek - el, a' hól tettfszik. Tudniillik mi-nekutánna még a' Hertzeg méltóságu Püs-pökök - is pensióra jutottak, el-vesztvén Frantzia és Német Országban nem tsak Capucínus módu aprólék hajlékokat; ha-

*) AZOKRÓL lásd Mkh. 9. szak. 2. Töredék tit. *uj Gnostik* p. 32.

nem városokat, várokat, Birodalmokat, mellyeket ezer egynehány esztendőktől fogva, az Elejek ásoval, kapával, tulajdon kézi dolgokkal építettek, 's száz-megszáz esztendők-után Frantzia és Német Ország ékességére fordítottak, nem tsuda; ha a' szegény Barátok - is ki-üzetnek hajlékaikból. — A' Frantzia Vezérő Felső azon *Püspököknek*, kik Pius VII-dik Pápnak és a' Frantziaságnak egygyez ő kívánsága-szerént (a' mint a' Mkházban említett) le-mondottak hivatalyaikról; 's még nem alkalmaztattak más valamelly Püspöki hivatalyra, színt annyi fizetést rendelt, mint azoknak a' Püspököknek, kik már hivatalyokra emeltettek. Ezen fizetés rend-szerént ki kezdett járni 1802-dik September végétől-fogva. A' Reformátusoknak *Párisban* három katholikus Sz. Egyház ajándékozott? SZALTZBURGBAN. 1803-ban 17. Febr. két Levél olvastatott-fel. Egyikkel a' Szaltzb. Érsek, meg-köszönvén hiv alattavalójinak 30. esztendeig néki tett szolgálattyokat, LE-MOND az ő Szaltzburgi Uraságáról. A' másikkal *Ferdinánd* Austr. Fő Hertzeg, ki-hirdeti magát Szaltzburgi, Passau-részű, Eichstádi, Berchtolsgadéni Fejedelemnek; 's a' hozza-való hivség le-kötelezésére az ő Commissariussának B. Krumpippemnek kezében, inti a' Szaltzburgiakat, mint fő Urok, a' Szaltzb. Érsek az ő Cánonokságától-fogva, 50. esztendőt tölti Szaltzburg-

ban: levelével a' Canonok Urakat - is fel-
szabadította a' hűségtől. —

O.

A' KÖZSÉG és NEMESSÉG-között szin-
lett beszéde az Elizyuminak így van a' töb-
bi-közt: 1802.

A' *Község*; Most a' nemes Egyházi
Fundátziók világiakká tétetnek. Mit hasz-
nál tehát az Egyházi 's más Nemesség?
Stiftsmátságait? — *Nemesség*: A' mi Ele-
jünk jó erköltsü deréksége örökké fen'-ma-
rad. *Község*. De lehet-e azt örökségül
nyerni, 's Testamentom-által másra hagy-
ni? *Nemesség*. Gondold-meg Elejünknek
ki-ontott véreket. *Község*. Ugy van: szol-
gáltatok a' Hazának. Ezen szolgálat bi-
zonyysága vérrel van írva. De én nem te-
hetek róla, hogy a' Nemesség az ő ütkö-
ző-hellyét el-veztette. *Nemes*. Akár hól
járok Német 's Fr. Ország részeiben, min-
denütt meg-van Eleimnek emlékeztető fé-
nye: Emé kastély, ama' vár, az én Her-
tzeg, vagy választó Fejedelem méltóságu
Eleimtől építettet. *Község*. Mind ugy van;
de tsak ugyan egy pórázra fűz minnyá-
junkat a' secularizátzio. *Nemes*. Ez az új-
ítás még nem vert gyökeret.

Ugyan az, színt azon esztendőben: A'
mennyi a' fej, annyi a' vélekedés. De akár

mint tzivádtk az új Filofofufok egymás-
köztt egyéberánt; a' Religió ki-irtásán meg-
egyeztek. Nem rég ki - adatott Párisban,
a' Volter 's d'Alambert közt költ Leve-
lezés (lásd Mkház 16. szak. Litera A.)
Amaz, egyik levelében, szemire veti eme-
nek azt a' mondást; hogy Bayle (a' gonofz)
írásí szerentséjére szolgáltak volna a' vi-
lágnak; ha a' Religiót, és a' Móreff respec-
tálta volna. Erre a' Ferney Filofofus:
kegyelmednek, ezért a' mondásért, egész
életében penitentziát kell tartani. — És
így a' 18 dik század böltsellőji azontzély-
ra ölfzve állottak, hogy a' Religió, és az
abból eredendő jó erkölts nyakát szegje.

P. Vánossi Antalnak, I. T. fő rendű
nagy emberének, *Idea Sapientis* nevű köny-
ve, a' jó erköltshez, és az Istenhez, fe-
lebaráthoz vonzó oktatásokkal tündöklík.
Nagy Szombatban 1747-ban. A' Moreshez
tartozandó Philosophiának, Ethica, Theo-
politica, Oeconomica nevű három Részeit
foglallya magában. p. o. *Parte 3. pag. 15.*

An Commercía, præsertim marítima
Rempublicam felicem magis, an fortem
reddant? *R. pro Felicitate.*

Rara donorum est trias: Alias non ege-
re; domesticis abundare; sædeniere animos
sociari. Pulcherrima felicitatis epitome,
hoc, fructuum e commerciiis ortorum com-
pendium. Partita est Providentia Provinciis,
Imperiis, Regnis Opes; nulli omnes. Vin-
cit naturam Insitiorum industria, velis exi-

guis Garamantas est Indos sic Europæ nectens, ut Orientem in Occidentem, credas migrare. — R. *Pro fortitudine.* — — Nemo felix, nisi quem veretur tentare æmulus. Stat felicitas Patriæ commercii præsertim maritimis. Aurum animorum philtrum, belli animam, & robur nominat orbis. Habes hunc e commerciis nervum. — Nunquam Galliam hoc ipso ævo, Anglis, Hollandis, Italiæ, Hispaniæ, Rheno, & Belgio, non æmulam modo, sed metuendam miratus fuisset orbis; nisi Brestii, Telonis Martii, & Massiliæ, mercimoniorum stabilita fuissent commercia.

A' ki melly dolgában fennnyen előkelő,

Napot, orát ahoz szab mint ott legelő,

Hogy meg-előzze még magát-is mint első.

ERIPIDES apud Gellium. L. 10. C. 22. Noct. Att. λαμπρός &c.

Qua in clarus quisque est, ad eam properat,

Et diei partem illi plurimam impartit,
Ut ipse se ipsum superet Præstantia.

Ubi vero inferior sit, illud vituperat, indeque fugit.

Némelly Böltselkedők, a' böltselkedésnek szinlett neve-alatt, merő setétségben ülő, hivalkodó nyelvű's életű emberek.

Gell. L. 10. C. 22. Desides ignavique, qui obtento philosophiæ nomine inutile otium,

otium, & LINGVÆ VITÆQUE tenebras sequuntur.

Isten ajándéka az, gondold! hogy így izmos erős vagy. *Agamemnon ad Achillem.* ILIAD. Libro. 1. 178.

ἐν μάλᾳ καρτερὸς ἔσσι, Θεὸς πα σοιτοῦ
ἔδωκεν.

Hogy az Isten az erőnek adó-oka, azt Homerus' Agamemnonja mind egyéb Sz. Írás-béli mondásokból, mind ama' Mójse-séből tanulhatta.: EXODI 15. 3. FORTITUDO & laus mea Dominus. HHOZZI ve Zimrath Jah.

Sok a' Thersítessék a' jókönyv-Írók-nak

Nem méltó-felelni illy Mómus-birók-nak.

GACHARIAS in Gyge Gallo. Mk. 13. szak. p. 369.

Quot quot hodie eruditi viri scribunt, eodem quo Achilles fato videntur geniti: suos enim Thersites habent, qui generosæ virtuti conviciantur. At, non curant sydera, quid de illis mentiantur Astrologi.

HUETIUS Episcop. Abrincensis, in Præfatione Demonstrationis Evangelicæ, „Sinistra iudicia, obtrectiones, vitare nullo modo potest, quis quis animum Confert ad scribendum.

Pro captu lectoris habent sua fata libelli. MANIL.

Az Istenhez tért emberek nem úgy szegeznek az ő Szemeiket az egekre, hogy

lábokkal a' földet né érnék. *Pallavicin. Hist. C. Trid. Lib. 13. C. 1. p. 146. Nec homines ita conuersos ad cœlum attollunt oculos quin pedibus terræ insistant.*

Vak a' magányos szeretet,
És az üres fejet főnélföbre emelő ditsőség.

Hor. Carm. L. 1. ode 18. Cæcus amor sui Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem.

Tanáts-adó ember inkább, hogy sem segítő.

Magisque adeo Consiliarius hic amicus est, quam auxiliarius. Plaut. Truculent.

Fodros, fürtös, kenőtsétől, büzülő, hajfürtök.

Ibid. Jam ego istos fictos, compositos, crispas cincinnos unguentatos ex cerebro expellam. — Quia adeo fores nostra sanguentis uncta es aula accedere, quiaque istas buccas tam belle purpurissatas habes.

Noha déltzeg, meg-változhat,

Láttam vadból szelíddé vált tinót.

Ibid. Quamquam violentus est, spero mutari potest.

Vidi equidem iuvenum ex indomito domitum fieri.

Némellyeknek belső titkosságok abban áll, hogy egyebek mondásiról le-nyuzzák a' hiteles méltóságot. Est hominum genus, qui intimæ prudentiæ ducunt, semper aliorum dictis, argumentisque propositis abrogare fidem. *PATTAV, Hist. Tr. L. 5. C. 16. p. 205.*

Az a' mi, akár a' természet, akár a' mesterség munkája legyen, annak megtartására keveseb' erő kívántatik, mint építtésére. Operi, sive naturæ fit, sive artis fit, minus virium infumendum est, ut conservetur, quam ut efficiatur. PALLAV. ibid.

Nem illik tulajdon magányos szája vagy elméje ize - szerént ki végzeni mi a' leg-jobb ízű. PALLAV. ibid. C. 18. p. 209. Haud cuiquam æquum est, proprio sive oris sive mentis palato arrogare optimi saporis arbitrium. Compertum cunctis est, esse, qui Petri sanctissimi Ravennatis Episcopi Stylum nimis exultantem dicant; hic tamen vir ex aurei sermonis præstantia communis placiti consensu *Chrysologus* est appellatus. Neque, quod S. Ambrosii opera magna ex parte S. Hieronymo haud satis probantur, ex eo desinit Ecclesia illum revereri inter quatuor summos tam in doctrina, quam in eloquio Magistros. *) Atque inter Profanos iidem Plautini sales urbanissimi Ciceroni visi, Horatio inciviles. *Paliavin.* ibid.

Az O - betű - alatt nevezeteselek a' *Mkh. szakaszában* Osbek utazása. A' 2 *dikban* Ottrokotsi. A' 3. 4 - *ben.* az Orosz Academiákról, 's Tudosokról, a' 39. könyvtől - fogva, a' hól a' Gettingiak iratnakle a 43. könyvig a' 2 - dik

*) VIDE de script. Eccl. sed in Epistola ad Eustachium laudat libros de virginit.

Izakaſzban, és a' 4-dikben a' 281-dik könyv-
től fogva.

Az 5. és 6-dik ſzakafzban: Oksendi. Oli-
va. Oláh — Canut. ſz. — Oláh Miklós.
P. Orosko. Orbilius. Origenes.

A' 7. 8. Szak. Ordódi. Osnabrugji. Cáp-
talan. Osnán. Osarovſzki. Oviedo. — Ober-
burgi tiſztelete Sz. Xáveriusnak. Obrecht.
Onkelos. Opmeer. Opitz. Orſini. Örmé-
nyek. Oudin. Ferentz.

A' 9. 10-ben Offidai boldog. Oktatók.
OLASZ ORSZÁGIAK. Olmitzi Agofion.
Olmitzi Henrik. Oſwald Anthemius. Oppá-
viai János. — Ochus. Oegniacensis. Omár
Szeretsen. d' Oria. Oreylli. Oroſzlány tzi-
mer Velentz. Ottolóni.

A' 11. 12-dikben. OLASZ ORSZÁGIAK.
Orfeus. Oroſzok. Ország Mihály. Orleans.
Ordelaſ. Onſtov. Oſiroii. Onomacrit. Ofſe-
ri. — Oktatók. OLASZ ORSZ. OPHIR.
Oettingi Grof. Okſzon. Oroſzbirodalmiak.
Oudinot.

A' 13. 14. Szak. OLASZ Országiai.
Onkelos. Oroſzok. Orvitzky. Oudin. —
Oktatók. Olafzok. Oroſzok. Ott. FML.
Oudiaver.

A' 15. 16. Sz. OLASZ. Oroſz. Ott. —
Oroſz.

A' 17. 18. Szakafzban. Oasis. Oláh Nagy.
Onuphrius Pánvin. Oliva. Olenus. Otto
Frising. — Obſcuránſok. Oktatók. Oláh
Miklós. Olympusiak.

A' 19. 20-dik Szakaszban. OKTATÓK. Olasz és más Országi árvizek, földindulások. — OKTATÓK.

A' 21-dikben. Ormények. titulo Bengal. Orleans meg-térése, a' D-betű alatt. Ola-veia. tit. Fischer. Orosz betűk, tit. Gyarmathi, oneglia tit. Plurs.

Az OROSZ helységek, tudomány, erő, hajózás 's más tulajdonság meg-is-mértetik a' Mkház 21. szakaszának külömb-féle részeiben, ugymint az első szakaszban, a' hól meg-vagyon *Steller kamtsát-káról* 8-dik könyv. *Miller*, az Orosznak Amerikáig - való hajózásáról. 7-dik könyv. A' 2. szak. A' *Petersburgi* Academiáról. 42. és 43-dik könyv. *Schlotzer* és *Schmidt*. Orosz Történ. 34. 35. k. a' 3-dik szakaszban *Le-pechin* utazása 87. 88. k. *Nestor*. 209. k. 4. szak. *Petervári* új Tudósíttások 281. 282. k. *Possevinus* Moskovitája 316-dik könyv. 1. *Péter* Tzár 12-dik Károlyal. 6. szak. a p. 102. és 19-dik szak. titulo *August*, és *Gvadányi*. — *Moscau* Vároša le-írása 1. PÁL Ts. meg-koronáztatásának alkalmatosságával. A' jelen-való 21-dik szakaszban le-iratik mi igyekezetet fordít 1. SÁNDOR Ts. a' Tudományok nevelésére, az új Törvény könyvre. Lásd a' T. betű alatt. 1. Pál Ts. ki-mulása, és a' Fiának, *Sándornak* a' Tsászárságra lett következését lásd Mkh. 16. szak. a pag. 106.

P.

P L U R S I A K Veltelin Tartományában Cleve-mellett Maria vizénél. *Plurs*, Templomokkal, palotákhoz hasonló felházokkal, Kalastrumokkal, ugró kutakkal, oszlopokkal, kertekkel, Sétáló gesztenyésekkel, Kereskedő gazdag pompás néppel tündöklő város 1618-ban a' *Conto* hegynek reá szakadásával majd csak nem egészen elborított és eltemettetett, a' Szomszéd *Schilánó* nevű faluval-együtt: oda lett egy szempillantás-alatt két ezer négy száz harmincz személylekből álló népe. *Conto* hegyének már jó időtől-fogva fok repedései és nyílásai vetettek észre; hullottak-is róla egynehányszor nagy darab földek, már az-előtt; 's a' szőlő hegyeken kárt-is tettek, Augusztus 25-dik napjától-fogva September elejéig hól menydörgések jártak, és szörnyen szakadt az eső, holismét kellemetesen fel-tisztult az ég: September 4-dik napján a' Szomszéd *Roncaglia*, és *Uscion* falvi parasztok új repedéseket, 's bűdös gőzölgéseket tapasztalván *Conto* hegyén, nyakra főre szaladtak *Plurs* városába a' rettenetes hírrel, kérvén, ösztönözvén jó baráttaikat: hogy szaladjanak - ki a' városból, hogy ott ne érje őket a' veszedelem. De erre a' hírre senki sem hagyta-el, vagy a' játékát,

vagy boros kánnáját, vagy a' musikáját. Egyedül kevés egynéhány Kátholikus gyűlt némelly jó Atyák ösztönözésére szent *Cásián* Templomába a' Vetsernyére, és estvéli könyörgésre; azokon kívül pedig mint egy negyvenen a' Protestánsok közül egy magányos házba.

Egyszerre, véletlenül, meg-indúla a' föld, *Cöntó* hegyének egy hofzfu, széles, magas oldala az ő földivel, óriás magasságu kösziklájival, és sűrű erdejével-együtt *Plurs* városára le-zuhant, és annak Lakosit, tulajdon házaikban, vagy ahol érte, el-borította, el-temette; éppen kevesen maradtak életben, 's azok-is jobbára olyanok, kik a' mezőkön el-késtek.

Hallották a' *Cleveiek* és más helységiek a' szörnyű tsattanás zugú hangját: az idő tiszta volt, nem tudták elejinten a' történetet mire vélni: úgy tettszett, mint-ha valamelly sűrű ágyuzásnak ropogását hallanák: látták az égig kerekedő tüzes füstöt: hullott sűrűen a' por Clevetől jó fél orányira, 's az utakat el-foglalta: *Maira* vize folyása két egész oráig be-rekedt: attól tartván a' város, ne hogy a' víz egyszerre ki-üsse magát és azt el-borítsa, egész éjszakán rettegve várta a' hajnalt: ki futottak jobbára a' dombokra, 's azokon várták a' jövendőt. De *Maira* ugyan az omladékok-közt magát által-ütvén, először egy kis tóvá változott, azután az ő száraz árkán Clevén folyni kezdett béké-

vel, noha igen zavarossan. Vitézlő *Sprecher* Ur, akkori uralkodó Commissárius-sa Clevének és az egész Clevei Grófságnak, ki meg-írta Hazája Történetit, gyanítván Plurs városáról, a' mi meg-lett, tüfient öszve hajtott egy sereg munkást, 's fejszével, ásóval, kapával neki küldötte őket Plurs városának: hogy segítsenek, a' kiken segíthetnek. Mentek. Látták, de nem a' szép, gazdag, népes Plurs városát, hanem az egész széle-hofzszára le-omlót meredek hegyet, melly az ő gyökeres fáival, morzsalékos földivel ezernyi ezer mázsás köveivel reá feküdt, és azt palotájival, Templomival, tornyaival, népével, együtt egészen maga-alá temette; úgy hogy abból az omladékból még a' nagy Templom tornya se láthatna-ki. Rettentő tekéntet! emberi szó nem hallatott, merő Zsivataggá vált az egész *Plurs*. Sz. Máriának Maira bal partyán álló Protestans Templomnak tornya a' harangjaival-együtt a' jobb partra vettetett-által a' hulláskor, Sz. Cassián és Sz. János harangjai idővel merő darab részenként ásattak-ki. Vertéman Peter estödön a' szörnyű történet-előtt az egész familiával Plursból Sz. Keresztre ment széna gyűjtés kedvéért; hanem eszébe-jutott hogy a' házát záratlanúl hagyta. Vízfsza-igazítottá tehát a' leányát, hogy zárja-be; így érte ott a' hálál a' szegényt. Az első, másnap ki-ásatott személly a' Város egyik Birájának Ná-

sáni Andrásnak leánya, volt. Utánna Galisóni János Antal leánya ásatott-ki, és Scandalera Lörintz, ki esive a' Maira bal partyán vatsorált: a' mellyén függő asztalkeszkönyőjével - együtt a' jobb partra vetetett. Kristofel János, Oberalpfűeinből, ki akkor bort vásárlott, kezében fűgét tartván, fűge-fa alatt temetve találtatott. Három hónap mulva ásatott-ki Verteman Vilhelm, és egy Szakátsné. Ez egy kenyeret tartott a' hóna - alatt, mellyből egy falatot meg-evett. 's a' t.

Villagvardiat, Oneglia - mellett, a' mint Genuából iratott, majd a' Plursiakhoz hasonló veszély, érte. Villagvardia 80. házokból, és 400 lakosokból álló falú 1802-dik Novemberében föld indulást érzett estődön: esett egész éjtszaka 23-dikban reggel a' szomszéd nagy hegynek egy potrohos része el-vált a' többtől, és le-szakadván a' falu Templomának eléjét le-döntötte 's eltemette, egymás után pedig 57. házat borított-el. A' következő éjszakán a' szakadék házak, 's omladékok el-ufztak annyira, hogy tsak két száz lépésnyire állottak-meg távol az ő előbbeni helyektől. Az ő előbbi tövökön megmaradott hajlékok már most olly dombon állanak, meg-válva minden egyéb közösüléstől, hogy azt ötven lábnyira mély völgy környékezi. A' szöllös és olajfás tanyák a' közel folyó vízbe ragadtattak: négy ezer lépésnyire a' hofzszában, ezer

lépésnyire a' szélességében semmit] se lehet mást szemlélni a' magasra tornyozott romlott épületeken , és gyökerestől kiszaggatott fákan - kívül , mellyek hól magányoson , hól sziget módra hevernek a' tótsák - közt. Tsak kevés egynehány házak maradtak helyekből mint folyamat helyekből szemlélhették az ügyefogyottak a' fok házi , kerti , szántóföldi pusztulásokat. Ezeket így írta - le rövideden a' Mhirm. A' Genuai Respublica Napnyugoti részében annyi kárt tett a' felette nagy esőzés miatt lett árvíz , hogy alig lehet képzelni - is. S. Remo környéke pusztává lett miatta. A' hegyről sebese rohanó vizek nagy darab földet valamelly *Villaguardia* nevű falura szakasztottak , és 60. házat temettek - el , oda ölvén a' benne volt lakosokat - is. Oneglia - körül - is igen sokra megy a' kár. Az *Arpinói* hegy - szakadásról lásd Mkh. 14-dik szakasz tit Arpin. p. 8. A' *Czirknitzi* tonak szörnyű ki - áradásából a' falukra terjedett nagy kárvallások levannak írva ezen 21-dik szakasznak *Holmi* nevű titulusa - alatt §. 8.

A' P. BETŰ - alatt , nevezetesek a' *Mkház.* 1. és 2-dik szakaszban : PERU - felől Garcilláso , Barrere . Condamin. Acofta , a' 3. 4. 9. 11-dik könyvben *Persiáról* Gmelin. 18. könyv. *Photius* Myriobiblion. 32. k. A' 3 - 4-dik szakaszban *Pallas* ut. 45. 46. k. *dela Port. Prideaux.* — Patai Moldov. Pocoqu, utaz. 85. k. Poor. Pupikhof. *Plu-*

*tárch. 234-dik könyv. Plato, és Arifto-
les 274-dik könyv. 319 dik könyv a p. 462.
320-dik könyv. 321-dik könyv. 322-dik
könyv. a p. 469. ad p. 485. Petavius Ré-
giségei 280. k. Plinius Természeti Hist. Pos-
sevin Mósckoviája.*

*Az 5. 6-dik szakaszban. PÁGES du utaz.
Pancrat. Pantaleon. Pálfi Miklós. Pataki.
Pálszor és rab Püspök. Peruviai keresztyén-
ség. Pfeferkorn. Pius IV. Poppe. Poth. —
Palikurok. Patatics Gábor. Pástorin. Pel-
bart. Pest. Tzár. Pethő. Péts Váradi. Pericles.
Petáv. Possevin. Ponyatovszky. Potemkin.
Polignac. Pliniusok. Plutarch. Púnok.*

*A' 7. 8. Szak. Paoli Pál R. P. Pasch.
Patagon. Peltzil. Potemkin. Poiret. Porre.
Pithagor. Proleméusok. Præstet. Propagan-
disták. Pirrhús Pisisztrat. Pius V. Sz. — Pa-
gi Ferentz. Pánnoniúok. Paula Sz. Pata-
renusok. Perisláviak. Poula. Peisóiak. Prin-
cipia. Probus Ts. Pándurok. Püski. Pollux.*

*A' 9. 10dikben Pál Burgi. Pásiteles.
Pazmán. Pelágius Király. Pithagor. Pom-
pejus Leneus. Posis. Possidon. — Pál. Ts.
Páduaiak Pappus. Papinian. Pátriarkák a'
Zsidóknál. Penna. Perfa Királyok. Peters-
burgiak. Pietolaiak. Plancarpin. Poule.
Proclus Ptolem — Mendesius. Ptoleméusok.*

*A' 11. 12-dikben. Pástoríni. Paulinus.
Cármelíta. Pausias Cármelíta. Pausias. Pé-
ter Spalatumi. Pedemont. Pejacserits. Poit-
nerat. Proyart. — Padilla. Pineda. Panckl.
Párisiak. Pásigraphus. Pedemont. Penna-*

lósá. Péter Pál Sr. idő-rendi. Péter Orosz Ts. Pétsiek. Pipin. és nagy Károly. Pitt. Pindar. Pius. VI. Pollio, Ponyatovszky. Portugall. Portsmuthi rezés.

A' 13. 14. *Szakaszban.* Pál. 1. Orosz Ts. Pius VI. Papok kik meg-nem esküttek. Pauke. Pedemont. Sz. Péter és János. Peter Mártirok. Pelletier. Piátsek. Pinson. Pipin. Pifo. Prieras. Propagand. de Pulka. Paitner. Pál 1. Orosz Ts. Pálfi Miklós. Pasmanoglu. Páviaiak. Periplusirók. Pezza. Philipsburgiak. Phalareus. Philosoph. Pifo. Pius VI. Pius VII. Pitt. di Pietro. Pláto. Prusfsz. Presbyterek.

A' 15. 16. *Szakaszban.* Pál. 1. Or. Ts. Párisiak. Paraquai. Pasmonoglu. Pekiniek. Pesaróiak. PIUS VII-dik R. P. Proclus Priskus. — Palatinus F. H. Platinus-Plátus. Parker. Pál. 1. Or. Ts. Pilátus. Pitt. Persák.

A' 17. 18. *Szak.* Pál 3-dik R. P. Painter. Pánténus Sz. Parabram. Pásman-Oglu. Patagoni. Paulínus. Pegüiak. Pius VII. Port de Francois. (Qvadr. Sz.) — Palermóiak. Párispapai. Párisiak. Pláto. Peregius. Pius VI. Pius VI. Portális. Portugall. Pristley. Pray.

A' 19-dik és 20-dik *szakaszban.* Pasmanoglu. Patiek, Pedemont. Péter Tzár. Pius VI. VII. Pinterics. Ponyatovszky. Portális. — Paris-Lion. Püsp. Pap. Fr. Mált. Pótolások, Secularizatziók pallefch. Panoplita. Petrus Faxardus.

A' 21-dikben. Fenitzia tit. Abdolom. Pruszsus nevedés tit. *Albert*. Puteánus, tit. Eryc. Portugáll. Span. tit. *Fischer*. Párma. tit. *Holmi* Port. tit. Makay. —

PAPOK, kik a' Revolúziokor Frantzia földről ki-költöztek. 1803-ban a' Felsőségtől azt a' pafantsolatot vették a' Departmánok Profectussai, hogy ha még ki-nem töröltettek-is az Emingránsok Rovássából, minnyájan haza erefztessenek, 's gántsok amnistiába, feledékenységbe mártassék.

Q. R.

A' Q BETŰ ALATT nevezetesek Mkh. 5. szakaszban Qvádok. Qvackerek. — A' 7-ben Qvádok, Qvirini Cárdis. Qui-riot. — A' 10-dikben Qvarin. Qvintus, Calaber. A' 11-ben Qvitóiak. Qvatremere. A' 12-ben Qvados. Quintiliánus. A' 17-ben Qvadratus Sz. Qvelekiek. A' 18-ban Qvakerek, Qvignóni.

AZ R-BETŰ-ALATT nevezetesek: a' Mkház.

1. és 2-dik szakaszában. A' Romaiaknak parti utazásiokról. 29-dik és 30-dik könyv. Rozier Gyűleménnyé 31. k. — Rozier folytatása 41-dik könyv.

A' 3-dik 's 4-dik szakaszban Revai 101. 's a' t. k. Rakoczi Fejedelemhez Grof Esterházy Levelei. 118. 119-dik könyv. Rausch.

189. k. Rudolf nevű Tsászárok 283. k. Riedl. Levélírás 112. k.

Az 5. 6-dik szakaszban. Ramsai Rausimod. Rh. Rogalintzky. Reichel. Richter. Ryp. Romántzov, Ruás. — P. Richter. Ruga.

A' 7. 8-dik szakaszban. Rennyes. Rosnyai. Rogerius. Rhódusiak. Rudolf. 2-dik. Robetspierre. — Radzivil. Rásponi. Rheticius Augusztodúni. Remete építő, Ruedela.

A' 9-10-dik szakaszban. RÁJA Regino. Riccius. Roberthson. Rugi p. 47. — Radzivil. Razes. Reus Hg. Rey. RIAERA Rio. Rocaberti. Rue. Rumer. Rupert.

A' 11. 12. szak. Rudagaisus. Ránuzzi. Roberthson. Robertspierre. Roll. ROMAIK. Rupers. — Rainaiak. Ráfiádiak. Romaiak. Rodusiak. Rudler.

A' 13. 14. szakaszban. Rafidim Völgyiek. Ramirez. Ráfiádiak. Reviczki. Rezzonico. p. 290. Robert Sorbon. ROMAIK. Ruffokető. Ruffo Card. — RAIA. Rajnand. Renaudot. Rietiek. Robertek. Romai 6-dik nevű Pápák. ROMAIK. Rosenkreützerek. Roxas bold. Ruiz. Rupert.

A' 15. 16. szak. Ratkai. Ricci. Romaiak. Royaljosk. le Rojer. Roy Cacik. — Radbod Habs. Rakótziak. Romaiak Rudolf. Habs. Roverod. Ripnian. A' 17. 18. szakaszában; Ráhánok. Ránguiak. Richmondiak. Romaiak. Rosettaiak. — Rakótzi. Roche Pap. Romaiak.

19. 20. *szak.* Rajmund. Rumford. Radzierzky. Raux Chin. Mission. Rósa Mária. Rábbinulok. Raymundulok. Románirók.

A' 21 *dikben.* Rigaiak. tit. Fischer a' Rhodanusi Departman panasz a' komediákra. tit. Holmi §. 12. Ramooiak. tit. Makay. Roterdámiak tit. *Fischer.*

RAPINUS RENÁTUS. Turoni Frantzia Jesuita *Mich. Trin.* Lit. Ren. p. 67. Vir eloquentia potens, ingenio clarus, elegans eloquio, & sive prosa, sive carmine disertissimus, vasta, & selecta eruditione præditus, plura scripsit non tam mole, quam perfectione conspicua, in quibus eminet sagax viri ingenium, & exactum in rebus quibuslibet judicium. Gallice ut plurimum sua opuscula elucubravit; eoque idiomate non pauca edidit de *Eloquentia*, de *Poësi*, de *Historia*, de *Philosophia*, tam & accuratissima Crisi *Virgilium* cum *Homero* composuit, *Demosthenem* cum *Cicerone*, *Platonem* cum *Aristotele*, et cum *Tito Livio* *Thucydidem*. Porro *Ascetica* ejus & *Polemica* sunt plane sublimia, & ad svadendum prorsus efficacia. Ipsius Opusculum de *vita Prætestinatorum* jure censetur. Nec minori in pretio haberi debet alterum, quod *Excitatio fidei Novissimorum temporum* inscribitur. Hispanicam ejus libelli versionem nuper edidit Matriti anno scilicet 1732. R. P. Didacus de *Quadros* Theologus ejusdem S. I. Inter *Polemica* laudatur Rapini *Dissertatio de nova doctrina seu Evange-*

lio *Jansenistarum* Paris. an. 1658. &c. Forte nihil malius ætas Augusti cultissima protulerit Rapini poemate: quod *Hortense* nuncupavit. Renatus Parisiis denatus est 1687.

PAINTNER Mihály a' szép tudományokban, felségesen forgott Uri személy, kit a' M. könyvház egynehányszor ditsérve emleget, most Ráthóti Præposit, abban a' könyvben, melly Bétsben 1784-dikben nyomtatott, 's illy nevű: *Bernardi e Comitibus de Zamagna Navis aëria*, a' Tol-dalékban, in *Serie Latinorum Poëmatum Didacticorum*, Rapinust is emlétti pag. 72. PAPINI RENATI S. I. 1687. æt. 66. Hortorum Libri IV. 8. Venet. 1732. in 12. Paris 1666. & 4. ibid. 1665. Emlétti azon Tol-dalékban.

Vilczek Ignátzot-is, kinek a' Mkh. 19-dik szakaszában hofszafan meg-vannak a' versei de Deo. &c. tit. Oktatók a p. 155. —

Vilczek Ignatii, nuper e S. I. Presbyt. Provinciæ Polone. De Coloribus Carmen. 4. Francofurti et Lipsiæ 1776. Ibid. p. 72.

ROGACH Benedicti S. I. Euthymia five de tranquillitate animi 8. Monachii 1695.

ROZE Jan. S. I. Aviarium. Burdig 1700.

RITTER Jos. Austr. e S. I. Confess. seren Reginæ Lusit. Mariæ Annæ Austr. Vien. 1767. oracula Delphica, seu Effata Græcor.

Græcor. Poët. formandis adolescentis studio-
si moribus oportuna 8. Vien. 1728.

ROMAI AK. Roma adózásáról, pénz-
ben, képekben, könyvekben 's a' t. Bo-
naparténak békéltető parantsolattya-
szerént 1796-ban lásd. Mkház 9. dik szaka-
szát tit. Olasz a p. 217. Bononia, Ferrá-
ria, Faventia, Ancona, Lugo, Matthei
Cárdinális mint jártak azon esztendőben
Bonaparte alatt? p. 22. Romai akkori
ájtatoskodás p. 225. A' Toskánai nagy
Hg. Bonapartéval p. 226. *Cagan* válogatá-
sa a' Romai könyvekben 's a' t. A' R. Pá-
pával 17. Sept. Florentziai új békeltetés.
p. 228.

1797-ben a' R. *Tsászar* segítséget kül-
dött a' R. Pápának Mk. 9. sz. p. 234. *Bonaparte*
Jenuáriusban hadat izenvén men-
nyit foglalt a' R. P. jószágiból? p. 236.
mikép bánt akkor a' Rom. Pápával 6. dik
Piussal? Mathei Cárdinálissal? p. 239. — A'
Tolentinói Congressusra, a' hol *Bonaparte*
a' R. Pápa küldötteivel meg-egyezett
19. dik Februariusban, kik irták neveket?
mi a' foglalattya pag. 244. ad 249. VI. d k
Piusnak Bonapartéhoz adatott Levele; 's
ennek viszont Piushoz. *Mkh.* 10. dik szak.
pag. 33. *Pius* és *Roma* nyomorgása a' Fran-
tzia vendégek itt létekor Mártziusban. p.
33. 10. szak. Az alatt Bononia, Mutina,
Mántua sorsa *Bonaparte* rendelkezései-szerént.
Károly fő Hg. és Bonap. az Ausztriai bé-
kességről *Leobenben* 10. sz. p. 40. Az 1797.

esztendőbéli sorfa Velentzének meg-
 gyon Mkh. 10. sz. tit. *Ottoloni* p. 106. p.
 111. Májusig. Azon esztendőben Velentze
 a' R. Tsaszára nézve p. 172. V. és p. 182.
 szint azon 1797 - ben Juliusban veszdelem-
 ben voltak a' Romaiak a' gyújtogatók-
 miatt. *Mkh. 11dik szakasz* p. 160. A' Romai
 Pápa áldásával viészsa-költöző Papok. A'
 bold. szűz képeinek meg-nyílt szemeikért
 Romai ájtatosság p. 161. Romai el-foga-
 tott áskálódo zenebonások pag. 164. 165.
Bonaparte Josef Romában Frantzia követ
 p. 165. — 1797-dik Decemberében Roma
 Sorfa. Mkh. 12. szak. a p. 258. Decemb.
 végén *Duphot* Fr. Vezér a' Romai zenebo-
 nában meg-öletik: *Bonaparte* Jósef Ro-
 mát el-hadja. p. 261. Masutt *Duphot* ne-
 ve *Dufour*. Le-iratik ezen Generális meg-
 öletésének oka, következése a pag. 264.
 A' Sz. Atya akkori rendelése p. 265. és
 a' Neápolyi király igyekezeti p. 267.

1798-ban Romai nagy ájtatosságu pro-
 cessioval kéretett az Isten irgalmassága
 17dik Jánuariustól-fogva *Mkh. 12-dik szak.*
 a pag. 272. *Berthierhez* Fr. Generálishoz
 Romába-való közelgetésekor VI-dik Pius-
 nak követtyei. pag. 173. — 10-dik Februá-
 riusban Romát *Berthier* el-foglalya. pag.
 277. pénz, lovak, kezesek parantsoltat-
 tak. Öt nap mulva ki-parantsoltatott VI-dik
 Pius Romából. p. 279. A' Romai Respub-
 licáról, kokárdákról, a' Capitolium, Vá-
 tikánum, a' jószágok el-foglalásáról, ha-

10-dik *Pius* ki-költözéséről Romából a p.
 81. Romai Egyházi és Világi állapot a' R.
 Consulok alatt, Duphot halottas tisztelete.
Berthier, *Masséna d'Allemagne* Fr. Gene-
 rálisok-alatt a p. 182. 288. ütközetek,
 fartzolások, Cardinálisok, 's Papok szám-
 kivetettése, Templom, Klastrom, házok
 fosztása. p. 289. 290. A' Propaganda Könyv-
 nyomtató kintse el-ragadtatott Parisba,
 6-dik *Pius* Bibliothecája 's a' t. el-adatott:
 a' Pápák képeinek tsufittása p. 301. Bru-
 tus Mánessének kültött beszélgatése a' R.
 Respublicáról p. 302. Parantsolat a' Pa-
 pok és Szerzetesek-ellen. p. 306. Az Egy-
 házi Törvény-táblák de *Petro* Püspöknek
Pius Pápa Romai Mindenességének, 's más
 Prélátusok Sz. Angyal várába zárattatása.
 p. 307. Az Innepekről, 's böjti napokról.
ibidem. de *Petro* Vicárius szabadsága 's a'
 t. p. 308. Decadarium Calendárium. p.
 308. *S. Cyr.* Romai Fr. fő Vezér. A' Sie-
 nai földindulás miatt 6-dik *Pius* a' szom-
 széd Kárthusiába vitetett. 309. 310. *La-*
brousse jövendölése a' Pápa sorsáról, Költ
 1793-dikban, bé-tellyesedése pag. 311.
 Rom. Urnapi Procellio. 313. A' Templo-
 mok új ki-rablása. 314. *Ferdinánd* Tosc.
 nagy Hg. Sienában 6-dik Piussal. p. 315. —
Terxelberger Levele Piushoz; 's Ennek
 Felelete. *Mkh.* 13-dik szak. a pag. 250. Ro-
 mai komediák, könyvek, Társaságok,
 Templomok, Iskolák sorsa *S. Cyr.* Fr. Ve-
 zér Romai uraságakor pag. 155. A' Pá-

tritziusok nevével tündöklő arany könyv és a' nehaj processusok el-égettettek p. 259. A' Templomok, koporsók fosztása, 187. Kalasstromok el-törlése. p. 260. Zsidó Polgárok, pártütések, a' Consulok, és Senátorok meg-szünése, S. Cyr. után *Delmás* hatalma Romában. p. 262. 265. Ismét *Magdonáld*, és új Frantz. Cummissáriusok Romában, támadások, Szabadság süvege a' kereszt-helyett, a' JESUS hitéről neveztetett új Congregatio forsa p. 264. 265. *Magdonáld* pénzt, ruhát parantsol. p. 268. item 274. — *Championet* Vezér Romában.

A' Nápolyi Király serege *Mack*, Mets Generalisok - alatt a' R. Frantziák - ellen p. 277. Ur. 1798 - ban Novemb. 29 - dikén a' Nápolyi Király VI - dik *Ferdinand* Romát meg - vette. p. 278. Annak tetteji Romában. *ibidem*. 12 - dik Decemberben Romát a' Nápolyiak el - hagyták, a' Frantziák abba be - költöztek ismét. p. 279. Ezekről a' Romai Levél p. 282. 283.

Urunk 1799 - dik esztendő. elejétől fogva Roma, Nápoly, Civita Vechia &c. forsa a pag. 283. A' Sz. Angyali Vár tsufittása. *Rezzonigo* boldog kimulása. VI. *Pius* és a' Szardin K. állapotya p. 292. a' *Toskánai* Hg. ki-maratása Florentziából p. 203. 6 - dik *Pius* utazása Párma és Bonónia - felé, azután Turin; onnét Valencene felé *Spina*, *Caracciolo*, *Lorenzána* társaságában. p. 295 297. 299. 201. Az - alatt Nápolyi el - foglaltatása p. 194. *Championet* nek ott lévő

tetteji. Januáriustól fogva *Ruffo*, *Nelson*. p. 301. *RUFFO* Cárdis. az Orosz és Török társaságban Terrácínát megvette, ezer Frantziát fogott. *Mkh.* 14-dik szak. ap. 183. *Ruffo*, *Nelson*; Nápolyban életekből ki-végzett személyel: *Zurló* Cárd. a p. 186. 187. *Anglus TRUBRID* és a' Neapolisiak *Romát* vizsgál-vezik: a' Frantziák ki-takarodnak, Septemberben. *Burchard* Náp. Vézer Romában p. 188. 189.

Urunk. 1800-dik eszt. *Mkh.* 14-dik szak. *Roma*, *Velentze*, *Genua* *Sorfa*, *Ottoloni*, *Masseua*, *Mack.* a pag. 196. *Melás*, *Mitrovsky*, *Pálfi* 199. *Bonaparte*, *Berthier*, *Majland*, *MARENGO*, *Pálfi* a p. 205. 207. VI-dik *Pius* halála a p. 226.

Concluve *Velentzében* Octob. Decemb. 's a' t. a p. 228. *Roma* a' Nápolyiak-alatt a p. 236. A' Sz. Kereszt helyre-állítatik. p. 237. A' *Conclave* *Levele* az *Esztergami* Fő Káptolonhoz. p. 241. 7-dik *Pius* *Pápa* választatása 12. Mart. 1800-ban. p. 248. Fel-mondott beszéde. *Levele* a' F. T. K. *Szepesi* Püspökhöz: *Herzán* Kárd. a' *Szombath.* Püspökségre fel-szentelésekor mon-dott beszéde a p. 244. ad 271. 7-dik *Pius* Romában. *Mkh.* 15. szak. a p. 198.

1801. eszt. *Romaiak* *Mkh.* 26. szak. a p. 123. item *Mkh.* 17-dik szak. a p. 165. *Romai* Fr. *Concordátum* 's a' t. tit. *Pári-siak* a' p. 100. *Mkh.* 18. szak. ap.

Ur. 1802. eszt. a' *Concordátum* tel-lyesfő le-írása *Mkh.* 19-dik szak. a p. 65.

Ur. 1802-ban Ő-szentsége 7-dik *Pius* P. a' Boldogs. szűznek Lóretben volt képet, melly a' Pápa Kápolnájában 4. napig közönséges tiszteletre vala ki-téve, Lóretbe az ő előbbeni helyére viszsza vitette. — Szint azon esztendő Decemberének közép napjaiban érkezett Civita Vechiához Péter és Pál nevű egy pár tsinos hajótska. Azokat Bonaparte ajándékba küldé 7-dik Piusnak: az ajándék és a' vele küldött Levél örömet okozott Romában. Küldetett harmadik egy tsinos hajó-is: hogy 6-dik *Pius* szíve azon Tulonba; onnét Velentzébe vitessen. Minden módon azon igyekezik az első Consul, hogy a' múlt időkben veghez-ment történeteknek szomorú emlékezetét, a' mennyiben lehet, megerősítenítse tselekedetei által. Így a' Mbirm; A' R. Levél pedig e' képpen: *Romæ* 18. Decembr. 1802. Parvam B. M. Virginis ligneam Statuam, quam Laureto Parisios adsportaverant Galli Milites, quamque Napaleon Bonaparte primus Consul ad Pium 7-mum jam ab elapso anno misit, piissimus Pontifex postquam solemni triduo hic in Ecclesia SS. Salvatoris ad Laurum publicæ veneratione exposuerat, ut denuo suo loco die 10ma labentis Decembris restitueretur, Lauretum transferri curavit. Incredibile dictu est, quo obsequio & cultu, quot quot in Piceno sunt incolæ, Dominæ suæ imaginem, per respectiva loca transeuntem exceperint, venerati sint, &

certatim muneribus eandem supra vires donaverint. Nuper duo ærata navigia speculatoria Brich dicta a primo Galliarum Consule summo Pontifici dono data Centum cellarum Portui appulerunt, quem etiam tenuit Vectoria navis cum clasicorum Militum præfectis, et duo Presbyteris, quibus dandus est urceus S. mem. PII VI. præcordia continens, ut iterum Valentiam transvectus, ibi in Cathedrali Ecclesia sub eleganti erigendo monumento rite condetur. — Mi nevű Cárdinálisok tétettek VII-dik Pius-tól, 17-dik Jánúáriusban 1803-dikban, kimutattya ő Szentségének az akkori secretum Consistoriumban tartott Beszéde. *Allocutio.* Abban így szól az előbbi Cárdinálisokhoz a' többi-közt: — Adlegere igitur Statuimus inter Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales Venerabiles Fratres:

Antonium Theodorum de *Colloredo* Archiep. Olomucensem.

Joan. Baptistam Belloy Archiep. Parisiensem: Didacum Gregorium *Cadello* Archiep. Calaritanum, Viros Spectabiles meritis — Hodiernum vero gaudium VV. Fratres multiplex ac cumulatum futurum est, non iis solum ex exteris in Collegium Vestrum cooptatis, qui de more cooptari solent, sed aliis etiam, quos *Concordati* gratia ad significationem lætitiæ et Conjunctionis nostræ ex Gallicanis Episcopis recenter constitutis extraordinaria promotine cooptare rogati sumus. Siquidem Pri-

mus Gallicanæ Reipublicæ Consul *Naupoleon Bonaparte*, vir conciliandæ concordiæ cupidissimus, post Concordatum nostrum, per quod in tam difficilibus temporibus, cum actum pene in Gallia de Catholica Religione esset, eo occurrente ultro desiderii nostris, res a summa desperatione, tam brevi temporis spatio, eum in locum traductæ sunt, ut non modo Unitas, quæ prorsus sublata erat, restituta sit, sed magna spes etiam facta, majora incrementa Catholicam Religionem illic in dies esse habituram, hic Illustris vir omnia auxilia sua ad perfectionem tanti Operis Nobis pollicitus scripsit ad Nos, se ad id facilis præstandum, valde oportunum judicare, quatuor ex Gallicanis Episcopis recenter constitutis, extraordinaria promotione concordati gratia Cardinales fieri. — Desideria et postulationes ejus Viri, cujus operæ ac Studiis post Deum acceptum referimus non modo furentes illos procellarum impetus ab Ecclesia averfos, sed etiam Catholicam Religionem in tam late dominante populo restitutam. — Itaque quatuor ex numero Episcoporum, qui in hac rerum restitutione in Gallicanis Diœcesibus constituti sunt, sanctæ R. Eccl. Cardinales creare decrevimus; nempe Venerabiles Fratres Josephum *Fesch* Ep. Lugdunensem, ipsius primi Consulis Avunculum. Joannem de D^o Raimundum *Boisgelin* Episcopum Turonensem, et Ubertum *Cabaceres*

Æpiscopum Rothomagensem. Quartum vero, dignum hac honoris amplitudine virum, iustis de causis nunc in pectore reservamus.

Quod vero ad Venetos spectat, — intelligitis Vos, Venerabiles Fratres, quanto magis in hac promotione id fieri debeat a Nobis, cum præter cætera, quæ in servando hoc Prædecessorum Nostrorum more a Nobis considerata sunt, illud etiam peculiare habemus, quod Nos ex communi jactatione Nostræ difficillimis Ecclesiæ temporibus in nobilissimam Venetorum Urbem, tamquam in tutissimum Portum, Augusti Cæsaris beneficio excepti, ut Christiano Gregi Pastore suo orbato consuleremus, ibi ad hanc honoris sublimitatem, licet immerentes, suffragiis vestris eveci, tam multa religionis, amoris, reverentiæ pignora a Venetis acceperimus, ut illorum temporum recordatio Nobis, Vobisque semper jucundissima esse debeat. Tanto igitur lubentius in testimonium etiam gratissimæ voluntatis Nostræ egregium Antistitem Petrum Antonium *Zorzi* ord. Cleric. Regular. Congr. de *Somascha*, Æpum Utinensem in Collegium vestrum adsciscere decrevimus. — Ne vero urbs Nostra dum exteriorum honoribus gratulatur, propria ac domestica suorum gratulatione careat — evulgabimus, quos jam in Consistorio diei 23. Febr. anni 1801, creatos in pectore servabamus, nimirum ven. Fratrem Franciscum Mariam *Locatelli* Episc. Spoletinum, et Dilectos Filios Joan-

nem *Casiglioni*, Præceptorem Generalem ordinis Hospitalis S. Spiritus, et Carolum *Erskine*. Auditorum Nostrium, — Ebben a' Beszédben felséges ditsérettel magasztalja ő szentsége Bonapartét. Azthogy megérdemli, ki mutatta a' Marengói ütközet után a' Mediólanumi Papsághoz tartott beszédével, mellyben megígérte a' Catholicus vallásnak tellyes ereje-szerént - való védelmezését, minden jövőendő időre. Lásd Mkh. 14-dik szakasz pag. 42. a' *Concordatuma* meg - vagyon a' Mkh. 19-dik szakaszában bőven.

S.

AZ S-BETŰ ALATT a' Mkházban nevezetefek az 1. 2-dik szakaszban, Szent Domonkos szigetéről Charleyoix, SOLIS Mexicóról. Steller Kamtsatkáról. 1. 5. 7-dik könyv. Surinamról Fermin. Senegalliáról Adanson. SAHV. Arabiai, Afrikai utazása. SZALÁGYI a' Pannóniai Egyházok állapottjáról. 24. 25. 27. 28. könyv. Schenvisner a' Rom. parti utazásokról. 29. 30. könyv. — Schlötzer Orosz Történ. *Schmidt* orosz tudosit. 34. 35. k. Schlötzer Amerikáról. Slávi a' hőltssességről 69. k. Sprengel a' Mesterségekről. 73. 74. könyv.

A' 3. 4-dik szakaszban. Sibiériáról Lepechin. 86. 87. könyv. Strada. Szerdahelyi,

Szabó. Sachinut. Schenvisner Ó Budai fer-
dő. Sultzer Moldováról. Schier Irási. Sa-
nadon. Schottus. Sófocles. — Schott Olafz
Országáról. *Schmidt* Török Történeti 308.
309. 310. 311. 312. könyv.

Az 5. 6-dik szakaszban. Savedra. Si-
nelli. Schend. Schvartzenburg. Sinán Bala.
Siámiak. Sofa. Sisman. Sigmond Ts. k.
Schott Gálp. Scarlamond. Szeleptsényi.
Szörényi. Sálvatorián. Stozzi. Sagamk.
Indiában. — P. Sális. Salmon. Schwendi.
Schöpf. Siviers. Sintzendorf. Sz. Solánus.
Sláv. Spartaiak. Suvarov. Svatopluk.

A' 7-dik szak. Saba K. Sándor nagy
Sándor Carmelita. Szarka. Sailer. Sárdi-
niai. Safiróf. Sanaballat. Schall Adány.
SCHEVICHAVI. Selenkufok. Sennáriak.
SENECA. Sennyei. Schulenburg. Soveral.
Strolenheim. Simon. Sosneós lequed. (Si-
mum) Signai. *Sirus Publius* Szilágyi. So-
stratus Sifirncevich. Szerdahelyi. *Spalatu-
mi* Támás.

A' 8-dikban. Sándorok Sz. Irásleirőji.
Székely István. Sieyes Solomi-Sadeló-Sze-
litziek. *Szolymusok*. Staremborg. Schrat-
tembach. Strembergi. Stresiner *Stobeus Dec-
kleriussal*. Sintzendorf.

A' 9, 10-dik szak. Sandor Leop. Pala-
tin. Sarette. Salomon Levi. Sedulius. (Szé-
kelyek. Szász Sebesiek. Siaggia. Sigmond
Sz. Sieyes. Spillárd. Schenvisner, a' köirá-
fokról. — Saadias. Schedi. SCHOT András.
Szamaritánusok. Samarit Bibl. Sanderus.

Simeon Sz. Sivaia. Spanyolok. Symes. — Saurau. Seripandus. Staray. Stanisl. August. Sardin. Vadász. Sieyes. Sintzendorf. Sixtus. RP. *Sulinus*. Sotvel. Strabo. Suidos.

A' 11. 12-dikben. Saraffa. Schmalfus. Schneller. Sieyes. Stiliko. Storkenau. Suarez. — Saxenzeit. Saintzyr. Salmon. Salamon és Hirám. SCHOTT ANDRÁS. Schveitzerek. Schwert. Straud. Sirlet. Siuri Sieyes. Sintzendorf Sz. Irás Summázóji. Sardin Sicil. STREPKA Érsek. Sveku-fok. Suvarov. Stadl. Seba.

A' 13. 14-dik szak. Salamonk. Sanchetz. Sarceliek. Sárdinai. Schauenburg. *Schultze*. Schweitzerek. Scordinszky. Sieyes. Spiridion. Sir-Sidney-Schmitt. Staray. Szalaházi. Spanyolok. Suvarov. S. Julien. Szpáli. *Szily* Piis P. — Salm. Sanazár. Sapor. Sartiáni. Szeraphinus. Szepesi Gr. Püsp. Szetsényi. Schröder. Scheridán. Socrates. Sieges. Sir-Sidney. Spina Corinth. p. Spina Alphons. Suánok. Suidas. Suvarov. Staray. Strábo.

A' 15. 16-dik szak. Salisburgiak. Sanscrit. Sárdin. Kir. Sevilliak. Siegenthal. Sikard. Sionita Gábor. Sienai. (Szalmapi) Schraud. Somariva. Spina Érs. Stocholmiak. Stáyer városiak. Staray. Stampach. Stöchlein. Sprengporten. — Sándor. 1. Orosz Ts. Saponára. Sardus. Schvartner. Siánda. Spanyolok. Spápleton. Svis. Szepesi Írók.

A' 17. 18-dikban Sadolet. *Sangerman*. Szamaritánusok. Sasira Derm. Samscrit. Salmankai Piis P. Sándor. 1. Ts. Sandy. Schafrath. Sapel Scipio. Schwendenborg. Scheller. Seitzer kenötse. Seráillaiak. Severus Pap. Sofia építtőji. Spanyolok. Spesártiak. Spina. Stahly. Smirnaiak.

A' 20. 21-dik szak. Szányi Fer. Püsp. Stanis. Lescinszky Szardini. Schenvisner a' M. pénzekről. Schweitzerek. Simon Má-té. Szeleucia Sz. Básilus. Szent Job' kéz. Steinbock. Szerzetesek. — Senátorok Párisban. Sowden Gárnerinnel. Spanyolok. Siketnémák Vátzi Institut. Sichelhart. Stobéus. Schneller. Suidás Serapis. Stapulai Fáber. Sianda. Seneca. Szerzetesek. Szétsényi Gróf Musæuma.

A' 21-dik szak. Stráto. Sándor nagy titulo Abdolonym. Secretárius. tit. *Adv.* Silányok. másképp Ceilániak. tit. Ceylán. Spanyol fokféle helységek. titulo Ficsher. Székes Fehérváriak. tit. Holmi §. 6. Schweitzerek. tit. Holmi. §. 7.

SICILIÁBAN ætna hegye 1803-dik elején, először nagyon meg-rázódott azután lava tüzet öntött, mellynek egy része Cataneához nem mészle a' tenger-felé folyt, 's lakosait igen meg-ijesztette; a' másik része pedig a' *Bronti* Uradalom földét borította-el; melly Jószágot L. Nelsonnak ajándékozott volt a' Nápolyi Király, 's egyéb titulussait bővíti Nelsonnak.

T.

A' T. BETÜ-ALATT nevezetesek A' Mkh.
 1. és 2-dik szak. Tzitzero = Cicero. An-
 nak magyarra fordítottatott némelly Írási.
 22. 23. könyv. Theopompus. Thuleiek. Tse-
 fáleon. Törökök. Tódor Pap. Fótziusnál
 32-dik könyv. — Tremarek éjszaki hajó-
 zása. Tzabusnig. Thales. Theophrast. Leér-
 tziusnál 58. könyv. Toll utazása 62. 67-dik
 könyv.

A' 3. 4-dik szak. TURKULI. 117. könyv.
 Taurinus. 187. k. Tatár Orsz. utazása kle-
 mánnak. 202. k. A' Természetiokről, a'
 Totokról. NN. és Nesztor. 207. 209. k. —
 Török Történetek Schmitt-szerént.

Az 5. 6-dik szak. Tamás Sz. Ap. Tan-
 cred. Thámán. Tseh, vagy Pruisz János. —
 Sz. Tamás. Taurus Filozof. Thac. Thámus
 Tacitus. Teofil. Antioch. Theophrast. Ti-
 tus Tsikoíták. Thurzók.

A' 7. 8. szak. Tatárjárás. 70. Fordít-
 tók Theodoret. Tirthenusok. Tsinai Olva-
 sás. Totila. Tzerulár. Turenne. Tündér.
 Traun. Tichtl. Torda. Tudeli. — Tán ne-
 vűek. Tavernier. Terbelis. Theodemir. Ty-
 rius Tsesztokovi tisztelet. Tzáth K. Tsel-
 ko Turránus. Turki. Tzirill. Tleksandriai.

A' 9. 10-dik szak. Tsáki Jan. Tatárág.
 Tanner Tarjániak. Telegráfírók. Theophy-
 lact. Thurzo. Titkosírók, Tódor Ts. Tri-

dentiek. Trithemius Tökölyi. Török követ.
Török új Tactica. — Tsobádi. Tatár Orsz.
Missiók. Tergesztiek. Thibetiek. Tirólisiak.
Toutée.

A' 11. 12. *szak.* Tatárok. Totius. Török. követek. Tzentzius. Tzenforius. Tzefáleon. Tzukromok. Toutée. Tyro — Tamburin. Thaut. Tisiter. Theresiánumi. Trappaia. Tudebod. Törökök. tit. Oeting.

A' 13. 14. *szak.* Taixperger. Tipo Saib. Toscán. Trappaia. Tudun. Tunkini kereszténység. Turiniak. — Taucher. Talleyrand. Tallien. Tamás Sz. Tamás kemp. Tipo Saib. Toussaint. *Troabrigde.* Turrián. Törökök.

A' 15. 16. *szak.* Tatárok. Tervisóia. Ticho. Toskánia. Tirólisiak. Trauersdorfiak. Tzigányok Spany. Orsz. Turiniak. Törökök, Tunisiak. Algeriek. — Tatárok. Titkos társaságnak. Tobolszkiak Traaber. Tridentiek. Törökök. Tirolisziak.

A' 17. 18. *ban* Tamás Sz. Tipo Saib. Toscán. Traut. Trois Rivieriek. *Turner.* Törökök. — Talleyrand. Theophilanthrop. Toscán. Toussaint. *Turner.* Tibeth. Törökök.

A' 19. 20. *dik szak.* Természetiek. Tehénhímlő be-oltók Tossio. Tsinkitániek. Toussaint. Thecla Sz. Toscán. Trimumpara. — Telkiek. Turiniak. Thuleiek. Tousfaint.

A' 21. *ben.* Tyrusiak. tit. Abdolonym. Trincomaleiek. tit. *Ceylan.* Temesváriak. titulo *Holmi* §. 2. Toussaint. Holmi. §. 17.

TÖRVÉNY 'S TUDOMÁNY - újjítás az Orosz Birodalomban. 1. SÁNDOR Orosz Ts. új Törvény könyv. készíttését bízta egy e' végre kinevezett. Commissióra. Sinormértékül fognak szolgálni ezen munkára nézve a' PRUSZSZIAI Státusokban folyamathban lévő Törvénynek. — Ki-végzette 1. Sándor Ts. hogy ezután nem tsak *Petersburgban*, *Moskuában*, és *Dorbátban* legyenek Universitások, hanem *Kásánban* is, azonkívül az Orosz Birodalomnak két-három nagyob' városaiban; 's mind olyan lábra állíttassanak, mint a' Német Országban lévő *Universitások*. Ezenkívül minden Guberniumi városokban *Gymnáziumok*, 's minden kerületbéli városokban *Oskolák*; egyéb helysékben *alsó Oskolák* állíttassanak. — 1803-dik Decemberének 23-dik napján a' Petersburgi Academicusoknak (kikről lásd Mkh. 2. szak. 42. könyvét) Gyűléseben Gróf *Strogonov* Ts. kamarás és belső Tanácsos Ur fontos beszédet tartott: ezüsti és arany pénzek - osztattak - ki azok-közt, kik magokat munkájok - által meg - különböztették. A' kik az Orosz Nemzetben nevezetes embereknek képeik lefestésében vagy ki-faragásában fáradoznak, 's azokat legjobban talállyák, azok jutalmára esztendőnként tíz ezer *rubl*t rendelt a' Cabinét; a' munkák a' Tsászárság különös palotájába helyheztetnek. Egyik darab földére az említett Ts. Anglus Föld mivelőket szállítt.

U. V.

AZ U. V. BETŰ - ALATT nevezetefek
a' Mkh.

1. 2-dik *szak.* Virágok, Fűvek, fák
's a' t. fűszeres le-írója. Benkő 33. könyv.
— Világ meg-kerülője Kook 36. könyv.
Világ megjárása de la port-szerént 48. k.
Verantzius. utaz. 6. 4. k. Vitruvius sum-
mája. 66. k.

A' 3. 4. *szak.* Wagner. 167. k. Világ
meg kerülő Kook 190. k.

Az 56. *szak.* Urghien. Ujlaki. Várdai
Péter. Vaillant utaz. Verántzi. Victoria
Péter utazása Vitéz. verdun. Volodomir. —
Vandalok. Vavaffor. *Veidener*. P. Veigl.
Vétsei Rorb, Vinid. Virginiaiak Vratisláus.

A' 7. 8-dik *szak.* Uz-nép. Valsechi. Vall-
melsky. Vállis. Ványi. Varro. Vánossi.
Weld. Versetziek. Vedigveira. Veishaupt.
Verbötzi. Ventidius. Volgal Magyarok.
Vizkeleti. Visotsányi. Vizaknai. Vladi-
slaus. I. Vire. Urosci. Witte. — Vaser. Va-
tikániak. Verbötzi. Weislinger. Vicelius.
Ugrin Érsek. Újbányaiak. Zámosi.

A' 9. 10-dik *szak.* Ugraiak. Ulric. de
Nusdorf. Várdai Kata. Várfóiak. Vatikán
püszttítóji. Végheli Magyar Minoriták.
Vindeck Viching. Vitéz János Püspök.
(Zeledin Khán. Zichiné Gróf aszszony.) —
Uchánfszky. Urbinóiak. Urseolus Péter Wat-

terot. *Velentzeiek*. Vincent. Sz. Verónaiak. Vitzai Gróf. Vitriák. Jabak. Württemberg Hg.

A' 11. 12-*dik szak*. Wagnerek. Walton. Válpártiak. Váltúrius. Valesius. Vasvármegyei ditsői. Vályi Klára. Welsperg. Vegetius. *Velentzeiek*. Weisenbach. Vitézi János. — Vavassor. Waldek. Wallis. Wander Péter. Velentzeiek. Venerabil Péter. Veteráni. Wilhelmek Prusz. k. Vioriak. Urijuk-kojálovitz,

A' 13. 14-*ben*. Usakov. Vajkovits. Valentini. Valla. *Velentzeiek*. Villaroínas. Vukassevits, — Ubertin. Ujkaveigérök. Ulmaiak. Utazók. Valla. Vallarsi. Valburga Sz. Valentze — *Velentzeiek*. Vendome. Vieira. Volfenbütlik. Vojnovits. Volney. Vion. Vukassovits.

A' 15. 16-*szak*. Ulrika. Ulfla. Upsá-liak. Vallettaiak. Veronaiak. Welsperg. Világ-vége. *Verbiest*. Vithes. Velentzei Szigetek. Vukassovits. — Valmont Gróf Vendome Verner Habsburgi. Vittembergiek. Volter.

A' 17. 18-*ban*. Weld. Virginiaiak. — Vagner. Vefelényi. Veisenbach. Vidernik. Vindánus.

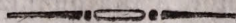
19. 20-*ban*. Utazók. Új Püsp. a' Fr. földön. Versáliak. Vilczek, Visconti. — Valesius. Marchio.

A' 21-*ben*. Villaroel, a' Zsidó folytatásban.

VICTORINUS AFER Plátót deákra fordította, a' pogányságból kereszténységre tért. Rhetorikáttanított Romában, ott majd minden Senátor tanítványa volt, betsü-
letére ezektől özlop állíttatott. Meg-holt mintegy Urunk 378-dik táján. *M. Trin.* p. 459. *cripsit in Epistolas Pauli*, cujus sensus minus plene fuerat assequutus. Extat in Bibl. PP. Victorini Tractatus de voce *Consubstantialis* retinenda. — Libri quatuor de SS. Trinitate contra Arianos inter cetera Victorino adscripta opera valde eminent.

VICTORINUS MANSUS. *M. Trin.* p. 459. Aversa oriundus juxta Neapolim, Abbas Monasterii S. Trinitatis Cavensis, Congregationis Cassinensis, al. S. Justinæ de Padua, Paraphrastica sed eleganter & elaborate explanat ECCLESIASTEN, anno 1580.

VELENTZIEK 1803-ban. Grof Bissingen Udvari telyes hatalmu Commissáriussá tétetett Velentzében. Ott mindenekről úgy szerettetik és tiszteltetik, mint az-előtt Tyrolisban. A' Teátromban meg-jelenvén, örvendetes Vivát kiáltással fogadtatott. Tellyes bizodalommal reménylik mindek, hogy a' zürzavaros időkben el-lankadt Velentzének új elevenséget adnak hasznos rendelései.

X. Y. Z.

AZ X. Y. Z. B E T Ű-alatt nevezetefek
a' Mkh. 1. 2. 3-dik szakaszában *Xenophon*
270. könyv.

5. *szak.* Zamagna. Zrinyiek. Zemlai
Holland. —

6. *szak.* Xav. Sz. Ferentz. Zamorin.
Zéchi. Zibákiak. Zsidók 7. *szak.* Zápolya.
Zsámbar. Zsárnovits. Zsidók Tsinában.
Zuchelli. 8. *szak.* Zámosi.

A' 9. 10-dik. *szak.* Zeledin. Zichiné.
2-dik Püsp. Zugiak. Zrinyi Mik. Zsigmond.
k. — Zápolya. Zenebonáskodók.

A' 11. 12-ben Zenebonáskodók. Zvoi-
nimir. Zsidók. — Zánteiek. Zsidók.

A' 13. 14-ben. Zachariások. Zánteiek.
Zventibáld. zsidók. — Xaver. Sz. Ferentz.
Zálkán. Zák. Zoilus Márt.

A' 15. 16-ban. Xav. Sz. Ferentz. A' 17. 18-
ban. Zalaházi. Zsidó hasonlított. 17. 18. Folyt.

A' 19. 20-dikben. Zamorin. Zsid. 19.
20. Folyt.

A' 21-ban Zsid. 21-dik Folytatás.

ZENE BON ÁSKODÓK Gvadalup-
pében és Sz. Domingóban. Mhirm. 1803. 138
Levéllap. Gvadaluppéből érkezett Levél-
ben így ír egy Fr. Katona. Bajos az Eu-
rópai ifjakra nézve az itt létel: vagy szük-
ség van reájok a' katonai szolgálatra néz-
ve. — Parantsolatot vettünk, hogy a' Fe-

ketekre menyünk. Ha van valami nehéz dolog, ez volt az valósággal. Ebben az erdős hegyes Tartományban, a' hol az utak járatlanok, kövesek, és ide 's tova tekerednek, 's a' hol mindenuntalan hegyről hegyre kell mászkálni, a' hol a' rekkenő meleg majd le-főjtya az embert; könnyű a' hozzá szokott feketének bújkálni; de az Európainak (ez mind keserves) És éppen nem tsudálkozom rajta, hogy az ez előtt négy hónappal érkezett sereg-ből alig van öt száz ember életben. Mind a' Tartomány fekvése, mind a' rekkenő meleg hasznára van a' Feketéknek. Midőn meg-indúltunk a' Feketék-ellen, meg-be-tegedtem, társaimtól el-maradtam: — minnekutánna magamat ki-aludtam, úgy tet-szett, mintha jobban lettem volna. A' fegy-veremet el - vitték magokkal pajtáim, hogy a' Feketék kezébe ne kerüllyön. Fel-keltem, egy Fekete késérni egy szál-lásig kezdett; de tsak hamar szemünkbe tünt, hogy égnek a' szállások, mellyeket a' Feketék meg-gyújtottak. Félvén a' késérőm Fekete tárfaitól, hogy nálok gya-núba ne essék azért, hogy Európai embert késérget, jó éjszakát kívánt, 's azzal előb' állott. Bujkáltam, a' sűrűbe vettem magamat. Meg-sajdítván a' bokrok-közt a' Feketéket tövifen bokron olly sebefséggel mentem, hogy az ág majd ki-verte szemeimet. Nagy ügyyel bajjal tsak ugyan rá találtam tárfaimra. A' még életben lé-

vő embereinknek fele beteg' és azért minden két naphan kerül a' katonai szolgálat, úgyhogy sokszor arra lints üdönk, hogy egy kitsinyt falatozzunk. Az élelmünk bé-sózott husból áll, a' melly olztán a' szomjúságot felette neveli, mellyel a' meleg tartományban azonkívül - is gyötörtetünk: a' mi egy oka, hogy katonáink ki nem állhatták az ide - való élet módját. —

Sz. Domingo szigetéről egy hiteles kereskedőnek illy levele érkezett Amerikából Londonba 1803-dik elején. A' Frantziák és a' Sz. Domingói Feketék - közt folyó had egymásnak ki-irtására tzéloz. Láttam, így ír a' Kereskedő: hogy a' Frantziák négy száz el-fogott Feketét valami rongyos hajóra ültettek, és a' tengerbe fullasztottak. Az e' féle vesztés szokásban van Sz. Domingóban. A' minapában egy Fekete Tiszt, ki még *Tous*. — *Saint*-alatt szolgált, tsónokra ültettetett, 's nagy darab követ kötöttek a' nyakába, 's azután a' kölöntzel-együtt a' tengerbe taszították a' Frantziák; az a' Katona, kire volt bízva ez a' vesztés, hideg vérrel tselekedte azt: 30. Frantzia Tisztek - közül, kikkel ez-előtt 4 héttel ebédeltem, alig van most öt élteben. Admirális *La Touche* azzal tartya, hogy csak harmintz ezer ember tehetne valami fordítottást. A' Feketék othon vagynak forró melegű hazájokban, és az a' melegség, melly az Európai embert halálig izzasztja, az Indusnak erő-

síttésére szolgál. Az Európai születésű katonának a' világ más részéből kell nagy bajjal hordani az éleséget; a' Feketének pedig valamint szállást ad minden bokr, úgy nints-is szüksége valami mesterséges eledelre: holmi gyökerekkel jól lakik, melyeket minden hegytetőn talál. Azomban ha az Indus bé - hinti hamuval annak rendi-szerént tzukornádat termő földet, négy hét múlva hasznát veheti. Éhséggel hát nem lehet meg - szorítani. Mennyi pusztítást tesz azomban az uralkodó nyavala a' Sz. Domingóban lévő Frantzia seregben! tsak olyan forma a' Frantziák és a' Feketék - közt tartó had, mint mikor a' hajs legény küszködik valamely nagy hálal a' tengeren; vagy mint mikor a' levegő égben fel - emelkedő hajón kergeti valaki a' Sast. A' Feketék égetnek, pusztítanak mindenütt a' hol meg - fordúlnak. Pénzek elég van. — Párisból Sz. Dominóról 14. Jánuar. 1803 ban ezek irattak. A' Frantziákat Sz. Domingó Szigetében még eddig - is nyughatatlanítták a' békétetlen Feketék. Mindenek úgy tartják, hogy részszerént az egygyesült Amerikai Státusok; rész - szerént és még jobban pedig az Amerikában lévő Anglusok ösztönözése zavarta 's lázzasztotta - fel a' Feketéket újra, kik a' nyughatatlanoknak bé - lopják üdöröl üdöre a' hadi segítséget, és pénzel szédítettik - el a' szavokra hajló Feketéket; nem gondolván - meg, hogy

a' békételenség lelke szinte úgy meglep-
heti az Ánglus Colóniákat, mint a' Szent
Domingói Feketéket. Ismét Párisból, 20-
dik Jánúariusban. Nyakrafőre szedik Fan-
tzia Országban a' Colóniákba küldendő
katonákat: mivel a' mostanában innen-is
amonnan-is érkezett tudósítások szerént,
szorúl a' kaptza a' Colóniákba számosan
küldött Frantziákra nézve. Hat felé-is ver-
buálnak ezen tzelra: minden be-állhat a'
szedendő sereg közé, a' ki tsak fegyvert
viselhet, és a' kinek kedve van meg-látni
Napnyugoti Indiát. A' szökött katonákat
mindgyárt ezen seregbe adják, ha kézre
kerülnek. Generál Rochambeaut a' Con-
sulok sz. Domingói Fő-Generálissá nevez-
ték, Le Clerc után. Ennek haláláról, és
a' sz. *Domingói Zenebonákról* lásd ezen M.
Kháznak jelenlévő 21-dik szakaszában a'
Holmi nevű titulust §. 13. *Touissainról*
hosszszas tudósítást láthatni a' M. Mkház
19-dik szakaszában a' *T.* betű alatt, és a'
20 dikban, a' *T.* betű alatt *).

ZOZIMUS. Pogány Görög Augusztus
idejétől fogva Honoriusig vezeté az ő Hi-
stóriáját. Nagy Conflántinusnak ellensége,
a' pogánnyá lett apostata nevű Juliánus-

*) ROCHAMBEAU hamar osztán a' Feketék
közül a' velek tett ütközetben tizenkét ezer Feké-
tét kontzolt-le, annak további segítségére a' Ge-
nuai parttól a' Fr. Lengyel katonák-is kéntelenít-
tettek el-hajózni egyebekkel, Bedon Contr. Admi-
rális alatt.

nak pogány pártfogója. Hibájit elé-szám-lállyá Possevinus in fine Apparatus Sacri. Urunk 400-dika táján élt. A' mint Fótzius mondja, nem Historiájának új írója, hanem Eunapiusnak ki 's le-írója; főképp a' jó Fejedelmekre való káromkodásban. *Leuvenclai* János találá-fel a' könyveit, 's deák-ra tette. Ezen Lutránusnak Zósimus ki-adásában, Francofurti 1590. a' Spanyol Expurgátor némelly sorokat ki-töröltetett. An non expungenda quoque in ipsa *Apolo-gia* Zozimi, libris a Leunclavis propo-sita? Mich. Trin. *Idem* p. 508. Notat. P. *Theophil. Rajnau.* ubi agit de utilitate, quæ hauriri potest e libris quorundam *Gentilium* res Christianas mordentium, ut *Luciani*, *Eunapii*, *Juliani*, *Simplicii*, *Epicteti*, *Rutilii*, *Ulpiani*, & *Aurelii Victoris*, quod ex ZOZIMI in *Monachos* furore, quem L. 5. Historiæ prodidit, illustre Testimo-nium habemus pro *veterum Coenobiorum Redditibus*. Ait enim Ethnicus Historiogra-phus: *Monachi qui vocantur, hi legitimis nuptiis abstinent* (videant Lutherani qui Lutherus agamos Monachos sit detestatus) *et tam in Urbibus, quam in vicis populosa Collegia complent hominibus non maritatis, nec ad bellum, nec ad alium Reipublicæ usum necessarium idoneis, nisi quod astutia progressi ab eo tempore in hunc usque diem, magnam agrorum partem ad se transtulerunt, et sub praetextu, quasi pauperibus omnia communicent, omnes prope dixerim, ad ino-*

piam redegerunt. Discant Sæculares, qui Monasteriorum possessionibus invident, quales habeant sectenturque Magistros. Ex quo *Zozimus* conquestus est, quatuor ferme et decem Secula sunt elapsa, et tamen Christus in suis pauperibus passim indiget, et abundantes in seculo obtinuerunt divitias. Nimium videtur quod Ecclesiis erogatur, & nunquam satis est, quod luxus consumit, et luxuries absorbet.

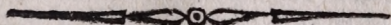
ZAHLEIEK, Damask és Alepo között. *Browne*, kinek utazási meg-vannak a' Mkh. 17-dik szak. a pag. 26. Damaskusból Alepo felé utazván így ír Zahlé felől. pag. 404. ZAHLEE nagy város, hanem egészfzen, jobbára keresztény lakosokból áll: hét száz katonát ki-állíthat az ütközetre: öt a' része, vagyon mindeniknek tulajdon Scheikje, ki mindenik arra ügyel, hogy a' Lakosok a' Drúsok Emirjének megadják az adót. Panaszolkodnak az ő keserves szorongattatásokról. Mindenfelől hegyekkel környékeztetnek; de a' miatt a' sáskák sűrű serege meg-meg látogattya őket. Sok dohányt nevelnek. Zahlle mellett mutattatik az a' koporsó, melyet Noe koporsójának mondanak a' lakosok: hofszában hatvan lábnyi; 's Noe magasságát szint annyi lábnyinak tartják. Én (*Browne*) azt vízvezető hajdani tsatorna darabjának tartom lenni. Ezen táju keresztény Catholicus és Görög rendtartásuak között mérges a' gyűlölködés.

ZANTEIEK. *Zante*, vagy *Zacynthus*, egygyike az Jóniai tengeren fekvő, 's nem rég a' Velentzei hatalomhoz tartozott hét szigeteknek (a' többi neve: 1. *Corfu*, vagy *Corcyra*, 2. *Paxu*, máskép *Ericusa*, és *Antipaxu*. 3. *S. Maura*, vagy *Leucade*, 4. *Curzolari*, három szigetetskék rakása. 5. *Theaco*, vagy *Ithaca*, 6. *Cephalonia*, a' 7-dik *Zante*.) Jászfziba azok a' Kajmakán nevű fő emberek, kikre az ideig tartó vezérlés bízódott addig, míg az új Vajda meg nem érkezett, azt az igen különös hírt hozták Confiántzinápolyból, hogy *Zante* szigetében olly nagy volt nem régiben a' föld-indulás, hogy az egészen el-süllyedt; és tenger van ott most, a' hol az előtt feküdt a' nevezett sziget. Ezen Zántei föld-indulás talán akkor történt, midőn Temesvárt, Brassót, Bukarestet, Jászfzit, 's a' *Holmi* titulus alatt §. 2. ezen 21-dik szakaszban említettett helységeket a' föld-indulás igen meg-rongálta, vagy leg-alább ijedtségbe ejtette. Akkor Jászfziban a' föld gyomrában küszködő erő az épületeket fel-emelte, tartván négy vagy öt minútumig; ha tovább tartott volna, Jászfzi rakásra omlott volna; így is a' kára négy millió piásztérre számláltatik. *Galats* nevű városban a' Duna partján, nem meszsze a' fekete tengerhez, negyven embert temettek el, rész szerént a' le-dült Templomoknak omladékai. Azomban *Zante* el-merüléséről 1803-dik Februáriussáig bizonyító új hír nem

hirdettetett; sőt Fr. polgár *Sebastiáni* 1803-dik elején az ő Levánteí úttyában meg-látogatván a' hét szigetekből álló Respublikát, bé-ment *Zántebe*-is. Említette minnyájoknak: hogy azon szigeteknek mástól való nem függését a' Fr. Respublica oltalmazni fogja egyetértvén az orosz Tsászári Felséggel, és a' nagy Úrral.

ZELIGDES. A' Konfántzinápolyi Birodalom szomszédságában a' *Hunnusok* királyi nagy tartományokkal, és temérdek népekkel bírtak első *Justinus* Ts. idejekor, Urunk 520-dik észtendeje táján. *Zeligdes* Hunnus Király azok közt olly nagy hatalmu vólt, hogy tartanának tőle mind a' *Persák*, mind a' Konfántzinápolyiak, *Cabadesnek* Persák Királyának idejében. Háborút készített *Cabades* Jusztínus ellen. Ez, hogy a' Persát bizonyosabban meggyőzze, a' Hunnusok Királyaihoz folyamodott jó summa pénzt olstvan reájok. *Zeligdes* Hunnus Király el-vévén az ajándékot, meg-esküdt, hogy húsz ezer fegyveres embert állít elő Jusztínus Tsászárral segítségére. De mivel *Cabades*-is küldött neki ajándékokat, ígért annak-is segítséget, és Jusztínus ellen küldendő katonákat. Meg-indulván az álnok ember tettén Jusztínus, 's *Cabadeshez* követeket küldvén, inté: lássa-meg, mi tsalárd emberre támaszkodik. Hivattya *Zeligdest* a' Persa király, kérdi; Vette Jusztínustól ajándékokat? Az azt igazán meg-vallotta, Ca-

bades *Zeligdest* azonnal meg-ölette, a' né-
pére egy sereg katonát küldött, 's a' tá-
borban veszteglő vitézeit midőn senkitől
sem tartának, le-kontzoltatta. F. B. *kéri*
in Fl. Anicio Justino an. 522. p. 99.

A' ZSIDÓ SZÓKNAK

*A' Magyar és egyéb Nemzetű Szókban talál-
landó hasonlításának*

XXI-dik FOLYTATÁSA.

יָצָא = JATZAH. in H. HITZIAH.
Stravit. Jatziah, matzia, &c. stratum, pavementum, padimontom, per & fin. *Jatza*, exivit. Valamel-tziehen lyikből eredhetett a' *tziehen*, a' fok toldalékival együtt. Maga le-ve-tésével az embernek, le-szállását is jelenti a' *jatzah*, vagy *hitziag*, in 1. pers. *atziagh*, valamelly olvasással. —

אָנָה = ANAH, quo? hová? ubi?
Én. *Anna* quæso! *ani*, vagy *aeni*, ego
ego *én*, melly Magyar szó eme' zsidó-
tu ból eredt; valamint az *attah* = Tu,
Te. szóból, a' *te*, *tu*, *ti*, 's erős, v.
gyengéb ki-mondással, amabból;
Ti. engo, ego; emebből *טו* eredhetett
טו *טו* = *tu*, Dorice *τὸ*. — PSAL. 138.
hu. hebr. 139. v. 7. *QVO* *ibo a spiritu*
ő *tuo? et quo a facie tua fugiam?*
ANAH aelek mi *rucheka?* ve *ANAH*
mi *phaneika* *aebrach?* v. 8. *si ascende-*

*ro in cælum, tu illic es: si DESCEN-
DERO in infernum, ades.* Aím aeszak Éjszak.
schamaim, scham ATTAH, ve A- ól.
TZIAHH scheol, hinneka. Lásd a'
7-dik Folyt. Mkh. 13. szak. p. 122. *

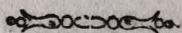
בֶּת-צִיּוֹן = BATH-TZION. vagy
Bath-Sion, vagy Vathsion. *Filiae* Vátz.
Sion. A' Zsidók Sionnak, 's Jeru-
sálem' leányinak szokták nevezni
egyéb városokat. Lásd ZACHA-
RIÆ 9. vers. 9. és Menochiust in
MATTH. 21.

הָלָא = HALÁ, ascendere. Mind
fel-menést, mind pusztán, merő
menést-is jelent. Sæpe apud Hebr.
idem est, quod simpliciter ire. *Me-
nochius* in MARCI. 10. Abból eredt
a' Frantzia *Aller*, *Allé*, *Alon* 's a' t. Allér.
de nem a' Német *Alle*, mert ennek alle.
's a' Görög *hol*-osnak eredete a' ὅλος.
כֹּל = col, omnis, totus.

שׁוּף = SCHUPH, conterere,
conculcare, tiporni, zuzni. Abból
a' Magyar ZSUP = szalma-kéve, zsupp.
manipulus stipularum **) PSAL.
138. Hebr. 139. v. 11. *Et dixi: for-
sitan tenebrae conculcabunt me: ie*
SUPHENI.

*) Lásd leg-főképpen Mkház 16-dik
szakasz, 16 dik Zsidó-folytatás, a pag.
192. ad 193.

**) ZSÜFA, Jus. Jurulentum croca-
tum. *Párisp.* talán törött lész?

בֶּעָר = BEGAD, circa, circum, pro: *begadeni*, pro me, circum me. *Ve Lajla*, Aor *begadeni*. Így vagyon most a' Zsidó nyomtatás, a' mi ennyit tesz: etiam nox lux (est) vel lucebit propter me, vel, circum me. A' Vulgata Autora itten nem *begadeni*, hanem *be ghadeni*, azaz: BE EDENI olvasott; el-választván a' *b* = *in*, betűt az *edeni*-től. —

בֶּעָר = BEAD, vagy *begad* = hedone circum. עָרָן = Heden, vagy gheden, voluptas, deliciæ, 's ugyan a' görög *hedone*, gyönyörűséget jelentő szó-is a' Zsidó *hedenből* eredt, eden. melly szót *eden* módra szokás ejteni. PSAL. cit. v. 11. *et nox illuminationis mea in deliciis meis*, BE - HE - DENI. v. 12. *Quia tenebrae non obscurabuntur a te, et nox SICUT DIES ILLUMINABITUR*. Gam chofchek lo jachosik, ve lajlach CAJOM IAIR. A' *jair*, illuminabitur, az אָרָר = *lucere*, *Lux*, szokat jelentő Zsidó szóból eredt. Olvashatni: Aurora or, aor, aur. Így az *aurora* forrott belőle, és ὥς Dorice, pro ἡώς, *aurora*. S. AUGUSTIN. in hunc PSAL. pag. 978. vet. edit. *Nox est quamdiu ista vita agitur. Quomodo est nox illuminata? Quia Christus descendit in noctem. Accepit Christus*

stus carnem de isto sæculo, et illuminavit nobis noctem. — Caro Christi de luto facta est; sed Verbo suo lucet, invenit perditos. Et nox illuminatio in deliciis meis. — Deliciae nostrae Christus. — Clamores istæ vestri, gaudia ista vestra unde sunt, nisi de deliciis? (de Christo prædicato) Vide L. Psalmorum juxta seriem divini officii *Explicatio*. pag. 68. Edit. Cassovi. 1786.

יחך = IACHAD, adunatus fuit IECHAD, simul, una, totaliter totum, egyetemben egészen, olv. egy. *iechd*, hasonló a' M. egy; az יחך = *aechad* szó-is, melly egyet jelent, olvastathatik, egy. JOB. 10. v. 8. *Manus tuæ fecerunt me; iadeika hhiszszabuni: et plasmanerunt me* szab-ni *TOTUM in circuitu: ve iahhasuhni* IECHAD szabib, *hhaszab* = doluit, effigiavit, fájlalt, formált. — Abból eredhetett a' *szabást* jelentő szó, a' *szabib*-ból pedig az olyan *szó* szoba. *ba*, melly kerületes sétálásra való. HHASZA fecit. *Mahhaszeh*, opus, opificium. Azokból eredhetett mind ház. a' ház, és a' *haus*, mind a' *máz*. máz.

יךך = BQUER, quæsivit; ha-quæro. hasonló *quæro*. BOQUER, mané; hasonló *wacken*. BAQUOR, armentum, boum, hasonló ökör. Olvas- ökör. hatni *voqr*, abból *vochr*, *vochs*,
P

- ochs. ochs. A' ki-mondások változtat-
tyák a' szókat, mindennapi tapasz-
talás szerént. Ez az egy pár betű
רָח = RH, vagy RGH hol jó barát-
tot jelent, hol azt a' mi el-tört, 's
emekkor talán így mondatik-ki:
rong. *rong*, mellyhez hasonló *rongáлом*,
rongy. és *rongy*; ha elejbe *a* vettetik,
chald. *argh*, annyi, mint valami-
nek *al*-része, imum, infimum; 's
arcas. így abból eredhetett az *Arcas*, *al-*
oszlop. A' Constántzinápolyi *Sofia*
bolthajtásinak *al*-oszlopit; mellye-
ken fekszenek, valamint ugyan
azon város víz-vezető tsatornáji
bolthajtásinak *al*-oszlopit-is Arcá-
soknak nevezi *Dalla-vays* p. 177.
- Nála. נַחְלָה = NACHALA, possessio,
hæreditas, olvashatni; *náhála*,
hasonló *Nála* (mint tulajdona) A'
mi nálam lévő, mint enyim, az
birtokom. רָחָה = *rahah* = pavit,
rexit. Nasza = נָשָׂא, tulit, protulit,
fel-emelést, magasztalást jelentő
szó. PSAL. 27. Hebr. 28. v. 9. *Sal-*
vum fac populum tuum Domine. Ho-
schibhah æth hhammeka, *et bene-*
dic hæreditati tuæ: u barek æth NA-
rege. HALATHEKA, *et REGE EOS*,
regem. u REGHEM, ve naszszam hhad^a ha
rex. hholam. *Et extolle illos usque in*
æternum. A' naszá-ból, a' mint hal
ponttal íratik, ered a' naszia

נשיא: princeps. Abból *násznagy*. Ar. Nász-
chitriclinus. paranympus. Job' nagy.
pontal, *seduxit, decepit*. Ha *h* a'
vége, *naszah*, felejtést, költsönö-
zést jelent. Massa = debitum, mu-
tuum. hasonló *Másé*. — Naschim = *Másé*.
mulieres, alszszonyok. *Zsena*. *Zsena*.

רחם = RACHAM, intime dile-
xit. PS. 17. heb. 18. v. 2. *Diligam*
te Domine fortitudo mea: ærchame-
ka, רחמך Jehova chizeki. olvas-
hatni *eremka*. hasonló *öröm*. — ör- öröm.
vendeni a' dolgot = szeretni. örven-
deni az Isten igéjét = szeretni. A'
ח, e betű módra mondatott-ki né-
ha napján; a' *racham* tehát így,
mint *raem*, az *ærcham*, mint *aerem*,
örem, öröm.

חרר = CHARAR exarsit, exustus,
ustulatus fuit. Abból eredhetett a'
korom, fuligo, ahoz hasonló a' *ka-* korom.
ra = fekete mint a' korom. *kara-* kara.
dengis kormos színű tenger, *kara-*
kalpag kormos kalpag. Author de
Initiis Jazygum et Cumanorum pag.
30. Nigri autem Cumani posteri
erant Hunnorum Nomadum ad Cau-
casum, nigri ob cutem minus can-
didam. iisdem dicti *kara-kalpagii* a
nigris pileis (fors fekete kutsma) kabag.
kara-kalpagii idem sonat, ac Feke- lásd itt
te kalpagosok = kormos kalpaguak. ח.
כנא = *cala*, vagy *cla*. clausit, co-

clavis. hibuit. coercuit. Ebből eredt a' *clau-*
kults. do, *cla-vis klu-vs. kul-ts.* Zsidóul a'
kults neve *maphettech.* ex *phatach,*
 pateo. aperuit, quasi instrumentum aper-
 zárom. torium, patefaciens. a' zárás neve
 pedig *szagur* = clausum, ex *גדר* =
szagár clausit. Ebből eredt a' zár,
 zárom. ISAIÆ. 22. v. 22. *Et dabo*
CLAVEM Domus David super hume-
rum ejus: ve natatti MAPHETECH
Baith-David alschicmo: et aperiet,
et non erit qui claudat: u palach,
ve vain szoger: et CLAUDET, et
non erit QUI APERIAT ve SZA-
GAR, ve ain PHOTEACH. A' nyi-
 tó és záró kults a' sz. Írásbán né-
 ha a' titkok tudományát, p. o. a'
 sz. Írás' titkainak értését jelenti;
 néha valakinek ditsősséggel és fel-
 séggel tündöklő hatalmát. Illyen
 a' Menyország kultsa, melly sz.
 Péternek adatott. *Claves Regni cae-*
lorum. Illyen a' Krisztus vállán hor-
 doztatott kereszt, mint Egen föl-
 dön felségesen ragyogó fő hatal-
 mának jele, és kultsa.

PERERIUS in Apocalyps. Dis-
 put. 13. in c. 3. v. 7. *Haec dicit*
Sanctus et verus, qui habet clavem
David: qui aperit, et nemo claudit:
claudit, et nemo aperit. — Clavis
præter vulgarem usum, in scriptu-
ra duo significat: 1. scientiam re-

rum abditarum, et occultorum mysteriorum. — 2. Insignem aliquam potestatem. — pag. 813. Magnam profecto cum Isaiae c. 22. v. 22. habet cognationem Apocalyps. c. 3. v. 7. — Patres et antiqui Ecclesiae Doctores, istud Esaiae de Christo vaticinium de *sanctissima cruce* interpretati sunt. TERTULLIANUS adv. Judæos in hunc Isaiae locum: Quis omnino Regum *insigne potestatis suae humero* præfert? et non aut capite *diadema*, aut in manu *sceptrum*? - - Sed solus Rex novorum seculorum Christus Jesus, gloriam, et *potestatem*, et sublimitatem suam in humero extulit, CRUCEM scilicet. S. AUGUSTIN. Christus principatum super humerum habuit, quando CRUCEM admirabili humilitate portavit.

פַּי = GHAIM. fons, oculus, color. olv. ghen. hasonló *genæ*, genæ, ortza, szemhéja. *Mahhin* = fons. kút. ISAIÆ 12. v. 3. *Haurietis aquas in gaudio de FONTIBUS Salvatoris*. Jesu. u schabbettem maim be szaszson mi MAGHAINEI Hajeschua *) DU.

*) LÁSD Mkház. 13-dik szakasz. 7-dik Zsidó Folytatás pag. 144. 145.

HAMEL. Atque ex hoc loco recte colligitur, Sacramenta Novæ Legis multiplicem gratiam velut vasa, aut fontes continere. — Az Üdvözítőnek, a' Jesusnak kúttyai most a' Szentségek; jövendőben az Isterfzine boldogított látása. — PERE-RIUS in Apocalyps. c. 7. v. 17. etc. *Agnus reget illos, et deducet ad fontes aquarum.* — In cælo Sanctos omnium malorum vacuos; plenosque bonorum omnium — Rex et Dominus omnium Christus pascet, et reget; non sicut in terris per Ministros suos vel invisibiles, ut sunt Angeli, vel visibiles, ut sunt Principes et Rectores populi sui in terris: sed immediate per semetipsum; non jam dirigendo ad finem adipiscendum, sed in adepto jam fine immutabiliter conservando: reget ita voluntatem et intellectum eorum, ut nec ullo modo peccare, aut decipi, nec nullo malo vel corporali vel spirituali, vel culpæ vel poenæ tangi queant. Per FONTES verò aquarum, ad quos Sanctos deducere dicitur Agnus, significatur plenitudo scientiæ rerum omnium, exuberantia indeficientis gaudii, inæstimabilis opulentia cælestium divitiarum, ineffabilis Beatorum honoris et gloriæ splendor, exsupe-

rantia purissimarum, et svavissimarum atque perennium voluptatum, et ut verbo dicam, bonorum omnium segura et æterna possessio. (S. David hæc contemplans et admirans) erupit in illa verba: *psal. 35. v. 8. 9. 10. Inebriabuntur ab ubertate domus tue, et torrente voluptatis tue potabis eos: Quoniam apud te est FONS VITÆ, et in lumine tuo videbimus lumen.* — Est unus *fons* cælestium bonorum, et sunt multi *fontes*, unus est *fons* respectu Dei; sicut et una beatitudo omnium, quia unus est Deus objectum beatificum omnium. Multi autem sunt *fontes*, propter multiplicem videlicet, et disparem beatitudinis participationem, et quia una illa visio Dei beatifica præstat Beatis omnium bonorum gustum, atque oblectamentum, ut de ea vere dici queat, quod de Manna divinitus dato Judæis in deserto, scriptum est illis verbis: *Angelorum esca nutritivisti populum tuum, et paratum panem de coelo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis svavitatem.* etc. SAPIEN. 10.

γν = NAGAHH, tetigit, percussit, læsit. hasonló *nagen*, rode. Nagen. re. nageln, affigere clavis; hason-

lő ama' Zsidó szó is, mellynek a'
 nageln. nagahh Zsidó szóban נ a' vége,
Nagach, feriit, cornibus petiit: ha-
 sonló a' hegedű vonást, musika
 szerzámot pengető *nagan* szó-is;
 nyeget. mellyben ha *n* = *ny*, abból ered-
 hetett a' *nyeggetés*. A' נגה = *nagah*
 is hasonló, fényességet jelentő szó.
Nogah, Chald. *Nogaha*, splendor.
 mico. Az *m* betű ha *n* helyébe tétetik,
 hasonló *mico*. ISAIÆ 60. v. 19.
Non erit amplius sol ad lucendum
per diem, nec SPLENDOR lunae il-
 járó. *luminabit te: u le NOGAH* ha ireach
lo iaor lak: sed erit tibi Dominus in
lucem sempiternam, et Deus tuus in
gloriam tuam. DUHAM. hic. Ec-
clesiæ triumphantis statum descri-
bit. APOCAL. 21. 23. Et civitas
non eget sole, neque luna, ut luceat
in eis: nam claritas Dei illuminavit
eam, et lucerna ejus est Agnus. —
APOCAL. c. 3. v. 12. Et scribam
super eum nomen Dei mei, et nomen
civitatis Dei mei novae Jerusalem,
quae descendit de coelo a Deo meo,
et nomen meum novum. PERERIUS
Disputatione 16. in Apocal. pag.
816. — Placet mihi, si quæ alia,
nostri Riberae) interpretatio. Is*

*) RIBERA meg-ismértetik a' Mkház. 10-dik
 szakaszában az R betű alatt. p. 139.

putat illud: *scribam super eum nomen Dei mei*, propterea dictum esse: quod homines in rebus pretiosis, sibi que valde charis, et in quibus maxime gloriantur, *nomen suum inscribere solent*; ut intelligatur eas res ipsorum esse proprias. Nomen itaque Dei, super *victorem* scribitur: quoniam ille peculiariter *eius* esse dicetur; et præcipue atque eximie ab eo amabitur, et honorabitur. — —

Scribetur etiam super illum nomen *Jerusalem*, quoniam ille donabitur civitate cælesti, futurus cæli perpetuus incola. — Dicitur autem *Jerusalem nova*, non in se, cum ab initio mundi fuerit; sed *respectu cognitionis hominum*, quibus longissimo tempore ignota fuit; et per Evangelicam prædicationem innotuit præcipue. *De coelo descendit*; quia cognitio cælestis patriæ, æternorumque bonorum et gaudiorum, quæ iustis in cælo parata sunt, de cælo *revelata* est, per Christum, Apostolos, aliosque Prædicatores Evangelii. Dominus ipse exorsus est prædicationem his verbis MATTH. 4. *Paenitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum*. — Nomen *novum* est nomen JESUS, cetera Christi nomina complectens

quodammodo. Novum, tamquam
Homini facto conveniens. *)

שַׂתָּה = SATAH, bibit, convi-
 satio. vatus est. *setiah, misteah*, ivást,
 vendégséget jelentő szók. Azokból
 eredt a' *satio. mixtio*. AB — STE-
 abstem. MIUS. Bor nem isza. GEL. Noct.
 Attic. L. 10. c. 22. p. 362. Bipont. —
 Qui de victu atque cultu populi Ro-
 mani scripserunt, mulieres Romæ
 atque in Latio ætatem *abstemias*
 egisse, hoc est vino semper, quod
 temetum prisca lingua appellatur,
 abstinuisse dicunt. - Bibere autem
 solitas, ferunt loream, Passam,
 murinam, et quæ id genus extant
 potu dulcia.

יָאָר = JEOR, vagy JÁR Ri-
 vus, fluvius, folyó-viz. hasonló
 Járó. Járó-viz, abból eredhetett az At-
 Vior. lás hegyi viz, mellynek neve, a'
 v = és, elejbe-ragasztásával *Vior*.
 Plinius Hist. Nat. L. 5. c. 1. Ad
 Dyrin (hoc enim Atlanti nomen es-
 se convenit) — interveniente flumi-
 ne, cui nomen est *Vior*, olv. *ve-iar*.

אָח = ACH, frater, focus, ach!
 Acs. batyo, tüzhely, ah! b betűt vetvén
 baty elejbe, támaszták a' *bách, báty* és
 öts. a' többi ötsét batyát jelentő szót.

*) PERERIIUSNAK bővebb' ismertetését lásd
 Mkh. 18-dik szakasz titul. *Perer Benedek* a pag. 123.

Az Avar népnél a' frater = *vacz*: *vác*z.
 ch = ח, úgy olvasták, vagy mon-
 dák-ki, mint cz; vagy a' *ty* erejét
 nem tudták ki-írni a' veleik beszél-
 lõ Orosz tudósok, Hogy p, b, v,
 f, m betükkal meg-toldatnak a'
 szók eleji, nem újság. Némelly
 Tatároknál a' *fráter* = *Vaufz*,
Vát., némelly Törököknél *Bátya*: bruder
 A' Persáknál *Bradár*, 's ez merő frater.
bruder. A' כר = *bar*, *fiu*, és a'
 כר = *dor* nemzetséget jelentő szó
 szülhette a' *bradar*, *frader* etc. szó-
 kat.

אגר = ÆGARAK *adstabo* תי-ægarak
bi vigilans. hasonló ἐγείρω *exper-* ἐγείρω
gefacio, fel-ébreasztem, ἐγείρομαι *ex-*
citor, γρηγορέω *vigilo*. ex גר *hga-*
rak, ordinavit, vigilans stetit. צפה
 = TZAPHA. *speculatus est*. *atza-*
pheh, *speculabor*, *videbo*. olv. *jsa-*
pheh. Abból a' Görög σαφής *mani-*
festus, 9. *clare visus*. PSAL. 5. v. 5. *vacken*
voker ægharak, *leka*, *ve aszaphéh*. σαφής.
Mane astabo tibi et videbo.

חנ = CHANAK. *initiavit*, *de-*
dicavit, *chancah* *in*itiatio, *dedica-*
tio. olvashatni *enceh*. hasonló *ence-* encæ-
nia. 's talán abból eredt a' Görög *nia*
 szó καινός. *novus*. Qui *novas vestes* καινός
induerunt, *encaeniare* dicuntur. A.

חתן = CHATAN, CHOTEN,
 a' külömböző ki-mondás-szerént,

- amita. affinis, gener, socer, sponsus. ki-
mondhatni az אָמ = AM szóhoz-
való foglalatáskor *am cheten*, ami-
ten, 's végtére *amita* eredhetett be-
löle. *Amita* = Atyám nénnye. *Ami-
tini*, két atyafiak, két nénék, vagy
bátyák fiai
- kapós. חָפֵץ = CHAPATZ, voluit,
optavit. kapott rajta.
- jaceo גִּיר = GUR. peregrinari, habi-
tare.
- jaceo יָצַב = JATZAB, constituit,
permansit. PSAL. 5. v. 5. *Non
Deus volens iniquitatem tu es.* Lo
El chapetz (vel *chaphots*) reschaim
rosszak. attha. Nem kapós a' rosszaságo-
kon te *Ibid* v. 6. *Neque habitabit
juxta se malignus*: Lo jeguruka ragh.
jace- *neque permanebunt injusti ante oculos*
bunt. *tuos.* lo jitjatzebu hollelim le ne-
genæ. ged ghejneika.
- ölezők. חָפַר = TAPHAR. consuit. var-
rott. A' végéből eredhetett a' var-
varr. *rást* jelentő szó. Abból forrhatott
tapura- a' szövő varrással készítettetni szo-
na kott háló-lepedő neve, mellyben
a' Brásilusok hevernek. A' neve
Tapurana.. A' Brasilusoknál a' Man-
dióca-liszt neve *öi*, a' gyökér Zsi-
dó szó חַיָּה chaja, *vlxit*, olvastát-
hatik *eia*, *öia*. élet. A' Magyar-is
életnek hívja a' gabonát. Lásd *Ec-
kart* Mkh. 5-dik szak. a p. 329.

קכע = KOBAGH. galea cassis. ן.
hasonló *hobak*, viztartó edény, út-
ra - tsutora - módra: a' kalpag - is kobak.
abból eredhetett, melly az előtt — kalpag.
kabah lehetett.

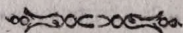
חרב = CHEREB, gladius. ol-
vastathatik *choreb*, 's így szárazt
és szárazságot jelent; valamint pusz-
tultat, és pusztítást - is. Így *orbis* orbis.
eredhetett belőle. 's ebből az árva. árva.
orbis, mindenéből ki-hült, ki fo-
gyott. *orbis parentibus*. árva. Ha
a' kardot, szablyát jelentő *chrē* szó
így mondatik-ki: *choreb*, akkor ha-
sonló hozzá ama' *hollót*, *corvus* *corvus*.
jelentő Zsidó szó חרב = ghoreb,
vagy, hhorev, vagy *ghorv*. 's ugyan
ebből származott a' *corvus*. melly
ghorv - nak végéhez a' deák *us. t* ve-
tett; a' görög *αχ* — ot. *κοραξ* = *corv.* *κοραξ*.
us Ariel - leo fortissimus. A' régiek,
a' mint Hálíkarnáfsusból meg-mu-
tatám, F. V. betűkkel töldötták a'
szók' elejét. Így az Arielből *Faler*, Vále-
Valer kerekedhetett. mintha *mon-*
rius.
danám: Oroszlánynál oroszlányob
erejű. Illyen volt Dávid. 1. Reg.
17. 36. *Nam et LEONEM et ursum*
interfeci ego servus tuus. Gam et hacken
HAARI gam ha dub hikka abede-
dob.
ka. A' *Furius* szó-is F. elejbe ve- *Furius*.
tével támadhatott a' *har*, mons,
hegyet jelentő Zsidó szóból. 1. Reg.

17. v. 3. *Et Philisthiim stabant supra MONTEM ex parte hac, AL HA HAR MIZZE, et Israel stabat supra montem ex altera parte. AL HA HAR MIZZE.* Ez az Izrael és Philiszt. tábor a' *Dommim* határinál állott egymás - ellen készülvén. 1. Reg. 17. 1. BE APHES DAM-
Apius. MIM. אִפְסִי = APHS. fines. olv. *aps.* Abból eredhetett *Apius*. A' Goliátot *Gállusra* változtatván; az Oroszlány - ölő erős Dávidot pedig *Váleriusra*, azt a' Goliát kardját, חֶרֶב = *charbo*, gladium ejus, *ghorbra*, corvra. hollóra magyarázván, a' Fenitiziai, vagy mások beszédei, kiknél elhíresedett Dávid vitézsége, idővel, illy történet írásra adtak alkalmatosságot a' Romai Annálisok első Írójának, kik néha néha talán az Írásban görög példát követhettek ama' vers - szerént; *et quid quid Graccia mendax audet in Historia.*

AULUS GELLIUS Noctium Atticarum Lib. 9. cap. 11. a pag. 318. Editionis Bipontinæ an. 1784. „ Marcus Valerius, L. Furio, claudio Appio consulibus, fit tribunus militaris. Atque in eo tempore copię Gallorum ingentes agrum Pomptinum insederant: instruebanturque acies a consulibus de vi ac mul-

titudine hostium satis agentibus.
Dux interim GALLORUM, *vasta*
et ardua proceritate, armisque auro
præfulgentibus, grandia ingrediens
et manu telum reciprocans incede-
bat: perque contemptum et super-
biam circumspiciens, despiciensque
omnia, venire jubet et congregari, si
quis pugnare secum ex omni Ro-
mano exercitu auderet.

1. REG. 17. v. 3. *Et Philis-
thiim stabant super montem (el-ha-
har) ex parte hac, et Izrael stabat*
supra montem (el-hahar) ex altera
parte: vallisque erat inter eos. v. 4. *Et*
egressus est vir spurius de castris
Philisthinorum nomine GOLIATH,
de Geth, altitudinis sex cubitorum
et palmi: v. 5. *Et cassis aerea su-
per caput ejus, ve ghaobah necho-kalpag.*
schet ghal roscho. et lorica sqcma-quasso.
ta induebatur: ve schirion quas-quasten
quaschim hua porro pondus loricae kasket.
ejus, quinque millia siclorum erat. v.
6. *Et ocreas aereas habebat in cru-
ribus: et clipeus aereus tegebat hu-
meros ejus.* v. 7. *Hastile autem hastae*
ejuserat quasi liciatorium texentium. minerva
ve chetz chanitho ki menor aore-arach-
gim. — v. 8. stansque clamabat ad ne-
versus phalangas Izrael, et dicebat
eis: Quare venistis parati ad prae-
lium? Numquid ego non sum Phi-

listaeus, et vos servi Saul? Eligite ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen. =

*Gellius l. cit. Tum Valerius tribunus, ceteris inter metum et pudorem ambiguus, impetrato prius a consulibus, ut in Gallum, tam inaniter arrogantem pugnare se se permetterent, progreditur intrepide modesteque obviam. Et congregiuntur, et consistunt; et conferebantur jam manus: atque ibi vis corvus, quædam divina fit. Corvus repente improvisus advolat, et super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit, insilibat, obturbabat, ungvis manum laniabat, et prospectum alis arcebat; atque ubi satis sævierat, revolabat in galeam tribuni. Sic tribunus spectante utroque exercitu, et sua virtute nisus, et opera alitis propugnatus, ducem hostium ferocissimum vicit, interfecitque; atque ob hanc causam cognomen habuit Corvinus. Id factum est anno quadringentesimo quinto post Romam conditam. — IDEM: res prorsus admiranda sic profecto est in libris *annalibus* memorata.*

1. REG. 17. v. 37. *Et ait David: Dominus qui me eripuit de manu leonis,*

leonis, et de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthaei hujus. Dixit autem Saul ad David: Vade, et Dominus tecum sit. v. 50. PRÆVALUITQUE David adversum Philisthæum in funda et lapide, percussumque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David, v. 51. Cucurrit, et stetit super Philisthæum, et tulit gladium ejus, charbo, v. ghoryo, et eduxit eum charb. de vagina sua: et interfecit eum, kard. præciditque caput ejus. korv.

A' Romai História nem tsak Valeriusnak, ki a' Gallust, a' corv segítségével meg-győzvé, Corvínus nevet nyert, diadalmát említeti, hane Manliusét-is, ki az-előtt egy temérdék magafságú Gallust vele magányosan meg-ütközt, le-ölt. RR. Abbas C. KATONA in Synopsi Chronologica pag. 42. Anno Mundi 3643. Urbis conditæ 393. T. Manlius Gallum proceritatis stupendæ singulari certamine vincit: ei cæso torquem detrahit: sibi posterisque hoc facto Torquati cognomen parit. — Anno Mundi 3655. Urbis conditæ 405. M. Valerius, annos 23. natus, Gallum procerum, auxilio corvi, cædit: unde Corvini nomen ad posteros transmissit. IDEM pag. 21. Anno Mundi

Q

2941. David Saulis loco clam inungitur: ab hoc, anno sequente Goliath Philisthæus cæditur. Hány száz esztendő mult-el *Dávid* idejétől fogva *Valerius Corvinus* idejéig! Addig sokat ruházhattak a' Romaiak a' sz. Írásból, 's a' Zsidók 's Fenitziusok beszédeikből az ő Vitézeikre; a' Görögök példájok-szerént. Láthatni a' példákat illy nevű könyvemben: Az ő sz. Írásnak *Rágalmazóji* - ellen, *Homerus* -ból, és *Hesiodus* -ból. I. és II. készület. Lásd *Mkház.* 6-dik szakasz. titulo *ő és új Egypár Celsus* - ellen egypár könyv. *Trattner* 1794. Aztis, hogy a' hánykolódó Vitézek a' kutyák eleibe vetik a' meg-győzötteket, a' Goliáthól tanulta *HOMERUS*: *Iliad.* 1. a v. 1. *Iram canea dea Pelidæ Achillis perniciosam, quæ sexcentos Achivis dolores intulit: multasque fortes animas orco præmature misit Heroum, et ipsos prædam: discerpendam fecit canibus altilibusque omnibus.* αὐτὸν δ' ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν, οἰονοισίτε παῖσι. — 1. REG. 17. v. 44. *Dixitque ad David (Goliath) Veni ad me, et dabo carnes tuas volatilibus caeli, et bestiis terrae.* — v. 45. *Dixit autem David ad Philisthaeum: Tu venis ad me cum gladio, et hasta, et clypeo*

ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobraſti 46. Hodie, et dabit te Dominus in manu mea, et percutiam te, et auferam caput tuum a te: et dabo cadavera caſtrorum Philistiim hodie volatilibus caeli et beſtiis terrae. — Attah ba alai be

CHEREB, *tu venis ad me cum* GLA-chorv.
DIO u ba CHANIS, et (in) HASTA חנית hasonló *harnisch*. u ba *harnisch*
cidon et (in clypeo) hasonló Χιτών. χιτών.
tunica, lorica. quibus exprobraſti,
ascher cheraphta. charaph = חרפ harapta
exprobravit. hasonló *harap. harapni,*
mordere. — PS. 118. v. 22. Gal chere-
meghalei CHEREPHA ve butz. Au-pha.
fer a me opprobrium, et contemptum.

-- 1. REG. 17. v. 50. PRÆVALUITQUE *David adversum Philisthaeum in FUNDA et lapide.* va kozak.
IECHEZAQV. David min ha Philisthim ba QUELAGH, u ba acben vella.
Abból a' tsudálatos győződelemből olly neve kerülhetett Dávidnak, melly deákul *Váleriusnak* Valerius mondatott (noha ez a' szó, a' mint jelentém, az *Arielből* is eredhetett)
Igen igen híressé vált Dávid mind a' Zsidó népnél, mind a' Filisztheusoknál; 's hihető, hogy ezek az ő szomszédjaikkal együtt ki-terjesztették hírét nevét a' Görög, Romai,

- 's egyéb tartományokig. 1. REG. 18. v. 30. *Prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul, et CÉLEBRE factum est nomen ejus nimis.* Vaickar schema mead. קר = IA-QUAR, pretiosus, æstimatus fuit. Dávid neve az ő nagy betsüllésével igen híressé lett, a' *Jakárból* eredhetett a' *carus*, és l ragalztékkal a' *clarus*. *Válerius* annos 23 natus, huszonháromezstendős korában győzte meg a' *Gállust*. Dávid-is fiatal volt, meg-tapodván *Goliátot*. 1. REG. 17. v. 56. *Et ait Rex: interroga tu, cujus filius sit iste puer.*
- alm-us. haghlam. חלמ. hahalm. חלם = NATAL, levavit, sustulit, *netel*, onus. Abból az *a* elejbe vetésével, *ἀντλέω*. τλέω, haurio. *ἀντλίων*, haurifrum. mérittő edény. JOAN. 2. *Haurite nunc. ἀντλῖσατε νῦν.*
- υλψ = SCHALAT, dominatus salith. est. Ebből *Sultan* Schlatih, *Schalith* shlatih. Rabokat vásárló Ur. Lásd Mkház. 17. szak. Tit. *Mungo Park*.
- מית = interficiebamque eos: mors. MUTH. mori. va hamitthiav és meghaltattam, az az: meg-öltem őket.
- hamis. olvashatni: *hamisiav*. hasonló *hamis*. 1. REG. 17. v. 35. — IBID. ♣. 38.
- Mád. *Et induit Saul David VESTIMEN-*
mód. TIS SUIS, Vajalebefschs Saul eth David MADDAIV, *et imposuit GA-*

LEAM *aeream super caput ejus, et vestivit eum* LORICA, ve nathan KOBAGH nechoscheth ghal-rofcho. vajelebasch otho SIRJON. A' *kobagh* kobak. sisakot jelentő szó idővel kolbakra, kolbak. *kalpagra* (Magyar sisakra) változ. kalpag. hatott; a' *Sirion* pedig pántzél je. *ávro*. lentő szó, *Szürre* (Magyar paraszt szűr. pántzélya). A' *pantzél*, lorica, hamatus thorax, a' *pánt*-ból eredhe-pántzél. tett. *Pánt*. *vas* = Canthus *Pánt*. *pánt*. *veszfzö*, vimen. A' *pánt* eredete, band, az *abneth* lehet, balteus = *heveder* öv. Szablya-szík az *abneth* gyökere. *בנט* bnt. olv. bánt, yánt, *Pánt*. Ab-ból Bandt. Bändl.

RUTH. 2. v. 4. *Et ecce, ipse* (Booz) *veniebat de Bethlechem*: ve hinne Bohoz ba mi bethlechem: *di-Domitique messoribus: Dominus vobis-nus vocum.* vajomer le-kotzerim: Jeho-biscum. vah hhimmacem. *Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus.* Vajjo-meru lo: jebareceka Jehova.

י אה = *Jah-acil*. Deus fortis. Innét eredhetett Juba vára — Jol. neve *Jol*. Melly szót ki nem tudván mondani, *Jol*-nak nevezték, PLIN. Hist. Nat. L. 5. p. 66. In Tingitana Affrica — Cæsarea; autem vocatum JOL, Jubæ Regia. *Ibid.* Præfatio. „Populorum (Africæ, quam Græci Lybiam appellavere) oppidorum-

que ejus nomina vel maxime sunt ineffabilia præterquam ipsorum lingua. “Ha a’ Juba várának a’ neve a’ הַי = *jahhal* szóból származott, melly annyit tesz, mint profuit, használt, az említett vár *hasznos* jelenthet. *Jahhal* = utilitas; három betüből áll, ezekből tudniillik: הַי ; de az y betűt; holott *hh*, vagy *gh*, vagy más módra lehet ejteni, Plinius azt így írta - ki: *jol*; nem vesződven az Afrikai Arabs, Zsidó módú ki - mondással. Populorum ejus oppidorumque nomina vel maxime sunt ineffabilia præterquam ipsorum lingua.

laqueus לָקֵט = LAQUAT, legit, colle-
 lakat. git, Abból eredhetett a’ *laqueus*,
 tör. tör, quasi colligator, constrictor.
 hasonló a’ *lakat*. A’ törnek pedig
 az eredete a’ hüvelyt, *vaginát* je-
 lentő תָּהַר *thr* lehet; vagy a’ חִיר =
 tur explorare, scrutari, ordo. RUTH.
 2. v. 3. *Abiit itaque (Ruth) ET*
COLLEGIT spicas post terga me-
tentium. VA TELAQUET.

valakire יָצַב = itzab in N. stetit. præ-
 néző. fuit, rávigyázott. *hannitzab*, rávigyá-
 zó. hasonló a’ *néző*. RUTH. 2. v. 5.
Dixitque Booz juveni, qui messori-
 katzor. *bus PRÆERAT, Le nahharo ha NIZ-*
 ZAB al hakotzerim. *Cujus est hæc*
 mi. *puella? le mi ha nahhara huath?*

melly szókat talán így mondák - ki nyár.
némellyek: lemi a' nyára a' ez? = ez.
mi e'? ki-é ez a' nyára.

שכיל = SCHIBOLIM. spicae.
kimondhatni: *schivlim*. hasonló *schif-* schifli.
li. vaalaueta ba SCHIBOLIM. *et*
colligam SPICAS.

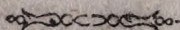
בצק = BATSAHH. scidit, divi-
sit. abból *bitsak*. varga - kés. bitsak.

בצק = BATSAK, intumuit, *ba-*
tsek, massa farinacea. betűhányás-
sal *bokats*. abból *pogátsa*. fugatsia. *pogátsa*

זמם = ZAMAM, cogitavit. in-
futur. *azmom*. *æzmem* etc. cogita- eszmé-
bo. abból eredhetett ESZMÉLEM. lem.

eszemben forgatom. *mezimma* Zsid.
cogitatio *batzar* = בצר - præcidit
in *Niph*. præcisus. a, um. fel - me-
teltetett. item absconditus. ut JOB.
42. v. 1. *Respondens autem Job Do-*
mino, dixit: v. 2. Scio, quia omnia
POTES, Jadahtti, ki kol TUEAL.
et nulla te LATET COGITATIO.
ve lo IBATZER mimmeka ME-
ZIMMAH.

תל = TELEG Chald. et Hebr.
Nix. hó. Abból *Tél*. hiems. és *jég*. tél.
glacies. Abból *l* helyébe *r* betűt té- *jég*.
vén, először *tereg*. azután *tener* *tener*.
eredhetett melly szó Cánári nyel-
ven = hó. Lásd *Arthur Mkház*. 5.
szak. pag. 7.

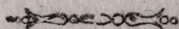

- שמים = SCHAMAIM. cælum.
cæli. A' SCHAMA altus fuit ex r-
arab. item: stupor, res stupenda.
Ha olvassuk *scha — mim*, ennyit
jelenethet: *lásd mik!* és שׂה =
schau. *schhah* abból *schauen*, schau, schau!
Mi. *mi* = *mi* *mim* = *mik*, quæ. *Mi —*
cha — el. Quis — ut — Deus. A' *scha-*
maim tehát = *ha — schamaim*; ha
így mondatik ki: *schamim!* ennyit
jelenethet: Nézd mi felséges tsudá-
latos állapotok! GENES. 4. v. 4. —
ET RESPEXIT *Dominus ad Abel,*
et ad munera ejus. VA ISCHAHF.
schah. v. 5. *Ad Cain vero, et ad munera il-*
lius NON RESPEXIT. LO SCHHAH.
PS. 8. v. 4. *Quoniam videbo CÆ-*
δράω. LOS TUOS, *opera digitorum tuo-*
rum: lunam et stellas, quæ tu fun-
dasti. Ki æreh SCHAMEIKA, ma-
hasseh atzebbbohtheik: iareach ve
cocabim ascher conanettha. — „Os
homini sublime dedit, *cælumque*
TUERI *jussit*, et erectos ad syde-
dera tollere vultus. Metam. L. 1.
חור חירח = CHUD CHIDACH.
æigmatiza ænigma. olvashatni eud
edic. *eidah*, hasonló *edic*, 's abból forrhatott
tsuda. a' Görög αἴνγμα, ænigma. αἰνιτρομαι
obscure edico. EZECHIEL. 17. v. 2.
Fili hominis propone ænigma, Ben
adam chud chidach, *et narra parabo-*
mese. *lam ad domum Izrael*, u meschol ma-

schal ael beith israel, *et narra parabolam ad domum Israel.* et paraboliza parabolam etc. DE VILLAROEL in *Sacra Tautologia edita* Madriti in 8. fol. Voluminibus anno 1703. usque 1729. apud Mich. Trinit. tit. *Emanuel de Villaroel*, ait: Author Vulgatæ Interpres Latinus quasdam S. Scripturæ Tautologias omittere maluit. Sic Ezechielis c. 17. in illis verbis: *Propone ænigma et narra parabolam*; Author vulgatæ Tautologiam præteriit, quam Hebraicus textus exprimit sic: *ænygmatisa ænygma, et paraboliza parabolam.* Mondom: el nem hagyta, hanem meg-sejtette. Villaroel nagy tudományú Benedictinus. Arrol Mihály Trinit. Tom. 2. Bibliographiæ. p. 219. *Emanuel de Villaroel*, Hispanus S. ordin. Benedict. Theol. Doct. S. Liter. Interpres, Concionator Generalis, Vir Latine et Græce peritissimus, ac sacræ, profanæque selectioris et penitioris Literaturæ callentissimus, grande et eximium opus, summo eruditionis apparatu, magnaue ingenii pompa concinnavit; quod octo in fol. volum. Madriti edidit 1703. 1707. 1713. 1718. 1721. 1725. 1728. 1729. sub hoc titulo: *Sacræ Tautologiæ cum illustrationibus Panegy-*

ricis, Anagogicis, Tropologicis, et Politicis. Opus plane novum, speciosissimum, in quo multiplices Scripturæ sacræ sensus sub pleonasmis latentes eruuntur, enucleantur, exornantur. Præmittuntur *Commentaria Literalia*, quibus nec fuse nec nimium breviter singularum *Tautologiarum* historicus sensus excutitur, et exponitur. Universo operi præfixus est *Prologus Galeatus* pro Scripturæ Tautologiis. Ibi egregius Author pulchre disserit de sacrarum literarum foecunditate, ad quarum dignitatem pertinet; uti Angelicus Præceptor ajebat in opusculo *de Potentia* qv. 4. art. 1. ut sic et diversis intellectibus hominum convenient, et unusquisque miretur se in Scripturis Sacris posse invenire veritatem, quam mente concepit: ex quo fit, ut omnis veritas, quæ salva Literæ circumstantia potest Divinæ Scripturæ aptari, sit ejus Sensus, sicut ante Thomam indicavit Augustin. L. 12. Confession. c. 31. (Arról lásd Psalm. Explic. Cassov. 1786. pag. 2. ante Prolegomena). Némelly mondásira nézve, mintha éppen azon figurákat, tautológiás anaphora, epanaphora, Symploce, Synonymia 's töb' a' féle nevű égesse-

ges magyarázatokat foglalnának magában a' Sz. Írás némelly Igéji, ell áll *Villaroeltől* Mihály Trinitarius. Az Isten a' Sz. Írás szóllása módját, úgy mond, nem alkalmaztatta az Orátorok törvényeihez. p. 221. Quia minime decuit supremam tanti (Scripturæ) Authoris Majestatem, ut in adornandis Scripturis suis, Oratorum leges, quasi data opera observaret; illas plerumque contemnit. Meg-rázogatván, M. Trin. Villaroel töb' a' féle mondásit hofzszasan, így szóll mindazáltal p. 223. col. 1. Hæc nos in Scriptorem præclarissimum unius veritatis gratia animadvertimus; nec propterea diffitemur, satis probabiliter a perdocto Authore esse dicta, quæ a' nobis minus probantur. Fructus a nostro (Villaroel) intentus, hic est, ut et præstantia virtutum, et simulatio prædicetur vitiorum. — Opus ejus vere insigne est, Authorque in eo Lectoribus aperit locupletissimum Sacrarum Concionum thesaurum, quibus abunde ditari possit inopia plurimorum. Nec minus excellens est in suo genere aliud *Villaroelii* opus, cui titulus: *Ephemerides Sacræ et Profanæ, Thesaurus Temporum, in quatuor tempora*, cujus Pars *hyemalis* tres

priores anni menses compl. ciens edita est Matriti in fol. an. 1730. Prodiit etiam posthuma ibidem Pars *Vernalis*. Hoc opus omnigèna eruditione refertissimum ab Authore juvene, qui nondum suæ ætatis 24-tum implevit, elucubratum est; complectitur Fastorum Sacrorum et profanorum Seriem. Plurima in hoc opere curiosa, quædam selectissima, omnia denique docta. In Prologo hujus operis *Galeato* invehitur Author in celeberrimum Franciscum BLANCHINUM, cujus opinionem de vero anno, quo Christus natus est non bene intellectam perperam impugnat. Extat et Scriptoris nostri Liber Concionum *Scena Sacra* inscriptus, quem ante cetera opera edidit, tamquam filium fecundissimi et generosi ingenii primogenitum, parenti suo simillimum.

לב = LEB. cor. animus. *sziv.*

לבבות = LEBABOTH placentæ, la-

Lepény gana, cordialia. *Lepény*, a' melly kaláts' neme talán az előtt *Lebény*

Laipe. volt. A' Finniai nemzetnél *Laipe* =

Läub- panis, *Kenyér*. Némelly Németszó-

brodt. ejtés-szerént a' darab kenyér ne-

ve *Laibbrodt*. Lásd ezen 21-dik

szakaszban *Gyarmathit*.

מלאכה = MELACHETH. opus.

functio. Abból a' Lap — Finni:

Alku principium, origio, és a' Ma- alko-
gyar *alkodás, alkotmány.* GENES. tom.
2. v. 2. *Complevitque Deus die septi-*
mo OPUS SUUM quod fecerat, ME-
LACHETTO ascher hhalza.

וְתַנַּח = VA TANACH. et re-
quievit. ex nuach quiescere. Ha-
sonló *Tanya.*

Tanya.

בָּרַךְ = BARAC = benedixit.
בָּרַק = BARAQV. coruscavit. gla-
dius coruscus. בָּרַח — *barach; fugit.* birka.
Ebből eredhetett *Birchet*, fuga, sza-
ladás vagy, talán, fényes fegyver.
Farao vezltének helye az Arabsok-
nál *Birket Faraun.* Lásd Mkház. 2.
szak. pag. 371. *Niebuhr*, 26-dik
könyv.

תִּשְׁמְחוּן = TISCHMAHUN. au-
dite hallyátok. DEUTERON. 18.
15. *Ipsum audite.* ælaiv tischmah-
hun. Ez az Atya Isten szava az Úr
Jesusról. MATTH. 17. v. 5. *Ipsum*
audite. ælaiv = אֱלֵאִיב - Móseshez ha-
sonló Próféta. *sicut me* = camoni.
— Nabia (vagy, Novia) mi quireb-
beka, mi acheika camoni. *Prophe-*
tam de gente tua et de fratribus tuis
sicut me, jakim leka Jehova Elo-
heika, *suscitabit tibi Dominus Deus*
tuus. ælaiv tischmahhun. *Ipsum*
audite.

én.
Novi.
kör.

רָז = RAZ zsidóul: רִזְיָא =
RAZA Chaldeául, arcanum, secre-

Ratio. tum. Titok. Abból eredt a' Ratio,
 Räthsel. Rath, räthsel. Melly Német szó
 titkoló mesét jelent. Az ilyen me-
 se neve Zsidóul chud, chidach,
 vagy chudách, ænigmatiza ænig-
 ma; 's talán ki-mondhatni csud,
 tsuda. tsud, tsuda, tsudálatos értelmű
 mondás. A' *maschal*, parabola, me-
 mese. Titkos értelmű mondások van-
 nak a' Sz. Írásban-is. lásd ezen
 Folytatásban *chud*. Illy titkoló Me-
 sének fel-oldásra küldésével a' haj-
 dani királyok egymás böltsességét
 próbálgaták, Titkolók a' Hierogli-
 fic nevű Írások, a' Görög mesék.
 Mkház. 13. szak. 9-dik Zsidó foly-
 tatás a' pag. 198. tit. *Ceres. Perse-
 phone.*

